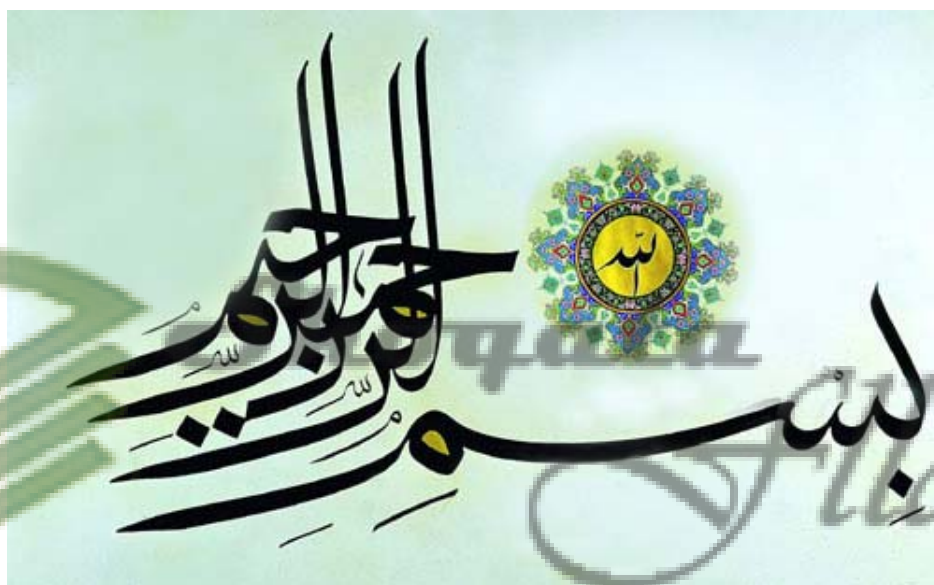

Eruditi, juristi dhe komentuesi
NASER MEKARIM SHIRAZI

KOMENTIM I PËRSOSUR I KUR'ANIT

(Xhuzi i dytë)

TIRANË, 2011

Titulli: **KOMENTIM I PËRSOSUR I KUR'ANIT**
(*Xhuzi i dytë*)

Autori: **Eruditi, juristi dhe komentuesi**

Naser Mekarim SHIRAZI

Recensent: **Mohammad Reza Haxh Khezr**

E përktheu nga arabishtja: **Vullnet MERJA**

Radhitja kompjuterike: **Vullnet MERJA**

E redaktoi: **Jerida Kulla**

Korrektura letrare: **Liseda RAMAJ**

Korrektura teknike: **Vjollca FEZA**

Përkujdesja grafike: **Kozeta LAPERI**

Kapaku: **Sabrie Feza**

Botoi: **Shoqata "FLLADI"**

Copyright: **Shoqata "FLLADI"**

Shtypshkronja e shtëpisë botuese **LILO**

KUR'ANI LIBRI I JETËS

Me emrin e All'lahut, Gjithmëshirmit, Mëshirplotit

Në suren Bekare, ajeti 121 thuhet: **“Ata që u kemi dhënë Librin dhe e lexojnë ashtu siç është shpallur, ata besojnë vërtet në të. Kurse ata që nuk besojnë në të, pa dyshim, janë të humbur.”**

Kur i zbritnin ajetet e Kur'anit, Profetin Muhammed (paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të!) e pushtonte një gjendje e habitshme drdhjeje dhe rrënoqthjeje. Në një gjendje të tillë ai hidhte mbi të një mbulesë. Kjo gjendje i ndodhte përshkak të rëndesës dhe vërtetësisë së ajeteve.

Lexuesi a kënduesi i parë i ajeteve të Kur'anit fisnik ka qenë vetë profeti (paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të!), e më pas ai ua mësonte të tjerëve. Leximi a këndimi i ajeteve ka një rëndësi të veçantë e të madhe. Ai është hyrje për mësimin e Kur'anit dhe të urtësisë. Kjo theksohet edhe në suren “El Xhumua”, ajeti 2, ku thuhet: **“Është Ai që u solli të analfabetëve një të Dërguar nga gjiri i tyre, për t'u lexuar atyre shpalljet e Tij, për t'i pastruar e për t'u mësuar Librin dhe Urtësinë, ndonëse ata më parë ishin vërtet në humbje të plotë.”**

Kuptimin dhe dijen e Kur'anit profeti Muhammed (paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të!) e ka marrë drejtpërsëdrejti nga burimi ndriçues i Kur'anit. Për këtë, besimi i profetit në Kur'an është shumë i thellë dhe madhështor. Kur e lexonte Kur'anin ai ia jepte të drejtën leximit a këndimit dhe kjo e drejtë buronte nga njohja e gjithanshme që kishte ai për Kur'anin.

Pa dyshim, leximi a këndimi që del nga zemra njohëse, ai ndikon shumë në zemrat e të tjerëve. Për këtë, politeistët mekas gjithmonë i këshillonin simpatizantët e tyre që të mos iavinin veshin Kur'anit të Muhammedit dhe kur ta dëgjonin ti' mbyllnin veshët. Kushdo që lexonte zërin e profetit Muhammed (paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të!), ai bëhej besimtar.

Sigurisht, leximi a këndimi i bazuar ë njohje është portë hyrëse në praktikimin e vërtetë e të çiltërt të Kur'anit.

Kur'ani, i shpallur nga All'llahu i Madhëruar, ka zbritur për udhëzimin e njerëzve kah ajo që është më e mira, siç thuhet edhe në suren "El Isra", ajeti 9: **"Në të vërtetë, ky Kuran udhëzon drejt asaj që është më e mira..."** prandaj, që të kuptohet sa më mirë Kur'anin, duhet që çdo njeri të ketë si shembull profetin Muhammed.

Kur'ani, jo vetëm që është udhëzues, ai është sqarues dhe shpjegues për çdo gjë, siç thuhet në ajetin 89 të sures "En Nahl": **"...Ne ta zbritëm ty Librin, si shpjegim për çdo çështje..."** Për këtë, në çdo fushë të jetës, Kur'ani duhet të jetë i pranishëm, sepse ai përmban ligjet më të përkryera për jetën.

Natrisht që Kur'ani është sqarues dhe shpjegues për çdo gjë, por me kusht që tëmerret si shembull i Dërguari i All'llahut dhe të pastrojmë zemrat që ato të jenë të gatshme për pritjen e rrezeve ndriçuese të Kur'anit fisnik.

Çdo njeri duhet ta konsiderojë Kur'anin shërues, shpëtues dhe libër të jetës.

Ashtu siç thotë edhe vetë Kur'ani, duhet të mendohemi thellë në këtë mrekulli të Krijuesit me qëllim që të gjejmë rrugën e vërtetë e të drejtë.

Kur'ani është si shiu, i cili kur bien ai mund të përfshijë të gjitha tokat. Por nga ky shi përfitojnë më tepër ato toka që janë më të përshtatshme për bimët dhe për pemët. Ndërsa tokat kripore, përshtembull, edhe pse në to bie shi, mirëpo në to nuk gjendet prodhimtari, me përjashtim të ndonjë bime apo gjembi që mbijnë sa andej këndeje.

Në vetvete shiu është bujar dhe shumë dobiprurës. Prodhimtaria e tokës varet nga kushtet e tokës dhe aftësitë e bimëve e të pemëve nga përfitimi prej shiut. Në Kur'anin fisnik, thuhet: **"Toka e mirë i jep frutat me lejen e Zotit të saj, ndërsa toka e keqe, zor se jep gjë. Kështu, në mënyra të ndryshme, Ne ia shpjegojmë shpalljet Tona njerëzve mirënjohës.** (Sure "El A'raf", ajeti 58)

Dhe: "Ne shpallim nga Kurani atë që është shërim dhe mëshirë për besimtarët e që mohuesve keqbërës u shton vetëm humbje." (Sure "El Isra", ajeti 82)

Në suren “El A’raf”, ajeti 52 Kur’ani thotë: **“Ne u kemi zbritur atyre një Libër, të cilin e kemi shpjeguar gjerësisht, që të jetë udhërrëfyes dhe mëshirë për njerëzit që besojnë.”**

Dhe: **“Ky është Libri në të cilin nuk ka dyshim. Ai është udhërrëfyes për të devotshmit.”** (Suren “El Bekare”, ajeti 2)

Kuptimet e këtyre dy ajeteve të sqarojnë se Kur’ani është udhëzues për beimtarët dhe të devotshmit. Ndërsa kundështarët e All’llahut, jo vetëm që nuk përfitojnë nga mësimet dhe udhëzimet e Librit të All’llahut, por ata janë gjithmonë në humbje.

Pra, nëpërmjet të menduarit, të logjikuarit dhe arsyetimit të fortë në Kur’an, ne arrijmë të gjejmë rrugën e drejtë dhe të ecim në të. Rrugën e lumturisë në këtë jetë dhe jetën Tjetër.

Nga ky libër, arrijmë të nxjerrim rregullat që na sigurojnë begatinë e kësaj jete dhe shpëtimin në jetën Tjetër. Mirëpo, kjo ka nevojë që zemrat tona të jenë të shëndosha dhe të përkushtuara në njohjen e All’llahut të Madhëruar dhe të të Dërguarit të Tij. Nëse do të jemi ndjekës të vërtetë të profetit Muhammed (paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të!) dhe zbatues të rregullave e ligjeve të Kur’anit, padyshim që do të jemi të lumtur e të shpëtuar.

Prof. Muhamed Reza Haxh Khezer

Ajeti 142

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبَلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ
لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾

“Disa mendjelehtë do të thonë: “Ç’i ktheu ata prej kibles së tyre?” Thuaju: “Të All’llahut janë Lindja dhe Perëndimi. Ai udhëzon kë të dojë në rrugën e drejtë.”

Komentimi

Ndryshimi i kibles

Ky ajet dhe ajetet, që vijojnë, flasin për një nga ndodhitë më të rëndësishme në historinë islame, e cila ndikoi shumë në shoqërinë e asaj kohe.

Profeti i nderuar (*Paqja dhe bekimi i All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), me urdhër të Zotit të tij është falur në drejtim të Bejtul Makdisit për trembëdhjetë vjet, nga koha e ardhjes së shpalljes në Mekë, si dhe disa muaj në Medine pas emigrimit.

Pastaj kibla ndryshoi dhe All’llahu i urdhëroi myslimanët që të faleshin në drejtim të Qabes.

Komentuesit kanë mendime të ndryshme për kohën që myslimanët u falën në drejtim të Bejtul Makdisit pas emigrimit në Medine. Ata përmendin periudha të ndryshme kohe që shkojnë nga shtatë deri në shtatëmbëdhjetë muaj.

Gjatë kësaj periudhe (kur faleshin nga Bejtul Makdisi), myslimanët u përballën me fyerjet dhe me qortimet e jehudinjtë, të cilët u thoshin myslimanëve se nuk ishin të pavarur, sepse faleshin drejt kiblës së tyre dhe kjo tregonte se ata (jehudinjtë) ishin me të vërtetën.

Këto thënie e lëndonin Profetin dhe shokët e tij. Ishte urdhri i All’llahut që i ngarkoi të falen në drejtim të Bejtul Makdisit, mirëpo jehudinjtë nuk e ndalonin lumin e akuzave dhe ofendimeve mbi myslimanët. Çështja arriti deri aty sa profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimi i All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) filloi të kthente fytyrën (të lutej) nga qielli dhe të priste Shpalljen.

Pritja zgjati disa kohë, derisa zbriti Shpallja, që urdhëroi për ndryshimin e kiblës. Profeti ishte në xhaminë e Beni Salimit dhe po falte namazin e drekës (ylesë). Kur i plotësoi dy rekate të namazit, Xhebraili e kapi Profetin nga shpatulla dhe e ktheu me fytyrë nga Qabeja.¹

Jehudinjtë nuk e ndaluan kundërshtimin e tyre edhe pas ndërrimit të drejtimit të faljes së namazit. Ata filluan t'i kundërshtojnë hapur, duke hedhur dyshime për arsyen e ndryshimit. Kur'ani flet për këto kundërshtime dhe thotë: **“Disa mendjelehtë do të thonë: “Ç’i ktheu ata prej kiblës së tyre, nga e cila drejtoheshin?!”**

Ata vazhdimisht thoshin: “Nëse kibleja e parë ka qenë e rregullt, përse ndodhi ky ndryshim? E, nëse kibleja e dytë është e rregullt, përse myslimanët u falën më shumë se trembëdhjetë vjet në drejtim të Bejtul Makdisit?”

All'lahu i Madhëruar u përgjigjet këtyre kundërshtimeve dhe e urdhëron Profetin e Tij duke i thënë: **“Thuaju: “Të All'lahut janë Lindja dhe Perëndimi. Ai udhëzon kë të dojë në rrugën e drejtë.””**

Vendi nuk ka shenjtëri në vetvete, por e fiton shenjtërinë me urdhrin e All'lahut. Të gjitha vendet janë të All'lahut. Ajo që është më e rëndësishmja është përulja dhe dorëzimi ndaj Zotit të botëve.

Në realitet, ndryshimi i kiblës ishte një fazë prej fazave të sprovës nga ana e All'lahut dhe çdo fazë është hap drejt rrugës së drejtë, drejt udhëzimit në rrugën e Krijuesit të Gjithësisë.

* * *

¹ Tefsijri *Mexhma'ul Bejan*, vëll. 1, f. 223.

Hulumtime

1- Fjala *sufëba* është shumësi i fjalës *sefijb*. Në origjinalitet është përdorur për atë që ka lehtësi në lëvizjen trupore. Thuhet që ka kuptimin e lehtësimit të peshës. Më pas është përdorur me kuptimin e mendjelehtësisë në çështjet e fesë e të jetës.

2- Më parë, përmendëm se çështja e abrogimit (*neskeb*) në dispozita dhe ndryshimi i metodës së edukimit me ndryshimin e kohëve, nuk është çështje e çuditshme dhe e re në historinë e Revelatave. Por, ata njerëz kokëfortë e debatues nga jehudinjtë e përdorën këtë ndryshim si shkak për të shfaqur kundërshtinë e tyre dhe Kur’ani u përgjigjet me atë përgjigje shtangëse.

3- Fjala **“Udhëzon kë të dojë.”**, nuk do të thotë se për udhëzimin e All’lahut nuk do të ketë llogari, sepse dëshira e All’lahut e ka pikënisjen te urtësia e Tij (*hikme*) dhe te llogaria e të mirave dhe e të këqijave.

* * *

Ajeti 143

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۖ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ ۚ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيْمَانَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٣﴾

“Kështu, Ne ju kemi bërë një bashkësi të mesme, që të bëheni dëshmitarë përmbi njerëzit dhe që i Dërguari të jetë dëshmitar përmbi ju. Ne nuk e kemi bërë kiblën drejt së cilës je kthyer (më parë) për tjetër arsye, por vetëm për t’i dalluar ata që i shkojnë pas të Dërguarit, nga ata që kthehen nga thembrat. Kjo provë ka qenë e rëndë, por jo për ata që All’llahu i ka udhëzuar. Djeni se All’llahu nuk jua humb besimin tuaj. Në të vërtetë, All’llahu është Përdëllimtar dhe i Mëshirshëm me njerëzit.”

Komentimi

Bashkësia e mesme

Ky ajet tregon për një nga shkaqet e ndërrimit të kiblës.

Së pari, në ajet thuhet: **“Kështu, Ne ju kemi bërë një bashkësi të mesme...”**. Pra, ashtu siç e bëmë kiblën të mesme, po ashtu ju bëmë edhe juve bashkësi të mesme, e cila gjatë jetës së saj nuk karakterizohet as me lëshimin e as me shtrëngimin a teprimin.

Përsa i përket shkakut të të qenit të kiblës së myslimanëve e mesme është se të krishterët, shumica e të cilëve banojnë në anën perëndimore të rruzullit tokësor, i kthejnë fytyrat e tyre afërsisht nga lindja kur i drejtohen kiblës së tyre kah Bejtul Makdisi, e cila është vendlindja e hz. Mesihut. Kurse jehudinjtë, shumica e të cilëve

ndodhen në vendet e Shamit dhe në Babiloni, drejtohen afërsisht kah perëndimi.

Ndërsa Qabeja, në raport me myslimanët e Medines ishte nga drejtimi i jugut, mes lindjes dhe perëndimit, në vijë të mesme.

Kjo kuptohet edhe nga fjala *kedhalike*, edhe pse komentuesit kanë mendime të tjera për këtë fjalë dhe që është e diskutueshme.

Kur'ani Fisnik dëshmon se sistemi islam në të gjitha dimensionet e tij - jo vetëm në dimensionin e kiblës - është ndërtuar mbi bazat e ekuilibrit e të së mesmes. Qëllimi i kësaj është: **“Të bëheni dëshmitarë përmbi njerëzit dhe që i Dërguari të jetë dëshmitar përmbi ju.”**

Dëshmia e bashkësisë myslimane mbi njerëzit dhe dëshmia e Profetit mbi myslimanët mund të simbolizojnë shembullin dhe modelin, sepse dëshmitari zgjidhet nga mesi i më të zgjuarve të njerëzve dhe nga modeli më i mirë i tyre. Atëherë, kuptimi i kësaj thënieje kur'anore është: bashkësia islame është model me besimin dhe rrugën që ndjek dhe Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është model dhe shembull në mesin e bijve të bashkësisë.

Bashkësia islame, me anë të punës dhe të zbatimit të rrugës së Islamit, dëshmon se njeriu e ka aftësinë që të jetë njeri i fesë dhe i jetës. Ka aftësinë që të jetë njeri që jeton në rrokopujën e ngjarjeve shoqërore sipas disa etalonëve shpirtërorë e psikikë. Bashkësia islame, me parimet dhe metodat e saj, dëshmon se nuk ka asnjë lloj kundërshtimi mes fesë dhe shkencës, por ato ndihmojnë njëra-tjetrën.

Më poshtë ajeti flet për një nga sekretet e ndryshimit të kiblës. Ai thotë: **“Ne nuk e kemi bërë kiblën drejt së cilës je kthyer (më parë) për tjetër arsye, por vetëm për t'i dalluar ata që i shkojnë pas të Dërguarit, nga ata që kthehen nga thembrat.”**

Ajeti nuk thotë: “që të ndjekin ty”, por thotë: **“ata që i shkojnë pas të Dërguarit”**, që tregon se të shkuarit pas është veçse bindje para urdhrit të All'llahut dhe çdo kundërshtim është mosbindje dhe kryeneçësi ndaj All'llahut. E, këtë nuk e bën askush përveç një politeisti injorant.

Fraza: **“nga ata që kthehen nga thembrat”** do të thotë kthim prapa, ndërsa këtu ka kuptimin e venitjes dhe të tërheqjes.

Pastaj, ajeti thotë: **“...Kjo provë ka qenë e rëndë, por jo për ata që All'llahu i ka udhëzuar...”**

Po të mos ishte udhëzimi hyjnor, në veten e njeriut nuk do të gjendej shpirti i përluljes absolute para urdhrave të All'lahut. E rëndësishme është që njeriu mysliman të arrijë shkallën e përluljes deri atje sa të mos i ndiejë të rënda këto urdhra, por të ndiejë kënaqësinë dhe ëmbëlsinë e tyre.

Përsa i përket pëshpëritjeve djallëzore të armiqve të humbur dhe të miqve injorantë, të cilët hidhnin dyshime mbi rregullsinë e adhurimeve të bëra para ndryshimit të kiblës, ajeti thotë: **“Dijeni se All'lahu nuk jua humb besimin tuaj. Në të vërtetë, All'lahu është Përdëllimtar dhe i Mëshirshëm me njerëzit.”**

Urdhrat e All'lahut janë si porositë e mjekut, i cili për çdo fazë të shërimit jep ilaçe të posaçme. Të gjitha ato janë shëruese dhe garantojnë lumturinë dhe shëndetin e njeriut. Zbatimi në tërësi i tyre është veprim i saktë dhe për to nuk ka dyshim.

* * *

Hulumtime

1- Sekretet e ndryshimit të kiblës

Ndryshimi i kiblës nga Bejtul Makdisi për nga Qabeja, shkaktoi të gjithë shumë pyetje. Ata të cilët thanë se rregullat duhet të qëndrojnë të pandryshuara, filluan të pyesin për shkakun e këtij ndryshimi. Nëse Qabeja do të jetë kibleja e rregullt, përse myslimanët nuk u urdhëruan që në fillim që të falen në drejtim të saj?! Nëse drejtimi kah Bejtul Makdisi ka qenë i rregullt, atëherë përse u bë ndryshimi?!

Armiktë e Islamit gjetën kohën e përshtatshme për të shpërndarë helmin dhe për të shfaqur kundërshtimin e tyre. Ata thanë se ndryshimi i kiblës ka ndodhur si pasojë e një shtyese racizmi. Ata thoshin se Profeti në fillim drejtohej kah kibleja e profetëve të mëparshëm, pastaj u kthye kah kibleja e kombit të tij, pas realizimit të triumfit!

Gjithashtu, thanë se Muhammedi (*Paqja dhe bekimi i All'lahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) donte të kishte dashamirësi me *Ehli Kitab*-in (ihtarët e Librit, çifutët dhe të krishterët) me zgjedhjen e Bejtul Makdisit si kible për të. Mirëpo, kur u mërzit prej tyre, zgjodhi Qaben për kible në vend të Bejtul Makdisit.

Është e qartë masa e zemërimit dhe e hidhërimit që lënë këto ngacmime (*vesvese*) në shoqërinë ku drita e dijes dhe e besimit nuk ndriçon asnjë anë të saj dhe ende nuk është pastruar plotësisht nga njollat e politeizmit e të racizmit. Prandaj, ajeti i lartpërmendur flet qartë se ndryshimi i kiblës ishte provë e madhe për dallimin e besimtarëve nga politeistët.

Nuk e mohojmë që një ndër shkaqet e ndryshimit të kiblës ka qënë si vijon:

Përderisa Qabja, në fillim të profetësisë së bekuar, ka qënë shtëpi e mbushur me idhujt e politeistëve, myslimanët u urdhëruan që të faleshin përkohësisht në drejtim të Bejtul Makdisit, që të realizohej plotësisht ndarja mes frontit islam dhe atij politeist.

Pas emigrimit dhe formimit të shtetit e të shoqërisë islame, ndodhi ndarja e plotë midis dy fronteve dhe nuk ishte tanimë e domosdoshme vazhdimësia e kiblës në të njëjtën gjendje. Në këtë kohë myslimanët u kthyen kah Qabja, baza më e vjetër e monoteizmit dhe qendra më e hershme për profetët.

Është e natyrshme që namazi në drejtim të Bejtul Makdisit të ishte i rëndë për ata që e konsideronin Qaben kapitalin shpirtëror të kombësisë së tyre. Po ashtu, e kishin të rëndë të ktheheshin nga Qabja, pasi ishin mësuar me kiblën e tyre të parë (Bejtul Makdis). Me këtë ndryshim myslimanët u vendosën në pozitën e sprovës, që të shkëpusnin nga vetja e tyre mbetjet e gjurmëve të politeizmit (*shirk*), që të ndërprisnin të gjitha animet kah e kaluara politeiste dhe që në shpirtrat e tyre të rritej shpirti i përlujës absolute para urdhërave të All'lahut të Madhëruar.

Kibla është simboli i unitetit të rreshtave të myslimanëve dhe i ringjalljes së vijës së monoteizmit. Ndryshimi i saj nuk sjell ndonjë shndërrim. E rëndësishme është përlujja, nënshtrimi i plotë para All'lahut dhe thyerja e idhujve të racizmit, kokëfortësisë dhe egoizmit në zemra.

2- Bashkësia e mesme

Fjala *el uesat* ka kuptimin e diçkaje mes dy gjërave, pra, e mesmja e dy gjërave. Po ashtu, ka kuptimin i bukur dhe fisnik. Të dy kuptimet, në pamje të jashtme, tregojnë për një të vërtetë, sepse bukuria dhe fisnikëria është në mesataren dhe i largohet indiferentizmit (lëshimit) dhe ekzagjerimit (teprimit a shtrëngimit).

Sa e bukur është shprehja kur'anore për bashkësinë myslimane: **bashkësi e mesme.**

Ajo është e mesme në besim (*akideh*), nuk ndjek as ekstremin (*guluë*) e as rrugën e indiferentizmit (*taksijr*) e të idhujtarisë (*shirkë*), nuk anon as nga shtrëngimi (xhebr) e as nga liria e pakufizuar (*tefuidd*), nuk beson as në ngjashmërinë (*teshbih*) e as në mosfunksionimin e cilësive të All'lahut.

Ajo është e mesme në vlerat materiale e shpirtërore; nuk zhytet në botën materiale e të harrojë botën shpirtërore dhe as nuk zhytet në botën shpirtërore e të harrojë botën materiale. Nuk është si shumica e jehudinjeve, të cilët nuk njohin veçse materialen dhe as si priftërinjtë e krishterë që i shmangen plotësisht kësaj bote.

Ajo është e mesme në aspektin e dijes. Nuk i kundërshton të vërtetat shkencore dhe nuk i pranon kotësitë që ngrihen me emrin e dijes.

Ajo është e mesme në lidhjet shoqërore. Nuk e kufizon shoqërinë duke e ndarë nga bota dhe as nuk ia humb pavarësinë asaj duke e shkrirë në këtë grupim apo në tjetrin, siç shohim sot në Lindje e në Perëndim.

Ajo është e mesme në aspektin moral, në adhurimet e saj, në të menduarit e saj dhe në të gjitha dimensionet e jetës së saj. Myslimani i vërtetë kurrë nuk mund të jetë njeri me një dimension të vetëm, por ai është njeri i shumanshëm; është mendimtar, besimtar, i drejtë, sakrifikues, guximtar, dashamirës, i logjikshëm, aktiv, tolerant dhe falës.

Fraza *bashkësia e mesme* sqaron, nga njëra anë çështjen e dëshmisë së bashkësisë islame, sepse ai që qëndron në vijën e mesme ka mundësinë që t'i shohë të gjitha vijat devijuese nga e majta dhe nga e djathta.

Nga ana tjetër, fraza mbart argumentin e saj dhe thotë: “Vërtet, ju jeni dëshmitarë përmbi njerëzit, sepse jeni të mesëm dhe jeni bashkësi e mesme.”²

3- Bashkësia dëshmitare

Nëse cilësitë e përmendura për bashkësinë e mesme do të grumbulloheshin te një bashkësi, padyshim që kjo bashkësi është udhëheqëse në të drejtën, dëshmitare ndaj të vërtetës, sepse metodat e

² *Tefsir'ul Menar*, komenti i ajetit në fjalë.

saj përbëjnë peshoren dhe etalonin e dallimit të së vërtetës nga e pavërteta.

Transmetohet nga imamët e Ehli Bejtut (*Paqja e All'llahut qoftë mbi ta!*) se kanë thënë: “*Ne jemi bashkësia e mesme. Ne jemi dëshmitarët e All'llahut për krijesat e Tij. Ne jemi shenjat (argumentet) e Tij në Tokën e Tij... ne jemi dëshmitarë ndaj njerëzve...*”³ Një hadith i tillë, që sapo e përmendëm, nuk e kufizon kuptimin e përgjithshëm të ajetit, por sqaron të vërtetën model për bashkësinë e mesme dhe sjell shembull për përsosmërinë e saj.

4- Dija e All'llahut

Fraza “**për t'i dalluar ata që i shkojnë pas të Dërguarit...**” e të tjera si kjo nga frazat kur'anore, nuk e ka kuptimin se All'llahu nuk dinte asgjë, pastaj e mësoi, por ka kuptimin e realizimit të këtyre realiteteve. Me fjalë më të qarta: All'llahu i Madhëruar është i Ditur që në hershmëri (*ezel*) për të gjitha ndodhitë dhe krijesat, edhe pse shfaqen gradualisht në skenën e ekzistencës.

Prandaj, krijimi i krijesave dhe ndodhitë nuk ia shtojnë dijen All'llahut, por krijimi u realizua, sepse All'llahu kishte dije për këtë. Kjo është e ngjashme me dijen e inxhinierit për të gjitha detajet e ndërtesës, qëkur harton projektin, pastaj e shndërron planin ndërtues në proces praktik. Kur inxhinieri e vë këtë plan ndërtimi në zbatim, thotë: “Dua të shoh në zbatim atë që ishte në dijen time teorike.” Dija e All'llahut, padyshim, ndryshon shumë nga dija e njeriut, siç e thamë në kërkimin të cilësive të All'llahut. E përmendëm këtë shembull vetëm për sqarim.

Shprehja: “**Kjo provë ka qenë e rëndë (për njerëzit), por jo për ata që All'llahu i ka udhëzuar.**” Sqaron të vërtetën e vështirësisë së shkëljes së traditës ekzistuese të njerëzit, si dhe të vërtetën e vështirësisë së shpëtimit nga sundimi i ndjenjave jo të mira, me përjashtim të atyre që besojnë me bindje të plotë All'llahun dhe u binden urdhrave të Tij.

* * *

³ Tefsiri *Nuruth Thakalejn*, vëll. 1, f. 134.

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ
شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ۚ وَإِنَّ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۚ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا
يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾

“Ne të pamë ty që vazhdimisht drejtoje shikimin nga qielli dhe Ne do të të kthejmë ty nga kibla që të kënaq ty. Prandaj, ktheje fytyrën tënde nga Xhamia e Shenjtë! Dhe kudo që të gjendeni, kthejeni fytyrën tuaj nga ajo anë! Pa dyshim, atyre që u është dhënë Libri, e dinë se drejtimi nga Qabeja është e vërteta prej Zotit të tyre. All’llahu nuk është i pakujdesshëm ndaj punëve që ata bëjnë.”

Komentimi

Të gjitha fytyrat kthehen nga Qabeja

Përmendëm se Bejtul Makdisi ishte kibla e përkohshme për myslimanët dhe i Dërguari i All’llahut priste urdhrin e All’llahut për ndryshimin e kiblës, veçanërisht kur jehudinjtë e shfrytëzuan çështjen e bashkorientimit të myslimanëve me ta drejt të njëjtës kible që të hedhin shigjetat e kundërshtimit të tyre ndaj bashkësisë myslimane. Ata thoshin se myslimanët nuk janë të pavarur dhe ata nuk e njohin kuptimin e kiblës, por e fituan nga ne, pra, përderisa ata e pranojnë kiblën tonë, kjo do të thotë se pohojnë fenë tonë..., e të tjera thënie të ngjashme.

Ajeti e tregon këtë çështje dhe thotë: **“Ne të pamë ty që vazhdimisht drejtoje shikimin nga qielli dhe Ne do të të kthejmë ty nga kibla që të kënaq ty. Prandaj, ktheje fytyrën tënde nga Xhamia e Shenjtë! Dhe kudo që të gjendeni, kthejeni fytyrën tuaj nga ajo anë!”**

Transmetimet, siç e thamë edhe më parë, përmendin se ky urdhër hyjnor zbriti në një çast delikat dhe interesant. Ai zbriti kur Profeti dhe myslimanët po falnin namazin e drekës (ylesë) dhe Xhebraili e kapi nga krahu Profetin dhe ia ktheu fytyrën nga Qabeja. Transmetimi përmend se edhe rreshtat e myslimanëve u ndryshuan nga ky veprim. Gratë dolën te vendi i burrave dhe burrat morën vendin e grave. (Drejtimi i Bejtul Makdisit ishte afërsisht në drejtim të veriut, ndërsa drejtimi i Qabes ishte nga jugu.)

Është mirë të përmendet se ndryshimi i kiblës është nga shenjat e profetësisë së Profetit të Islamit (*Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që përmendet në Librat e mëparshëm. Ehli Kitabi e dinte se Profeti i dërguar do të falej në drejtim të dy kiblave.

Për këtë ajeti shton: **“Pa dyshim, atyre që u është dhënë Libri, e dinë se drejtimi nga Qabeja është e vërteta prej Zotit të tyre.”**

Përveç këtyre, shtojmë se treguesit e profetësisë së Profetit të Islamit e çlirojnë atë nga ndikimi i zakoneve të mjedisit të tij shoqëror.

Më poshtë ajeti shton: **“All'llahu nuk është i pavëmendshëm ndaj punëve që ata bëjnë.”**

Ata, të cilët e fshehin atë çfarë erdhi në librat e tyre për ndryshimin e kiblës së Profetit të Islamit dhe e përdorin këtë ndodhi për të nxitur zemërim në fytyrat e myslimanëve, do të marrin shpërblimin e punëve të tyre. Në vend që këtë ndodhi ta merrnin si argument të vërtetësisë së thirrjes së Profetit, ata e keqpërdorën atë.

Vërtet, All'llahu nuk është i pavëmendshëm ndaj punëve dhe qëllimeve të tyre.

*

*

*

Hulumtime

1- Sistemimi i ajeteve

Përmbajtja e këtij ajeti sqaron se ka zbritur para ajetit që kaloi në renditjen kur'anore. Kjo, sepse ajetet e Kur'anit nuk janë grupuar sipas zbritjes së tij, por renditja e ajeteve është bërë në bazë të ndodhive të caktuara me caktimin e profetit Muhammed (*Paqja e All'lahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe me urdhër nga All'lahu i Madhëruar. (Prej atyre ndodhive, p.sh., është edhe ruajtja e përparësisë dhe e rëndësisë së temave.)

2- Pritje e vështirë!

Nga ajeti përfitohet se profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimi i All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte i lidhur me Qaben me një lidhje të veçantë dhe priste urdhrin e All'lahut për ndryshimin e kiblës. Nga kjo mund të kuptojmë se shkak i kësaj lidhjeje ishte edhe lidhja e Profetit (*Paqja dhe bekimi i All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) me Ibrahimin (*Paqja e All'lahut qoftë mbi të!*). Përveç kësaj, Qabeja është qendra më e hershme e monoteizmit dhe Profeti e dinte që do të ndodhte ky ndryshim dhe po priste që të ndodhte.

Këtu duket fenomeni i përuljes dhe i nënshtimit të Profetit, sepse ai nuk e kërkoi këtë gjë me gjuhë, por e kthente fytyrën e tij nga qielli dhe priste me padurim zbritjen e Shpalljes.

Fraza “*sema*”, ka mundësi që të tregojë për pritjen e Xhebrailit që të zbriste nga lart për te Profeti.

3- Kuptimi i fjalës “*shatre*”

Ajo që tërheq vëmendjen është se ajeti nuk i urdhëron myslimanët që të falen në drejtim të Qabes, po drejt Mesxhidul Haramit. Kjo, ka mundësi që të jetë për vështirësinë e gjetjes së drejtimit të Qabes për ata falës që janë larg Qabes. Për këtë, është përmendur Mesxhidul Harami, sepse ajo është më e gjerë se Qabeja. Fjala “*shatre*” ka kuptimin e anës, prandaj drejtimi kah Mesxhidul Harami është vepër e lehtë për të gjithë, veçanërisht për rreshtat e gjatë të xhematit, që në të shumtën e rasteve e kalojnë gjatësinë e Qabes.

Është e natyrshme se drejtimi i saktë kah Qabeja - goftë edhe kah Mesxhidul Harami - është punë e vështirë për falësit e largët. Mirëpo, qëndrimi kah ana e Mesxhidul Haramit nuk është i vështirë.⁴

4- Kuptim përgjithësues

Pa dyshim, të gjitha kuptimet kur'anore përfshijnë mbarë myslimanët, edhe pse i drejtohen profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimi i All'llahut goftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), me përjashtim të disa vendeve, për të cilat ka argumente që thënia është për Profetin. Nisur nga kjo lind pyetja për shkakun e drejtimit të kuptit kur'anor, i cili herë e urdhëron Profetin që të falet nga ana e Mesxhidul Haramit dhe herë tjetër u drejtohet myslimanëve.

Ndoshta kjo përsëritje ka kuptimin se ndryshimi i kiblës është çështje delikate dhe mund të shkaktojë zhurmë, të përhapë shqetësim e të krijojë telashe në mesin e myslimanëve. Ndoshta, dikush mund të hiqet i zgjuar në mesin e kësaj zhurme e të thotë se thënia **“ktheje fytyrën tënde”** është vetëm për Profetin; kësisoj, nuk falet kah drejtimi i Qabes. Për këtë, ajeti herë i drejtohet Profetit dhe herë tjetër u drejtohet myslimanëve që ta përforcojnë besimin se ky ndryshim nuk është vetëm për Profetin, por i përfshin të gjithë myslimanët.

5- A ishte qëllimi i ndryshimit që të realizohej kënaqësia e Profetit?

Fraza **“kibla që të kënaq ty”**, ndoshta ngjall iluzion se ndryshimi ndodhi për të kënaqur profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimi i All'llahut goftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Ky iluzion zhduket kur mësojmë se Bejtul Makdisi ishte kibla e përkohshme dhe se Profeti ishte në pritje të kiblës së fundit. Me ardhjen e urdhrit të ndryshimit do t'u vihej kufi ofendimeve të jehudinëve ndaj myslimanëve nga njëra anë dhe nga ana tjetër do të përgatitej platforma e kthimit të banorëve të Hixhazit⁵ kah Islami, pasi ata kishin një lidhje të veçantë me Qaben. Po ashtu, shpallja se Bejtul Makdisi është kibla e parë, e zhduku nga Islami kufizimin e të qenit të tij për një komb dhe i zhvlerësoi idhujt që ndodheshin në Qabe.

⁴ Ka komentues që thonë se një nga kuptimet e fjalës “*shatre*” është mesi. Kështu, kuptimi i frazës “nga ana e Mesxhidul Haramit” është e barabartë me kuptimin e mesit të Mesxhidul Haramit, duke ditur që Qabeja ndodhet në mesin e Mesxhidul Haramit (*Et Tefsirul Kebir* i Fahrudin Raziut; ajeti në fjalë.)

⁵ *Hixhaz* – Gadishulli Arabik. (shënim i përkthyesit)

6- Qabja, qendra e orbitës së madhe

Sikur dikush ta hidhte vështrimin nga jashtë rruzullit tokësor te falësit myslimanë (namazlinjtë), do të shihte rrathë të shumtë të ndërthurur te njëri-tjetri, të cilët ngushtohen gradualisht derisa arrijnë në qendrën origjinale, e simbolizuar me Qaben. Kjo pamje sqaron qenien e Shtëpisë së Shenjtë të All'lahut bosht dhe qendër. Ky fenomen haset vetëm në Islam dhe jo te fetë e tjera.

Është mirë të përmendet se domosdoshmëria e orientimit të myslimanëve nga ana e Mesxhidul Haramit ka qenë nxitës për zhvillimin e shkencave të gjeografisë dhe të astronomisë te myslimanët me shpejtësi të habitshme gjatë epokës së parë islame, sepse njohja e drejtimit të kiblës në anët e ndryshme të Tokës nuk do të ishte e lehtë pa njohjen e këtyre shkencave.

*

*

*

وَلَيْنَ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَيْنَ آتَبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٥﴾

“Edhe sikur t’u sillje të gjitha provat atyre që u është dhënë Libri, ata prapëseprapë nuk do ta pranoin kiblën tënde, por edhe ti nuk do ta pranosh kiblën e tyre dhe askush nga ata nuk do të pranonte kiblën e njëri-tjetrit. E, nëse ti, pasi të është zbritur dituria, do të ndiqje dëshirat e tyre, atëherë pa dyshim që do të ishe një nga keqbërësit.”

Komentimi

Nuk pranojnë me asnjë lloj çmimi

Në ajetin e kaluar u tha se ndryshimi i kiblës nga Bejtul Makdisi në Qabe nuk hedh dyshime mbi Profetin. Përkundrazi, ai ndryshim është prej argumenteve të vërtetësisë së thirrjes së tij. Ithtarët e Librit (*Ehli Kitab*) e kishin lexuar në librat e tyre faljen (*namazin*) e Profetit të premtuar në të dyja kiblat, por fanatizmi i ndaloj ta pranoin të vërtetën.

Njeriu, kur nuk përballet me çështjet me bindje të mëparshme, është i gatshëm që t’i kuptojë e t’i ndreqë pikëpamjet e tij me argumente logjike, ose nëpërmjet shikimit të mrekullisë. Ndërsa, kur në të është formuar një mendim i prerë, veçanërisht kur ky njeri është i pa ditur e fanatik, është i pamundur ndryshimi i mendimit të tij me çdo lloj çmimi. Prandaj edhe ajeti thotë: **“Edhe sikur t’u sillje të gjitha provat atyre që u është dhënë Libri, ata prapëseprapë nuk do ta pranoin kiblën tënde...”** Mos e mundo veten tënde, sepse ata e refuzojnë përlujen dhe nënshtrimin ndaj të vërtetës dhe në ta as që gjendet shpirti i kërkimit të saj.

Të gjithë profetët u përballën me të tillë njerëz, të cilët ose ishin të pasur, ose dijetarë që i ishin shmangur rrugës së dijes, ose të pa ditur e fanatikë.

Më poshtë ajeti shton: **“por edhe ti nuk do ta pranosh kiblën e tyre...”**, që do të thotë se, sado që të bëjnë zhurmë e të hedhin dyshime, nuk do të jenë në gjendje ta ndryshojnë kiblën e myslimanëve, sepse kjo është kibla e fundit dhe e pandryshuar.

Kjo shprehje e prerë dhe ndarëse është një nga mënyrat e qëndrimit përballë zhurmës së kotë e të shpikur.

Është e domosdoshme që në situata të tilla myslimani të shfaqë para armiqve të tij fjalën e tij të qartë e të fortë, për të dëshmuar se ai nuk gjunjëzohet para reagimeve.

Pastaj ajeti thotë: **“dhe askush nga ata nuk do të pranonte kiblën e njëri-tjetrit.”** As të krishterët nuk do ta pranojnë kiblën e jehudinjeve dhe as jehudinjtë nuk do ta pranojnë kiblën e të krishterëve.

Për ta përforcuar dhe qartësuar më shumë, All'llahu e paralajmëron Profetin (paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) duke i thënë: **“E, nëse ti, pasi të është zbritur dituria, do të ndiqje dëshirat e tyre, atëherë pa dyshim që do të ishe një nga keqbërësit.”**

Në Kur'an ka shumë thënie me ngjyra të tilla kërcënuese për Profetin në formën e çështjes kushtore. Qëllimi i tyre është për tri arsye: **E para:** Që ta dinë të gjithë se nuk ka asnjë dallim mes njerëzve në kornizën e ligjeve qiellorë, madje edhe profetët janë të përfshirë në këto ligje. Prandaj, sikur te Profeti të dukej diçka nga devijimi, gjë që është e pamundur, atë do ta përfshinte ndëshkimi i All'llahut. (Me fjalë të tjera: kushti nuk tregon për realizimin e tij.)

E dyta: Që njerëzit t'i kushtojnë rëndësi realitetit të tyre. Pra, nëse kjo është pozita e Profetit, ata e kanë më të domosdoshme që t'i kuptojnë përgjegjësitë e tyre dhe të mos u dorëzohen në asnjë mënyrë dëshirave dhe shpifjeve të armiqve të tyre.

E treta: Që të sqarohet pamundësia e Profetit ndaj ndryshimit të rregullave të All'llahut dhe pamundësia e kërkimit që ai të ndryshojë një rregull prej rregullave, sepse edhe ai është rob i nënshtuar ndaj urdhrave të All'llahut të Madhëruar.

الَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ^ط وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ
لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ^ط فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُكْذِبِينَ ﴿١٤٧﴾

“Atyre që u kemi dhënë Librin, e njohin atë, ashtu siç i njohin bijtë e tyre, por disa prej tyre e fshehin të vërtetën, duke e ditur mirë.”

“E vërteta është prej Zotit Tënd; pra, kurrësi mos u bëj nga ata që dyshojnë.”

Komentimi

E njohin shumë mirë por...

Në vazhdim të bisedës së Kur'anit për fanatizmin dhe për kokëfortësinë e një grupi nga *Ehli Kitab*, ajeti thotë: **“Atyre që u kemi dhënë Librin, e njohin atë, ashtu siç i njohin bijtë e tyre...”**

Ata e njohin Profetin (*Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), emrin e tij dhe shenjat e tij përmes librave të tyre fetarë: **“...por disa prej tyre e fshehin të vërtetën, duke e ditur mirë.”** Sigurisht, një grup prej tyre shpejtuan në përqafimin e Islamit, pasi panë këto virtyte dhe shenja të Profetit islam, si Abdullah ibn Selami, i cili ishte nga dijetarët jehudinj. Transmetohet se, pasi hyri në Islam, ka thënë: *“Unë e njoh atë më mirë se fëmija im.”*⁶

Ky ajat hedh dritë mbi një të vërtetë të rëndësishme: se virtytet dhe cilësitë trupore e shpirtërore, si dhe karakteristikat e tij përmendeshin qartë në librat e mëparshëm qiellorë, të cilat vizatojnë imazh të plotë në mendjet e atyre që i lexojnë ato libra.

A ka mundësi që ajeti të flasë qartë për praninë e emrit të Profetit dhe për cilësitë e tij në librat e *Ehli Kitab*, nëse nuk do të ndodheshin në to?!

⁶ *Tefsirul Menar*, vëll. 2; *Et Tefsirul Kebir* i Fahrudhin Raziut, te komenti i ajetit.

Pra, këto ajete janë argument për vërtetësinë e thirrjes së Profetit dhe për vërtetësinë e profetësisë së tij.

Më poshtë ajeti përforcon ato që u thanë për ndryshimin e kiblës apo përforcon pozitën e rregullave të Islamit në mënyrë të përgjithshme: **“E vërteta është prej Zotit Tënd; pra, kursesi mos u bëj nga ata që dyshojnë.”**

Me këtë thënie ajeti e forcon zemrën e Profetit dhe e ndalon atë nga çdo lloj dyshimi përballë shpifjeve të armiqve për ndryshimin e kiblës dhe për të tjera çështje, edhe nëse ata armiq i vendosin të gjitha fuqitë e tyre për përplasje.

Megjithëse ajeti i drejtohet profetit Muhammed (*Pagja dhe bekimi i All'llabut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), qëllimi i tij është edukimi i njerëzve, siç e thamë edhe më parë. Është e vërtetë se përderisa Profeti është i lidhur me Shpalljen hyjnore, atë nuk e vesh asnjë lloj dyshimi, sepse Shpallja për të ka dimension ndijimor dhe ajo është vetë bindja.

وَلِكُلِّ وِجْهَةً هُوَ مُوَلِّيُّهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ إِنَّ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾

“Çdokush ka një drejtim nga i cili kthehet. Pra, bëni garë me njëri-tjetrin për punë të mira. Kudo që të gjendeni, All’llahu do t’ju mbledhë të gjithëve; Ai është i Fuqishëm për çdo gjë.”

Komentimi

Për çdo bashkësi ka kible

Ky ajet i bekuar i përgjigjet zhurmës që përhapën jehudinjtë, për shkak të ndryshimit të kiblës. Ai thotë: **“Çdokush ka një drejtim nga i cili kthehet...”**. Gjatë gjithë historisë, profetët kanë pasur drejtime të ndryshme drejt të cilëve ktheheshin.

Kibla nuk është prej parimeve të fesë që të mos pranojë ndryshim dhe as urdhër kozmologjik që nuk mund të shkelet. Prandaj mos flisni shumë për ndryshimin e kiblës, por në vend që të humbni kohën duke folur, **“bëni garë me njëri-tjetrin për punë të mira”**, sepse etaloni i vlerës së ekzistencës së njeriut është puna e mirë dhe mirësia.

Një kuptim të tillë e përmban edhe ajeti 177 i kësaj sureje, që thotë: **“Mirësia nuk është të kthyerit e fytyrës suaj nga lindja dhe perëndimi, por mirësia është e atij që beson All’llahun, Ditën e Fundit, engjëjt, Librin dhe profetët...”** Nëse doni të sprovoni Islamën dhe myslimanët, atëherë sprovoni me këto çështje dhe jo me kiblën.

Më poshtë ajeti e ndryshon stilin e të folurit, duke iu drejtuar atyre shpifësve me kërcënim e paralajmërim dhe duke i nxitur të mirët. Ai thotë: **“Kudo që të gjendeni, All’llahu do t’ju mbledhë të gjithëve.”** në atë gjykatë madhështore, në të cilën çdokush do të marrë shpërblimin e punëve të tij.

Shpifësit, huliganët dhe shkatërruesit nuk janë të njëjtë me besimtarët dhe punëmirët, prandaj është e domosdoshme që të

gjendet një ditë ku secili grup të marrë atë që meriton. Disa mund të përfytyrojnë se tubimi i njerëzve në një ditë të tillë është i çuditshëm, sepse si mund të mblidhen grimcat e pluhurit dhe të vishen për së dyti me veshjen e jetës?

Përgjigjen e kësaj pyetjeje e jep ajeti: **“Vërtet, All’llahu është i Fuqishëm për çdo gjë.”** Kjo frazë e fundit në ajet është si argument për frazën: **“Kudo që të gjendeni, All’llahu do t’ju mbledhë të gjithëve.”**

* * *

Dy hulumtime

1- Dita ku do të mblidhen përkrahësit e imam Mehdiut

Për komentin e ajetit: **“Kudo që të gjendeni, All’llahu do t’ju mbledhë të gjithëve”** ka transmetime nga imamët e Ehli Bejtit (*Paqja e All’llahut qoftë mbi ta!*) të cilët thonë se ata, që do të mblidhen, janë përkrahësit e imam Mehdiut (*Paqja e All’llahut qoftë mbi të!*).

Prej atyre transmetimeve është ai i përcjellë në librin *“Raudatul Kafij”* nga imam Bakiri, i cili e lexoi paragrafin e përmendur të ajetit, pastaj tha: *“Ai ka kuptimin e përkrahësve të Kaimit që janë pak më shumë se treqind burra. Betohem në All’llah se ata janë bashkësia e pakët. Më pas tha: ‘Betohem në All’llah se ata do të mblidhen në një kohë të vetme si retë e vjeshtës.’”*

Transmetohet nga imam Ali ibn Musa Rizai (Paqja e All’llahut qoftë mbi ta!) i cili ka thënë: *“Betohem në All’llah se kur të vijë Kaimi ynë, All’llahu do t’ia mbledhë atij të gjithë pasuesit tanë nga të gjitha vendet.”*⁸

Pa dyshim që ky koment i ajetit flet për **brendinë** e tij. Në disa hadithe thuhet se për fjalët e All’llahut ka kuptime të jashtme, që janë për masën e njerëzve dhe ka kuptime të brendshme që janë për njerëz të veçantë.

Me fjalë të tjera: këto hadithe tregojnë për të vërtetën se All’llahu është i plotfuqishëm për t’i tubuar të gjithë njerëzit nga grimcat e tokës të shpërndara në Ditën e Kiametit. Po ashtu, Ai është i Plotfuqishëm për t’i bashkuar përkrahësit e imam Mehdiut me lehtësi

⁷ Tefsiri *Nuruth Thakalejn*, vëll. 1, f. 139

⁸ Tefsiri *Mexhma’ul Bejan*, komenti i ajetit në fjalë.

në një çast të vetëm, me qëllim që të ndizet shkëndija e parë e revolucionit botëror, që ka si qëllim vendosjen e rregullit të All'llahut në Tokë dhe të zhdukë padrejtësinë dhe urrejtjen nga sipërfaqja e saj.

2- Frazën: **“Çdokush ka një drejtim nga i cili kthehet”** e komentuar edhe më parë ku thamë se tregon për kiblat e shumta të popujve.

Ka prej komentuesve që e kanë zgjeruar kuptimin dhe kanë thënë se ajo frazë flet edhe për paracaktimin (*kada*) dhe caktimin (*kader*) krijues. (Medito thellë!)⁹

Sikur ajeti të ishte i zbrazët nga argumente para dhe pas tij, do të ishte i mundur komentimi i përmendur. Por, argumentet tregojnë se qëllimi është për kuptimin e parë. Sikur të supozojmë se ajeti nënkupton komentimin e dytë, ai nuk ka kurrë kuptimin e paracaktimit (*kada*) dhe të caktimit (*kader*) të imponuar, por ka kuptimin e paracaktimit (*kada*) dhe caktimit (*kader*) që janë në përshtatje me vullnetin dhe zgjedhjen.

*

*

*

⁹ *Tefsirul Miqan*, vëll.1, f. 331.

Ajetet 149 dhe 150

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ
رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ
شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ۚ لِئَلَّا
يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ
وَأَحْشَوْنِي وَلَا تُمِنَّا بِنِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾

“Nga cilido vend që të dalësh, ktheje fytyrën nga Xhamia e Shenjtë. Kjo është e vërteta që vjen nga Zoti yt. All’llahu nuk është i pavëmendshëm ndaj veprave që ju bëni.”

“Nga cilido vend që të dalësh, ktheje fytyrën nga Xhamia e Shenjtë. Kudo që të ndodhesh, ktheni fytyrat tuaja nga ajo anë, që njerëzia të mos ketë ç’ të thotë kundër jush, përveç keqbërësve - por atyre mos iu frikësoni, frikësohuni vetëm prej Meje -, që të plotësoj mirësinë Time ndaj jush dhe që ju të shkoni në udhë të drejtë.”

Komentimi

Frika është vetëm ndaj All’llahut

Këto ajete vazhdojnë të flasin për ndryshimin e kiblës dhe për rezultatet e tij.

Ajeti i parë e urdhëron Profetin (*Paqja dhe bekimi i All’llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i thotë: “Nga cilido vend që të dalësh”, nga çdo qytet apo shtëpi: “ktheje fytyrën nga Xhamia e Shenjtë.”

Për ta përforcuar më tepër, thotë: “Kjo është e vërteta që vjen nga Zoti yt.” Dhe ajeti mbaron me kërcënimin e atyre që thurin

kurthe: **“All’llahu nuk është i pavëmendshëm ndaj veprave që ju bëni.”**

Këto përforsime të njëpasnjëshme në këtë ajet dhe në ajetin pasardhës, sqarojnë se çështja e ndryshimit të kiblës ishte e vështirë dhe e rëndë për grupin e myslimanëve të rinj në Islam. Po ashtu, ishte mjet në duart e armiqve të pabindur të Islamit për të shpërndarë helmin e tyre.

Një situatë e tillë dhe një gjendje e tillë kërkon qëndrim të prerë e ndarës që heq çdo lloj dyshimi dhe mëdyshjeje. Nisur nga kjo, dëshmitë trokitëse kur’anore vijnë njëra pas tjetrës, që të zgjojnë vendosmërinë dhe bindjen në shpirtat e pasuesve dhe të thellojnë pesimizmin dhe humbjen e shpresës mes armiqve. Këtë lloj metode, Kur’ani e ka përdorur në disa vende.

Përveç asaj që thamë, përsëritja në këtë ajet, përmban, gjithashtu, rregulla të reja. Për shembull, ajetet e mëparshme sqaruan rregullin e kiblës në Medinë, ku jetonin myslimanët. Ky ajet dhe ajeti në vijim sqarojnë rregullin gjatë udhëtimit, si dhe gjatë daljes nga shtëpitë dhe nga qytetet.

Ajeti pasardhës përsërit rregullin e përgjithshëm për drejtimin kah Mesxhidul Harami në çdo vend: **“Nga cilido vend që të dalësh, ktheje fytyrën nga Xhamia e Shenjtë.”** Vërtet, kjo shprehje kur’anore i drejtohet profetit Muhammed (*Pagja dhe bekimi i All’llabut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), por pa dyshim ajo i drejtohet të gjithë myslimanëve. Për ta përforsuar më tepër, fraza e mëpasshme e ajetit u flet myslimanëve: **“Kudo që të ndodheni, ktheni fytyrat tuaja nga ajo anë...”**

Pastaj ajeti tregon për tri çështje të rëndësishme.

1- Shfrenimi i kundërshtarëve. Ajeti thotë: “që njerëzia të mos ketë ç’të thotë kundër jush...”

Para ndryshimit të kiblës, gjuhët e kundërshtuesve nga jehudinjtë dhe politeistët lëshonin akuza dhe fjalë boshe. Jehudinjtë thoshin: “Profeti i premtuar falet nga të dyja kibrat dhe kjo shenjë nuk gjendet te Muhammedi (*Pagja dhe bekimi i All’llabut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).”

Politeistët e kundërshtonin Profetin duke thënë: “Si e la Muhammedi Qaben, ndërkohë thotë se është dërguar për të ringjallur fenë ibrahimite?” Ky ndryshim i hoqi të gjitha kundërshtimet.

Por, kjo nuk i pengon personat e pabindur që të këmbëngulin në qëndrimet e tyre dhe të refuzojnë çdo logjikë; prandaj, edhe ajeti

thotë: **“përveç keqbërësve”**. Ata nuk e ndjekin rrugën e drejtë. Edhe sikur të drejtoheni kah Bejtul Makdisi për t’u falur, ata do t’ju akuzojnë se jeni të ulët e të poshtër, e, kur të drejtoheni kah Qabja, do t’ju cilësojnë si të pavendosur!

Vërtet, ata janë keqbërës dhe të padrejtë; të padrejtë ndaj vetes së tyre dhe të padrejtë ndaj atij të cilit ia presin rrugën e udhëzimit.

2- Kur ajeti i cilëson ata të pabindur si keqbërës, ky cilësim sjell frikë në veten e disave. Për këtë ajeti thotë: “por atyre mos iu frikësoni, frikësohuni vetëm prej Meje...”

Ky paragraf i ajetit paraqet një parim të përgjithshëm dhe themelor nga parimet e edukimit monoteist islam. Ai është mosfrikësimi ndaj asgjëje a diçkaje, përveç All’llahut. Me fjalë më të qarta: të frikësuarit nga mëkati ndaj All’llahut. Nëse ky parim edukues ngulitet te myslimanët, ata kurrë nuk do të dështojnë dhe kurrë nuk do të thyhen.

Ndërsa, ata që hiqen si myslimanë, herë frikësohen nga “lindja” e herë frikësohen nga “perëndimi”, herë nga “dyfytërsia e brendshme” e herë nga “armiqtë e jashtëm”. Pra, i frikësohen çdo gjëje, me përjashtim të All’llahut të Madhëruar. Përherë, ata do të jenë të poshtëruar, të dobët dhe të mposhtur.

3- Qëllimi i fundit, që përmendet me ndryshimin e kiblës është plotësimi i mirësisë: “që të plotësoj mirësinë Time ndaj jush dhe që ju të shkoni në udhë të drejtë.”

Në realitet, ndryshimi i kiblës ka qenë një lloj edukimi, përsosmërie dhe mirësie për myslimanët, që të njihen me sistemin islam dhe të shpëtojnë nga imitimi dhe fanatizmi i verbër. Prandaj, All’llahu i Madhëruar në fillim i urdhëroi myslimanët që të falen kah Bejtul Makdisi, me qëllim që rreshtat e myslimanëve, siç e thamë më parë, të veçohen nga ato të politeistëve, të cilët e shenjtëronin Qaben.

Pas emigrimit dhe formimit të shtetit islam, erdhi urdhri për t’u falur në drejtim të Qabes, në drejtim të shtëpisë më të vjetër monoteiste. Me këtë u realizua kalimi i një faze prej fazave të përsosmërisë së shoqërisë islame.

* * *

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ

وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونَ ﴿١٥٢﴾

“Po kështu, Ne kemi sjellë një të Dërguar, nga mesi juaj, i cili ju lexon shpalljet Tona, ju pastron, ju mëson Librin e Urtësinë dhe ju mëson ato gjëra që nuk i keni ditur.”

“Prandaj, më kujtoni Mua që Unë t’ju kujtoj dhe falënderomëni Mua e mos mohoni!”

Komentimi

Misioni i të Dërguarit të All’llahut

Paragrafi i fundit i ajetit të mëparshëm përmendi se një nga shkaqet e ndryshimit të kiblës ishte plotësimi i mirësisë ndaj njerëzve dhe udhëzimi i tyre.

Ajeti në fjalë fillon me fjalën “*kema*”, që tregon se ndryshimi i kiblës nuk është një mirësi e vetme me të cilën All’llahu ju mirësoi juve, Ai ju mirësoi me mirësi të shumta: **“Po kështu, Ne kemi sjellë një të Dërguar, nga mesi juaj...”**

Fjala “*minikum*”, nga ju, ndoshta ka kuptimin se Profeti është njeri si ju dhe se një njeri i vetëm është i aftë që të jetë edukues i njerëzimit, të jetë shembull për ta dhe të jetë i ndjeshëm ndaj shpresave dhe lëndimeve të tyre. Është mirësi e madhe që i Dërguari të jetë njëri “nga ju”.

Ka mundësi që kuptimi i kësaj fjale të jetë se Profeti është prej fëmijëve tuaj, nga populli juaj dhe nga vendi juaj. Arabët paraislamë ishin një popull fanatik e racist dhe nuk mund t’i përulleshin një Profeti, që nuk ishte nga kombi i tyre, siç thotë All’llahu në ajetet 198 dhe 199 të sures “Esh Shu’ara”: **“Por edhe sikur t’ia shpallnim Kur’anin ndonjë jo arabi e ai t’ua lexonte atyre - ata përsëri nuk do të kishin besuar.”**

Natyrish, kjo ishte faza e parë e thirrjes. Në fazën vijuese u anuluan çështjet gjeografike dhe Islami i edukoi bijtë e tij me parimin e “globalizmit” si atdhe dhe me parimin e “humanizmit” si kombësi.

Pas përmendjes së kësaj mirësie, Kur’ani tregon për katër mirësi, që u erdhën myslimanëve me dërgimin e Profetit. Këto mirësi janë:

1- **“i cili ju lexon shpalljet Tona”**. Në Kur’an përmendet fjala *lexon (jetlu)*. Në arabisht do të thotë: ardhja e diçkaje sistematikisht dhe kryerja e shqiptimit me sistem të saktë. Pra, Profeti jua lexon juve Shpalljen e All’llahut sistematikisht, që të depërtojnë në zemrat tuaja dhe për t’i përgatitur vetet tuaja për mësim dhe pastrim.

2- **“ju pastron”**. Fjala *tezkiye* ka kuptimin e shtimit e të rritjes. Kështu që, Profeti, me mirësinë e All’llahut, jua shton juve përsosmërinë materiale dhe shpirtërore, jua lartëson shpirtrat dhe edukon te ju pastërtinë dhe moralin e lartë, duke hequr nga ju papastërtitë në të cilat ishte e zhytur shoqëria juaj injorante.

3- **“ju mëson Librin e Urtësinë”** Sigurisht, mësimi është paraprirës i edukimit, por Kur’ani, siç e thamë edhe më parë, e vendos edukimin paraprirës në disa vende si dëshmi dhe përforcim se ai (edukimi) është qëllimi përfundimtar. Dallimi mes Librit (*Kitab*) dhe Urtësisë (*Hikmeh*) mund të jetë se Libri nënkupton ajetet e Kur’anit dhe Shpalljen që i është zbritur profetit Muhammed në formë mrekullie, kurse Urtësia nënkupton hadithet e Profetit (*Paqja dhe bekimi i All’llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe udhëzimet e tij që quhen *Sunnet*. Ka mundësi që Libri nënkupton zanafillën e mësimave islame dhe Urtësia nënkupton të fshehtat e atyre mësimave, shkaqet dhe konkluzionet e tyre.

Ka komentues, që pretendojnë se Urtësia nënkupton gjendjen dhe aftësinë e përfutur nga mësimet e Librit, me zotërimin e të cilave njeriu arrin t’i vendosë gjërat në vendet e veta.¹⁰ Autori i tefsijrit “El Menar” e kundërshton që fjala *hikmeh* të ketë kuptimin e Sunnetit. Për këtë ai sjell si argument ajetin 39 të sures “El Isra” që thotë: **“Kjo është nga Urtësia që të ka shpallur ty Zoti yt...”** Mirëpo, ne besojmë se fjala *hikmeh*, urtësi, ka kuptim të gjerë, i cili përfshin Librin dhe Sunnetin së bashku. Ndërsa, përdorimi i saj në Kur’an pranë fjalës

¹⁰ *Fi Dhilalil Kur’an*, vëll. 1, f. 1

“Kitab”, siç është në këtë ajet, tregon se ajo nënkupton Sunnetin dhe jo diçka tjetër.

4- **“...dhe ju mëson ato gjëra që nuk i keni ditur.”** Këtë temë e paraqitën edhe ajetet e mëparshme, kur u fol për mësimin dhe edukimin. Por, Kur’ani e përsërit prapë në një paragraf të pavarur si përforsim dhe për të thënë se të dërguarit janë ata të cilët jua sqaruan juve dijet dhe njohjet. Sikur të mos ishin ata, shumë prej atyre dijeve dhe njohjeve do të qëndronin të fshehura për ju. Ata nuk kanë qenë vetëm udhëheqës moralë, por ishin udhëzues në rrugën e dijes dhe të njohjes. Pa udhëzimin e tyre, dijet njerëzore nuk do të ishin pjekur e as nuk do të ishin zhvilluar.

Pas paraqitjes së një aspekti të mirësive hyjnore, ajeti vijues përmend se këto mirësi ftojnë në falënderim dhe përfitimi i drejtë prej tyre e çon njeriun që të falënderojë Krijuesin e Madhëruar: ***“Prandaj, më kujtoni Mua që Unë t’ju kujtoj dhe falënderomëni Mua e mos mohoni!”***

Është e qartë se fraza: ***“më kujtoni Mua që Unë t’ju kujtoj”*** nuk nënkupton aspektin emocional mes All’llahut dhe robëve të Tij, siç i thonë njerëzit njëri-tjetrit, por nënkupton një parim edukativ. Pra, kur thotë: më kujtoni Mua, do të thotë: kujtoni Qenien e Shenjtë, e cila është burimi i mirësive, i bamirësive, i nderimit, për të pastruar shpirtat tuaj dhe veten tuaj, që ato ta meritojnë përfshirjen në mëshirën hyjnore. Kujtimi që i bëni Qenies së Shenjtë i bën lëvizjet tuaja shumë më të sigurt, të ndritshme, të forta dhe unike.

Po ashtu, edhe kuptimi i *falënderimit dhe i mosmohimit* nuk është vetëm lëvizja e gjuhës me shqiptimin e fjalës falënderim, por kuptimi i tij është përdorimi i çdo mirësie në vendin e duhur dhe në rrugën e të njëjtut qëllim që je krijuar, me qëllim që ky të të çojë në shtimin e mëshirës hyjnore.

*

*

*

Dy hulumtime

1- Thëniet e komentuesve rreth komentit të frazës **“Prandaj, më kujtoni Mua që Unë t’ju kujtoj...”**

Komentuesit kanë mendime të ndryshme rreth komentit të kësaj fraze të ajetit, për mënyrën e kujtimit të robit dhe atë të All’llahut.

Fahruddin Raziu, në Tefsirin e Tij, i ka përmbledhur në dhjetë thënie:

1- Më kujtoni Mua me bindje, që t’ju kujtoj me mëshirën Time.

Dëshmues për këtë është thënia e All’llahut të Madhëruar në suren “Ali Imran”, ajeti 132 që thotë: **“Bindjuni All’llahut dhe të Dërguarit, për të shpresuar mëshirën.”**

2- Më kujtoni Mua me lutje, t’ju kujtoj me përgjigje. Argument për këtë është thënia e Tij: **“Lutmuni Mua, që t’ju përgjigjem juve.”**

3- Më kujtoni Mua me lëvdatë e me përulje, t’ju kujtoj juve me mirësi.

4- Më kujtoni Mua në këtë jetë (*Dunja*), t’ju kujtoj juve në jetën tjetër (*Ahiret*).

5- Më kujtoni Mua kur jeni në vetmi, t’ju kujtoj juve në bashkësi.

6- Më kujtoni Mua në sigurimin e mirësisë, t’ju kujtoj juve në vështirësi.

7- Më kujtoni Mua me adhurim, t’ju kujtoj juve me ndihmë. Dëshmues për këtë është ajeti i 5 i sures “Fatiha” që thotë: **“Vetëm Ty të adhurojmë dhe vetëm prej Teje ndihmë kërkojmë.”**

8- Më kujtoni Mua me sakrifica, t’ju kujtoj juve me udhëzim. Dëshmues për këtë është thënia e Tij në ajetin 69 të sures “Ankebut”: **“Ata që luftojnë për çështjen Tonë, sigurisht, Ne do t’i udhëzojmë drejt udhëve Tona.”**

9- Më kujtoni Mua “me thënie të vërtetë e me çiltërsi”, t’iu kujtoj juve “me çiltërsi dhe me shtimin e autëritetit”.

10- Më kujtoni me “rububijet”, t’ju kujtoj “me falje”. Dëshmues për këtë janë ajetet e sures “Hamd”, “Fatiha”.¹¹

Natyrisht, që çdo komentim prej atyre të lartpërmendur janë manifestim (paraqitje) e kuptimit të gjerë të ajetit dhe këto paraqitje nuk janë të kufizuara me ato që u përmendën, sepse, gjithashtu, thënia përfshin edhe: Më kujtoni Mua me “falënderim”, t’ju kujtoj “me

¹¹ *Tefsirul Kebir* i Fahru Raziut; vëll. 4, f.144.

shtimin e mirësive”, siç thotë ajeti 7 i sures “Ibrahim”: **“Nëse falënderoni, Unë do t’jua shtoj edhe më shumë begatitë e Mia.”**

Çdo lloj përmendje e All’lahut, siç e thamë, ka ndikim edukativ në ekzistencën e njeriut, sepse e bën shpirtin e tij të gatshëm për të pritur mirësi të reja, që janë në përshtatje me mënyrën e përmendjes.

* * *

2- Qëllimi i përmendjes së All’lahut

Dihet se përmendja e All’lahut nuk është vetëm lëvizja e gjuhës, duhet që gjuha të shprehë ato që ka zemra. Qëllimi i përmendjes është që t’i drejtohesh me gjithë praninë Krijuesit të Madhëruar. Ai drejtim është mbrojtës për njeriun ndaj mëkateve dhe e thërret për përlulje.

Në shumë hadithe të transmetuara nga të pamëkatëshmit thuhet se përmendja e All’lahut nuk është vetëm me gjuhë. Nga ato hadithe përmendim hadithin e transmetuar nga profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimi i All’lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), i cili porositi imam Aliun: *“Tri gjërave nuk u reziston kjo bashkësi: mbështetja e vëllait në pasurinë e tij, barazia e njerëzve me veten e vet dhe përmendja e All’lahut në çdo lloj gjendjeje. Përmendja nuk është të thuash subhanallahi uel hamdulilahi ue la ilahe il-lallahu uellahu ekber, por nëse hyn në diçka që është e ndaluar, i frikësohet All’lahut të Madhëruar dhe e braktis.”*¹²

Sido që të jetë, nuk duhet të jemi të pavëmendshëm ndaj mrekullisë së këtij shoqërimi, ku All’llahu i Madhëruar, i Lartësuar dhe Mposhtës e shoqëron kujtimin e tij me kujtimin e robit të dobët, të vogël e të kufizuar. Vërtet, ky është nderim shumë i lartë për njeriun.

* * *

¹² Kitabul Hisal, marrë nga Tefsijri Nuru Thakalejni, vëll. 1, f. 140.

Ajetet 153 dhe 154

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٣﴾
وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمُوتٌ ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾

“O ju që keni besuar! Kërkoni ndihmë për veten nëpërmjet durimit dhe namazit! Në të vërtetë, All’llahu është me të duruarit.”

“Dhe mos thoni për ata që vriten në rrugën e All’llahut se janë të vdekur! Përkundrazi! Ata janë të gjallë, ndonëse ju nuk e ndieni!”

Shkaku i zbritjes

Është transmetuar nga ibn Abbasi shkaku i zbritjes së ajetit të dytë (154). Ai ka zbritur për të vrarët në betejën e Bedrit, numri i të cilëve ishte katërmëdhjetë luftëtarë, gjashtë nga muhaxhirët (emigrantët) dhe tetë nga ensarët (përkrahësit). Pas mbarimit të betejës, disa myslimanë thanë për ata dëshmorë se janë “të vdekur”, por ajeti i ndaloi të thonë kështu.

* * *

Komentimi

Dëshmorët janë të gjallë

Ajetet e mëparshme paraqitën mësimin, edukimin, kujtimin e All’llahut dhe falënderimin, të cilat kanë një kuptim shumë të gjerë dhe më shumë përmbajnë mësimet fetare. Në ajetin e parë, të ajeteve në fjalë, flitet për durimin, pa të cilin nuk mund të realizohen çështjet e përmendura.

Së pari, ajeti thotë: **“O besimtarë! Kërkoni ndihmë për veten nëpërmjet durimit dhe namazit!”**, pra, përballoni problemet dhe vështirësitë me këto dy fuqi, sepse triumfi është aleati juaj: **“Në të vërtetë, All’llahu është me të duruarit.”**

Ndryshe nga ajo që e përfytyrojnë disa njerëz, durimi nuk ka kuptimin e përballjes së vështirësisë dhe pranimi të poshtërimit e të dorëzimit ndaj fenomeneve të jashtme, por durimi ka kuptimin e rezistencës e të qëndrueshmërisë përballë të gjitha problemeve dhe dukurive.

Për këtë, dijetarët e moralit thonë se durimi është në tri pjesë:

Durimi në përlulje, që do të thotë rezistenca përballë problemeve që pengojnë rrugën e përluljes

Durimi në mëkate, që do të thotë qëndrueshmëria përballë epsheve të këqija dhe përballë kryerjes së mëkateve.

Durimi në fatkeqësi, që do të thotë durimi përballë ndodhive të hidhura dhe mosgjunjëzimi ndaj tyre. Braktisja e shqetësimit dhe e hidhërimit.

Të rralla janë temat, si ajo e durimit të cilën Kur’ani e përforcon së tepërmi. Ai përmendet afërsisht në shtatëdhjetë vende në Kur’an, ndër to në dhjetë vende është i posaçëm vetëm për profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimi i All’llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij*).

Historia e të mëdhenjve dëshmon se një nga faktorët e triumfit të tyre, por më i rëndësishmi, ka qenë durimi dhe besimi i patundur i tyre. Njerëzit që nuk e kanë këtë cilësi, mposhten dhe gjunjëzohen shumë shpejt. Mund të thuhet se roli i këtij faktori në përparimin e individëve të shoqërisë është superior ndaj rolit të mundësisë, të aftësisë, të zgjuarsisë, etj. Duke u nisur nga kjo thënie, Kur’ani e paraqet këtë temë me shprehje të qarta, siç është thënia e tij në suren “Zumer”, ajeti 10: **“Vetëm ata që janë të durueshëm, do të shpërblehen pa masë.”**

Në suren “Lukman”, ajeti 17, pasi All’llahu përmend durimin përballë ndodhive, thotë: **“Me të vërtetë, ky është thelbi i patundur i të gjitha punëve!”**

Prej të veçantave të durimit është se të gjitha cilësitë e mira nuk kanë vlera nëse ai nuk gjendet, sepse ai është mbështetësi dhe kapitali i tyre. Për këtë, prijësi i besimtarëve, imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Vishuni me durimin, sepse durimi është te besimi si koka te

trupit. Nuk ka mirësi në trupin pa kokë dhe as mirësi në besimin që nuk ka durim.”¹³

Hadithet islame thonë se faza më e lartë e durimit është vetëpërmbytja, që duket në rezistencën e njeriut kur ndodhet përballë mjeteve të mëkatit e të gjynahut.

Ajeti që po shqyrtojmë në kërkimin tonë dëshmon për grupin mysliman në fillim të Islamit se armiqtë i rrethojnë ata nga çdo anë dhe i urdhëron që të mbështeten te durimi përballë ndodhive, sepse rezultati i kësaj gjëje do të jetë pavarësia individuale dhe vetëbesimi në bindjen ndaj All'llahut. Historia islame dëshmon qartë se ky parim është themeli i triumfeve.

Një tjetër temë, të cilën e dëshmon ajeti i lartpërmendur, duke qenë se është mbështetje e rëndësishme në anë të durimit, është edhe namazi. Transmetohet se, kur imam Aliun e godiste ndonjë çështje trishtuese, ngrihej dhe falte namaz, pastaj lexonte këtë ajet: **“Kërkoni ndihmë për veten nëpërmjet durimit dhe namazit...”**¹⁴

Kjo nuk është çudi, sepse kur njeriu e sheh veten e vet përballë furtunave të problemeve dhe e ndien dobësinë e tij në përballjen e tyre, ka nevojë për një mbështetje të fortë, që është e përhershme. Namazi realizon lidhjen me këtë mbështetje dhe krijon qetësinë shpirtërore, që është e domosdoshme për përballjen e sfidave.

Ajeti i lartpërmendur paraqet dy parime të rëndësishme: i pari është mbështetja te All'llahu, i cili shfaqet me namazin; i dyti është vetëbesimi, të cilin ajeti e quan durim.

Pas përmendjes së durimit dhe të qëndruarit në rrugën e drejtë ajeti tjetër flet për përjetësinë e dëshmorëve, të cilët trupëzojnë modelin më të mrekullueshëm të durimit në rrugën e All'llahut.

Ajeti thotë: **“Dhe mos thoni për ata që vriten në rrugën e All'llahut se janë të vdekur!”** Pastaj e përforcon këtë kuptim me plotësimin e ajetit: **“Përkundrazi! Ata janë të gjallë, ndonëse ju nuk e ndieni!”**

Në çdo lëvizje, veçohet një grup që e do veten dhe largohet nga bashkësia revolucionare. Ai nuk mjaftohet me përtacinë e vet, por

¹³ *Nehxhul Belaga*, Thënie të Shkurtra, nr. 82.

El Kafj, vëll. marrë nga *Tefsiri El Mijzan*, vëll.1, f. 154. ¹⁴

përpiqet që të përhapë plogështinë dhe dembelizmin në mesin e shoqërisë.

Në çastin që shfaqen ndodhi lënduese, ata shfaqin shqetësimin e tyre dhe kritikojnë lëvizjen që çoi në këtë ndodhi. Ata janë të pavëmendshëm, se çdo qëllim i shenjtë ka nevojë për sakrificë, gjë që është në ligjin e krijimit.

Kur'ani Fisnik flet shpesh për këtë grup dhe e qorton ashpër atë.

Por, ka njerëz prej atij grupi që shfaqnin shqetësimin dhe dhembjen e tyre për vdekjen e një dëshmorë nga dëshmorët e Islamit në betejë, si dhe përhapnin zemërim të njerëzit e tjerë.

All'llahu i Madhëruar u përgjigjet këtyre thashethemeve dhe fjalëve të helmuara me zbulimin e një të vërtete të madhe, se ata, që sakrifkuan me vetat e tyre në rrugën e All'llahut, nuk janë të vdekur, janë të gjallë dhe shijojnë mirësitë dhe kënaqësinë e All'llahut, mirëpo njerëzit e kufizuar në botën e prekjes nuk i perceptojnë këto të vërteta.

* * *

Hulumtime

1- Përjetësia e dëshmorëve

Komentuesit kanë mendime të ndryshme për kuptimin e të qenit gjallë të dëshmorëve dhe të përjetësisë së tyre. Pamja e jashtme e ajetit pa dyshim që tregon se ata shijojnë kënaqësitë e All'llahut në jetën e barzahut (jeta pas vdekjes dhe para ringjalljes) shpirtëror, sepse trupat e tyre janë shpërbërë. Ata e jetojnë atë jetë me trup simbolik, siç thotë imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*).¹⁵

Ka nga komentuesit që thonë se ajo është “jetë e padukshme”, që është e posaçme vetëm për dëshmorët.

Thuhet se jeta e përmendur në ajet ka kuptimin e udhëzimit dhe vdekja ka kuptimin e humbjes. Kështu, ajeti e ndalon që dëshmorët të cilësohen me humbjen, por ata janë të udhëzuar. Thuhet që dëshmorët janë të gjallë, sepse qëllimi dhe mesazhi i tyre është i gjallë.

Por, me marrjen në konsideratë të komentimit të parë për jetën, sqarohet se kuptimet e të tjerët janë të papranueshëm. Nuk është nevoja që të ngarkohemi me dy tefsiret e tjera dhe as me atë të jetës

¹⁵ Këtë do ta sqarojmë në komentimin e ajetit 100 të sures “Mu'minun”, që thotë: **“Prapa tyre do të ketë një ndarëse, deri në ditën kur do të ringjallen.”**

shpirtërore në barazh, që është e posaçme për dëshmorët dhe shijojnë afërsinë në mëshirën e All'llahut me llojin e mirësive të Tij.

* * *

2- Martirizimi është lumturi në Islam

Islami e vërteton çështjen e martirizimit dhe e ka sqaruar pozitën madhështore të tij në ajetin e lartpërmendur dhe në ajete të tjera, që të jetë faktor i rëndësishëm dhe aktiv në fushën e përballjes mes drejtësisë dhe padrejtësisë, të vërtetës dhe të pavërtetës.

Ky faktor është më i hershëm se çdo armë dhe më i fortë se çdo ndikues. Ai është i aftë që të frikësojë armën më të fuqishme e më shkatërruese të kohës së sotme. Përvoja e Revolucionit islamik në Iran e theksoi këtë gjë, kur ne i pamë me sytë tanë triumfin e atyre që u martirizuan, megjithëse kishin mundësi të dobëta materiale kundrejt fuqisë më të ashpër sunduese.

Nëse i hedhim një vështrim historisë së Islamit, masakrat që shkruan myslimanët në luftërat e tyre gjakatare dhe në sakrificat që bënë luftëtarët në rrugën e Shpalljes, do të shohim se shkaku kryesor i të gjitha atyre sakrificave është mësim për martirizimin, të cilin Islami ua mësoi bijve të tij.

Ata besojnë se martirizimi në rrugën e All'llahut, në rrugën e së vërtetës e të drejtësisë, nuk ka kuptimin e zhdukjes, por ka kuptimin e lumturisë dhe të jetës së përjetshme.

Luftëtarët, të cilët i morën këto mësimë në një shkollë të madhe, nuk mund të krahasohen me luftëtarët e zakonshëm, të cilët mendojnë për mbrojtjen e vetes së tyre. Ftojnë për hir të Shpalljes dhe shkojnë me mallëngjim drejt fitimit të medaljes së martirizimit.

* * *

3- Jeta në Barzakh dhe qëndrueshmëria e shpirtit

Ky ajet thekson qëndrueshmërinë e shpirtit dhe jetën e njerëzve në barzakh (jeta pas vdekjes dhe para ringjalljes). Ai u përgjigjet qartë atyre që mohojnë paraqitjen e Kur'anit për jetën në barzakh dhe për qëndrueshmërinë e shpirtit.

Këtë temë do ta sqarojmë më shumë në vëllimin e dytë të këtij tefsijri, kur të flasim për ajetin 169 të sures “Al Imran”, i cili flet për temën e përjetësisë së dëshmorëve dhe për pozitën e tyre.

Ajetet 155-157

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ
وَالثَّمَرَاتِ ۚ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ
وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

“Sigurisht që Ne do t’ju provojmë me frikë dhe uri, me dëmtim të pasurisë, të njerëzve dhe të të lashtave! Prandaj, përgëzoji të duruarit,”

“të cilët, kur i godet ndonjë fatkeqësi thonë: “Të All’llahut jemi dhe vetëm tek Ai do të kthehemi!”

“Ata do të shpërblehen me bekim dhe mëshirë nga Zoti i tyre; ata janë në rrugën e drejtë!”

Komentimi

Dynjaja, vendi i provimit të All’llahut

Pas përmendjes së çështjes së martirizimit në rrugën e All’llahut, jetës së përjetshme të dëshmorëve, durimit dhe falënderimit..., të cilat të gjitha janë sprova nga All’llahu i Madhëruar, ky ajet paraqet sprovën e përgjithshme me dukuritë e saj të ndryshme. Kjo sprovë konsiderohet si ligj krijimi, që nuk ndryshohet: **“Sigurisht që Ne do t’ju provojmë me frikë dhe uri, me dëmtim të pasurisë, të njerëzve dhe të të lashtave!”**

Përderisa triumfi në këto sprova nuk mund të arrihet vetëm nën hijen e vendosmërisë e të durimit, më pas ajeti thotë: **“Prandaj, përgëzoji të duruarit.”**

Pra, të duruarit janë ata të cilët dalin fitimtarë nga këto sprova dhe askush tjetër.

Ajeti i mëpasshëm, i njeh durimtarët dhe thotë: “të cilët, kur i godet ndonjë fatkeqësi thonë: **“Të All’llahut jemi dhe vetëm tek Ai do të kthehemi!”**”

Dëshmia e plotë për sundimin absolute të All’llahut na mëson që të mos zemërohem për ato që na kanë shkuar, sepse All’llahu i Madhëruar është sunduesi ynë dhe Sunduesi i të gjitha dhuntive e mirësive që kemi. Nëse ai do, na jep nga ato, nëse nuk janë të dobishme dhe në interesin tonë, na i merr sa hapim e mbyllim sytë.

Vendosmëria e vazhdueshme në të kthyerit e vërtetë të All’llahu i Madhëruar, na bën ta ndiejmë që kjo jetë është e paqëndrueshme dhe se mendësia e mirësive materiale dhe sigurimi i tyre janë qëllim i paqëndrueshëm. Pra, ndjenja e sundueshmërisë dhe e kthimit që përmenden gjenden në frazën: **“Të All’llahut jemi dhe vetëm tek Ai do të kthehemi!”**, kanë një ndikim të madh në thellimin e shpirtit të rezistencës dhe të durimit.

Është e qartë se qëllimi i kësaj fraze nuk është vetëm përsëritja e saj me gjuhë, por duhet të ndihet e vërteta dhe vëmendshmëria në besimin dhe monoteizmin që përmban kjo frazë.

Ajeti i fundit i hulumtimit tonë flet për mirësitë e mëdha të All’llahut, e cila përfshin të duruarit dhe rezistuesit, që dalin me sukses nga këto sprova të All’llahut: **“Ata do të shpërblehen me bekim dhe mëshirë nga Zoti i tyre.”** *(thuhet se fjala arabe “salavat”, që përmendet në këtë ajet, është prej ngjyrave të nderimit dhe të lartësimit të pozitës. Në një transmetim nga ibn Abbasi thuhet se ajo ka kuptimin e faljes së gjynaheve. (Tefsirul Menar”; vëll. 2, f. 40.). Është e qartë se fjala “salavatun” ka kuptim të gjerë, i cili i përfshin këto çështje dhe mirësitë e tjera.)*

Ky bekim dhe kjo mëshirë, i bën durimtarët të jenë largpamës në çështjet e tyre dhe në jetën e tyre të rrethuar nga rrëshqitjet dhe rreziqet. Për këtë ajet thotë: **“Ata janë në rrugën e drejtë!”**

Me këto fraza përmbledhëse, Kur’ani paraqet çështjen e sprovës së madhe me dimensione të ndryshme, po ashtu edhe faktorët e shpëtimit nga kjo provë dhe rezultatin e saj.

* * *

Hulumtime

1- Përse provimi hyjnor?

Për provimin hyjnor shtohen disa tema. E para gjë, që nis në mendje për këtë provim është shkaku i tij. Ne i provojmë njerëzit që të njihemi me kuptimet e tyre që nuk i njihnim më parë. Vallë, a ka nevojë All'llahu për këtë lloj provimi të robtë të Tij, ndërkohë që Ai është i Gjithëditur për çdo të dukshme e të fshehtë?! A i është fshehur diçka Atij që ta njohë nëpërmjet këtij provimi?!

Përgjigjja: Kuptimi i provimit hyjnor ndryshon nga kuptimi i provimit njerëzor. Provimet tona me njerëzit, siç u tha, është heqja e paqartësisë dhe e paditurisë, kurse qëllimi i provimit hyjnor është “edukimi”.

Përderisa provimi hyjnor është ligj i krijimit dhe ka si qëllim edukimin e njeriut, Kur’ani flet për këtë provim në më shumë se njëzet vende.

Ashtu siç pastrohet fuladhi nga papastërtitë kur shkrihet në furrë, po ashtu njeriu pastrohet prej detit të ndodhive dhe bëhet më i fuqishëm për përballimin e vështirësive e të sfidave.

Provimi hyjnor i ngjan punës së bujkut specialist. Ai mbjell farën e shëndoshë në tokë pjellore, me qëllim që fara t’i përdorë dhuntitë e natyrës dhe të fillojë të rritet. Pas mbirjes, fara gradualisht përballlet me probleme të vështirësi dhe u reziston dukurive të ndryshme, si: erërave të forta, të ftohtit të ashpër, nxehtësisë përvëluese. Të gjitha këto përballje, me qëllim që ajo farë të bëhet ose bimë luleje e lulëzuar ose pemë frutdhënëse.

Për t’ia rritur anën shpirtërore forcave ushtarake, ata dërgohen në stërvitje dhe manovra, me qëllim që të provojnë problemet e etjes, urisë, nxehtësisë, të ftohtit dhe situatave të vështira.

Ky është edhe sekreti i provimit hyjnor.

All'llahu i Madhëruar, në suren “Al Imran, ajeti 154 thotë: **“...All'llahu e bëri këtë për të provuar atë që keni në kraharorët tuaj dhe për t’ju pastruar atë që keni në zemrat tuaja. Vërtet, All'llahu e di mirë se ç’keni në zemër.”**

Prijësi i besimtarëve, imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!) në sqarimin e shkakut të provimeve hyjnore ka thënë: **“...edhe pse i Madhëruari është i Gjithëdijshëm për ta, se sa ata vetë për veten e tyre, por, Ai e bën këtë për të zbuluar veprat me të cilat meritohet shpërblimi ose dënimi...”** (Nehxhul Belaga; thëniet e shkurtra, nr. 93.)

Pra, cilësitë e grumbulluara nuk janë etaloni i vetëm i shpërblimit dhe i ndëshkimit, prandaj patjetër duhet që këto cilësi të zbulohen nëpërmjet punëve të njeriut. All'llahu i provon robtë e Tij që të shfaqin ato që kanë në thellësitë e vetes së tyre, me qëllim që aftësitë e tyre të kalojnë nga fuqia në veprim dhe kështu ata do të meritojnë shpërblimin ose ndëshkimin.

Po të mos ishte ky provim hyjnor, nuk do të shpërthenin këto aftësi dhe nuk do të sillnin prodhim mundësitë. Kjo është filozofia e provimit hyjnor sipas Islamit.

* * *

2- Provimi i përgjithshëm hyjnor

Jeta në galaktikë është sistem përsosmërie dhe edukimi. Të gjitha krijesat e gjalla përshkojnë rrugën e përsosmërisë së saj, deri edhe pemët i shfaqin aftësitë e tyre me frutat që japin. Nga këtu themi se të gjithë njerëzit, deri edhe profetët, janë të përfshirë në ligjin e provimit hyjnor, me qëllim që të duken aftësitë e tyre.

Provimet përfshijnë të gjithë, megjithëse ndryshon ashpërsia e tyre, si pasojë edhe rezultatet janë të ndryshme. All'llahu i Madhëruar në suren "Ankebut", ajeti 2 thotë: **"Vërtet mendojnë njerëzit, se do të lihen të thonë: "Ne besojmë", pa u vënë në provë?!"**

Në suren "El-Bekare", ajeti 124 thotë, Kur'ani na sjell një shembull nga provimi i të dërguarve: **"Kur All'llahu e provoi Ibrahimin..."**. Në një vend tjetër, përmend provimin e Sulejmanit (*Paqja qoftë mbi të!*), pikërisht në suren "Neml", ajeti 40 thotë: **"Kur e pa të vendosur para tij, tha: "Kjo është nga dhuntitë e Zotit tim, për të më provuar a jam mirënjohës apo mohues."**

* * *

3- Rrugët e provimit

Ajeti i mësipërm përmend shembuj të provimit të njeriut, si: frika, uria, dëmet materiale, vdekja, etj. Mirëpo rrugët e provimit hyjnor nuk janë të kufizuara me ato që përmend ajeti, sepse Kur'ani përmend edhe të tjera, si: fëmijët, profetët, rregullat e All'llahut, deri edhe disa ëndrra: **"Ne ju vëmë në provë me të keqe dhe me të mirë..."**

Ne e dimë se përballë provimeve hyjnore njerëzit janë dy llojesh: superiorë në provim dhe të humbur.

Kur mbizotëron një gjendje e caktuar, si p.sh., "frika", i shihet disa njerëz të sprapsen, që të mos i godasë e keqja. Ata i largojnë duart e tyre nga përgjegjësia dhe kthehen ose te dinakëria, ose te shfajësimi.

Kur'ani për këtë grup njerëzish, në suren "Maide", ajeti 52, thotë:
"Druajmë se mos po na godet ndonjë fatkeqësi."

Por ka edhe një grup njerëzish të cilët qëndrojnë vigilent dhe të pamposhtur përballë vështirësive, të cilat ua shtojnë edhe më shumë mbështetjen te All'llahu dhe besimin në Të. Në suren "Al Imran", ajeti 173, Kur'ani thotë për ta: **"të cilëve njerëzit u thanë: "Shumë njerëz po mblidhen kundër jush, prandaj frikësohuni!" Kjo gjë ua shtoi atyre besimin dhe thanë: "Neve na mjafton All'llahu, Ai është mbrojtës i mrekullueshëm!"**

I tillë është qëndrimi i njerëzve ndaj ngjyrave të provimeve të tjera. Kur'ani paraqet shembujt e fituesve dhe të dështuesve në provimet hyjnore. Ato shembuj do t'i trajtojmë në vendet e tyre.

* * *

4- Faktorët e suksesit në provim

Këtu njeriu përballët me një pyetje dhe një paqartësi tjetër, që është: Nëse është vendosur që të gjithë njerëzit do të provohen me provimin hyjnor, atëherë cila është rruga e daljes me sukses në këtë provim? Në fundin e ajetit që po flasim dhe në ajete të tjera, Kur'ani paraqet rrugët e suksesit:

1- Për faktorin më të rëndësishëm për daljen me sukses tregon fraza: **"përgëzoji të duruarit"**. Pra, ajeti i përgëzon durimtarët për sukses. Vërtet, durimi është simboli i triumfit.

2- Vëmendshmëria se problemet e jetës dhe vështirësitë e saj, sado të mëdha qofshin ato janë të përkohshme dhe kalimtare. Ky lloj mendimi bën që të gjitha problemet dhe vështirësitë të shihen si retë e verës. Këtë kuptim përmban edhe fraza: **"Të All'llahut jemi dhe vetëm tek Ai do të kthehemi!"** Kjo frazë është e mbushur me plot mësim për teuhjedin. Kjo na mëson se duhet të besojmë vetëm në All'llahun dhe vetëm te Ai të mbështetemi për çdo gjë dhe në çdo kohë. Të zgjedhurit e All'llahut bazohen te ky mësim i Kur'anit dhe frazën e lartpërmendur e përmendin sa herë që i prek ndonjë vështirësi, me qëllim që të mos i mposhtin këto vështirësi dhe ta kalojnë me sukses fazën e provimit nën hijen e besimit, se i gjithë sundimi i takon All'llahut Fuqiplotë dhe kthimi është vetëm te Ai.

Prijësi i besimtarëve, imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) në komentimin e kthimit ka thënë: **"Vërtet, thënia jonë: "Të All'llahut jemi" është dëshmi për vetet tona se jemi të zotëruar. Thënia**

jonë: “dhe vetëm tek Ai do të kthehemi!” është dëshmi në vetet tona se jemi të paqëndrueshëm.”¹⁶

3- Mbështetja e vazhdueshme në fuqinë e besimit dhe në mirësitë e All'llahut janë faktorë të tjerë të rëndësishëm në kalimin pa shqetësim dhe pa e humbur ekuilibrin në provimet hyjnore. Përshkuesit e rrugës së All'llahut hedhin hapa konstante dhe kanë zemra të bindura drejt qëllimeve të tyre të larta. Ata i shoqëron udhëzimi i All'llahut në zgjedhjen e rrugës së drejtë. Në suren “Ankebut”, ajeti 69 All'llahu i Madhëruar thotë: **“Ata që luftojnë për çështjen Tonë, sigurisht, Ne do t'i udhëzojmë drejt udhëve Tona.”**

Vëmendshmëria në historinë e të shkuarve dhe të menduarit e thellë në provimet e tyre të ndryshme hyjnore, është një faktor ndikues në përgatitjen e njeriut për të dalë me sukses në provimin hyjnor. Sikur njeriu ta dijë se ajo që e goditi nuk është diçka e rrallë dhe se ai është ligj i përgjithshëm për të gjithë njerëzit dhe shoqëritë, do t'i duken të lehta, do ta kuptojë shumë mirë gjendjen dhe së fundi do ta kalojë këtë gjendje me rezistencë e vendosmëri.

Për këtë, All'llahu forcon në zemrën e profetit të Tij dhe në zemrat e besimtarëve historinë e të parëve, duke u përmendur vështirësitë dhe problemet me të cilat u përballën të dërguarit dhe grupet besimtare. Në suren “En' Am”, ajeti 10, All'llahu i Madhëruar thotë: **“Me të vërtetë, janë përqeshur shumë të dërguar para teje...”** Po ashtu, në suren “En' Am”, ajeti 34 All'llahu i Madhëruar thotë: **“Edhe para teje, shumë të dërguar janë mohuar, por ata e kanë duruar mohimin dhe lëndimin, derisa u ka ardhur ndihma Jonë...”**

4- Vëmendshmëria ndaj dijes së All'llahut të Madhëruar për të gjitha çështjet, është një tjetër faktor për palëkundshmërinë dhe shtimin e rezistencës. Lojtarët në fushën e sportit ndihen të kënaqur kur shohin se janë të pranishëm shokët e tyre në shkallët e stadiumit. Për këtë ata japin të gjitha fuqitë e tyre për të përballuar vështirësitë e lojës. Nëse prania e shokëve do të ketë këtë ndikim, çfarë mendon për ndikimin e të qenurit i vetëdijshëm dhe i ndjeshëm se All'llahu sheh çdo gjë që bën njeriu në fushën e përpjekjes e të vështirësive?! Sa e madhe është fuqia që të jep kjo vetëdije dhe kjo ndjenjë për të vazhduar rrugën e përpjekjes dhe për të përballuar vështirësitë!

Në kohën që Nuhu (*Paqja qoftë mbi të!*) po ndërtonte anijen dhe po përballej me vështirësitë dhe presionet e popullit të tij, atij i vjen thirrja hyjnore: **“Ndërto anijen nën mbikëqyrjen Tonë...”¹⁷**

¹⁶*Nehxhul Belaga*, thëniet e shkurtra, nr. 99.

Padyshim që fraza “nën mbikëqyrjen Tonë” ndikoi shumë në shpirtin e këtij profeti të nderuar. Ai mori fuqi edhe më tepër dhe e vazhdoi punën e tij deri në fazën përfundimtare, pa i vënë re qortimeve dhe talljeve të armiqve.

Transmetohet nga mbreti i dëshmorëve, imam Hysejn bin Ali (*Paqja qoftë mbi ta!*), pasi iu vranë shokët dhe familja e tij në Kerbela, ka thënë: **“Ajo që më ndodhi mua është e lehtë sepse, ajo ka qenë nën mbikëqyrjen e All’llahut.”**¹⁸

* * *

5- Provimi me të mirën dhe me të keqen

Provimi hyjnor nuk ndodh vetëm në rrugën e ndodhive të vështira e të ashpra, por ka mundësi që All’llahu e provon robin e Tij me të mirën, duke i dhënë begati, siç thuhet në suren “Enbija”, ajeti 35: **“Ne ju vëmë në provë me të keqe dhe me të mirë...”**

Në suren “Neml”, nëpërmjet gjuhës së Sulejmanit, Kur’ani thotë: **“Kjo është nga dhuntitë e Zotit tim, për të më provuar a jam mirënjohës apo mohues...”**

Këtu duhet të tregojmë për disa çështje:

E para: Nuk është e domosdoshme që të gjithë njerëzit të provohen me të gjitha mjetet e provimit, por është e mundur që provimi i çdo grupi të jetë në përputhje me situatën e individit e të shoqërisë së atij grupi.

E dyta: Ka mundësi që njeriu të dalë me sukses në disa provime, mirëpo dështon në provimet e tjera.

E treta: Ka mundësi që provimi i një njeriu mund të jetë provim edhe për të tjerët, si p.sh., vdekja e fëmijës së një njeriu mund të jetë provim për shokët dhe për të afërmit e tij, që të shihet qëndrimi i tyre ndaj fatkeqësisë që i ra.

E katërta: Provimi hyjnor, siç e përmendëm, është gjithëpërfshirës madje përfshin edhe profetët (*Paqja qoftë mbi ta!*), të cilët për shkak të përgjegjësisë së rëndë të tyre, kanë provim më të fortë se provimi i të tjerëve.

¹⁷ Sure “Hud”, ajeti 37.

¹⁸ *Biharul Anuar*, vëll. 45, f. 46

Kur'ani Fisnik, paraqet pamje të provimeve të rënda që i kaluan profetët ku disa prej tyre kaluan faza të gjata e të vështira para se të arrinin në postin e mesazhit, me qëllim që të jetë plotësisht i përgatitur për të përballuar vështirësinë e udhëheqjes së bashkësisë së tij.

Në mesin e pasuesve të medresesë së profetëve ka shembuj të mrekullueshëm për durimtarët dhe punëmirët. Çdo njëri prej tyre është shembull në fushën e provimit hyjnor.

Transmetohet se Ummu Akijli jetonte në shkretëtirë. Një ditë te ajo shkojnë dy miq, ndërkohë që djali i saj Akijli kulloste devetë. Ajo u provua me një provim. Asaj i thanë se devetë u tërbuan dhe e hodhën djalin në një pus dhe ai vdiq. Ajo i tha lajmëtarit: “Shko dhe gjej një dash që ta therësh.” Ai e theri dhe e gatoi pastaj ia nxori të pranishmëve. Ata filluan të hanin dhe ishin të habitur nga durimi i saj. Transmetuesi thotë: “Kur mbaruam së ngrëni, ajo erdhi te ne dhe tha: “O njerëz, a ka ndonjë nga ju që e lexon mirë Librin e All'llahut?” I thashë: “Po.”

Ajo tha: “Më lexo disa ajete për ngushëllimin e djalit tim.”

Unë i lexova: **“Të All'llahut jemi dhe vetëm tek Ai do të kthehemi!”**

Ajo tha: “Es selam alejkum.” Pastaj bashkoi këmbët dhe fali disa rekate namaz. Pasi mbaroi tha: “O Zoti im, unë bëra atë që më ke urdhëruar, më shpëreble me atë që më ke premtuar. Sikur dikush të qëndronte për dikë tjetër, thashë me vete se do të thotë, do të qëndronte djali im se kam nevojë për të, por ajo tha: **“Do të qëndronte Muhammedi** *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* **për ymmetin e tij.”** Pastaj u largua.”

* * *

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ۖ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾

“Vërtet, Safa dhe Merva janë pjesë e Simboleve të All’llahut, prandaj ai që viziton Qaben për Haxh ose për Umre, s’ka kurrfarë gjynahu nëse sillet mes tyre. Kush bën vepra të mira vullnetare, ta dijë se All’llahu është njëmend Falënderues dhe i Gjithëdijshëm.

Zbritja

Në kohën e xhahiljetit (para Islamit) politeistët vinin në Mekë për të kryer veprimet e Haxhit. Këto veprime, edhe pse përmbanin shumë paganizëm dhe politeizëm, në zanafillë ishin veprime që ishin kryer nga Ibrahim. Veprime, si: qëndrimi në Arafat, kurbanet, tavafi, ecja mes Safas dhe Mervas kryheshin në mënyrë të posaçme nga xhahilitët.

Kur erdhi Islami, i ndreqi ato veprime dhe i pastroi nga shmangiet duke caktuar dhe miratuar ato që ishin të sakta. Ndër to edhe ecjen mes Safasë dhe Mervas.

Bazuar në transmetimet e historianëve, sunij dhe shiit, thuhet se politeistët e kryenin ecjen mes Safas dhe Mervas. Te Safaja ata vendosën një idhull me emrin “Esaf” dhe te Merva vendosën një idhull tjetër dhe e quajtën “Naileh” dhe sa herë që kryenin ecjen ata i preknin këto dy idhuj. Duke parë këto veprime, myslimanët menduan se ecja e tyre mes Safasë dhe Mervas është jo e saktë dhe e përbuznin atë që bënë politeistët. Ajeti i mëparshëm zbriti që të lajmërojë se Safa dhe Merva janë prej simboleve të All’llahut dhe njollosja e tyre me shirk nga duart e xhahilinjëve nuk e shfajëson kundërshtimin e myslimanëve që të ecin mes tyre.

Komentuesit kanë mendime të ndryshme për kohën e zbritjes së ajetit. Disa kanë thënë në “umretul kada”, në vitin e shtatë të

Hixhrit, ku Profeti u vendosi kusht politeistëve në këtë udhëtim që t'i heqin të dy idhujt që ndodheshin te Safa dhe te Merva. Ata e bënë këtë. Mirëpo ata i rikthyen përsëri ato dy idhuj në vendet e tyre. Kjo solli zemërim dhe përbuzje te myslimanët. Atëherë zbriti ajeti dhe i ndaloi ata nga përbuzja.

Thuhet se ajeti ka zbritur në Haxhin e lamtumirës në vitin e dhjetë të Hixhrit. Është e sigurt se në këtë vit Meka ishte e zbrazët nga idhujt. Që këtu themi se përbuzja e myslimanëve ndaj ecjes mes Safas dhe Mervas ka qenë për shkak të historisë së kaluar, në të cilët u vendosën dy idhujt "Esaf dhe Naileh".

* * *

Komentimi

Veprat e të paditurve nuk i ndalojnë (i prishin) simbolet

Ajeti i bekuar ka si qëllim që të heqë nga mendjet dhe nga shpirtërat e myslimanëve ato pengesa që kishin lidhje me Safanë dhe Mervan, siç u tha në shkakun e zbritjes. Ajeti u thotë myslimanëve: **"Vërtet, Safa dhe Merva janë pjesë e Simboleve të All'llahut..."**

Nga kjo parathënie ajeti nxjerr si përfundim: **"...prandaj ai që viziton Qaben për Haxh ose për Umre, s'ka kurrfarë gjynahu nëse sillet mes tyre..."**

Nuk duhet që veprat e politeistëve xhahilinj të jenë faktorë për moszbatimin e këtyre simboleve (shenjave) dhe as në pakësimin e pozitës e të shenjtërisë së këtyre dy vendeve.

Në fund ajeti thotë: **"Kush bën vepra të mira vullnetare, ta dijë se All'llahu është njëmend Falënderues dhe i Gjithëdijsëm."**

Robtë e Tij vullnetarë në të mira falënderojnë All'llahun që t'i shpërblejë me të mira, sepse Ai është i Gjithëditur për të fshehtat e tyre dhe Ai e di më mirë se kujt i është lidhur zemra me këto idhuj dhe kujt jo.

Hulumtime

1- Safa dhe Merva

Safa dhe Merva janë emrat e dy kodrinave të vogla në Mekë, të cilët, edhe sot, pas zgjerimit të Mesxhidil Haramit, ndodhen në anën lindore të Mesxhidil Haram, në anën ku ndodhet guri i zi dhe mekami i Ibrahimit.

Largësia mes dy kodrinave afërsisht është 420 metra. Vendecja e sotme është zëvendësuar me një sallë të madhe të mbuluar dhe me

dy kate, ku Haxhinjtë kryejnë veprimin e ecjes. Lartësia e Safasë është pesëmbëdhjetë (15) metra ndërsa lartësia e Mervas është tetë (8) metra. Në origjinalitet Safa është shkëmb i lëmuar, i fortë dhe i përzierë me gurishte dhe rërë, ndërsa Merva është shkëmb i fortë dhe me dredha zig zake.

Fjala “sheair” është shumësi i fjalës “sheiretu”, që do të thotë “alametun” “shenjë”. Sheairullah janë shenjat, të cilat i kujtojnë njeriut All’llahun dhe sjell në mendje kujtesat e shenjta.

Fjala “I’temere” do të thotë kryerja e Umres. Në origjinalitet, fjala umretun ka kuptimin e shtesave në ndërtim dhe në sheriat quhen punët e posaçme që i kryen myslimani në anë të veprave të Haxhit ose i kryen në veçanti në “Umren mufredeh” mes Umres dhe veprave të Haxhit ka të përbashkëta dhe të ndara.

2- Prej sekreteve të ecjes mes Safasë dhe Mervas

Është mëse e vërtetë se studimi i historisë së jetës së historianëve të mëdhenj e çon njeriun që t’i pasojë ata. Por, gjendet një rrugë, e cila është shikimi i gjurmëve ndikuese që kanë lënë ata burra të mëdhenj dhe në to kanë shënuar heroizmat e tyre.

Në realitet, gjurmët e tyre nuk janë si librat e historisë së vdekur, por ato janë histori e gjallë dhe folëse, e cila ka mundësi që ta fluturojë njeriun nëpër shekuj dhe vende të shumta dhe ta bëjë të jetojë me të gjitha ndjenjat dhe emocionet e tij të ndodhive të shkuara.

Ndikimi edukativ në këto ndodhi është më i thellë dhe më i madh se sa ndikimet e librave të historisë, fjalimeve, etj., sepse në këto ndodhi ka perceptim dhe jo fantazi, gjëra reale dhe jo iluzione.

Nga ana tjetër në mesin e të dërguarve ka të dërguar si Ibrahim (Paqja qoftë mbi të!), i cili u përball me ngjyrat e heroizmit e të provimit. Kura’ni për provimet me të cilat u përball Ibrahim, thotë: **“Kjo, me të vërtetë ka qenë një sprovë e qartë!”** Ishin ato vështirësi të gjata e të shumta, të cilat e bënë Ibrahimin që të meritojë pozitën e “imamatit.”

Veprimet e Haxhit trupëzojnë në mendje enciklopedinë e plotë të heroizmit të Ibrahimit, fazat e përsosmërisë së tij monoteiste, të adhurimit të tij, të sinqeritetit të tij dhe të sakrificave të tij.

Sikur myslimanët, gjatë kryerjes së veprimeve të Haxhit, të kuptojnë shpirtin dhe sekretet e Haxhit dhe të thellohen në dimensionet e tij “simbolike”, atëherë Haxhi do të jetë një enciklopedi e plotë në fushën e njohjes së All'llahut, të profetësisë dhe të personalitetit njerëzor.

Pas kësaj parathënie kthehemi përsëri te prapaskena historike e Safasë dhe e Mervas.

Ibrahimi (*Paqja qoftë mbi të!*) arriti në moshë të madhe dhe nuk kishte fëmijë. Ai iu lut All'llahut që të mos e lërë në vetmi dhe All'llahu iu përgjigj lutjes së tij, duke i dhuruar fëmijë nga gruaja e tij, Haxhere, dhe e quajti Ismail.

Gruaja e tij e parë, Sara, u shqetësua sepse Ibrahimi u bë me fëmijë nga një grua tjetër. Për këtë, All'llahu e urdhëroi Ibrahimin që të emigrojë së bashku me foshnjën dhe me nënë e tij, Haxhere, për në Mekë, e cila në atë kohë ishte tokë e thatë dhe joproduuese. Ai u urdhërua që gruan, së bashku me fëmijën, t'i vendosë në atë vend.

Ibrahimi e zbatoi urdhrin e Zotit të tij dhe shkoi me ta në shkretëtirën e Mekës. I vendosi ata në të dhe u kthye. Gruaja e tij filloi të qajë duke thënë se si do të jetojë në këtë tokë me foshnjën qumështor.

Të qarët e Haxheres dhe të fëmijës së saj e tronditën thellë Ibrahimin, por ai nuk u kthye. Ai iu drejtua Zotit të tij duke thënë: **“O Zoti ynë, unë kam vendosur disa nga pasardhësit e mi, në një luginë që nuk mbillet, afër Shtëpisë Tënde të Shenjtë, që të falin namazin. Prandaj, bëj që zemrat e njerëzve të ndiejnë dashamirësi për ata dhe jepu fruta, me qëllim që ata të të falënderojnë.”**¹⁹ Pas kësaj ai u nda i hidhëruar me gruan dhe fëmijën e tij.

Nuk kaloi shumë kohë dhe ushqimi dhe uji i nënës mbaruan. Qumështi i gjirit të saj u tha. Të qarët e fëmijës ia dogji zemrën nënës dhe e shtynë atë që të kërkojë, e shqetësuar dhe e çoroditur, ujë. Së pari, u drejtua kah kodrina e Safasë, por nuk gjeti asnjë gjurmë uji. Asaj iu duk sikur në kodrinën e Mervas pa ujë dhe u nxitua për te ajo. Por kur mbërriti, ajo që pa si ujë ishte seraben.

Pastaj hodhi shikimin kah Safaja dhe pa sikur kishte ujë. Shkoi menjëherë. Mirëpo ajo që pa ishte seraben. Ajo veptoi kështu shtatë herë mes Safasë dhe Mervas për të kërkuar ujë. Kur foshnjës po i

¹⁹ Sure “Ibrahim”, ajeti 37.

afrohej vdekja, papritur te këmbët e tij shpërtheu burimi i Zemzemit. Aty piu fëmija dhe nëna e tij dhe i shpëtuan vdekjes.

Uji është sekreti i jetës. Shpërthimi i këtij burimi tërhoqi zogjtë në qiell dhe erdhën te ai burim. Kur karvanët panë lëvizjen e zogjve, edhe ata u drejtuan kah uji. Me mirësinë e kësaj familjeje të shenjtë, Meka u shndërrua në qendër të madhe qytetërimi.

Në anë të Qabes gjendet guri i Ismailit, në të cilin është varrosur Haxherja dhe biri i saj. Duhet që Haxhiu, kur të bëjë tavafin, ta bëjë jashtë këtij guri dhe t'i konsiderojë si pjesë të Qabes.

Në ecjen mes Safasë dhe Mervas ka mësim rreth sakrificës me çdo gjë të shtrenjtë e të çmuar, deri edhe me foshnjën në gji për hir të besimit dhe të parimeve.

Ecja mes tyre na mëson gjithmonë që të përjetojmë shpresën e suksesit dhe të triumfit deri edhe në momentet më të vështira. Haxherja u mundua aq shumë, derisa All'llahu i dhuroi mirësi në ato momente që ajo nuk e priste.

Ecja mes Safasë dhe Mervas na thonë se këto dy shenja (simbole) një ditë ishin vendndodhje për dy idhuj prej idhujve të arabëve, ndërsa sot janë bërë dy vende të mësimit të monoteizmit si meritë e xhihadit të profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimi i All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Është e drejta e kodrinës së Safasë, që të krenohet e të thotë: “Unë jam pikënisja e thirrjes së profetit (*Paqja dhe bekimi i All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në kohën që Meka ishte e mbuluar me errësirat e politeizmit e të paganizmit dhe te unë lindi agimi i udhëzimit.

Dijeni mirë o ecës mes Safasë dhe Mervas se një ditë profeti u ngjiti në këtë kodrinë që të ftojë njerëzit në rrugën e All'llahut dhe askush nuk iu përgjigj atij. Ndërsa sot miliona njerëz i përgjigjen thirrjes dhe kryejnë Haxhin sipas rrugës muhamedane dhe Ibrahimit. Vërtet, ky është mësim për ju që të ecni gjithmonë në rrugën e vërtetë, edhe nëse pakësohen përkrahësit dhe përgjigjësit e thirrjes.

Ecja mes Safasë dhe Mervasë na thonë ne: “Njiheni mirë mirësinë e kësaj feje dhe të kësaj qendre të monoteizmit. Disa njerëz e ruajtën këtë Sheriat për ne me gjakun e tyre gjatë gjithë historisë.” Me qëllim që të ringjallen emocionet dhe ndjenjat në vetvete, All'llahu ka urdhëruar që të ecet shtatë herë mes Safasë dhe Mervas.

Në shtesë të asaj që tha, shtojmë se ecja mes Safasë dhe Mervasë ekzekuton te njeriu mendjemadhësinë. Në ecje nuk gjendet ndikim i mendjemadhësisë e as i të shtirurit. Por, duhet që kjo ecje të kryhet me të tjerët, me të njëjtën veshje dhe me ndjenjën e përkushtimit e të frikës! Në disa transmetime thuhet se ecja mes Safasë dhe Mervasë është zgjim për mendjemëdhenjtë.

Sido që të jetë, pasi ajeti përmend se Safaja dhe Merva janë prej shenjave (simboleve) të All'llahut, ai e miraton dhe e përforcon se nuk ka gjynah për atë që sillet rreth tyre kur bën Haxhin dhe Umren. Sjellja rreth këtyre është ecja mes tyre, sepse lëvizja që bën në to njeriu është tavaf, edhe pse lëvizja nuk është rrotulluese.

* * *

3- Përgjigjja për një pyetje

Fraza **“s’ka kurrfarë gjynahu”** tregon për mosndalimin e ecjes mes Safasë dhe Mervas dhe lejueshmërinë e saj. Ndoshta dikush mund të pyesë për shkakun e vuxhubit (detyrimit) të ecjes mes Safasë dhe Mervas në jurisprudencën islame, ndërkohë që ajeti vetëm e lejon atë.

Përgjigjen e kësaj pyetjeje e kuptojmë fare qartë nga shkakun i zbritjes së ajetit. Myslimanët e neveritën ecjen mes këtyre dy vendeve kur panë me sytë e tyre se si politeistët talleshin me to dhe panë njollosjen e tyre me idhujt. Për këtë ata menduan se nuk është e përshtatshme që një mysliman të bëjë ecjen mes këtyre dy vendeve në atë gjendje që ishin.

Ajeti erdhi që t’u thotë atyre se Safaja dhe Merva janë dy shenja (simbole) të All'llahut dhe fraza **“s’ka kurrfarë gjynahu”**²⁰ tregon për heqjen e asaj përbuzjeje që përfytyronin myslimanët për këtë vend. Kur’ani përmend edhe fraza të ngjashme si kjo edhe në disa vende të tjera, siç thotë për namazin e udhëtarit: **“Kur të udhëtoni, nuk është gjynah që ta shkurtoni namazin...”** Ne e dimë se shkurtimi i namazit në udhëtim është i detyruar dhe jo i lejuar.

Në mënyrë të përgjithshme, ka raste që fraza **“s’ka kurrfarë gjynahu”** përdoret për heqjen e iluzionit ndaj ndalimit të diçkaje apo

²⁰ Në origjinalitet fjala “xhunahun” ka kuptimin e “mejlit” animet kah një anë e caktuar. I thuhet edhe gjynahut “xhunahun”, sepse ai e largon njeriun nga rruga e drejtë. Këtë e ka thënë Ragibi në librin e tij El Mufredat.

ndaj përbuzjes së saj. Këtë gjë e vërteton edhe hadithi i transmetuar nga imam Bakir në librin “Men la jehderuhul fakih”.

* * *

4- Kuptimi i vullnetarizmit

Në gjuhësi “tetavu” do të thotë pranimi i përruljes dhe zbatimi i urdhrave. Në jurisprudencë ka kuptimin e kryerjes së veprave të preferuara. Për këtë shumica e komentuesve thonë se fraza **“Kush bën vepra të mira vullnetare”** është për Haxhin dhe Umren, ose për tavafin, ose për çdo vepër tjetër të preferuar.

Po ashtu, fraza ka kuptimin se All’llahu i lavdëron ata që bëjnë vepra të mira, duke zbatuar urdhrat e Tij. All’llahu është i Gjithëditur për çdo punë.

Ka mundësi që kjo frazë të jetë përforcuese për frazat që gjenden para saj. Në këtë mënyrë, qëllimi i vullnetarizmit është pranimi i përruljes ndaj All’llahut në kryerjen e punëve të vështira. Në këtë mënyrë del se kuptimi i frazës është se Haxhinjtë duhet ta kryejnë ecjen mes Safasë dhe Mervas me gjithë vështirësitë dhe përbuzjen që kishin, sepse përbuzja juaj erdhi si pasojë e keqpërdorimit të xhahilinje për këto dy vende të shenjta.

* * *

5- Falënderimi i All’llahut

Këtu duhet përqendruar vëmendja te fjala Falënderues, që përmendet në ajet. Pa dyshim kjo është një shprehje e mrekullueshme dhe se ajo është bujari pas bujarie për njeriun, sepse All’llahu e falënderon dhe e lavdëron për punët e mira që ai bën. Kur All’llahu është falënderues për robtë e Tij, për punët e mira që bëjnë, është më parësore që rob i të jetë falënderues ndaj Zotit të tij për mirësitë e panumërta dhe falënderues për ato mirësi që u jep edhe të tjerëve nga robtë e Tij.

* * *

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ
فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعْنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا
وَأَصْلَحُوا وَيَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾

“Me të vërtetë, ata që fshehin shpalljet Tona të qarta, pasi ua kemi shpjeguar njerëzve në Libër, do të mallkohen nga All’llahu dhe do të mallkohen nga mallkuesit që janë ngarkuar të mallkojnë.”

“Mirëpo atyre që pendohen, përmirësohen dhe tregojnë atë që kishin fshehur, Unë ua pranoj pendimin. E, Unë jam Pranuesi i pendimeve dhe Mëshirëploti.”

Shkaku i zbritjes

Xhelaludijn Es Sujuti ka transmetuar nga ibn Abasi se disa myslimanë, si: Meadh ibn Xhebel, S’ad ibn Meadh dhe Harixheh ibn Zejd i pyetën rabinët jahudi për disa çështje që përmend Teurati në lidhje me ardhjern e vulës së Profetit, Muhammedin (*Paqja dhe bekimet e All’llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Rabinët refuzuan të përgjigjen dhe e fshehën atë që kanë në librin e tyre.

*

*

*

Komentimi

Ajeti, edhe pse bën fjalë për dijetarët jahudi, siç u përmend edhe te shkaku i zbritjes, ai është i pakufizuar. Përkundrazi, ai sqaron një rregull të përgjithshëm për ata që fshehin të vërtetën.

Ajeti i bekuar u flet këtyre lloj njerëzve me ton të ashpër: **“Me të vërtetë, ata që fshehin shpalljet Tona të qarta, pasi ua kemi shpjeguar njerëzve në Libër, do të mallkohen nga All’llahu dhe do të mallkohen nga mallkuesit që janë ngarkuar të mallkojnë.”** Pra, All’llahu, njerëzit e Tij të mirë e të përkushtuar dhe melekët e Tij të afërt i mallkojnë ata që fshehin të vërtetën. Me fjalë të tjera, të gjithë

përkrahësit e të vërtetës janë të zemëruar ndaj atyre që fshehin të vërtetën.

S'ka tradhti më të madhe për njerëzimin se sa përpjekja e dijetarëve, ku për hir të interesave të tyre vetjake dhe për ta humbur njerëzinë, përpiqen të fshehin argumentet e All'llahut, që i ka vendosur tek ata.

Fraza: **"...pasi ua kemi shpjeguar njerëzve në Libër..."** tregon se ata njerëz në realitet mohojnë përpjekjet e të dërguarve dhe sakrificat e eulijave të All'llahut Punëmirë. Pa dyshim që kjo është mëkat i madh.

Folja *"jel'an"* që në gjuhën shqipe ka kuptimin *mallkon*, është përsëritur në ajet për efekt vërtetësie. Ajo është përmendur në kohën e tashme për të sqaruar vazhdimësinë e mallkimit. Nga këtu kuptohet qartë se mallkimi i All'llahut dhe i të mallkuarve i ndjek gjithmonë të gjithë fshehësit e argumenteve të All'llahut dhe kjo është pamje e ashpër dënimi.

Fjalët *el bejjinat* dhe *el huda*, kanë kuptim të gjerë dhe përfshijnë të gjitha mjetet e udhëzimit, sqarimit, rizgimit dhe të shpëtimit të njerëzve.

Përderisa Kur'ani është libër udhëzimi, ai nuk i mbyll dritaret e shpresë e të pendimit për njerëzit. Nuk ua pret atyre shpresën që të kthehen te rruga e All'llahut, sado që të kenë kryer gjynahe. Prandaj, ajeti vijues sqaron rrugën e shpëtimit nga ky gjynah i madh dhe thotë: **"Mirëpo atyre që pendohen, përmirësohen dhe tregojnë atë që kishin fshehur, Unë ua pranoj pendimin. E Unë jam Pranuesi i pendimeve dhe Mëshirëploti."**

Fraza: **"...E Unë jam Pranuesi i pendimeve dhe Mëshirëploti"** ka ardhur pas frazës: **"...Unë ua pranoj pendimin..."**, për të treguar dashurinë e madhe të All'llahut dhe përparësinë e dashurisë së Tij për njerëzit gjynahqarë. All'llahu i Lartësuar u thotë atyre njerëzve; nëse pendoheni, pra, përhapni të vërtetat, edhe Unë po ashtu do të hedh mbi ju mëshirë dhe dhunti.

Ajo që tërheq vëmendjen këtu është se All'llahu i Madhëruar nuk ka thënë se ia pranon pendimin atij që pendohet, por ka thënë se ai që pendohet, Unë e fal atë. Dallimi mes dy shprehjeve është i qartë, sepse te e dyta gjendet dashuri, dashamirësi dhe mbulim me mirësi që nuk mund të cilësohet.

Përdorimi i përemrit *ena, unë*, në këtë vend ka si qëllim një lloj dashurie dhe sqarim të lidhjes së drejtpërdrejtë mes folësit dhe dëgjuesit. Kur ndonjë prej të mëdhenjve thotë: “*Unë të marr përsipër ty për këtë punë*”, ndryshon nga thënia sikur të thotë: “*Ne do ta kryejmë këtë punë*”, sepse mënyra e parë është e mbushur me dashuri, e cila nuk i fshihet askujt.

Fjala *tenaab*, është në formën *mubalegab* (*hiperboliizimit*). Dërgon shpresë në shpirtërat e gjynahqarëve dhe i gris perdet e dëshpërimit që gjenden mbi këto shpirtra. Si vërtetësi të kësaj thënie është se kjo fjalë është e shoqëruar me fjalën *rahim*, e cila tregon për mëshirën e veçantë të All’llahut të Madhëruar.

* * *

Hulumtime

1- Pasojat e fshehjes të së vërtetës

Fshehja e të vërtetave është një prej çështjeve prej të cilës kanë vuajtur shoqëritë njerëzore gjatë historisë. Gjithmonë kjo ka sjellë pasoja të këqija e të thella që vazhduan nëpër shekuj e në vende. Pa dyshim, përgjegjësinë kryesore të këtyre pasojave shkatërruese e kanë ata dijetarë, të cilët i njohin të vërtetat dhe i fshehin ato.

Ndoshta Kur’ani nuk ka fajësuar e as nuk ka kërcënuar asnjë grup njerëzish, siç ka vepruar me këtë grup që fshehin të vërtetat. E përse të mos e bëjë këtë? Veprat e tyre tërheqin breza të shumtë në rrugën e humbjes e të shkatërrimit. Po ashtu, përhapja e këtyre të vërtetave i çon popujt në rrugën e udhëzimit e të ndreqjes.

Dihet që njerëzit, sipas natyrshmërisë se tyre krijuese, anojnë kah të vërtetat dhe se fshehja e të vërtetave për ta do të thotë largimi i tyre nga rruga e përsosmërisë së vizatuar.

Sikur dijetarët jehudinj dhe ata kristianë të shfaqnin të vërtetat që gjendeshin tek ata në lidhje me profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe të përhapnin ato shenja që erdhën në dy librat e tyre, do të hynin nën flamurin e Islamit dhe do të bëheshin një bashkësi me myslimanët.

Fshehja e të vërtetave nuk kufizohet vetëm me fshehjen e shenjave për ardhjen e profetit të fundit, por ajo përfshin çdo të vërtetë, e cila mund t’i çojë njerëzit në kuptimin e vërtetë e të gjerë të saj.

Heshtja ndaj një çështjeje ka nevojë për shpjegim, ndryshe do të jetë prej fshehjes së të vërtetës.

Me fjalë të tjera: përhapja e të vërtetave, nga e cila vuajnë njerëzit, nuk qëndron te pyetja. Autori i tefsijrit El Menar thotë se nuk është e rregullt që fshehja e të vërtetave të jetë në çështjet e pyetjes. Kur'ani nuk flet vetëm për fshehjen e të vërtetës, por në vende të tjera flet edhe për shpjegimin e tyre. Kjo është një kritikë për ata që i përmbahen anës së heshtjes përballë devijimeve me argumentin se nuk ka pyetës që të pyesë për ato devijime. All'llahu i Madhëruar thotë: **“Kujtoje kohën kur All'llahu mori premtimin nga ata që u është dhënë Libri se do t'ua shpjegojnë atë njerëzve dhe nuk do të fshehin asgjë nga ai...”**

Duhet përmendur se të punësuarit e njerëzve me çështje dytësore, që të largojnë shikimin e tyre nga çështjet themelore të jetës, është një lloj fshehjeje për të vërtetat.

* * *

2- Fshehja e së vërtetës sipas haditheve

Hadithet flasin shumë ashpër për fshehësin e së vërtetës. Transmetohet se profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “*Ai që pyetet për një dije që e di dhe e fsheh atë, do të rrihet në Ditët e Kiametit me kamxhikë prej zjarri.*”²¹ (E pyetën imam Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*): “Kush është krijesa më e keqe pas shejtanit dhe Faraonit?” Ai u përgjigj: “*Dijetarët kur bëjnë fesad. Ata shfaqin të kotat dhe fshehin të vërtetat. All'llahu ka thënë për ta: “...do të mallkohen nga All'llahu dhe do të mallkohen nga mallkuesit që janë ngarkuar të mallkojnë.”*”²²

* * *

3- Kuptimi i mallkimit

Në origjinal, fjala *la'nun*, *mallkim*, ka kuptimin e përzënies e të largimit të përziera me zemërim dhe me shqetësim. Mallkimi i All'llahut ka kuptimin e largimit të njeriut nga mëshira e All'llahut dhe nga të gjitha mirësitë që u jep robërve të Tij.

²¹ *Mexhmaul Bejan*, tefsijri i këtij ajeti.

²² *El Ihtixhaxh* i Tabarsiut marrë nga tefsijri *Nuruth Thakalejn* vëll. 2, f.139.

Përsa i përket thënies se mallkimi është dy llojesh: mallkim në dynja, që do të thotë heqja e mbarësisë dhe mallkim në ahiret, që do të thotë dënim dhe ndëshkim, është për të sqaruar vërtetësinë dhe jo përkufizimi i mallkimit me këto dy lloje.

Fjala *lainune*, *mallkuesit*, ka kuptim të gjerë dhe nuk është i posaçëm vetëm për melekët dhe njerëzit e mirë, por kjo fjalë përfshin të gjitha krijesat.

Në disa transmetime (hadithe) lexojmë se për kërkuesin e dijes bëjnë lutje të gjitha krijesat, siç thotë edhe hadithi i të pamëkatshmit: “Vërtet, për kërkuesin e dijes kërkon falje çdo gjë që gjendet në qiell dhe në Tokë, deri edhe peshku në det.”²³

Përderisa këto krijesa kërkojnë mëshirë për kërkuesin e dijes, është mëse e natyrshme që këto krijesa të mallkojnë fshehtësinë e dijes.

* * *

4- Kuptimi i fjalës *teuaab*

Fjala *teuaab*, *pranues i pendimit*, (në formën e hiperbolizuar) vjen nga fjala *tabe*, *pendohet*, *kthehet*. Kjo fjalë sqaron të vërtetën e hapjes së portës së pendimit para njeriut. Edhe nëse pas pendimit njeriu mashtrohet nga pëshpëritjet e djallit, ai ka mundësi që të pendohet përsëri dhe të kthehet te rruga e All’llahut, sepse All’llahu është pranues i pendimit (*teuaab*).

Prandaj nuk duhet të heqim shpresën nga mëshira dhe falja e All’llahut.

* * *

²³ *Usulul Kafij*, vëll. 1, kreu i shpërblimit të mësuesit dhe nxënësit.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ
وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَ ﴿١٦٢﴾ وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌُ وَاحِدٌ ۖ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

“Ata që nuk besojnë dhe vdesin duke qenë jobesimtarë, do të mallkohen nga All’llahu, engjëjt dhe të gjithë njerëzit.”

“Ata do të jenë gjithmonë të mallkuar, nuk do t’u lehtësohet dënimi dhe nuk do t’u jepet afat.”

“Zoti juaj është një Zot i vetëm! S’ka zot tjetër përveç Atij, i Gjithëmëshirshmi, Mëshirëploti!”

Komentimi

Ata që nuk besojnë dhe vdesin duke qenë jobesimtarë

Ajetet e mëparshme folën për rezultatin e fshehjes së të vërtetave. Ajetet në fjalë e plotësojnë kërkimin e kaluar dhe flasin për përfundimin e atyre që e vazhdojnë rrugën e mosbesimit, të fshehjes së të vërtetave e të kokëfortësisë deri në fund të jetës së tyre.

Ajeti i parë i këtyre ajeteve thotë: **“Ata që nuk besojnë dhe vdesin duke qenë jobesimtarë, do të mallkohen nga All’llahu, engjëjt dhe të gjithë njerëzit.”** Këta njerëz e meritojnë mallkimin e All’llahut, të melekëve dhe të gjithë njerëzve njësoj si fshehësit e të vërtetave, por me një dallim, se për këta këmbëngulës e kokëfortë në mosbesim deri në fund të jetës së tyre, nuk ka pendim e as kthim.

Ajeti vijues, për këta lloj njerëzish, thotë: **“Ata do të jenë gjithmonë të mallkuar, nuk do t’u lehtësohet dënimi dhe nuk do t’u jepet afat.”**

Përderisa teuhidi (njësimi i All’llahut) i largon të gjitha këto probleme, atëherë ajeti i tretë, i ajeteve në fjalë, e paraqet këtë parim: **“Zoti juaj është një Zot i vetëm!...”**

Pastaj e përforcon edhe më shumë këtë parim me thënien: **“S’ka zot tjetër përveç Atij...”**

Më poshtë ajeti e cilëson All'llahun se Ai është: **“i Gjithëmëshirshmi, Mëshirëploti!”**. Me këtë cilësim, ajeti na thotë se All'llahu, mëshira e Tij përfshin të gjitha krijesat dhe mëshira e Tij e posaçme është për besimtarët, Ai e meriton adhurimin dhe jo krijesat e nevojshme.

* * *

Hulumtime

1- Në shumë vende, Kur'ani shpjegon se për ata që vdesin jobesimtarë nuk ka shpëtim. Kjo është e natyrshme, sepse lumturia dhe fatkeqësia në Ahiret janë si rezultat i punëve që kryen njeriu në këtë jetë. Ai që i djeg krahët e tij në këtë jetë me zjarrin e mosbesimit e të devijimit, patjetër që nuk mund të fluturojë në Ahiret. Prandaj, ai do të bjerë në mesin e zjarrit të Xhehennemit dhe kështu do të qëndrojë gjithmonë.

Ky është i ngjashëm me atë njeri që, për shkak të pasimit të egos së vet me dijeni dhe me qëllim, humbet shikimin e syve të vet dhe jeton gjithë jetën pa parë asgjë.

Pa dyshim që ky do të jetë edhe fundi i jobesimtarëve, të cilët ndoqën rrugën e mohimit me dije e me qëllim.²⁴

2- Ajeti i tretë, prej tre ajeteve, për të cilët po flasim, sqaron Njësinë e All'llahut, duke mohuar çdo mohim e devijim. Nganjëherë shohim krijesa të vetme në një nga cilësitë e tyre... Ndërsa All'llahu është një në qenien e Tij, Një në atributet e Tij, Një në veprimet e Tij. Njësimi i Tij nuk pranon shumësi as me logjikë, sepse Ai ka qenë, është dhe do të jetë Një. Ndodhitë nuk ndikojnë në njëshmërinë e Tij. Ai është një si në logjikë, ashtu edhe jashtë saj.

* * *

3- A nuk mjafton mallkimi i All'llahut?

Ajeti i lartpërmendur përmend se ata që vdesin duke qenë jobesimtarë, i përfshin mallkimi i All'llahut, i melekëve dhe i të gjithë njerëzve. Këtu dikush mund të pyesë: “A nuk është i mjaftueshëm mallkimi i All'llahut?”

Përgjigjja është e qartë, sepse mallkimi i melekëve dhe i njerëzve është shtuar mbi mallkimin e All'llahut për vërtetësi dhe për të sqaruar përbuzjen dhe kundërshtimin e njerëzve për këta mëkatarë.

²⁴ Këtë çështje do ta sqarojmë në komentimin e ajeteve 107 dhe 108 të sures “Hud”.

Nëse thuhet se përse ajeti i përmend të gjithë njerëzit në përgjithësi, ndërkohë që ka njerëz që janë partnerë të këtyre mëkatarëve në mëkate dhe ata nuk i mallkojnë mëkatarët, përgjigjja do të jetë: “Pa dyshim këta njerëz i përbuzin veprat e tyre.” Ata e përbuzin fshehjen e së vërtetës ndaj tyre dhe i mallkojnë ata që nuk ia shfaqin të vërtetën. Mirëpo ata i bëjnë këto të këqija nëse shohin se interesi i tyre qëndron në bërjen e këtyre veprave.

* * *

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرَى فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيْحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

“Me të vërtetë, në krijimin e qiejve dhe të Tokës, në këmbimin e natës me ditën, në anijet që lundrojnë nëpër det për t’u sjellë dobi njerëzve, në ujin që All’llahu zbret prej qiellit, duke ngjallur përmes tij tokën e vdekur dhe duke shpërndarë gjithfarë gjallesash, në lëvizjen e erërave dhe në retë që qëndrojnë midis qiellit e Tokës, pra, në të gjitha këto, sigurisht që ka shenja për njerëzit me intelekt.”

Komentimi

Dukja e madhështisë së All’llahut në gjithësi

Ajeti i fundit në kërkimin e kaluar fliste rreth njeshmërisë së All’llahut të Madhëruar. Ky ajet paraqet argumente për ekzistencën e All’llahut dhe për njeshmërinë e Tij.

Para se të hyjmë në komentimin e ajetit, duhet patjetër një hyrje përmbledhëse. Përderisa gjendet sistemi preçiz dhe harmoni, atëherë këto janë argument për praninë e dijes dhe të njohjes. Aty ku gjendet rregullimi tregon se ka unifikim.

Nga këtu, kur nga njëra anë shohim dukjen e galaktikave dhe të bashkëngjitjes në gjithësi dhe nga ana tjetër shohim punën e unifikuar në të, arrijmë të kuptojmë ekzistencën e një Krijuesi të vetëm të Gjithëditur dhe të Plotfuqishëm, nga i cili burojnë të gjitha dukuritë.

Nëse thellohemi në gjashtë shtresat e syrit dhe shohim rrjetin e saj të mrekullueshëm, do të kuptojmë se natyra e verbër dhe e shurdhët nuk është kurrë në gjendje që të jetë zanafilla e këtij krijimi të mrekullueshëm.

Pastaj, nëse vështrojmë me hollësi bashkëpunimin dhe lidhshmërinë e këtyre shtresave, si dhe lidhshmërinë e syrit me të gjitha pjesët e tij dhe mes trupit, harmonia e natyrshmërisë krijuese mes njeriut dhe njerëzve të tjerë, harmonia mes njerëzve dhe sistemit të përgjithshëm të gjithësisë, do të mësojmë se e gjitha kjo ka një zanafillë të vetme dhe e gjitha kjo ndodh nga një qenie e shenjtë dhe e vetme.

A nuk tregon poezia e bukur për inteligjencën e poetit?!

A nuk tregon prania e bashkërendimit në poezinë e një divani të vetëm se të gjitha vargjet e saj e kanë burimin te një poet i vetëm, i ditur dhe i aftë?!

Pas kësaj hyrjeje të kthehemi te komentimi i ajetit. Ky ajet i bekuar tregon për gjashtë shenja prej shenjave të sistemit galaktik në gjithësi dhe secila nga këto shenja tregon për Njëshmërinë e Krijuesit më të madh.

1- **“Me të vërtetë, në krijimin e qiejve dhe të Tokës...”**

Prej shenjave treguese të Vetës së Shenjtë, All'llahut, të fuqisë së Tij, dijes së Tij dhe Njehsimit është qielli dhe planetet që ndodhen në të. Janë miliona planete diellore që disa prej tyre shihen me sy, disa me anë të teleskopit dhe disa të tjera shihen me anë të aparaturave më të fuqishme përshtak të largësisë së madhe të tyre. Të gjitha këto janë në harmoni me njëra tjetrën sipas sistemit preçiz.

Po ashtu edhe Toka me gjithë krijesat që mbart. Ajo ka pamje të ndryshme dhe është e veshur me mijëra lloje bimësh dhe pemësh.

Është e habitshme se sa më shumë të përparojë dija dhe shkenca aq më shumë shfaqet madhështia e kësaj bote që jetojmë! Ne nuk e dimë saktësisht se do të arrijë shkenca dhe dija të zbulojnë të fshehtat e universit!.

Vërtet, sa i madh që është ky univers dhe sa e madhe është fuqia e Krijuesit të tij!!

2- **“...në këmbimin e natës me ditën...”**

Prej argumenteve të tjerë që tregojnë për madhështinë e Vetës së Shenjtë dhe atributet e Tij të larta është shkëmbimi i natës me ditën, i errësirës me dritën bazuar në një sistem të posaçëm. Njëra pakësohet gradualisht dhe shtohet tjetra. Nëpërmjet këtij shndërrimi

lindin edhe katër stinët e vitit si dhe bimët dhe gjallesat e tjera rriten dhe zhvillohen.

Sikur të mos ishte ky shndërrim, grudualisht do të zhdukej jeta mbi sipërfaqen e tokës.

3 – “...në anijet që lundrojnë nëpër det për t’u sjellë dobi njerëzve...”

Njeriu lundron nëpër dete dhe oqeanë me anije të mëdha dhe të vogla, duke i përdorur këto anije si për udhëtime, ashtu edhe për mbartjen e materialeve. Lëvizjet e këtyre anijeve, veçanërisht ato me vela kryhen nëpërmjet disa faktorëve:

Fryrja e erërave mbi sipërfaqen e ujit.

Ka disa lloj erërash. Prej tyre era kontinentale, e cila fryn nga dy polet, veri dhe jug drejt Ekuatorit, Tropikut dhe në të kundërt. Po ashtu, ka edhe erëra rajonale që fryjnë sipas një sistemi të caktuar dhe konsiderohet fuqia natyrore për lëvizjen e anijeve drejt destinacionit të tyre.

Po ashtu, edhe karakteristikat e dërrasës apo karakteristika e fuqisë shtytëse që dominon uji mbi trupat e zhytura në të. Kjo fuqi i bën anijet që të qëndrojnë mbi ujë. Në shtesë të këtyre janë edhe dy polet magnetike të rruzullit tokësor, që ndihmojnë marinarët në përdorimin e busullës, që të njohin drejtimin e tyre në mesin e detit. Për njohjen e drejtimit ata përdorin edhe sistemin e lëvizjes së yjeve.

Anijet përfitojnë nga të gjithë këta faktorë dhe i ndihmojnë ato përgjatë lundrimit. Po ashtu, këta tregojnë edhe për fuqinë dhe madhësinë e All'llahut dhe konsiderohen shenja prej shenjave të pranisë së Tij.

Përdorimi i motorëve me karburant në këto ditë, në vend të velave, nuk e pakësojnë rëndësinë e dukjes së këtyre dukurive, përkundrazi ato e shtojnë edhe më shumë habinë dhe mahnitjen. Kjo, sepse sot ne shohim anije gjigante, të cilat i ngjajnë një qyteti, e cila lundron mbi ujë e pajisur me hoteleri, markete, vende të gjera dëfrimi. Jo vetëm kaq, por ka edhe anije që përmbajnë vend ulje për avionë dhe lundrojnë nëpër dete dhe oqeanë.

4- “...në ujin që All'llahu zbret prej qiellit, duke ngjallur përmes tij tokën e vdekur dhe duke shpërndarë gjithfarë gjallesash...”

Nga dukuritë e madhështisë së All'llahut është edhe shiu, i cili ringjall tokën dhe me mirësinë e tij mbijnë bimët dhe me këto bimë ushqehen njerëzit dhe kafshët. E gjithë kjo gjallëri është prej pikave të ujit dhe, po të mos ishte uji në tokë, nuk do të kishte jetë.

5- “...në lëvizjen e erërave...”

Era nuk lëviz vetëm mbi sipërfaqen e ujërave të deteve e të oqeanëve për të lëvizur anijet, por edhe mbi majat e maleve e të kodrave, nëpër lugina e nëpër fusha për të kryer pllenimin e bimëve e të pemëve nga të cilat hamë fruta të ndryshme.

Herë-herë, erërat kryejnë lëvizjen e dallgëve të ujërave në mënyrë të vazhdueshme për zhvillimin e krijesave që gjenden në det. Herë tjetër ato bëjnë ndryshimin e temperaturës së ajrit dhe e bëjnë klimën sa më të këndshme, duke dërguar nxehtësinë nga zonat ekuatoriale në zonat e ftohta dhe në të kundërt.

Nganjëherë kryejnë transportin e ajrit të ndotur nëpër qytete, duke e dërguar në shkretëtira e në pyje për të ndaluar grumbullimin e helmeve në hapësirë.

Po, fryrja e erërave, me të gjitha ato mirësi dhe përfitime, është një tjetër shenjë që tregon Urtësinë e Krijuesit dhe Bujarinë e Tij të vazhdueshme.

6- “...retë që qëndrojnë midis qiellit e Tokës...”

Edhe retë e grumbulluara lart në qiell, që mbartin me miliarda ton ujë, që nuk ndikohen nga graviteti i tokës dhe lëvizin nga një vend te tjetri, pa sjellë asnjë rrezik, shfaqin madhështinë e All'llahut të Plotfuqishëm.

Në shtesë të shiut që vjen nga retë për të ringjallë tokën dhe me rigjallërimin e tokës vazhdon jeta e bimëve, kafshëve dhe e njerëzve. Po të mos jenë ato, toka do të ishte e pajetë. Kjo është një tjetër shenjë që qartëson dijen e pakufishme të All'llahut dhe Fuqinë e Tij.

“...pra, në të gjitha këto, sigurisht që ka shenja për njerëzit me intelekt.” Dhe nuk janë shenja për të pavëmendshmit memecë, të shurdhër e të verbër.

*

*

*

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ
 ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ
 جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا
 وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّا
 كُنَّا نَفْقَهُ كَذِبًا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ
 وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾

“E megjithatë, disa njerëz në vend të All’llahut zgjedhin të tjerë, si të barabartë me Atë dhe duke i dashur siç duhet All’llahu. Ata që besojnë, e duan shumë më tepër All’llahun. Sikur keqbërësit të shihnin që tani çastin kur të përballen me ndëshkimin, do ta kuptonin se e tërë fuqia i përket All’llahut dhe se dënimi i Tij është fort i ashpër.”

“Ah, sikur ta shihnin çastin kur të adhuroarit do t’i braktisin adhuresit e tyre, kur të gjithë do të shohin dënimin e midis tyre do të këputet çdo lidhje.”

“Atëherë adhuresit do të thonë: “Ah, sikur të ktheheshim edhe një herë e t’i braktisnim ata, ashtu siç na braktisën ne!” Kështu, All’llahu do t’ua tregojë veprat e tyre si burim hidhërimi për ta dhe ata s’kanë për të dalë kurrë nga zjarri.”

Komentimi

Prijësit jobesimtarë largohen nga ndjekësit e tyre

Ajetet e mëparshme trajtuan shenjat e ekzistencës së All’llahut të Madhëruar dhe vërtetimin e Njëshmërisë së Tij nëpërmjet paraqitjes së dukurive të sistemit galaktik. Këto ajete flasin për ata që i kundërshtuan ato shenja të qarta dhe ndoqën rrugën e politeizmit e të mosbesimit. Flasin për ata njerëz që i përkulin kokat e tyre si madhështi për zotat fallcë. Për ata që i duan aq shumë ato zota, me një dashuri që e meriton vetëm All’llahu i Madhëruar, që është burimi i

gjithë përsosmërisë dhe Dhuruesi i të gjitha mirësive, ajeti thotë: **“E megjithatë, disa njerëz në vend të All’llahut zgjedhin të tjerë, si të barabartë me Atë...”**

Politeistët, jo vetëm i kanë marrë ata si të barabartë më Të në adhurim, por **“...dhe duke i dashur siç duhet All’llahu.”**

Mirëpo: “...ata që besojnë, e duan shumë më tepër All’llahun.”, sepse ata janë zotërues të mendjes e të njohjes. Ata e dinë se All’llahu i Madhëruar është burimi i të gjitha mirësive dhe vetëm Atij i takon dashuria e zjarrtë. Këta njerëz i duan të tjerët për hir të Tij dhe nuk i duan më shumë se Ai. Dashuria e All’llahut ua ka mbuluar zemrat deri sa kanë arritur e përsëritin thënien e prijësit të besimtarëve, imam Aliut në duanë e Komejlit: *“Më jep durim të përballoj ndëshkimin Tënd. Qysh mund të duroj ndarjen nga Ti?”*

Dashuria e vërtetë gjithmonë është e drejtuar kah e plota dhe njeriu asnjëherë nuk e do të mangëtën dhe të pagënë. Ai, vazhdimisht përpiqet të ecë pas të ekzistuarit dhe përsosmërisë. Për këtë, më i përsosuri në ekzistencë është më merituesi për dashuri. Ajeti i lartpërmendur dëshmon se dashuria e besimtarëve ndaj All’llahut është më e madhe dhe më e fortë se sa dashuria e jobesimtarëve për adhuruesit e tyre.

E përse është e tillë? Kjo sepse ai që dashuron me logjikë e me njohje ndryshon nga ai që dashuron me padituri dhe fantazi.

Dashuria e besimtarëve është e fortë, e thellë dhe e palëkundshme, ndërsa dashuria e politeistëve dhe e jobesimtarëve është sipërfaqësore, e pavlerë, e paqëndrueshme dhe jo e vazhdueshme.

Për këtë, në fund ajeti thotë: **“...Sikur keqbërësit të shihnin që tani çastin kur të përballen me ndëshkimin, do ta kuptonin se e tërë fuqia i përket All’llahut dhe se dënimi i Tij është fort i ashpër.”** Pra, ata do të shihnin veprat e tyre të këqija, si dhe përfundimin e tyre të keq.

Në këto momente, perdja e padituri, e mendjemadhësisë dhe e pavëmendshmërisë do të hiqet para syve të tyre dhe, kur nuk do të gjejnë strehim e mbrojtje, do t’u drejtohen parisë dhe adhuruesve të tyre. Mirëpo, në atë ditë nuk ka strehim tjetër përveç se te All’llahu i Madhëruar.

Ajeti i mëposhtëm thotë: **“Ah, sikur ta shihnin çastin kur të adhurarit do t’i braktisin adhuresit e tyre, kur të gjithë do të shohin dënimin e midis tyre do të këputet çdo lidhje.”**

Është e qartë se të adhurarit, që përmenden në ajet, nuk janë idhujt prej guri e prej druri, por janë tiranët, të padrejtët, të cilët i shfrytëzojnë njerëzit. Politeistët u dhanë këtyre të adhurarve besën dhe përlulen, duke u dorëzuar te ata pa asnjë kusht.

Ata të pavëmendshëm, kur të shohin se çfarë u ndodh atyre, do të thonë për veten e tyre: **“Atëherë adhuresit do të thonë: “Ah, sikur të ktheheshim edhe një herë e t’i braktisnim ata, ashtu siç na braktisën ne!”**

Mirëpo kjo dëshirë nuk arrihet. Për këtë lloj dëshirë ajeti 38 i sures “Zuhruf” thotë: **“...Dhe, kur të vijë te Ne, do t’i thotë: “Ah, sikur të kishte qenë largësia midis meje dhe teje sa ajo mes lindjes e perëndimit! Sa shok i keq paske qenë ti!”**

Pastaj ajeti thotë: **“Kështu, All’llahu do t’ua tregojë veprat e tyre si burim hidhërimi për ta dhe ata s’kanë për të dalë kurrë nga zjarri.”**

Atyre nuk u mbetet asgjë tjetër veçse të hidhërohen. Të hidhërohen për pasuritë e tyre që grumbulluan dhe prej saj përfiton tjetërkush.

Të hidhërohen për humbjen e shansit për të ndjekur rrugën e udhëzimit, që iu përgatit atyre dhe ata nuk e shfrytëzuan.

Të hidhërohen për adhurimin që u bënë zotave fallco në vend të adhurimit të All’llahut të Vetëm e të Pashoq.

Mirëpo, ai është hidhërim i padobishëm, sepse ajo Ditë do të jetë sipas gabimeve që ka vjelur dora e njeriut dhe se ajo nuk është Dita e fshirjes së gabimeve.

*

*

*

Ajetet 168 dhe 169

يَأْتِيهَا النَّاسُ كُلُّوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَلًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوتِ
الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ
تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

“O njerëz! Ushqehuni me të gjitha ato gjëra të lejuara e të mira që gjenden në Tokë dhe mos ndiqni gjurmët e djallit, sepse ai është armiku juaj i hapur.”

“Ai ju nxit vetëm në të këqija, në vepra të turpshme dhe të flisni për All’llahun gjëra që nuk i dini.”

Shkaku i zbritjes

Është transmetuar nga Ibn Abbasi: “Disa nga fiset arabe si Thakijf dhe Khuza’ah ia ndaluan vetes ngrënien e disa bimëve dhe kafshëve pa asnjë argument. Ata ia veshën All’llahut këtë ndalim. Për këtë zbritën dy ajetet, duke i ndaluar ata nga ky veprim.

Komentimi

Gjurmët e shejtanit

Një ndër llojet e mohimit është edhe veshja e urdhrat të sheriatit dhe të bërit hallall apo haram të të tjerët dhe jo të All’llahu.

Ajeti i lartpërmendur e quan këtë veprim prej veprave djallëzore. Ajeti thotë: “O njerëz! Ushqehuni me të gjitha ato gjëra të lejuara e të mira që gjenden në Tokë dhe mos ndiqni gjurmët e djallit, sepse ai është armiku juaj i hapur.”

Në Kur’an përsëritet disa herë kërkimi dhe përfitimi nga ushqimet. Në disa raste ky kërkim përmendet i kushtëzuar me fjalën hallall ose me fjalën të mira.

Fjala “ballall” ka kuptimin e të lejuarit për përdorim. Ndërsa *et tajiib* ka kuptimin e të qenit e mirë dhe në përshtatje me natyrën e shëndoshë. Antonimi i kësaj fjale është fjala *el khabijth i/ e keq-e*, prej të cilave njeriu neveritet.

Fjala “*el kbutuuaat*” është shumësi i fjalës *kbutuetun*. Ato janë fazat që përshkon djalli për t’ia arritur qëllimit të tij në mashtrimin e njerëzve.

Fraza: **“mos ndiqni gjurmët e djallit”** përsëritet pesë herë në Kur’anin Fisnik. Në dy vende është përdorur për çështjen e përfitimit nga ushqimet dhe mirësitë e All’llahut. Në këto dy vende tërhiqet vëmendja për përdorimin e mirësive të All’llahut në vende të papërshtatshme dhe nxit që shpenzimi i tyre të bëhet në rrugën e adhurimit e të bindjes dhe jo në rrugën e shkatërrimit e të tiranisë në tokë.

Ndalimin e ndjekjes së gjurmëve të djallit në përfitimin prej mirësive që gjenden në natyrë e sqarojnë ajetet e tjera, që e ndalojnë keqpërdorimin e atyre mirësive që All’llahu ua ka dhuruar njerëzve, siç thuhet në suren “El-Bekare”, ajeti 60: **“Ne thamë: “Hani e pini prej begative të All’llahut dhe mos bëni të këqija e mbrapshti në Tokë!”**. Si dhe në suren “Ta Ha”, ajeti 81: **“Hani nga ushqimet e shijshme e të lejuara me të cilat ju kemi furnizuar dhe mos e kapërceni kufirin...”**

Këto mirësi dhe mundësi duhet të jenë fuqia shtytëse në drejtim të bindjes dhe të përluljes dhe jo të jenë mjet për të bërë gjynahe.

Fraza: **“...ai është armiku juaj i hapur.”**, është përsëritur dhjetë herë në Kur’anin Fisnik dhe vjen pas bisedës rreth djallit. Kjo është bërë me qëllim që ta nxitë dhe ta përgatisë njeriun për t’u përballur me këtë armik të egër e të hapur.

Ajeti i mëposhtëm e vërteton armiqësinë e shejtanit dhe qëllimin e tij që është çuarja e njeriut në fatkeqësi. Ajeti thotë: **“Ai ju nxit vetëm në të këqija, në vepra të turpshme dhe të flisni për All’llahun gjëra që nuk i dini.”**

Rruga e shejtanit përkufizohet në tri dimensione: e keqja, veprat e turpshme dhe shpifja ndaj All’llahut.

Fjala “*el Fahshaa*” vjen nga “*el fuhsh*” që është çdo vepër jashtë kufirit balancues. Ajo përfshin të gjitha të këqijat dhe të shëmtuarat, të fshehta qofshin apo të dukura. Përdorimi i kësaj fjale në këtë vend, me kuptimin e veprave të kundërta me nderin, është njësoj si përdorimi i shprehjes përgjithësuese në disa vërtetësi të saj.

Fraza: **“...dhe të flisni për All’llahun gjëra që nuk i dini.”** Ndoshta mund të tregojë për ndalimin e disa ushqimeve, siç e thamë në shkakun e zbritjes, siç vepruan disa fise arabe në kohën para Islamit.

Thuhet se rrënjët e kësaj vepre gjendeshin edhe te disa myslimanë të rinj.²⁵

Por, kuptimi i saj merr dimensione më të gjera, duke përfshirë shirkun dhe teshbijhun (ngjashmërinë) me All'llahun.

Sido që të jetë, fraza tregon për një thënie të pabazuar në dije dhe kjo është thënie djallëzore, veçanërisht kur i vishet All'llahut të Madhëruar.

Islami gjithmonë nxit mbështetjen dhe pikënisjen te logjika dhe arsyeja e shëndoshë në marrjen e çdo vendimi dhe në nxjerrjen e ligjeve. Nëse kjo do të ishte metoda e individëve të shoqërisë, atëherë të gjitha fatkeqësitë e asaj shoqërie do të zhdukeshin.

Çdo falsifikim dhe ndryshim, që ka hyrë në fenë e All'llahut, ka ardhur nga dora e njerëzve që janë larg logjikës. Po ashtu, edhe shmangiet e shumta ideologjike e kanë burimin te mosinteresimi për këtë parim.

* * *

Hulumtime

1- Parimi është lejimi

Ky ajet tregon se parimi bazë në çdo ushqim, që gjendet mbi sipërfaqen e tokës, është lejimi dhe të veçantat janë ushqimet e ndaluara. Nga këtu kuptojmë se ndalimi ka nevojë për argument dhe jo për lejim.

* * *

2- Shmangiet e shkallëzuara

Fraza **gjurmët e djallit** ndoshta tregon edhe për një çështje delikate edukative, që është; hyrja e shmangieve në mënyrë të shkallëzuar dhe jo në mënyrë të njëtrajtshme e të menjëhershme, në mesin e njerëzve. Ndotja e një të riu me bixhozin, me alkoolin apo me drogën bëhet në disa faza:

Së pari, merr pjesë si spektator në tubimet e alkoolistëve apo të bixhozxhinjve, duke kujtuar se është diçka e zakonshme dhe në të nuk gjendet dëm.

Pastaj merr pjesë në bixhoz për të zbavitur veten e tij dhe nuk luan me para. Ose merr pak drogë, me pretekstin e heqjes së lodhjes ose për shërim, e të tjera pretekste.

²⁵ *El Mizan*, vëll. 1, f. 425

Në një fazë tjetër e kryen veprën e ndaluar me nijetin se do ta kryejë përkohësisht.

Kështu hap pas hapi ai bëhet njeri bixhozxhi specialist ose marrës i përhershëm i drogës.

Cytjet e shejtanit e shtynë këtë njeri në mënyrë të shkallëzuar, duke e çuar në buzë të greminës. Kjo nuk është vetëm mënyra bazë e shejtanit, por të gjitha mjetet djallëzore që zbatojnë “gjurmët” e shejtanit. Për këtë, Kur’ani qorton shumë për kryerjen e hapit të parë, që të çon në rrugën rrëshqitëse drejt greminës skëterrë.

Këtu duhet përmendur se edhe veprat legjendare, që nuk bazohen në logjikë, tekstet islame i konsiderojnë si gjurmë dhe hapa të shejtanit.

Transmetohet se një burrë u betua se do ta therte djalin e tij. Imam Muhamed ibn Xha’fer Sadiku, Bakiri (Paqja qoftë mbi të!), kur dëgjo i për këtë tha: **“Kjo është prej gjurmëve të shejtanit”**²⁶

Po ashtu transmetohet nga imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!): **“Kur një njeri betohet për të bërë diçka dhe ajo për të cilën u betua është më e mirë se sa lënia e saj, le të bëjë atë që është më e mirë. Për atë nuk ka as shpagim, por kjo është prej hapave të shejtanit.”**²⁷

* * *

3- Shejtani është armik i hershëm

Ajeti i bekuar e cilëson shejtanin si armik të hapur, kjo për shkak të armiqësisë dhe urrejtjes së tij ndaj Ademit (Paqja e All’llabut qoftë mbi të!) pas kundërshtimit për të bërë sexhde. Me këtë veprim ai humbi çdo gjë.

Po ashtu, ai ka humbur çdo gjë kur i nxit dhe i shtyn njerëzit në rrugën e krimit e të mëkateve. Është më se e qartë se këtë nxitje dhe këtë shtyerje e bën ai që nuk ta do të mirën dhe është armiku më i egër.

Kjo mund ta këtë shkakun edhe te shfaqja e armiqësisë që bëri shejtani ndaj njeriut dhe u betua në veten e tij se do t’i mashtrojë të gjithë ata: “Unë do t’i mashtroj të gjithë.”

* * *

²⁶ Tefsijrul Mizan, vëll. 1, f. 428.

²⁷ Tefsijrul Mizan, vëll. 1, f. 428.

4- Mënyra e cytjeve të shejtanit

Ajeti i shenjtë foli për dy urdhra të shejtanit: **“Ai ju nxit vetëm në të këqija, në vepra të turpshme...”** pa dyshim që këto janë prej cytjeve të shejtanit.

Ndoshta, lidhur me urdhrat e shejtanit mund të lindë një pyetje se njeriu nuk ndien ndonjë urdhër të jashtëm që vjen kur kryen vepra të këqija dhe nuk e ndien përpjekjen e shejtanit për ta çuar atë në humbje.

Përgjigjja është se kjo cytje ka ndikim të fshehtë e të padukshëm, ku në disa ajete të Kur'anit quhet *el ijhaa*, siç thotë ajeti 121 në suren **“El En’am”**: **“Në të vërtetë, dajtë i nxisin miqtë e vet...”** Fjala *el ijhaa* vjen nga fjala *el uahji* që do të thotë *ndikim i fshehtë dhe i padukshëm*, ose nganjëherë quhen ndikime të pavetëdijshme.

Ka dallim mes *el ilham ilahij- frymëzim hyjnor* dhe *uessuesetu shejtaniye - cytje të djallit*. Dallimi është se frymëzimi hyjnor është në përshtatje dhe në përputhje me natyrën e lindur të njeriut (*el fitretu*) dhe me përbërjen e trupit e të shpirtit. Ky frymëzim e çlodh shpirtin dhe zemrën e njeriut.

Ndërsa cytjet e djallit janë në kundërshtim me natyrën e lindur të njeriut. Ato e bëjnë zemrën që të ndiejë mërzinë, errësirën dhe rëndesën. Nëse këto ndjenja nuk ndodhin para bërjes së veprës së keqe, pa dyshim që do të ndodhin pas kryerjes së saj. Ky është dallimi mes cytjeve të shejtanit dhe frymëzimeve hyjnore.

* * *

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَاءَنَا
أُولَئِكَ كَانُوا ءَابَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمِثْلُ الَّذِينَ
كَفَرُوا كَمِثْلِ الَّذِينَ يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بِكُمْ عُمِّي
فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾

“Kur atyre u thuhet: “Ndiqni atë që ka shpallur All’llahu!”
ata përgjigjen: “Jo! Ne do të ndjekim atë udhë në të cilën i kemi gjetur të parët tanë” - Vallë, a nuk kanë qenë të parët e tyre që nuk kuptonin gjë e nuk ishin të udhëzuar?!”
“Mohuesit i shëmbëlajnë kafshëve, të cilat, kur i thërret dikush, dëgjojnë vetëm thirrje e zë. Ata janë të shurdhër, memecë dhe të verbër e nuk kuptojnë asgjë.”

Komentimi

Imitimi i verbër

Ajeti tregon për logjikën e ngurt të mushrikëve në ndalimin e atyre që All’llahu i ka lejuar dhe për adhurimin e idhujve, ku thotë: “Kur atyre u thuhet: “Ndiqni atë që ka shpallur All’llahu!” ata përgjigjen: “Jo! Ne do të ndjekim atë udhë në të cilën i kemi gjetur të parët tanë”

Kur’ani e dënon këtë logjikë bestytne që bazohet mbi bazat e imitimit të verbër të traditave të baballarëve, gjyshërve e stërgjyshërve. Kur’ani thotë: “Vallë, a nuk kanë qenë të parët e tyre që nuk kuptonin gjë e nuk ishin të udhëzuar?!”

Pra, pasimi i baballarëve është i drejtë, nëse ata janë në rrugën e logjikës e të udhëzimit. Ndërsa, kur nuk logjikojnë dhe nuk janë në rrugën e udhëzimit, atëherë pasimi i tyre nuk është veçse përqëndrim në padituri e në humbje.

Njeriu i paditur nuk bazohet te parimi i besimit, ku nëpërmjet këtij parimi ta ndiejë praninë e tij, personalitetin e tij dhe origjinën e

tij. Ai mbështetet te krenaria për baballarët e tij, te traditat e tyre dhe te imitimi i tyre, duke formuar kështu një personalitet të rremë dhe origjinalitet fantazues. Ky është zakoni i të paditurve, të hershëm apo të sotëm. Ata ecin me fanatizmin e tyre kombëtar, veçanërisht në ato që janë të lidhura me të parët e tyre.

Islami e dënon logjikën prapambetëse, që bazohet të shenjtëria e baballarëve dhe e gjyshërve, sepse kjo është në kundërshtim me logjikën e pastër njerëzore.

Është për të ardhur keq, se edhe sot kjo logjikë injorante vazhdon të zbatohet në vende të ndryshme të botës ku jetojmë. Ato shfaqen herë pas here në formën e një idhulli nën titullin “Gjurmët e baballarëve” e herë tjetër në formën e intrigave në emër të mbrojtjes së gjurmëve atdhetare, duke qenë kështu faktor për përcjelljen e paganizmave nga njëri brez te tjetri.

Nuk ka problem në analizimin e traditave e të imitimeve të baballarëve. Ato që janë në përputhje me logjikën e shëndoshë, të ruhen dhe ato që janë pagane dhe imagjinare, të lihen. Ato tradita dhe imitime, që janë në përputhje me logjikën, e meritojnë ruajtjen, duke i konsideruar si trashëgimi kombëtare. Ndërsa dorëzimi i plotë e i verbër në pellgun e këtyre traditave dhe imitimeve, nuk është gjë tjetër veçse prapambetje dhe çmenduri.

Duhet përmendur se ajeti i lartpërmendur flet për baballarët e mushrikëve dhe thotë se ata nuk janë të ditur dhe as të udhëzuar. Kjo ka kuptimin e mundësisë së pasimit të dy grupe njerëzish: të atyre që zotërojnë mendje dhe logjikë të shëndoshë dhe të dijetarëve të sinqertë e të drejtë.

Të parët e atyre mushrikëve as që ishin të ditur dhe as që ndiqnin dijetarët. Kjo është një ngjyrë e imitimit të verbër dhe ky është shkaku i prapambetjes njerëzore, sepse këtu kemi të bëjmë me imitimin e të paditurve nga të paditurit.

Ajeti i mëposhtëm sqaron fanatizmin e atyre njerëzve dhe kundërshtimin e tyre ndaj dëgjimit dhe ndjekjes të së vërtetës. Ajeti thotë: **“Mohuesit i shëmbëllejnë kafshëve, të cilat, kur i thërret dikush, dëgjojnë vetëm thirrje e zë...”** pra, sipas këtij ajeti, kur ti i fton këta mushrikë për në besim dhe në lënien e paganizmave e të imitimit të verbër, je njësoj si ai që i bërtet një kopeje dhensh për t'i

shpëtuar nga rreziku, mirëpo dhentë nuk dëgjojnë veçse zëra të pakuptueshëm.

Vërtet, ata jobesimtarë dhe politeistë janë si kafshët, të cilat nuk dëgjojnë nga bariu i tyre që ua do të mirën, veçse zëra të pakuptueshëm.

Më poshtë ajeti shton si vërtetësi dhe sqarim të gjendjes së tyre duke thënë: **“Ata janë të shurdhër, memecë dhe të verbër e nuk kuptojnë asgjë.”** Këto janë cilësi të atyre njerëzve, të cilët i kanë humbur të gjitha mjetet e kuptimit në praktikë dhe se ata kanë humbur të shikuarit, të dëgjuarit dhe të folurit. Mirëpo, përderisa ata nuk kanë përfituar ashtu siç duhet nga këto shqisa, atëherë ata janë njësoj sikur nuk i kanë ato.

Dy hulumtime

1- Rrugët e njohjes

Për t'u lidhur me shoqërinë ku jeton, padyshim që njeriu ka nevojë për rrugë dhe metoda, që quhen rrugët e njohjes. Rrugët më kryesore për t'ia arritur këtij qëllimi janë: të shikuarit, të dëgjuarit dhe të folurit.

Për këtë shohim se kur ajeti i cilëson ata si të shurdhër, memecë e të verbër, në fund thotë se ata nuk kuptojnë asgjë.

Nga këtu Kur'ani dëshmon se baza e dijeve janë të shikuarit, të dëgjuarit dhe të folurit. Të shikuarit dhe të dëgjuarit për të kuptuar dhe të folurit për të komunikuar me të tjerët dhe për të përfituar nga dijet e tyre.

Po ashtu, filozofia ka konstatuar vërtetësinë se pikënisja e dijeve jo të prekshme është nga ato të prekshmet. Ky është një kërkim i gjatë dhe nuk është vendi këtu për ta sqaruar.²⁸

2- Kakarisja e korbit

Fjala “naike” që gjendet në këtë ajet, ka kuptimin e kakarisjes dhe britmës së korbit. Kjo fjalë përdoret edhe për atë që zgjat qafën kur këndon. Më vonë përdorimi i saj është zgjeruar më shumë duke përfshirë çdo zë me të cilin thirren kafshët. Është e qartë se kafshët nuk e kuptojnë zërin edhe pse instiktivisht ndikohen nga zëri.

²⁸ Sqarime të mëtejshme rreth mirësive të mjeteve të njohjes, do t'i përmendim në komentimin e ajetit 78 të sures “Nahl”.

Ajetet 172 dhe 173

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ إِن
كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ
الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ ۖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ
إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٧٣﴾

“O besimtarë! Hani nga ushqimet e lejuara që ju kemi dhënë dhe, nëse jeni adhurues të All’llahut, falënderojeni Atë!”

“Me të vërtetë, All’llahu ju ka ndaluar të hani kafshën e ngordhur, gjakun e derdhur, mishin e derrit dhe mishin që nuk është therur në emër të All’llahut. Por kushdo që detyrohet nga nevoja të hajë ndonjë gjë prej këtyre, pa dashur të bëjë gjynah dhe pa e kaluar kufirin, nuk do të fajësohet. Vërtet, All’llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”

Komentimi

Të mirat dhe të këqijat

Kur’ani paraqet metodën e sigurt dhe në forma të ndryshme për zgjidhjen e devijimeve të ndryshme. Këto dy ajete janë si ato që folën për idhujtarët rreth çështjes së ndalimit të disa ushqimeve pa asnjë argument. Mirëpo, dallimi mes këtyre është se këto ajete u bëjnë thirrje besimtarëve, ndërsa ajetet e mëparshme u bënin thirrje të gjithë njerëzve.

Ajeti thotë: “O besimtarë! Hani nga ushqimet e lejuara që ju kemi dhënë dhe, nëse jeni adhurues të All’llahut, falënderojeni Atë!”

Vërtet, të gjitha këto mirësi të mira, të lejueshme e në përshtatje me natyrën krijuese janë krijuar për ju, atëherë përse nuk përfitoni prej tyre?

Këto ushqime ju japin juve fuqi për të kryer qëllimet tuaja dhe ju kujtojnë juve që duhet ta falënderoni Krijuesin tuaj dhe ta adhuronit Atë.

Nëse këtë ajet do ta bashkëngjisnim me ajetin 168 të sures “El-Bekare”: **“O njerëz! Ushqehuni me të gjitha ato gjëra të lejuara e të mira që gjenden në Tokë...”**, do të kuptojmë dy gjëra: E para, ajeti që po komentojmë thotë: **“...nga ushqimet e lejuara që ju kemi dhënë...”**, ndërsa ajeti 168 i po kësaj sureje thotë: **“...që gjenden në Tokë...”** ndryshimi i frazave ka mundësi që të tregojë se mirësitë janë krijuar për besimtarët, ndërsa jobesimtarët ushqehen me to për hir të besimtarëve, siç është uji që e përdor bahçevani për të ujitur bimët dhe pemët ushqimdhënëse të bahçes. Mirëpo, nga ujitja përftojnë edhe barishtet e tjera të vogla që gjenden në mesin e bimëve dhe pemëve frutdhënëse.

E dyta, ajeti 168 i kësaj sureje u thotë të gjithë njerëzve: **“...Ushqehuni ...dhe mos ndiqni gjurmët e djallit ...”**, ndërsa ajeti në fjalë thotë: **“...Hani ... nëse jeni adhures të All’lauhut, falënderojeni Atë!”** Pra, ky ajet nuk mjaftohet vetëm me kërkesë për besimtarët që të mos i keqpërdorin këto mirësi, por ai i nxit ata që t’i përdorin sa më mirë këto mirësi.

Ajo që pritet nga njerëzit e zakonshëm është që të mos bëjnë mëkate në përdorimin e këtyre mirësive, nga ana tjetër, pritet që besimtarët t’i përdorin në formën sa më të pëlqyer mirësitë. Përsëritja e sigurisë së përfitimit nga ushqimet e mira, që e përmend Kur’ani, mund të ndikojë në lindjen e pyetjes: Vallë, kush është shkaku i kësaj përsëritjeje?

Në qoftë se i kthehemi historisë së kohës para Islamit, do ta kuptojmë më së miri shkakun e përsëritjes. Njerëzit e paditur të asaj kohe ia ndaluan, pa asnjë argument, vetes së tyre disa ushqime. Ky ndalim u përçoll edhe të brezat e tyre njësoj sikur të ishte shpallje e zbritur. Nganjëherë, ata ia vishnin atë ndalim All’lauhut të Madhëruar. Qëllimi i Kur’anit ishte që atë mendim pagan t’ua shfaroste nga mendjet e tyre.

Përqendrimi te fjala “Tajjibun”, gjithashtu përmban thirrje për t’u larguar nga ushqimet e këqija, si: ngrënia e ngordhësirave, e egërsirave, e kandrrave, përdorimi i pijeve alkoolike, që si në atë kohë,

por edhe sot është e përhapur në mënyrë të llahtarshme në mesin e njerëzve.

(Në komentimin e ajetit 32 të sures «El A'raf», kemi folur me detaje rreth përdorimit të ushqimeve nga ana e besimtarëve.)

Ajeti i mëposhtëm sqaron disa nga ushqimet e ndaluara (haram). Ai thotë: **“Me të vërtetë, All'llahu ju ka ndaluar të hani kafshën e ngordhur, gjakun e derdhur, mishin e derrit dhe mishin që nuk është therur në emër të All'llahut...”**

Pra, ajeti përmend tri lloje ushqimesh nga mishrat e ndaluara, në shtesë të tyre përmend edhe gjakun. Sot shohim që këto të ndaluara janë më të përhapurat në mesin e shoqërive. Në disa nga këto gjendet e keqja e dukshme, të cilën e shohin të gjithë, siç është ngordhësira, gjaku dhe mishi i derrit. Në disa prej tyre gjendet e keqja e padukshme, siç janë ato që theren për hir të idhujve.

“*Eh hasri*”, *përkuftizimi* në ajetin e përmendur me fjalën “*innema*” është “*hasrun idafijh*”, i cili nuk ka si qëllim sqarimin e të gjitha të ndaluarave, por ndalimin e asaj që ata shpikën për mishrat e lejuar. Me fjalë të tjera: ata të paditur injorantë i ndaluan disa ushqime të mira e të lejuara duke u bazuar te trashëgimia pagane dhe te imagjinatat. Mirëpo, ata në vend të kësaj, kur kishin pak ushqime, hanin ngordhësirën, ose mishin e derrit, ose gjakun.

Kur'ani u thotë atyre se këto ushqime janë të ndaluara dhe jo ato që ju i ndaluar për vetët tuaja. Ky është edhe kuptimi i hasrit idafij.

Përderisa disa domosdoshmëri e shtyjnë njeriun në përdorimin e ushqimeve të ndaluara, për të mbrojtur veten e tij, ajeti e veçon këtë gjendje, duke thënë: **“...Por kushdo që detyrohet nga nevoja të hajë ndonjë gjë prej këtyre, pa dashur të bëjë gjynah dhe pa e kaluar kufirin, nuk do të fajësohet..”**

Fjala “*el Bagj*” do të thotë (talib) *kërkuës*, që ka kuptimin e kërkimit të kënaqësisë.

Fraza *la adin* do të thotë *kalimi i kufirit të domosdoshmërisë*.

Pra, në këtë ajet kanë leje për përdorimin e këtyre ushqimeve të ndaluara, ai që nuk dëshiron kënaqësi në përdorimin e këtyre ushqimeve dhe nuk e kalon kufirin e domosdoshmërisë, por merr vetëm aq sa i duhet për të shpëtuar jetën e tij nga vdekja.

Përderisa kuptimi i fjalës “*bag'jun*” ka edhe kuptimin e *padrejtësisë*, disa komentues kanë thënë se leja e përdorimit është për

ata që janë të detyruar të hanë kur kryejnë udhëtim jo mëkatar dhe jo për ata që udhëtojnë udhëtim mëkatar. Edhe pse atyre u është dhënë leja, vepëra u shkruhet si e keqe, gjynah.

Me fjalë të tjera: Ata mëkatarë, që kryejnë udhëtim mëkatar, nga ana logjike, ndoshta kanë nevojë që të hanë diçka nga ushqimet e ndaluara kur janë të detyruar ta bëjnë, por ky detyrim nuk e heq prej tyre përgjegjësinë me pretekstin se ishin të detyruar ta bënin këtë dhe në të njëjtën kohë po kryenin udhëtim mëkatar.

Në fund ajeti thotë: **“...Vërtet, All’llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”** Pra, All’llahu, i Cili i ndaloi ato ushqime, me mëshirën e Tij, e lejon përdorimin e tyre në gjendje të domosdoshme e të jashtëzakonshme.

* * *

Hulumtime

1- Filozofia e ndalimit të mishrave haram

Ushqimet haram, për të cilat flet ajeti i lartpërmendur, si të gjitha haramet e tjera, kanë një filozofi të veçantë. Ndalimi dhe lejimi i ushqimeve e ka pikënisjen te karakteristikat e njeriut, qofshin trupore apo shpirtërore.

Transmetimet islame përmendin edhe shkaqet e disa prej këtyre rregullave. Po ashtu edhe shkencë moderne i përmend disa nga shkaqet e këtyre rregullave.

Për shembull, transmetohet nga imam Sadiku (*Pagja qoftë mbi të!*): *“...Përsa i përket ngordhësirës, ai, që e përdor, do të ketë dobësi në trupin e tij. Do të bëhet i pafuqishëm e do t’i ndërpritet shumimi gjenetik. Kushdo që e konsumon ngordhësirën do të vdesë papritur.”*²⁹

Ka mundësi që këto dëme vijnë si pasojë se organi i tretjes nuk ka mundësi të prodhojë gjak të shëndetshëm nga ngordhësira. Përveç kësaj, ngordhësira përmban shumë mikrobe. Islami e konsideron të ndytë ngordhësirën. Kjo me qëllim që myslimani të heqë dorë prej saj dhe të mos e konsumojë.

E ndaluara e dytë që përmend ajeti është gjaku. Pirja e gjakut shkakton dëme trupore dhe shpirtërore. Pa përmendur edhe mikrobet e shumta që përmban.

Këto mikrobe, që hyjnë në trup, fillimisht shkojnë në gjak. Këtu ato përqendrohen dhe kryejnë aktivitetin e tyre dëmtes. Për këtë,

²⁹ *Uesailu Shi’ah*, vëll. 16, f. 310

rruazat e bardha, që gjenden në gjak, e ndalojnë depërtimin e këtyre gjallesave mikroskopike në gjak, i cili ka lidhje me të gjithë trupin.

Kur gjaku ndalon me ardhjen e vdekjes, ndalon edhe funksioni i rruazave të bardha. Në këtë mënyrë gjaku mbushet me mikrobe të shumta, pa gjetur asnjë pengesë. Kështu mund të themi se, kur ndalon qarkullimi i gjakut, shumica e pjesëve të trupit të njeriut dhe të kafshës janë të infektuara.

Nga ana tjetër, sot është vërtetuar nga shkenca e ushqimeve se ushqimet ndikojnë shumë në moralin dhe në anën shpirtërore. Ato ndikojnë te gjëndrat dhe te prania e hormoneve. Që në kohët e shkuara është vërtetuar ndikimi i pirjes së gjakut në ashpërsinë e njeriut, ku dhe sot sillet edhe si shembull.

Në një transmetim të imam Xha'fer ibn Muhamedit (*paqja qoftë mbi ata të dy!*) thuhet: *"Përsa i përket pirjes së gjakut, ai trashëgon ashpërsi në zemrën e njeriut, pakëson mëshirën dhe dashurinë deri në atë masë, sa që i biri mund të vrasë prindërit e tij ose anasjelltas. Ai që e bën këtë, nuk i besohet as shoqëria e as miqësia."*³⁰

E ndaluara e tretë, që përmend ajetin, është mish i derrit.

Edhe tek evropianët e dhënë pas ngrënies së mishit të tij, derri njihet si simboli i dobësisë seksuale. Ai është kafshë e ndytë.

Ndalimi i ngrënies së mishit të tij e përmend qartë sheriati i Musait (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*). Në Ungjill (*Inxhili*) mëkatarët krahasohen me derrin. Në disa tregime thuhet se ka pamjen e djallit.

Është për t'u habitur se disa njerëz e shohin me sytë e tyre ndotësinë e kësaj kafshe, madje e shohin duke ngrënë urinën e tij dhe e dinë shumë mirë se mish i tij përmban dy lloje të rrezikshme krimbash. Edhe pse i shohin dhe i dinë këto, ata këmbëngulin në ngrënien e mishit të tij.

Krimbi Trishin, që jeton në mishin e derrit shumohet shumë shpejt dhe në mënyrë të habitshme. Në një muaj ky krimb bën pesëmbëdhjetë mijë vezë. Ai i shkakton njeriut sëmundje të ndryshme, si: anemi, të përziera, ethe të veçanta, heqje barku, dhembje në kyçe, nervozizëm, të kruajtura, grumbullon yndyra në trup, ndjenjën e lodhjes, vështirësi në përthypjen e ushqimit dhe të pështymës, vështirësi në frymëmarrje, etj...

³⁰*El Uesail*, vëll. 16, f. 310

Në një kile mish derri gjenden 400 milionë krimba prej këtyre krimbave. Për këtë shkak, pak vite më parë disa shtete evropiane e ndaluan konsumin e mishit të derrit.
Sa çudi! Me kalimin e ditëve rregullat e sheriatit të All'llahut bëhen më të qarta.

Disa thonë se shkenca është zhvilluar aq shumë, saqë ka arritur t'i ekzekutojë krimbat që gjenden te kjo kafshë. Edhe nëse mundohemi që nëpërmjet ilaçeve, apo përdorim temperature të lartë për gatimin e këtij mishi, përsëri do të shkaktojë dëme të tjera.
E ndaluara e katërt, që përmend ajeti, është: **"...dhe mishin që nuk është therur në emër të All'llahut..."**

Ato janë kafshët që nuk theren në emër të All'llahut, siç vepronin inorantët para Islamit kur thernin kurbane për hir të idhujve.

Ndalimi i konsumimit të mishit të këtyre kafshëve, që theren jo në emër të All'llahut, nuk është e domosdoshme që të kenë dëme shëndetësore, derisa të thuhet se u përmend apo jo emri i All'llahut në therje, kjo nuk ka lidhje me çështjet shëndetësore. Nuk është e domosdoshme që mishi të ketë ndikim në shëndet e për këtë të jetë i ndaluar, sepse të ndaluarat (haramet) në Islam kanë dimensione të ndryshme.

Nganjëherë, diçka është haram për shkak të shëndetit. Herë tjetër është haram se ndikon negativisht në anën morale dhe atë shpirtërore të njeriut, sepse këto lloj mishrash e largojnë njeriun nga All'llahu. Po ashtu, ato kanë ndikim të keq në shpirt dhe në edukim të ngrënësi, sepse ngrënia e tyre ka qenë traditë e shirkut dhe e paganizmit. Nëpërmjet konsumimit të tyre, ngrënësit i rikujtohen imitimet pagane.

* * *

2- Përsëritja dhe përforcimi

Ndalimi i sendeve të lartpërmendura përsëritet në katër sure të Kur'anit. Në dy sure të zbritura në Mekë: "El En'am", ajeti 145 dhe "En Nahl", ajeti 115, si dhe në dy sure të zbritura në Medinë: "El Bekare", ajeti 173 dhe "El Maide", ajeti 3.

Me sa duket, ndalimi i konsumimit të këtyre mishrave është njoftuar, së pari, në fillim të Profetësisë; së dyti, në fund të qëndrimit të profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në Mekë; së treti, është përsëritur në fillim të hixhretit (imigrimit) në Medinë dhe së katërti, është përforcuar në fundin e

jetës së profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në suren “El Maide”.

I gjithë ky përforcim i kthehet rëndësisë së çështjes dhe tek rreziket e shumta, qofshin trupore apo shpirtërore që përmbajnë këto gjëra.

* * *

3- Marrja e gjakut

Është e qartë se ndalimi i pirjes së gjakut nuk i përfshin vendet e përfitimit logjik të tij, siç është marrja e gjakut për shpëtimin e jetës së të plagosurve e të sëmurëve që kanë nevojë për gjak.

Po ashtu, ne nuk kemi parë ndonjë argument që të flasë për ndalimin e shitblerjes së gjakut, si në këto raste, sepse këto janë raste logjike të legjitimuara përgjithësisht.

* * *

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
 أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا
 يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهَدَى
 وَالْعَذَابِ بِالْمَغْفِرَةِ ۖ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَلَ
 الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ أَحْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

“Pa dyshim, ata që fshehin çfarë ka shpallur All’llahu në Libër dhe e këmbëjnë atë me diçka tjetër të pavlerë, do të gëlltisnin në barkun e tyre vetëm zjarr. Në Ditën e Kiametit, All’llahu nuk do t’u flasë atyre, nuk do t’i pastrojë dhe do t’u japë dënim të dhembshëm.”

“Ata e kanë këmbyer rrugën e drejtë me humbjen dhe faljen e Zotit me dënimin e Tij. Po sa të durueshëm do të jenë në zjarr!”

“Kjo është kështu, sepse All’llahu e ka zbritur Librin me të vërtetën. Sigurisht, ata që nuk pajtohen rreth tij, janë të përçarë dhe larg së vërtetës.”

Shkaku i zbritjes

Të gjithë komentuesit janë të një mendimi se këto ajete kanë zbritur për ehli kitabin (idhtarët e librit). Thuhet se kanë zbritur posaçërisht për dijetarët jahudinj. Para ardhjes së Islamit ata përmendnin cilësitë e Profetit të pritur dhe shenjat e ardhjes së tij. Pas ardhjes së Profetit, ata rabinë iu frikësuan interesave të tyre dhe e mohuan misionin e tyre të mëparshëm. Ata i fshehën cilësitë e Profetit që përmendeshin në Teurat. Për këtë zbritën ajetet e mësipërme.

Komentimi

Ndëshkimi i fshehjes përsëri të së vërtetës

Këto ajete e përforcojnë përmbajtjen e ajetit 159 që zbriti për shkak të fshehjes të së vërtetës, i cili, edhe pse flet për rabinët jahudinj, kishte kuptim të përgjithshëm dhe nuk është i kufizuar me shkakun e zbritjes. Sepse, në realitet, shkakun e zbritjes është një mjet për sqarimin e rregullave të përgjithshme dhe vërtetësi prej vërtetësive të rregullit të përgjithshëm që përmban ajeti.

Të gjithë ata që e fshehin të vërtetën apo rregullat e All'llahut, ose ato për të cilat kanë nevojë njerëzit, për arsye të arritjes në poste apo për fitim pasurie, padyshim që kanë bërë një tradhti të madhe. Me këtë veprim ata duhet ta dinë mirë se e kanë shitur të vërtetën e çmuar me një këmbim të pavlerë. Sigurisht që kjo është një tregti e humbur.

Ajeti i parë thotë: **“Pa dyshim, ata që fshehin çfarë ka shpallur All'llahu në Libër dhe e këmbajnë atë me diçka tjetër të pavlerë, do të gëlltisnin në barkun e tyre vetëm zjarr...”**

Ato dhurata dhe ato shpërblime materiale që marrin nuk janë gjë tjetër veçse zjarr që hyn në barkun e tyre. Kjo thënie, në përmbajtje, sqaron trupëzimin e veprave në Ahiret dhe tregon se pasuritë e fituara nëpërmjet haramit, në realitet janë zjarr që mbush barkun e tyre dhe këto pasuri do të trupëzohen në Ahiret.

Më pas ajeti flet se ndëshkimi shpirtëror, që do të marrin këta lloj njerëzish, është më i ashpër se ndëshkimi material. Ajeti thotë: **“...Në Ditën e Kiametit, All'llahu nuk do t'u flasë atyre, nuk do t'i pastrojë dhe do t'u japë dënim të dhembshëm.”**

Në suren “Al Imran”, ajeti 77 Kur'ani përmend të njëjtin ndëshkim për ata që e thyjnë besën e dhënë All'llahut për hir të interesave të pavlera. Ajeti thotë: **“Vërtet, ata që e shkëmbejnë premtimin dhe betimin e tyre ndaj All'llahut me një vlerë të vogël, nuk do të kenë asnjë të mirë në jetën e ardhshme. All'llahu nuk do t'u flasë atyre, as nuk do t'i shikojë në Ditën e Kiametit dhe as nuk do t'i pastrojë prej gjynaheve e për ta do të ketë dënim të dhembshëm.”**

Nga ky ajet dhe nga ajeti vijues përfitohet fakti se një nga dhuntitë më të mëdha të All'llahut në Ahiret është se Ai do t'u flasë besimtarëve. Pra, në Ahiret besimtarët e çiltër do të kenë po atë pozitë

që kanë pasur të dërguarit në këtë jetë. Ata do të kënaqen me ato që u kënaqën të dërguarit, siç ishte biseda e All'llahut me ta në këtë jetë. A ka kënaqësi më të madhe se kjo?!

Në shtesë të tyre, All'llahu do t'i shohë ata me shikimin mëshirues dhe do t'i pastrojë me ujin e mëshirës e të faljes. Vallë, a ka mirësi më të madhe se kjo?!

Është e natyrshme se të folurit e All'llahut me robtë e Tij nuk do të thotë se Ai ka trup dhe gjuhë. Por, Ai, me fuqinë e Tij të gjerë, krijon në hapësirë valë zëri të posaçme, që janë të afta për t'u dëgjuar dhe për t'u kuptuar. (ashtu siç i foli Musait (Pagja qoftë mbi të!) në malin e Turit), ose, Ai mund të flasë me robtë e Tij të veçantë me gjuhën e zemrës nëpërmjet frymëzimit.

Sido që të jetë, kjo është një mirësi e madhe e All'llahut. Kjo kënaqësi e pashoqe është për robtë e çiltër, të cilët e thonë të vërtetën, ua bëjnë të ditur njerëzve, i mbajnë premtimet dhe besën, dhe nuk sakrifikojnë në rrugën e mesazhit për qëllimet e tyre materiale.

Dikush mund të pyesë për të folurit e All'llahut me mëkatarët në Ditën e Kiametit, duke u mbështetur në ajetin 108 të sures "El Mu'minun": **"Ai do t'u thotë: "Rrini aty të përbuzur dhe mos Më flisni asgjë!"**

Kjo është përgjigja e All'llahut për ata që kërkojnë të dalin nga zjarri.

Është e qartë se fraza: **"...e këmbëjnë atë me diçka tjetër të pavlerë..."**, nuk do të thotë që u lejohet ta këmbëjnë me diçka me vlerë të madhe. Qëllimi është se këmbimi material, sado i madh të jetë ai, edhe nëse përfshin mbarë dynjanë dhe çfarë ka në të, përsëri mbetet i pavlerë përballë fshehjes të së vërtetës.

Ajeti vijues cakton gjendjen e këtij grupi njerëzish dhe sqaron rezultatit humbës të marrëveshjes së tyre. Ai thotë: **"Ata e kanë këmbyer rrugën e drejtë me humbjen dhe faljen e Zotit me dënimin e Tij..."**

Ata janë humbës në dy anë:

E para, se ata lanë udhëzimin dhe zgjodhën humbjen.

E dyta, atyre u ndalohet mëshira e All'llahut dhe në vend të saj do të marrin ndëshkimin. Mirëpo njeriu, që zotëron mendje, nuk e kryen këtë këmbim.

Në fund ajeti flet për ta me gjuhën e habisë: **"...Po sa të durueshëm do të jenë në zjarr!"**

Ajeti i fundit në kërkimin tonë thotë se ai është një kërcënim për ndëshkim ndaj fshehësit të së vërtetës dhe se All'llahu e ka zbritur Kur'anin me argumente të qarta e të vërteta, me qëllim që askush të mos dyshojë. Ajeti thotë: **“Kjo është kështu, sepse All'llahu e ka zbritur Librin me të Vërtetën...”**

Edhe pse është i tillë, disa që i janë shmangur rrugës së drejtë e fshehin me qëllim të vërtetën për të mbrojtur interesat e tyre. Jo vetëm kaq, ata nuk pajtohen me Librin qiellor që të peshkojnë në ujën e turbullt.

Pa dyshim se ata që nuk pajtohen me Librin qiellor, janë larg nga e vërteta: **“...Sigurisht, ata që nuk pajtohen rreth tij, janë të përçarë dhe larg së vërtetës.”**

Fjala arabe “*shikak*” në origjinë do të thotë “*esh shak*” dhe “*infisal*”, që në shqip ka kuptimin e *përçarjes dhe të ndarjes ose largimit*.

Ndoshta ajo ka domethënie se besimi, devotshmëria dhe përhapja e së vërtetës janë simboli i unitetit shoqëror te njerëzit.

Ndërsa tradhtia dhe fshehja e së vërtetës janë faktorë të përçarjes së thellë dhe jo të përçarjes sipërfaqësore të cilës edhe mund të mos i kushtohet vëmendje.

*

*

*

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ
 بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَءَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ
 ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ
 وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
 وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ ۗ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا
 وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

“Mirësia nuk është të kthyerit e fytyrës suaj nga lindja dhe perëndimi, por mirësia është e atij që beson All’llahun, Ditën e Fundit, engjëjt, Librin dhe profetët; e atij që me vullnet jep nga pasuria e vet për të afërmit, jetimët, të mjerët, udhëtarët e mbetur rrugës, lypësit dhe për lirimin e të robëruarve; e atij që fal namazin dhe e jep zeqatin; dhe e atyre që i plotësojnë premtimet, kur marrin përsipër diçka; e atyre që durojnë në kohë skamjeje, sëmundjeje dhe lufte. Këta janë besimtarët e vërtetë dhe këta janë ata që e kanë frikë All’llahun.”

Shkaku i zbritjes

Ndryshimi i kibles solli zhurmë në mesin e njerëzve, veçanërisht në mesin e jahudinëve dhe të krishterëve, të cilët e shikonin si krenari kur myslimanët drejtoheshin kah kibleja e tyre. Në ajetin 142 të kësaj sureje, Kur’ani Fisnik u përgjigjet atyre: **“Disa mendjelehtë (nga ithtarët e Librit) do të thonë...”** Ndërsa në këtë ajet parashtron etalonin e saktë për vlerësimin e grupeve njerëzore.

Komentimi

Themelet e mirësisë

Në ajetet e ndryshimit të kibles përmendëm se të krishterët drejtoheshin kah lindja kur bënë ibadetet e tyre, kurse jahuditët ktheheshin kah perëndimi. All'llahu e caktoi Qaben kible për myslimanët dhe drejtimi i saj ishte kah jugu, në mes të dy drejtimeve atij të krishterëve dhe jahudinëve.

Në vëllimin e parë folëm rreth shqetësimit që shkaktoi ndryshimi i kibles te armiqtë e Islamit dhe te myslimanët e rinj. Ajeti i lartpërmendur u flet atyre duke u thënë: **“Mirësia nuk është të kthyerit e fytyrës suaj nga lindja dhe perëndimi...”**

Në origjinalitet fjala arabe “*el bir-ru*” ka kuptimin *zgjerimit*. Pastaj u përdor për llojet e mirësisë, sepse njeriu, me anë të mirësive, del nga kornizat e vetvetes, me qëllim që të zgjerohet dhe dhënia e tij të arrijë edhe te të tjerët.

Ndërsa fjala arabe “*el ber-ru*”, me zanoren fet’ha mbi germën be, në origjinalitet është *shkretëtirë* dhe *vend i gjerë*. Më vonë është përdorur si emërtim edhe për *punëmirin*.

Më poshtë Kur’ani sqaron se parimet më të rëndësishme të mirësisë janë gjashtë: **“...por mirësia është e atij që beson All'llahun, Ditën e Fundit, engjëjt, Librin dhe profetët...”**

Parimi i parë: Besimi në krijimin dhe në Ringjalljen, besimi te melekët e urdhëruar nga All'llahu i Madhëruar, besimi në rrugën e All'llahut dhe besimi në profetët e Tij, që janë thirrës në këtë rrugë. Besimi në këto parime ndriçon ekzistencën e njeriut dhe krijon në brendinë e tij fuqi të mëdha për të ecur në rrugën e drejtë dhe në bërjen e veprave të mira.

Duhet përmendur se ajeti thotë: **“...por mirësia është e atij...”** dhe nuk është përdorur fjala *el ber-ru*. Po ashtu, nuk është përdorur fjala *el Barr*, në formën e kundrinorit. Në këtë mënyrë, ajeti ka përdorur masdarin (burimin) në vend të cilësimit. Në gjuhën arabe ky përdorim sqaron shkallën më të lartë të përforcimit.

Kur dikush thotë se Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) është i drejtë në botën njerëzore, do të kuptojmë se ai është shumë i drejtë dhe se drejtësia ka mbushur praninë e tij deri në atë masë, sa që kur dikush e sheh atë, sheh drejtësinë të trupëzuar në të. Kur një njeri tjetër thotë se Beni umejje e poshtëruan Islamin, kjo do të thotë se e gjithë ekzistenca e tij është poshtërsi për Islamin.

Më pas ajeti përmend dhënien pas besimit dhe thotë: **“...e atij që me vullnet jep nga pasuria e vet për të afërmit, jetimët, të mjerët, udhëtarët e mbetur rrugës, lypësit dhe për lirimin e të robëruarve; e atij që fal namazin dhe e jep zeqatin...”**

Shpenzimi i pasurisë nuk është punë e thjeshtë, sidomos kur shpenzimi arrin shkallën e ithtarit. Kjo, sepse dashuria për pasurinë është e ndryshme në zemra. Frazja **“...me vullnet jep...”** tregon për këtë të vërtetë. Këta që japin me vullnetin e tyre, edhe pse e duan pasurinë, nxiten në dhënie për të fituar kënaqësinë e All'llahut të Madhëruar.

Ajeti numëron gjashtë lloje nevojtarësh për shpenzim pasurie:

Në fillim përmend të afërmit, pastaj jetimët, pastaj të mjerët, pastaj ata të cilët i ka kapluar nevoja përkohësisht, siç është udhëtari i mbetur në rrugë. Më pas ajeti përmend lypësit. Kjo tregon se nevojtarët jo të gjithë janë lypsa. Ka njerëz që janë nevojtarë, mirëpo në fytyrat e tyre nuk duken shenjat e nevojës. Për këtë grup njerëzish, në ajetin 273, të sures “El Bekare” thotë: **“...Kush nuk i njeh ata, kujton se janë të kamur, për shkak se ata nuk lypin...”**

Pastaj, ajeti përmend robërit e etur për liri dhe pavarësi, edhe pse mund të mos kenë nevojë materiale.

Parimi i tretë prej parimeve të mirësisë është falja e namazit: **“...e atij që fal namazin...”** nëse një njeri e fal namazin me kushtet dhe kufijtë e saj, me çiltërsi e frikë, kjo ia bllokoi të gjitha rrugët për të bërë gjynahe dhe e shtyn drejt mirësisë dhe lumturisë.

Parimi i katërt është dhënia e zekatit dhe të drejtat materiale të detyrueshme: **“...dhe e jep zeqatin...”** Në fillim ajeti përmend dhënie mustehabe (të pëlqyer), ndërsa këtu përmend dhënien e detyrueshme. Disa njerëz i shtojnë dhëniet mustehabe dhe tolerojnë në ato të detyrueshme. Disa të tjerë praktikojnë vetëm dhënien e detyrueshme dhe nuk e zbatojnë dhënien mustehabe. Të mirët e vërtetë janë ata që japin në të dy rastet.

Ajo që tërheq vëmendjen është se fraza **“...me vullnet jep...”** është përmendur pas dhënies mustehabe dhe jo me zekatin e detyrueshëm. Kjo përmendje ka mundësi që të jetë për shkak se zbatimi i të drejtave të detyrueshme është detyrë sociale e caktuar nga All'llahu. Prandaj, të varfrit, sipas Islamit, janë partnerë me të pasurit në pasurinë e tyre dhe dhënia e pasurisë partnerit nuk ka nevojë për frazën e përmendur.

Parimi i pestë është plotësimi i premtimeve: **“...dhe e atyre që i plotësojnë premtimet, kur marrin përsipër diçka ...”** besimi i dyanshëm është kapitali i jetës njerëzore dhe mos plotësimi i premtimeve janë prej gjynaheve që e lëkundin besimin dhe ndikon negativisht në marrëdhëniet shoqërore. Nga këtu është detyrë për myslimanin që të zbatojë tri gjëra karshi myslimanit dhe jo myslimanit, të mirit dhe të keqit. Ato janë: plotësimi i premtimit, dhënia e amanetit dhe respekti ndaj prindërve.³¹

Parimi i gjashtë dhe i fundit prej parimeve të mirësisë, sipas Islamit, është durimi: **“...e atyre që durojnë në kohë skamjeje, sëmundjeje dhe lufte...”**

Në fund ajeti përforcon rëndësinë e këtyre gjashtë parimeve, si dhe madhështinë që përmbajnë ato. Ajeti thotë: **“...Këta janë besimtarët e vërtetë dhe këta janë ata që e kanë frikë All'lahun.”**

Vërtetësia e tyre duket në bërjen e punëve të tyre. Devotshmëria e tyre duket në zbatimin e detyrave të caktuara nga All'lahu karshi nevojtarëve, të varfërve dhe karshi të gjithë individëve të shoqërisë.

Ajo që të tërheq vëmendjen këtu është se këto gjashtë cilësi të përmendura përfshijnë parimet ideologjike dhe morale. Pra, ajeti i përmban të gjitha parimet e besimit. Për këtë ai flet për shpenzimin e pasurisë, për faljen e namazit dhe dhënien e zekatit.

Të gjitha këto janë lidhëse mes krijesës dhe Krijuesit dhe krijesës me krijesën. Në këtë fushë morale, ajeti përqendrohet edhe te plotësimi i premtimit, te durimi dhe te përqendrimi në rrugën e drejtë dhe të gjitha këto janë virtyte të larta morali.

* * *

³¹ *Usulul Kafij*, vëll. 2, kreu i respektit ndaj prindërve, f. 129, hadithi 15.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ ۖ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ
بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَىٰ بِالْأُنْثَىٰ ۖ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَنٍ ۗ ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ۖ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ
ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾

“O besimtarë! Është caktuar për ju kissasi (ndëshkimi) për vrasje: i liri për të lirin, skllavi për skllavin dhe femra për femrën. Ai (vrasës) që falet nga fafisi i të vrarit, duhet të sillet njerëzishëm dhe le të zbatojë dëmshpërblimin me të mirë. Kjo (falje) është një lehtësi dhe mëshirë nga ana e Zotit. E kushdo që pas kësaj, e kapërcen kufirin, do të marrë një dënim të dhembshëm.”

“...Në ligjin e barazisë në ndëshkim (kissasin) ka siguri për jetën tuaj, o mendarë, në mënyrë që ju të përmbaheni!”

Shkaku i zbritjes

Në mesin e fiseve arabe ishte e përhapur hakmarrja mes fiseve dhe për këtë hakmarrje nuk gjendej asnjë lloj ligji. Kur një njeri vraste një tjetër, fisi i të vrarit kërcënonte për vrasjen e të gjithë burrave të fisit të vrasësit. Për këtë zbriti ajeti dhe legjitimoi ligjin e ndëshkimit.

Ky ligj i Islamit erdhi që të vendosë dy çështje të njohura në mesin e arabëve: e para patjetërsia e ndëshkimit dhe e dyta patjetërsia e dëmshpërblimit. Ajeti erdhi që të vendosë ndëshkimin kur të afërmit e të vrarit nuk e pranojnë marrjen e dëmshpërblimit. Nëse e pranojnë dëmshpërblimin, nuk është nevoja e ndëshkimit.

Komentimi

Në ndëshkim gjendet siguri për jetën

Ajete e mëparshme paraqitën vijën islame në mirësi. Këtu Kur'ani Fisnik paraqet një grup rregullash islame si plotësim për sqarimin e vijës islame në jetë.

Këto rregulla fillojnë me shenjtërinë e ruajtjes së gjakderdhjes, e cila është një çështje shumë e rëndësishme në jetën shoqërore dhe mohojnë traditat dhe zakonet injorante. Ajeti u thotë besimtarëve: **“O besimtarë! Është caktuar për ju kissasi (ndëshkimi) për vrasje...”**

Fraza: **“...Është caktuar për ju...”** e sqaron më së miri rëndësinë e çështjes dhe e përforcon atë. Po kjo frazë është përmendur edhe në ajete të tjera që flasin për agjërimin dhe për testamentin. Kjo frazë më shumë përdoret për çështje që janë të prera dhe shumë serioze.

Fjala *kissas* vjen nga folja “*kasse*”. Thuhet “*kasse etherehu*”: që do të thotë *ndoqi, vijoi*. Po këtë kuptim ka edhe kissasi, sepse ndjek zanafillën e krimit dhe e vijon atë. Thuhet që ka domethënien veprohet me të dytin ashtu siç veproi ai me të parin, duke ruajtur njëllojshmërinë.³²

Ajeti ka si qëllim sqarimin e qëndrimit të drejtë ndaj kriminelit. Shprehja *kissas* tregon për dhënien e dënimit të kriminelit njësoj siç veproi ai vetë. Mirëpo, ajeti nuk mjaftohet vetëm me kaq, por sqaron me detaje ku thotë: **“...I liri për të lirin, skllavi për skllavin dhe femra për femrën...”**

Me ndihmën e All'llahut do ta sqarojmë edhe çështjen e kissasit të femrës për femrën. Po ashtu do të sqarojmë edhe kur burri vret gruan dhe është e mundur ndëshkimi i tij në bazë të kushteve.

Më poshtë ajeti sqaron se kissasi është e drejtë e të afërmeve të të vrarit dhe nuk është ligj i detyrueshëm. Nëse ata duan, e falin dhe marrin dëmshpërblimin. Nëse nuk duan të marrin dëmshpërblimin, ata janë të lirë. Ajeti thotë: **“...Ai (vrasës) që falet nga farefisi i të vrarit...”**. Me këtë veprim ndryshon rregulli i kissasit dhe kalon te dëmshpërblimi. Pastaj ajeti thotë: **“...duhet të sillet njerëzishëm...”**, që do të thotë mos kërkimi i një dëmshpërblimi

³² *Mexhmaul Bejan*, komentimi i ajetit në fjalë.

marramendës por, **“...le të zbatojë dëmshtëpërblimin me të mirë...”**. Pas kësaj i faluri duhet të paguajë dëmshtëpërblimin dhe të mos e vonojë atë.

Më pas ajeti përforcon domosdoshmërinë e zbatimit të ligjeve që ka caktuar All'llahu dhe të mos tejkalohet në to: **“...Kjo (falje) është një lehtësi dhe mëshirë nga ana e Zotit. E kushdo që pas kësaj, e kapërcen kufirin, do të marrë një dënim të dhembshëm.”**

Kissasi dhe falja përbëjnë një formim logjik dhe human. Nga njëra anë dënon zakonet e përhapura në kohën e injorancës para Islamit dhe të injorancës vijuese deri në ditët e sotme, ku hakmarrja për një të vrarë rrezikon jetën e mijëra të tjerëve.

Nga ana tjetër, hap portën e pendimit për fajtorin. Së treti, asnjë palë nuk ka të drejtë, që pas faljes dhe marrjes së dëmshtëpërblimit, të kapërcejë kufirin, siç ndodhte në mesin e injorantëve, të cilët e vritnin vrasësin edhe pasi kishin marrë dëmshtëpërblimin.

Ajeti i fundit, edhe pse i shkurtër, u përgjigjet shumë pyetjeve që shtrohen në fushën e kissasit. Ai thotë: **“...Në ligjin e barazisë në ndëshkim (kissasin) ka siguri për jetën tuaj, o mendarë, në mënyrë që ju të përmbaheni!”**

Ky ajet, me plot retorikë dhe elokuencë, vendos kufijtë e përgjithshëm për kissasin në Islam duke sqaruar se kissasi nuk është hakmarrje, por mënyrë për të siguruar jetën e njerëzve.

Vërtet, kissasi siguron jetën e shoqërisë. Sikur të zhdukej ky rregull, kriminelët zemërgurë do të vinin në rrezik jetën e njerëzve dhe do të rritej numri i të vrarëve, siç po ndodh sot në disa vende ku është anuluar ligji i kissasit.

Nga ana tjetër, ky ligj mbron edhe jetën e vrasësit, pas dhënies së dëmshtëpërblimit dhe e pengon atë në kryerjen e vrasjeve të tjera.

Me fjalë përmbledhëse themi: zbatimi i kissasit është i kushtëzuar me mos faljen e vrasësit, sepse, nëse ai falet, për të nuk zbatohet kissasi.

Fraza **“...në mënyrë që ju të përmbaheni!”** është tërheqje e vëmendjes nga çdo lloj armiqësie, për të plotësuar këtë rregull të drejtë e të urtë të Islamit.

* * *

Hulumtime

1 –Kissasi dhe falja është një përbërje e drejtë

Pikëpamja islame është pikëpamje përgjithësuese në të gjitha fushat.

Ajo është e bazuar mbi përlogaritjen e të gjitha anëve të çështjes dhe të zgjidhjes së saj. Çështjen e mbrojtjes së gjakderdhjes së të pafajshmëve Islami e zgjidh në mënyrë të saktë dhe larg çdo ekzagjerimi apo fanatizmi. Ai nuk e zgjidh atë ashtu siç veprojnë jahuditë rreth çështjes së djegies, për të cilën bazohen te zbatimi i kisassit dhe as si të krishterët që përqendrohen te falja, sepse te e para gjendet ashpërsi dhe te e dyta nxitja për vrasje.

Nëse supozojmë se vrasësi dhe i vrari janë vëllezër, ose kushërinj, ose shokë të ngushtë, atëherë detyrimi i zbatimit të kisassit fut tmerr në zemrat e të afërmeve të të vrarit, veçanërisht kur janë prej atyre që mbartin dhembshuri të lartë njerëzore. Ndërsa rregulli i faljes çon në nxitjen e kriminelëve.

Për këtë, ajeti përmend rregullin e kisassit duke e konsideruar atë themelin e rregullit, pastaj në anë të tij përmend rregullin e faljes. Me fjalë më të qarta: të afërmit e të vrarit zgjedhin një nga tre rregullat:

- 1- Kissasin
- 2- Faljen pa dëmshpërblim
- 3- Faljen me dhënien e dëmshpërblimit (në këtë rast është kusht edhe miratimi i vrasësit.)

*

*

*

2- A është kissasi në kundërshtim me logjikën dhe me ndjeshmërinë njerëzore?

Ka njerëz, që nuk mendojnë, dëshirojnë kundërvënien e Islamit dhe i drejtojnë atij shumë dyshime dhe fjalë të kota. Rreth çështjes së kisassit ata thonë:

- 1- Krimi i merr jetën vetëm një njeriu dhe kissasi çon në përsëritjen e këtij veprimi të shëmtuar.

- 2- Kissasi zhvillohet nëpërmjet shpirtit të hakmarrjes e të ashpërsisë, prandaj kjo mënyrë duhet të zhduket me edukim. Ndërkohë që kissasi e acaroon akoma më tepër këtë lloj shpirti.
 - 3- Vrasja nuk bëhet nga një njeri normal, prandaj vrasësi është i sëmurë psikik dhe duhet bërë shërimi i tij, kurse kissasi nuk është shërim.
 - 4- Ligjet e sistemit shoqëror duhet të integrohen sa herë që shoqëria integrohet. Prandaj, një ligj që është caktuar para katërmbëdhjetë shekujsh nuk mund të zbatohet në ditët e sotme.
 - 5- Është më mirë që të përfitohet nga vrasësi duke e vendosur në kampet e punëve të rënda. Në këtë mënyrë, në përfitojmë nga fuqitë e tij dhe e mbrojmë shoqërinë nga e keqja e tij.
- Këto janë shkurtimisht kundërvëniet rreth kissasit.

Përgjigjja

Nëse e thellojmë vështrimin te ajetet e kissasit, do të shohim përgjigjen për këto kundërvënie. Ajeti thotë: **“...Në ligjin e barazisë në ndëshkim (kissasin) ka siguri për jetën tuaj, o mendarë...”**

Jeta shoqërore nuk mund ta vazhdojë rrugën e saj drejt përsosmërisë, pa hequr faktorët dëmtues e shkatërrues. Përderisa kissasi siguron vazhdimësinë e jetës dhe qëndrueshmërinë, atëherë ndjenja për domosdoshmërinë e kissasit është vendosur te njeriu në formën e një instinkti.

Mjekësia, bujqësia mbështeten te parimi logjik: heqja e gjërave të dëmshme e të rrezikshme. Ne shohim që mjekësia e lejon prerjen e një gjymtyre, nëse përbën rrezik për gjymtyrët e tjera të trupit. Po ashtu edhe bujku i pret të gjitha degët që përbëjnë rrezik për bimën apo për pemën, me qëllim që të vazhdojë rritja e tyre në mënyrë të shëndetshme.

Ata që shohin te kissasi i vrasësit një vrasës tjetër, e shohin këtë çështje nga pikëpamja personale, sepse, po ta shohin nga pikëpamja e interesit shoqëror, do të ndërronin mendim dhe nuk do të thonë atë që thanë.

Heqja e këtyre njerëzve të rrezikshëm është njësoj si prerja e një gjymtyre dëmtuese nga trupi apo si preja e degëve dëmtuese të pemës. Askush nuk e kundërshton prerjen e asaj gjymtyre apo të asaj dege kur bëhet fjalë për qëndrimin e jetës dhe për vazhdimësinë e saj. Kjo është përgjigjja për kundërvënien e parë.

Përsa i përket kundërvënies së dytë duhet patjetër të dihet se legjitimiteti i kissasit nuk ka asnjë lidhje me hakmarrjen, sepse qëllimi i hakmarrjes është shuarja e zjarrit të zemërimit për çështje personale, ndërsa kissasi ka si qëllim zgjidhjen pa vazhdimësinë e padrejtësisë në shoqëri dhe mbrojtjen e të pafajshmëve.

Përsa i përket kundërvënies së tretë se vrasësi është i sëmurë psikik dhe se njeriu i zakonshëm nuk kryen vrasje, duhet të themi se kjo thënie është e saktë. Islami nuk ka e caktuar ligjin e kissasit për vrasësit e çmendur. Por, këtë sëmundje nuk mund ta konsiderojmë arsye dhe pretekst për të gjithë vrasësit, sepse kjo do të çonte në shkatërrim dhe do t'i nxiste më shumë vrasjet.

Sikur të ishte i rregullt ky argument për vrasësin, po ashtu do të ishte argument për të gjithë ata që shkelin të drejtat e të tjerëve, sepse njeriu me mend dhe i ekuilibruar kurrë nuk i shkel të drejtat e të tjerëve. Në këtë mënyrë duhet të fshihen të gjithë ligjet e kriminalistikës dhe kriminelët të çohen në spitale psikike, në vend që të çohen në burgje.

Përsa i përket pretendimit të mospranimit të një ligji, që është miratuar katërmëdhjetë shekuj më parë për shkak të zhvillimit të shoqërisë dhe për shkak të vjetërsisë së këtij ligji, ky është i papranuar, duke u bazuar te statistikatat e krimeve të rënda që kryhen në ditët e sotme, që janë përhapur në zona të ndryshme të kësaj bote për shkak të luftërave dhe të shkaqeve të tjera.

Nëse njerëzve do t'u jepej mundësia që të formonin një shoqëri njerëzore të zhvilluar realisht, atëherë padyshim që kjo shoqëri do të strehohej te falja në vend të kissasit. Vërtet, Islami e ka pohuar këtë. Është më se e sigurt se shoqëria e zhvilluar në horizontet e saj humane, do të kishte më parësore faljen e vrasësit. Ndërsa anulimi i ligjit të kissasit në shoqëritë bashkëkohore, ku në to kryhen krimet më barbare për shkaqe të ndryshme, nuk do të sillte veçse shtimin e krimeve dhe dëmtimin e shoqërisë.

Përsa i përket ruajtjes së vrasësve në burgje, kjo vepër nuk e realizon qëllimin e Islamit rreth kissasit sepse, kissasi, siç e thamë edhe më lart, ka si qëllim mbrojtjen e jetës së shoqërisë. Burgu e të ngjashëm me të nuk e realizojnë këtë qëllim (veçanërisht burgjet e sotme të cilët janë më të mirë se sa shtëpitë e kriminelëve. Nuk dua të

përmend këtu statistikat e vrasjeve që ndodhin në kohë të shkurtra në ato vende ku është anuluar ligji i dënimit me vdekje.

* * *

3- A e poshtëron gruan ligji i kissasit?

Disa mendojnë se ligji Islam i kissasit e poshtëron gruan, kur ka vendosur që burri nuk vritet kur vret një grua. Me fjalë të tjera: kur një burrë vret një grua nuk zbatohet ligji i kissasit për të.

Mirëpo çështja nuk është e tillë. Ajeti nuk e ka kuptimin e mos vrasjes së burrit kur vret një grua, por siç është e sqaruar edhe në librat e jurisprudencës, të afërmit e të vrarës kanë të drejtë të kërkojnë kissasin e burrit vrasës, me kusht që të paguajnë gjysmën e dëmshpërblimit.

Është e qartë se dhënia e gjysmës së dëmshpërblimit burrit vrasës nuk do të thotë që Islami e poshtëron gruan, por ka kuptimin e kompensimit të dëmit material që e godet familjen e burrit pas vrasjes së tij. (Mendohu thellë.)

Për sqarim të mëtejshëm themi: Meshkujt, në të shumtën e rasteve kanë përgjegjësinë e furnizimit të familjes dhe ata u sigurojnë atyre të ardhurat e jetesës. Dihet mirë dallimi i anës ekonomike mes mungesës së burrit dhe mungesës së gruas në familje. Nëse nuk do të zbatohet ky dallim, atëherë familja e të vrarit do të goditej nga dëme të shumta materiale.

Pa dyshim që pagesa e gjysmës së dëmshpërblimit do ta përmirësojë gjendjen ekonomike të asaj familjeje. Islami nuk e lejon që pjesëtarët e familjes të përballen me rrezik ekonomik dhe t'i përçmojë të drejtat e tyre nën parullën e “barazisë”.

Ka raste që gruaja të jetë faktori më aktiv se sa burri në shtëpi nga ana ekonomike, mirëpo rregullat dhe ligjet nuk bazohen në raste të përveçme, por ato bazohen në rastet e përgjithshme. Në këtë gjendje duhet t'i krahasojmë të gjithë burrat me të gjitha gratë.

4- Në ajet të lë përshtypje fraza: “*min ekhijhi*”, prej vëllait të tij.

Këtu Kur’ani përqendrohet te kuptimi i vëllazërisë mes myslimanëve, derisa këtë shprehje e përdor edhe për vrasësin. Me këtë shprehje Kur’ani godet thelbin e ndjeshmërisë së vëllazërisë, me qëllim që të afërmit e të vrarit të nxiten për falje.

Sigurisht që kjo është për vrasësin që rrëshqet në greminën e krimit në situata të veçanta nervozuese dhe ai pendohet për veprën që ka bërë.

Ndërsa, kriminelët dhe vrasësit që krenohen me krimet e tyre dhe nuk e kanë ndjenjën e pendimit për atë që bënë, nuk e meritojnë as faljen dhe as të quajturit vëlla.

*

*

*

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ
لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾ فَمَنْ بَدَّلَهُ
بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾
فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّ
اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾

“Ju është urdhëruar që, nëse ndonjërit prej jush i afrohet vdekja dhe ka lënë pasuri, atëherë të lërë testamentin në mënyrë të drejtë për prindërit dhe farefisën; ky është detyrim për të devotshmit.”

“Kush e ndryshon testamentin pasi e ka dëgjuar, ta dijë se gjynahu është i rëndë për ata që e ndryshojnë! Sigurisht që All’llahu i dëgjon dhe i di të gjitha.”

“Kush i trembet ndonjë gabimi apo padrejtësie nga ana e lënësit të testamentit dhe e ndreq atë, ta dijë se nuk bën gjynah. Vërtet, All’llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”

Komentimi

Testamenti me drejtësi

Ajetet e mëparshme folën për legjitimitetin e kissasit. Këto ajete përmendin legjitimitetin e testamentit, që konsiderohet pjesë e sistemit ekonomik. Ajeti përmend rregullin e detyrueshëm, ku thotë: “Ju është urdhëruar që, nëse ndonjërit prej jush i afrohet vdekja dhe ka pasuri për të lënë pas, atëherë të lërë testamentin në mënyrë të drejtë për prindërit dhe farefisën...”

Më pas ajeti shton: “...ky është detyrim për të devotshmit.” Më lart përmendëm së fraza arabe “*kutibe alejkum*” tregon për detyrim. Për këtë komentuesit kanë mendime të ndryshme rreth kësaj fraze në këtë ajete:

1- Në ajetin e bekuar thuhet se: **“...ky është detyrim për besimtarët e devotshëm.”**, pra, testamenti. Prandaj, ajo është e pëlqyeshme e përforcuar (mustehabun muekked). Po të ishte i detyrueshëm, ajeti do të thoshte **“hakkan alal mu’minine”** **“...ky është detyrim për besimtarët.”**

2- Po ashtu kanë thënë se ky ajet ka zbritur para zbritjes së rregullave të trashëgimisë dhe në atë kohë testamenti ishte i detyrueshëm, me qëllim që të mos lindte konflikt mes trashëgimtarëve. Më pas ky detyrim u abrogua pas zbritjes së ajeteve të trashëgimisë dhe u bë rregull mustehab. Në tefsirin “El Ajjashij” gjendet një hadith që e përforcon këtë thënie.

3- Gjithashtu, ka mundësi që ajeti flet për çështje të domosdoshme dhe të nevojshme. Kjo kur një njeri ka borxh, edhe në këtë rast testamenti është i detyrueshëm.

Me sa duket, mendimi i parë, është më i afërt se sa të tjerët.

Ajo që të tërheq vëmendjen në ajet, është se në arabisht ai ka përdorur fjalën *khajr*, *mirësi*. Kjo do të thotë se Islami, pasurinë e fituar me rrugë legjitime dhe kur përdoret në rrugën e përmbushjes së nevojave të shoqërisë, e konsideron si mirësi dhe bereqet.

Ai i kundërshton të gjitha ato mendime dhe pikëpamje që thonë se pasuria është e keqe në vetvete dhe u përgjigjet atyre që shfaqen si asketë dhe thonë se asketizmi është i njëjtë me varfërinë. Me këtë ata shkaktajnë krizë ekonomike në shoqëri dhe me qëndrimet e tyre të veçuara u hapin rrugën lakmuesve, që të përfitojnë nga pasuritë e vendit të tyre.

Kjo shprehje përmban në vetvete legjitimitetin e pasurisë, sepse pasuritë e paligjshme nuk janë mirësi, por janë të këqija dhe të pa vlera.

Nga disa hadithe përfitohet se shprehja *“khajren”*, ka si qëllim pasuritë e shumta, sepse pasuritë e pakta nuk kanë nevojë për testament dhe trashëgimtarët mund ta ndajnë mes tyre sipas ligjit të trashëgimisë. Me fjalë të tjera: pasuria e pakët nuk e bën njeriun që të ndajë 2/3 e tij me anë të testamentit.³³

Fjala: **“...nëse ndonjërit prej jush i afrohet vdekja...”** tregon për kohën e lënies së testamentit. Nëse kjo kalon, nuk ka kohë tjetër. Kjo do të thotë se nuk është problem që njeriu të shkruajë testamentin e tij

³³ Tefsiri Nuru Thakalejn, vëll. 1, f. 159.

para se t'i afrohet vdekja. Nga hadithet e transmetuara përfitohet se kjo është vepër e mirë.

Përfytyrimet e tersëta përreth shkrimit të testamentit se gjoja ai e afron vdekjen, janë të pavlera, sepse shkrimi i testamentit shton jetën e njeriut.

Kushtëzimi i testamentit me frazën **“në mënyrë të drejtë...”** tregon se ai duhet të jetë në përshtatje me logjikën nga të gjitha anët, sepse drejtësia është prej cilësive të pëlqyera të logjika. Testamenti duhet të shkruhet në mënyrë të drejtë, pa asnjë dallim, i cili çon në konflikt dhe në shmangie nga parimet e drejtësisë e të vërtetës.

Kur testamenti është grumbullues i këtyre karakteristikave të përmendura, atëherë ai është i respektuar dhe i shenjtë. Çdo ndryshim apo tjetërsim në testament është haram. Për këtë ajeti thotë: **“Kush e ndryshon testamentin pasi e ka dëgjuar, ta dijë se gjynahu është i rëndë për ata që e ndryshojnë!”**

Ndryshuesit asnjëherë të mos mendojnë se All'llahu i Madhëruar është i pavëmendshëm ndaj veprimit të tyre: **“...Sigurisht që All'llahu i dëgjon dhe i di të gjitha.”**

Ka mundësi që ky ajet të tregojë se ndryshimi i testamentit nga ana e përgjegjës të zbatimit të tij, nuk e fshin shpërblimin e lënësit të tij. Padyshim, lënësi do të shpërblehet, ndërsa gjynahu është mbi zbatuesin devijues, i cili ndryshon sasinë, ose cilësinë, ose të gjithë testamentin.

Më lart Kur'ani sqaroi rregullat e përgjithshme të testamentit dhe e përforcon ndalimin e tjetërsimit dhe të ndryshimit të tij. Mirëpo në çdo ligj gjenden përjashtime. Ajeti i tretë i këtyre ajeteve e sqaron këtë përjashtim duke thënë: **“Kush i trembet ndonjë gabimi apo padrejtësie nga ana e lënësit të testamentit dhe e ndreq atë, ta dijë se nuk bën gjynah. Vërtet, All'llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”**

Përjashtimi ka lidhje me testamentin e shkruar në mënyrë të parregullt. Nëse lënësi i testamentit është gjallë, ai ka të drejtë që ta sinjalizojë për gabimin në shkrim. Juristët islamë kanë caktuar disa raste për ndryshimin e testamentit.

1- Nëse testamenti ka të bëjë me më shumë se 2/3 e gjithë pasurisë. Transmetimet e ardhura nga imamët e Ehli Bejtit e kanë përforcuar lejimin e testamentit në 2/3 dhe e kanë ndaluar nëse është më e madhe se kjo sasi.³⁴ Nëse lënësi i pasurisë porosit që e gjithë

³⁴Uesail Shia; vëll. 13, f. 361 kapitulli i testamentit, kreu i dhjetë.

pasuria e tij të shpërndahet jo te trashëgimtarët ligjorë, ky testament është i parregullt dhe ai duhet ta pakësojë shpërndarjen deri te 2/3 – tat.

2- Nëse në testament ka diçka që të çon në padrejtësi dhe në gjynah, që kjo pasuri t’u jepet qendrave të përhapjes të fesadit, apo për lënien e një detyrimi prej detyrimeve.

3- Nëse testamenti çon në konflikte, në fesad dhe në gjakderdhje. Në këto raste testamenti duhet ndryshuar nën mbikqyrjen e gjykatësit të shariatit.

Me fjalën “*el xhenef*” ajeti flet për gabimet që mund të bëjë lënësi i testamentit. Dhe me fjalën “*el ithm*” flet për gabimet e qëllimshme.

Fraza: **“...Vërtet, All’llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”**, tregon se për çdo gabim jo të qëllimshëm, që mund të bëjë lënësi i testamentit kur e ndërron testamentin e gabuar, All’llahu i fal këto lloj gabimesh.

* * *

Hulumtime

1- Filozofia e testamentit

Sipas ligjit Islam, trashëgimia ndahet me pjesë të caktuara për numrin e kufizuar të të afërmeve. Ajo mund të ndahet edhe mes të afërmeve, shokëve, të njohurve, të cilët kanë shumë nevojë për para. Por, në ligjin e trashëgimisë ai nuk ka pjesë. Ka mundësi që në mesin e trashëguesve mund të ketë pjesëtarë që kanë më shumë nevojë se sa trashëgimtarët e tjerë.

Nisur nga ky fakt, Islami vendosi testamentin në anë të ligjit të trashëgimisë dhe e ka lejuar myslimanin që të veprojë në 2/3 e pasurisë së tij (pas vdekjes), në atë mënyrë që të plotësojë këtë boshllëk.

Në shtesë të asaj që u tha, themi se një njeri dëshiron të bëjë një punë të mirë pas vdekjes së tij, për të cilën nuk i është dhënë mundësia që ta bëjë kur ishte gjallë. Logjika e miraton që ky njeri duhet ta bëjë këtë punë të mirë.

Sigurisht që testamenti nuk është i kufizuar më ato që u thanë, por njeriu duhet të specifikojë në testamentin e tij se çfarë borxhesh ka

dhe sa janë, me qëllim që në pasurinë e tij të mos ngelë asgjë e paqartë karshi të drejtave të njerëzve dhe karshi All'llahut.

Transmetimet islame flasin shumë për testamentin dhe e përforcojnë atë. Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: **“Duhet që çdo besimtar, kur të flejë, ta ketë testamentin poshtë kokës së tij”**³⁵

Qëllimi i thënies “nën kokën e tij” është se testamenti duhet të shkruhet dhe duhet të jetë i gatshëm..

Në një hadith tjetër Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: **“Ai që vdes dhe nuk ka lënë testament, do të vdesë si xhahilijë.”**³⁶

*

*

*

2- Drejtësia në testament

Në transmetimet islame gjendet vërtetësi e madhe për mos bërjen e padrejtësisë dhe të mos dëmtimit në testament. Nga të gjitha këto transmetime përfitohet se kapërcimi i kufirit të logjikshëm të shariatit Islam në testament është vepër e keqe dhe është prej mëkateve të mëdha.

Nga imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*) transmetohet se ka thënë: **“Ai që bën drejtësi në testamentin e tij është njësoj sikur e ka dhënë pasurinë sadaka në jetën e tij. Ai që bën padrejtësi në testamentin e tij, në Ditën e Kiametit All'llahu nuk do ta shohë atë.”**³⁷

Padrejtësia në testament është ndalimi i trashëgimtarëve nga e drejta e tyre ligjore, ose bërja dallim mes trashëgimtarëve për shkak të dashurisë personale për disa. Transmetimet islame porosisin se, kur trashëgimtarët janë nevojtarë, lënësi i pasurisë të mos e shënojë pjesën e 2/3 –tave, që i takon, por ta pakësojë në një çerek ose gjysmën e çerekut.³⁸

Pjesa e 2/3- tave është ajo që i takon lënësit të pasurisë dhe kjo ndahet për të shlyer borxhet e lënësit të pasurisë ose për të shlyer disa detyrime që nuk i ka bërë, si: namazi, agjërimi apo Haxhi duke angazhuar të tjerë për t'i kryer ato kundrejt një page të caktuar.

*

*

*

³⁵ *Uesailu Shiah*, vëll. 13, f. 352.

³⁶ *Uesailu Shiah*, vëll. 13, f. 352.

³⁷ *Uesailu Shiah*, vëll. 13, f. 359.

³⁸ *Sefijnetu Nexbat*, vëll. 2, f. 659, lënda uesaa.

3- Testamentet e detyruara dhe testamentet e pëlqyeshme

Testamenti, në vetvete është mustehab, siç e thamë më parë, por, në raste emergjente, ai mund të jetë i detyrueshëm, siç është rasti kur një njeri i ka pasur borxhe të tjerëve ose nuk ka shlyer detyrimet karshi All'lahut, e të tjera detyrime. Nëse nuk lë testament, do të humbasin të drejtat e njerëzve. Më e rëndësishmja është se kur një njeri ka pasur pozitë në shoqëri dhe ka qenë i njohur dhe ky nuk lë testament, atëherë do të ndodhë rrëmujë dhe fatkeqësi pas vdekjes së tij. Në të gjitha këto raste testamenti është i detyrueshëm.

* * *

4- Testamenti mund të ndryshohet kur është i gjallë

Ligjet islame e lejojnë lënësin e testamentit që ta rishikojë edhe njëherë testamentin e shkruar kur është gjallë. Lejimi i këtij ndryshimi përfshin zbatuesin dhe mënyrën e testamentit. Kjo ndodh se me kalimin e kohës, lënësi i testamentit mund të ndryshojë mendje, për këtë ai mund të bëjë ndryshime duke u kujdesur për interesat e testamentit.

* * *

5- Duhet përmendur se njeriu duhet ta bëjë testamentin e tij mjet për të shlyer ato që nuk i ka kryer më parë dhe të jetë i dhembshëm për ata të afërm, që më parë nuk interesohej për ta.

Në hadithe lexojmë se udhëheqësit Islam porositnin shumë ata njerëz, që të afërmit e tyre i kishin lënë pas dore. Ata veçonin shumë të posaçme për ta, me qëllim që të rikthenin lidhjet e dashurisë, të lironin robërit e tyre dhe porositnin për lirimin e tyre, nëse ishin robër.

* * *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ ۚ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾

“O besimtarë! Ju është urdhëruar agjërimi, ashtu si u ishte urdhëruar atyre para jush, që të jeni të devotshëm.”

“Ditë të numëruara, por, nëse ndonjëri prej jush është i sëmurë ose duke udhëtuar, le të agjërojë në ditët e tjera pas. Ata që kanë vështirësi për të agjëruar, duhet të ushqejnë si shpagim nga një të varfër. E, nëse ndonjëri jep më shumë se kaq, kjo është edhe më mirë për të. Por, nëse agjëroni kjo është më e mirë për ju, në qoftë se e dini.”

“Muaji i Ramazanit është ai, në të cilin ka zbritur Kur’ani, që është udhërrëfyes për njerëzit, plot me shenja të qarta për rrugën e drejtë dhe dallues. Pra, kushdo nga ju që dëshmon

këtë muaj, le të agjërojë! Sa i përket atij që është i sëmure ose gjendet në udhëtim e sipër (le të agjërojë më vonë) aq ditë sa nuk i ka agjëruar. All'illahu dëshiron që t'jua lehtësojë dhe jo që t'jua vështirësojë, të plotësoni numrin e ditëve dhe që ta madhëroni All'illahun, për shkak se ju ka drejtuar në rrugë të drejtë e që ta falënderoni Atë.”

Komentimi

Agjërimi është shkolla e devotshmërisë

Këto ajete flasin për rregullat e një prej adhurimeve të rëndësishme, që është agjërimi. Me një shprehje të mbushur me përforsim ajeti i parë prej ajeteve në fjalë thotë: **“O besimtarë! Ju është urdhëruar agjërimi, ashtu si u ishte urdhëruar atyre para jush...”**

Më pas dhe në mënyrë të menjëhershme ajeti përmend filozofinë e këtij adhurim edukativ. Kjo filozofi përmendet me pak fjalë, por me përmbajtje shumë të thellë: **“...që të jeni të devoshëm.”**

Vërtet, agjërimi, siç do ta sqarojmë më pas, është një faktor aktiv për edukimin e shpirtit të devotshëm në të gjitha fushat dhe dimensionet.

Përderisa ky adhurim është i shoqëruar me vështirësi dhe me durim në lënien e kënaqësive materiale, veçanërisht në sezonin e verës, ajeti e parashtron çështjen e agjëritit me metoda të ndryshme, që shpirti i njeriut të parapërgatitet për ta pranuar këtë adhurim.

Së pari, ajeti fillon me një mënyrë thirrjeje dhe thotë: **“O besimtarë!...”**, e cila hap pasionin e zemrës, ia ngre anën shpirtërore njeriut dhe ia forcon vendosmërinë. Në këtë thirrje ka një kënaqësi, të cilën imam Sadiku (*Pagja qoftë mbi të!*) e përshkruan duke thënë: **“Kënaqësia që gjendet te thirrja ‘O Besimtarë’ është se ajo largon lodhjen dhe vështirësinë.”**³⁹

Më pas ajeti sqaron se agjërimi ka qenë detyrë edhe për kombet e shkuara. Pastaj ajeti sqaron filozofinë e agjëritit dhe dobitë që fiton njeriu në kryerjen e këtij adhurimi, me qëllim që ky të jetë adhurim i dashur dhe i trupëzuar me shpirtin.

Ajeti në vijim flet për zbutjen e vështirësisë së agjëritit. Ai thotë: **“Ditë të numëruara...”**, që do të thotë se ky adhurim pushton vetëm një hark të shkurtër nga ditët e vitit.

³⁹ *Mexhmaul Bejan*, komentimi i ajetit në fjalë.

Më poshtë ajeti thotë: **“...nëse ndonjëri prej jush është i sëmurë ose duke udhëtuar, le të agjërojë në ditët e tjera pas...”**, kjo do të thotë se udhëtari dhe i sëmuri nuk agjërojnë, por ata duhet ta shlyejnë më vonë (kaza) agjërimin e tyre.

Po ashtu, ajeti i lejon të moshuarit dhe ata të sëmurë, që nuk kanë shërim, që, në vend të agjërimin, të japin shpagim. Ajeti thotë: **“Ata që kanë vështirësi për të agjëruar, duhet të ushqejnë si shpagim nga një të varfër...”**

Fjala “*jetikune*” vjen nga “*taueka*”, i cili është rripi që vendoset në qafë, ose gjendet në formë të natyrshme siç është te pëllumbi. Më pas kjo fjalë është përdorur për fundin e përpjekjeve, rezistencës, përballimit, qëndresës dhe të fuqisë. Përemri pronor që gjendet te fjala *jetikune* është për agjërimin. Pra, ata që përpiqen me gjithë fuqitë e tyre për kryerjen e agjërimin. Me fjalë të tjera: ata për të cilët agjërimi është i rëndë dhe i vështirë siç janë të sëmurët që nuk shpresohet në shërimin e tyre dhe të moshuarit. Këta nuk agjërojnë, por në vend të agjërimin japin shpagesë. Ata të sëmurë, që shërohen, duhet ta agjërojnë më vonë.

Thuhet se “Ata që kanë vështirësi për të agjëruar...” ka kuptimin e atyre që kanë pasur vështirësi më parë dhe sot nuk kanë mundësi të agjërojnë. Ky kuptim përmendet edhe në disa transmetime.

Më pas ajeti thotë: **“...E, nëse ndonjëri jep më shumë se kaq, kjo është edhe më mirë për të...”**

Për këtë frazë thuhet se tregon për agjërimin mustehab. Po ashtu thuhet se ajo është përforcuese dhe dëshmuuese se agjërimi duhet të kryhet me dëshirë dhe vullnetarisht dhe jo me detyrim.

Në fund ajeti sqaron një të vërtetë që është: **“...Por, nëse e agjëroni kjo është më e mirë për ju, në qoftë se e dini.”**

Nëpërmjet këtij ajeti disa kanë argumentuar se agjërimi në fillim të legjitimitetit të tij ka qenë uaxhiben tekhhirijen (detyrim zgjedhës) dhe myslimanët kanë pasur të drejtën e zgjedhjes, ose të agjëronin, ose të jepnin shpagesë.

Pastaj, kur myslimanët u mësuan me agjërimin, ky rregull u anulua dhe u bë uaxhib ajni (detyrim për çdo person). Mirëpo, pamja e jashtme e ajetit tregon për një përforcim tjetër rreth filozofisë së agjërimin dhe se me kryerjen e tij, All'lahut nuk i shton asgjë nga madhështia, por të gjitha dobitë e kryerjes së këtij adhurimi u kthehen njerëzve.

Dëshmuues për këtë është thënia e ngjashme e ajetit të nëntë (9) në suren “Xhum’a”, ku All'lahu i Madhëruar, pas përmendjes së detyrimit të faljes së xhumasë, thotë: **“...Kjo, që ta dini, është më mirë për ju!...”**

Në suren “Ankebutë”, ajeti 16 All’llahu i Madhëruar thotë: **“Kujtoje Ibrahimin, kur i tha popullit të vet: “Adhuroni All’llahun dhe frikësojuni Atij! Kjo është më e mirë për ju, nëse e dini.””**

Në këtë mënyrë sqarohet më së miri se fraza: “...Por, nëse e agjëroni kjo është më e mirë për ju, në qoftë se e dini.” i drejtohet të gjithë agjëruesve dhe jo një grupi të posaçëm.

Ajeti i fundit në hulumtimin tonë flet për kohën e agjërimit dhe për disa rregulla të tij. Ajeti thotë: **“Muaji i Ramazanit...”** i cili është muaji në të cilin është bërë detyrë agjërimi.

Po ashtu ky muaj: **“...është ai, në të cilin ka zbritur Kur’ani, që është udhërrëfyes për njerëzit, plot me shenja të qarta për rrugën e drejtë dhe dallues...”** pra, Kur’ani është boshti kryesor i njohjes së të mirës dhe së keqes, të drejtës dhe të padrejtës.

Më pas ajeti e përforcon për së dyti rregullin e udhëtarit dhe të sëmurit: **“...Pra, kushdo nga ju që dëshmon këtë muaj, le të agjërojë! Sa i përket atij që është i sëmurë ose gjendet në udhëtim e sipër (le të agjërojë më vonë) aq ditë sa nuk i ka agjëruar...”**

Përsëritja e rregullit të udhëtarit dhe të sëmurit në këtë ajet dhe në ajetin e mëparshëm ka mundësi të tregojë për përbuzjen e disa myslimanëve për të mos e agjëruar, edhe pse janë të sëmurë apo janë udhëtarë. Me këtë përsëritje Kur’ani u jep të kuptojë myslimanëve se agjërimi kryhet kur je në gjendje të shëndetshme dhe nuk je udhëtar dhe ky është rregull hyjnor. Po ashtu, mos agjërimi në gjendje të sëmure dhe në udhëtim është rregull hyjnor dhe nuk lejohet kundërshtimi i tij.

Në ajetin e fundet gjendet një tregues tjetër për filozofinë e legjitimitetit të agjërimit. Ajeti thotë: **“...All’llahu dëshiron që t’jua lehtësojë dhe jo që t’jua vështirësojë...”**

Ka mundësi që kjo shprehje tregon se urdhërat e All’llahut nuk janë si urdhrat e udhëheqësit të padrejtë, sepse në agjërim gjendet leje për ta çelur kur në të ka vështirësi për agjëruesin. Për këtë, agjërimi, me gjithë rëndësinë e tij, nuk i është lejuar të sëmurit, udhëtarit dhe të dobëtut që mund të dëmtohet shumë nga ai.

Pastaj, ajeti thotë: **“...të plotësoni numrin e ditëve...”**, që do të thotë se çdo njeri i shëndetshëm duhet ta agjërojë një muaj. Kjo është e domosdoshme për forcimin e trupit të tij dhe për edukimin e shpirtit të vet. Prandaj, është detyrë e udhëtarit dhe e të sëmurit që ato ditë, që nuk i kanë agjëruar, t’i plotësojnë më vonë duke e agjëruar kaza. Po ashtu

edhe femra që në këtë muaj ka qenë me perioda mujore, duhet t'i agjërojë ato ditë, por nuk i fal namazet.

Fraza e fundit e ajetit thotë: **“...dhe që ta madhëroni All'llahun, për shkak se ju ka drejtuar në rrugë të drejtë e që ta falënderoni Atë.”**

Pra, ta madhëroni Atë që ju ka mundësuar rrugën e udhëzimit dhe ta falënderoni për ato të mira që ju ka dhënë.

Fjala “*esh shukr*”, *falënderim*, ka përpara fjalën “*leal-le*” që në gjuhën shqipe ka kuptimin *ndoshta*. Por, madhërimi i All'llahut është i padiskutueshëm dhe i prerë. Ndërsa falënderimi është që të shpenzohen mirësitë në vendet e tyre dhe të përfitohet nga ndikimet e agjëritimit. Agjërimi ka kushte, ku më të rëndësishmit janë: çiltërsia, kuptimi i vërtetë i agjëritimit dhe njohja me dimensionet dhe thellësitë e tij.

* * *

Hulumtime

1- Ndikimet edukative, shoqërore dhe shëndetësore të agjëritimit

Agjërimi ka dimensione dhe ndikime të shumta, qofshin materiale apo shpirtërore për njeriun. Më kryesorja është dimensionimi moral dhe edukativ.

Prej dobive të rëndësishme të agjëritimit është zbutja e shpirtit të njeriut, forcimi i vullnetit të tij dhe thyerja e epsheve të tij.

Duhet që agjëruesi të mos hajë e të mos pijë, edhe pse është i uritur dhe i etur. Po ashtu, ai duhet t'i shmanget marrëdhënieve intime, me qëllim që të konstatojë realisht se nuk është si kafsha, që vetëm ha dhe kryen marrëdhënie intime. Me këtë veprim ai sundon mbi nefsën cytës dhe mbi epshet dhe qejfet.

Ndikimi shpirtëror i agjëritimit përbën anën më të madhe të filozofisë së këtij adhurimi. Gjendja e tij kur kryen agjërimin është e njëjtë me atë të një njeriu që qëndron në anën e ushqimeve të shumëllojshme, mirëpo, ai sapo e ndien urinë dhe etjen, zgjat dorën dhe merr ato që i pëlqejnë dhe e kënaqin. Ky njeri është si ajo pema që jeton pranë një lumi me ujë të bollshëm dhe, kur një ditë t'i ndërpritet ky ujë, ajo vyshket dhe thahet.

Ndërsa ato pemë që mbijnë në mesin e shkëmbinjve dhe në shkretëtirën e thatë, të cilat që në fillim të mbirjes përballen me erërat e fuqishme, me temperaturën e lartë të diellit dhe me të ftohtin e ashpër, etj, pa dyshim që janë të forta, të palëkundshme dhe rezistuese. Të njëjtin ndikim ka edhe agjërimi në shpirtin e njeriut. Me

ato kushte të përkohshme, ai i jep njeriut fuqi, vullnet dhe qëndresë. Po ashtu, pasi sundon mbi epshet dhe dëshirat, në shpirtin e tij dërgon dritë dhe pastërti.

Me fjalë përmbledhëse: Agjërimi e ngre njeriun nga bota shtazore në botën engjëlllore dhe fraza e ajetit: **“...që të jeni të devotshëm.”**, tregon për këtë të vërtetë.

Po ashtu, edhe hadithi i njohur i ardhur nga profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): **“Agjërimi është mburojë nga zjarri.”** tregon për këtë të vërtetë.⁴⁰

Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) ka transmetuar nga profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) të cilin e kanë pyetur për rrugën e përballjes së shejtanit. Ai ka thënë: **“Agjërimi ia nxin atij fytyrën, sadekaja ia thyen shpinën, dashuria për hir të All'llahut, bërja e punëve të mira ia presin udhën dhe kërkimi i faljes (istigfari) ia pret qafen.”**⁴¹

Në librin e njohur Nehxhul Belaga, Prijësi i Besimtarëve, imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) thotë: **“Agjërimi është provë për çiltërsinë e njerëzve.”**⁴²

Është transmetuar nga profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “Vërtet, në Xhennet ndodhet një portë me emrin Rejjan. Në të nuk hyn tjetër përveçse agjëruetit.”

I ndjeri Sauduk në librin “Meanil Akhbar”, duke sqaruar këtë hadith, ka thënë: **“Kjo portë është quajtur me emrin Rejjan, sepse vështirësia më e madhe e agjëruetit ka qenë etja dhe kur agjëruetit të hyjnë nga kjo portë do të pinë dhe nuk do të kenë kurrë etje.”**⁴³

Ndikimi shoqëror i agjëritimit nuk është i fshehur për askënd. Agjërimi është mësim i barazisë mes individëve të shoqërisë. Të pasurit e ndiejnë vështirësinë me të cilën përballen të varfrit dhe ngrihen për t'i ndihmuar ata me produkte konsumuese apo me diçka tjetër.

⁴⁰ Biharul Enuar, vëll. 96, f. 256.

⁴¹ Biharul Anuar, vëll. 96, f. 255)

⁴² Nehxhul Belaga, thënie të shkurtëra, thënia numër 252.

⁴³ Biharul Enuar, vëll. 96, f. 252.

Të pasurit mund t'i ndiejnë vështirësitë e të varfërve nëpërmjet bisedave dhe fjalimeve. Por, kur çështja praktikohet në realitet, ajo ka ndikim më të madh. Agjërimi i jep kësaj çështjeje të rëndësishme shoqërore ngjyrat reale. Kur imam Sadikun (*Paqja qoftë mbi të!*) e kanë pyetur për shkakun e agjërit, ai është përgjigjur: *“Agjërimi është bërë obligim që i pasuri të barazohet me të varfërin. Kjo sepse i pasuri nuk e ka provuar ndonjëherë urinë. Kur i pasuri dëshiron diçka e gjen. Me agjërimin All'llahu i Mahdëruar don t'i barazojë krijesat e Tij që edhe i pasuri ta provojë dhimbjen e urisë dhe të jetë zemërbutë ndaj të dobtit dhe të mëshirojë të uriturin.”*⁴⁴

Vallë, sikur shtetet e pasura në këtë botë të agjëronin disa ditë të vitit dhe ta provonin hidhësinë e urisë, a do të kishte popuj të varfër?!

* * *

2- Ndikimet shëndetësore të agjërit

Rëndësia e agjërit në shërimin e llojeve të ndryshme të sëmundjeve është konstante në mjekësinë e shkuar dhe të sotmen.

Kërkimet mjekësore e përmendin këtë çështje, sepse faktori bazë në shumë sëmundje është të pakontrolluarit në ngrënien e ushqimeve. Lëndët e tepërta ushqyese grumbullohen në trup në formën e yndyrëave dhe këto, së bashku me glukozën, hyjnë në gjak.

Këto lëndë janë vend i përshtatshëm për shumimin e llojeve të baktereve dhe të sëmundjeve. Në këtë gjendje agjërimi është rruga më e mirë për luftimin e këtyre sëmundjeve dhe për zhdukjen e këtyre mbeturinave të grumbulluara në trupin e njeriut.

Agjërimi i djeg mbeturinat e mbetura dhe të grumbulluara në trup. Në realitet, agjërimi është një proces për pastrim të plotë. Në shtesë të kësaj ai është kohë çlodhëse për aparatën e tretjes dhe për pastrimin e tij. Kjo lloj çlodhjeje është e domosdoshme për këtë aparat delikat, i cili është në punë gjatë gjithë ditëve të vitit.

Sipas mësimave islame, duhet që agjëruesi nuk duhet ta teprojë ngrënien e ushqimit në iftar e në syfyr, me qëllim që të realizohet ndikimi shëndetësor i këtij adhurimi, përndryshe rezultati do të jetë i kundërt.

⁴⁴ *Uesailu Shiah*, vëll. 7, fillimi i kreut të agjërit, f. 3.

Dijetari rus Aleksii Soforijn në librin e tij thotë: “*Agjërimi është mënyrë e suksesshme për shërimin e sëmundjeve të anemisë, të dobësisë në zorrët, të infeksioneve të lehta dhe të rënda, të gjëndrave të brendshme dhe të jashtme, të tuberkulozës, të sklerozës, reumatizmit, nervit shiatik ekzemi i lëkurës, sëmundjet e syrit, diabetit, sëmundjet e veshkave, të mëlçisë e të tjera sëmundje. Shërimi me anë të agjërit nuk kufizohet vetëm me sëmundjet e përmendura, por përfshin edhe sëmundjet që kanë lidhje me bazat e trupit të njeriut dhe me qelizat e tij, si për shembull: kanceri, sifilisi, tuberkulozi, murtaja*”⁴⁵

* * *

3- Agjërimi te kombet e mëparshme

Nga tekstet e Teuratit dhe të Inxhilit duket se agjërimi ka qenë i pranishëm në mesin e jehudinjeve dhe të krishterëve. Disa popuj të tjerë agjëronin në hidhërimet dhe fatkeqësitë e tyre.

Në librin “Kamusul kitābul mukades” thuhet: “*Në mënyrë të përgjithshme agjërimi kryhej në çdo kohë dhe në kohët e hidhërimit dhe fatkeqësive në mesin e grupacioneve dhe medhebeve.*”⁴⁶

Në Teurat duket se Musai (Paqja qoftë mbi të!) ka agjëruar dyzet ditë: “*Unë qëndrova te mali dyzet ditë dhe dyzet net. Nuk haja as bukë dhe nuk pija ujë.*”⁴⁷

Kur jahuditë bënë teube dhe i luteshin All’llahut, ata e agjëronin: “*Në të shumtën e kohëve, kur jahudive u jepej mundësia e pranimit të pamundësisë dhe e modestisë para All’llahut, ata e agjëronin duke pranuar gjynahet e tyre nëpërmjet agjërit dhe pendimit. Këtë e bënë që të fitonin kënaqësinë e hazreti të shenjtë hyjnor.*”⁴⁸

Po ashtu, në Teurat thuhet: “*Agjërimi më i madh dhe me shpagesë ka qenë i veçantë për disa ditë të vitit në mesin e grupacioneve jabudite. Natyrisht ka pasur ditë të veçanta për agjërimin me rastin e shkatërimit të Urushlimës e të tjera.*”⁴⁹

⁴⁵ Agjërimi mënyra bashkëkohore për shërimin e sëmundjeve, f. 65, botimi i parë.

⁴⁶ Kamusul kitābul mukades, f. 427.

⁴⁷ Teurati, seferu tethnije, kap. 9, nr. 9

⁴⁸ Kamusul kitābul mukades, f. 428.

⁴⁹ Kamusul kitābul mukades, f. 428.

Po ashtu, hazreti Isai (*Paqja qoftë mbi të!*) e ka agjëruar dyzet ditë siç thotë Inxhili (Bibla): “*Pastaj Jezusi, me shpirtin shkuan në një fushë që të sprovobej nga djalli. Pasi agjëroi dyzet ditë dhe dyzet net, në fund e ndjeu urinë.*”⁵⁰

Nga tekstet e inxhilit të Lukas, duket se apostujt e hazretit Isa gjithashtu e kanë agjëruar.⁵¹

Po ashtu, në librin “Kamusul kitabil mukades” thuhet: “... nga këtu jeta e apostujve besimtarë ka qenë e mbushur me mënjanimin e dëshirave dhe me lodhje duke agjëruar.”⁵²

Në këtë mënyre kemi mundësinë që të gjejmë në tekstet e librave të mëparshëm fetare, edhe pas deformimit të tyre, dëshmi për ato që solli Kur’ani: “...ashtu si u ishte urdhëruar atyre para jush...”

*

*

*

4- Dallimi i muajit të Rramazanit

Ky muaj është zgjedhur për agjërimin, sepse ai dallon nga muajt e tjerë. Edhe Kur’ani Fisnik e sqaron këtë dallim të këtij muaji: “**në të cilin ka zbritur Kur’ani**”. Ka zbritur ai Kur’an që ndan të mirën nga e keqja dhe siguron lumturinë e njerëzisë.

Në transmetimet islame thuhet se të gjithë librat qiellorë: Zeburi, Teurati, Inxhili (Bibla), broshurat dhe Kur’ani kanë zbritur në këtë muaj.⁵³

Në këtë mënyrë ky muaj është muaji i edukimit dhe i mësimit, sepse edukimi pa mësim nuk mund të jetë i rregullt. Vija edukuese e agjërimit duhet të jetë në përputhje me kuptimin e thellë që e ka pikënisjen të mësimet qiellore, me qëllim që ta pastrojë njeriun nga gjynahet.

Në xhumanë e fundit të muajit Sha’ban profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) mbajti një fjalim. Me anë të këtij fjalimi ai i parapërgatiti myslimanët për pritjen e muajit të bekuar të Ramazanit.

Ai ka thënë: “**O njerëz, për ju po afrohet muaji i All’llahut me begati, me mëshirë e me falje mëkatesh; muaji që tek All’llahu është më i miri i muajve. Ditët e këtij muaji janë ditët më të mira, netët e këtij**

⁵⁰ *Inxhil Meta*, is’hahu i katërt numër 1-3.

⁵¹ *Inxhil Luka*, is’hahu i pestë numër 33-35.

⁵² *Kamusul kitabil mukades*, f. 428.

⁵³ *Uesailu Shiah*, vëll. 7, kapitujt e rregullave të muajit të Ramazanit, kreu 18, hadithi 16.

muaji janë netët më të mira, orët e këtij muaji janë orët më të mira. Është muaji në të cilin jeni të ftuar mysafirë të All'llahut. Në këtë muaj jeni bërë prej të nderuarve të All'llahut; frymëmarrja juaj në këtë muaj është madhështim i All'llahut, gjumi juaj në këtë muaj është adhurim, puna juaj në këtë muaj është e pranueshme, lutja juaj në këtë muaj gjen përgjigje, prandaj lutjuni All'llahut, Zotit tuaj, me qëllim të sinqertë e me zemër të pastër që t'jua bëjë mbarë agjërimin e këtij muaji dhe leximin e Librit të Tij. Me të vërtetë, i keq është ai person, të cilit në këtë muaj të madh i është ndaluar falja e mëkateve prej All'llahut. O njerëz, në këtë muaj portat e Xhenneteve janë të hapura, prandaj lutjuni Zotit tuaj që Ai të mos i mbyllë ato për ju. Edhe portat e Zjarrit janë të mbyllura në këtë muaj, prandaj lutjuni Zotit tuaj që Ai të mos i hapë ato për ju. Edhe djajtë janë të lidhur në këtë muaj, prandaj lutjuni Zotit tuaj që Ai të mos i bëjë ata sundues mbi ju.”

“O njerëz, cilido prej jush, që në këtë muaj ushqen një agjëruer besimtar, te All'llahu ai ka shpërblimin e lirimit të një skllavi dhe faljen e mëkateve të tij të kaluara. “O njerëz, cilido prej jush, që në këtë muaj e përmirëson moralin e vet, për atë do të jetë kalim i urës së Siratit në atë ditë kur këmbët rrëshqasin. Cilido që në këtë muaj lehtëson gjendjen e dikujt me atë çka i zë dora e djathtë, All'llahu atij do t'ia bëjë të lehtë llogarinë. Cilido që ndalon të keqen që ka ndërmend ta bëjë, All'llahu do të ndalojë për të zemërimin e Tij Ditën e takimit me Të. Cilido që në këtë muaj nderon një jetim, All'llahu do ta nderojë atë Ditën e takimit me Të. Cilido që në këtë muaj mban lidhje me njerëzit e gjakut të vet, All'llahu do të mbajë lidhje me të Ditën e takimit me Të. Cilido që në këtë muaj i ndërpret lidhjet me njerëzit e gjakut të vet, All'llahu i ndalon atij mëshirën e Vet në Ditën e takimit me Të. Cilido që në këtë muaj fal namaz të vullnetshëm, All'llahu shkruan për të faljen prej Zjarrit. Cilido që në këtë muaj kryen një farz (një adhurim të urdhëruar), ai ka shpërblimin e kryerjes së shtatëdhjetë farzeve (adhurimeve të urdhëruara) gjatë muajve të tjerë, përveç adhurimit që kreu. Cilido që në këtë muaj e shumon salavatën mbi mua, All'llahu do të rëndojë peshoren e (punëve të) tij në atë ditë kur lehtësohen peshoret. Cilido që në këtë muaj lexon një ajet të Kur'anit, ai ka shpërblimin e leximit të gjithë Kur'anit në muajt e tjerë...”

* * *

5- Rregulli i mosngarkesës së tepërt

Ajetet në fjalë tregojnë se All'llahu u dëshiron njerëzve lehtësi dhe nuk u dëshiron atyre vështirësi. Ky tregues këtu flet për agjërimin, për dobitë e tij, për rregullin e udhëtarit dhe të sëmurit. Mirëpo metoda e këtij ajeti është e përgjithshme dhe përfshin çdo rregull Islam. Nga ky ajet përfitohet rregulli i njohur i mosngarkesës.

Ky rregull thotë: rregullat islame nuk bazohen te vështirësia, edhe nëse një rregull Islam çon në vështirësi dhe në mbingarkesë, ai është i përkohshëm. Për këtë juristët islamë e kanë lejuar marrjen e tejumumit për atë që e ka të vështirë gjetjen e ujit. Po ashtu, për atë që nuk ka mundësi të falet në këmbë i lejohet që të falet ulur.

Në një sure tjetër të Kur'anit, All'llahu i Madhëruar thotë: ***“...Ai ju ka zgjedhur dhe nuk ju ka vënë asnjë barrë në fenë tuaj...”***

Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: *“Jam dërguar me sheriat të lehtë dhe tolerues.”*

*

*

*

Ajeti 186

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۖ
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

“Kur robtë e Mi të pyesin për Mua, Unë jam afër, i përgjigjem lutjeve të lutësit, kur ai më lutet Mua. Prandaj, le t’i përgjigjen thirrjes Sime dhe le të më besojnë Mua, për të qenë në rrugë të drejtë.”

Shkaku i zbritjes

Një burrë e ka pyetur profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për All’llahun, a është afër kur lutet me zë të ulët apo është larg kur lutet me zë të lartë? Atëherë zbrit ajeti.⁵⁴

Komentimi

Arma e quajtur dua (lutje)

Ajeti i mëparshëm paraqiti disa rregulla kryesore të Islamit.

Ky ajet flet për temën e duasë, meqenëse është një nga mjetet e lidhjes mes robit dhe Krijuesit të Plotfuqishëm. Ky ajet, që është në mesin e ajeteve, që flasin për agjërimin, na shfaq një kuptim të ri, që duaja dhe afrimi te All’llahu janë adhurim.

Ky ajet i drejtohet profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i thotë: **“Kur robtë e Mi të pyesin për Mua, Unë jam afër...”**

All’llahu është më afër sa mund të përfytyrohet. Në një ajet tjetër thuhet: **“Ne jemi më pranë tij se damari i qafës së vet...”**⁵⁵

⁵⁴ *Mexhmaul Bejan*, komentimi i ajetit në fjalë.

⁵⁵ Sure “*Kaf*”, ajeti 16.

Më pas ajeti thotë: **“...i përgjigjem lutjeve të lutësit, kur ai më lutet Mua...”** Përderisa çështja është e tillë, atëherë All’llahu thotë: **“...Prandaj, le t’i përgjigjen thirrjes Sime dhe le të më besojnë Mua, për të qenë në rrugë të drejtë.”**

Ajo që tërheq vëmendjen në këtë ajet është se All’llahu i Madhëruar e ka përmendur Veten e tij shtatë herë dhe robtë e Tij po shtatë herë!

Abdullah ibn Senan ka transmetuar se imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “... shtojni lutjet, sepse ato janë çelësat e mëshirës dhe përmbushja e çdo nevojë. Ato që gjenden te All’llahu merren me lutje. Në të trokitet shumë dhe pa dyshim i hapet trokitësit.”⁵⁶

* * *

Hulumtime

1- Filozofia e lutjes

Ata që nuk e njohin të vërtetën e lutjes dhe ndikimet e saj shpirtërore dhe edukative, hedhin lloje të ndryshme dyshimesh për të. Ata thonë: Lutja është faktor narkotik, sepse i largon njerëzit nga veprimtaritë, aktivitetet dhe zhvillimi i shoqërisë. Ajo i shtyn njerëzit që të ndërmjetësohen me faktorë të padukshëm.

Dhe: Lutja ndërhyr në punët e All’llahut dhe se All’llahu bën atë që do. Vepra e Tij është e përputhur me interesat tona. Përderisa është i tillë, cili është shkaku i të kërkuarit prej tij dhe t’i lutemi?!

Dhe: Lutja është në kundërshtim me gjendjen e kënaqshme të njeriut me vendimin e All’llahut që i është dorëzuar vullnetit të Tij!

Këta njerëz, siç e thamë, i hedhin këto dyshime për shkak të paditurisë së tyre për ndikimet shpirtërore, edukative dhe shoqërore të lutjes. Nganjëherë njeriu ka nevojë për strehim, nga i cili mbrohet prej vështirësive dhe lutja ia ndriçon shpresën njeriut.

Ai që nuk e praktikon lutjen përballet me vështirësi të ashpra shpirtërore dhe shoqërore. Një dijetar i njohur në fushën e psikiatrisë thotë: *“Largimi i një kombi nga lutja do të thotë rënie të atij kombi! Ajo shoqëri që e mbyll brenda saj nevojën shpirtërore për lutje, ajo nuk do të jetë e mbrojtur nga shkatërrimi dhe zhdukja. Shtojmë se nuk është e mjaftueshme që të lutemi vetëm në mëngjes dhe tërë ditën ta kalojmë si egërsira të sapo liruara. Duhet që*

⁵⁶ *Usulul Kafij*, vëll. 2 kapitulli i duasë, kreu: Lutja largon të këqijat, hadithi 7.

lutja të jetë e vazhdueshme dhe dubet që gjithmonë të jemi syçelë, me qëllim që të mos zhduket ndikimi i thellë i saj në brendinë e njeriut.”⁵⁷

Ata që e cilësojnë lutjen si drogë, nuk e kanë kuptuar kuptimin e lutjes, sepse lutja nuk ka kuptimin e lënies së shkaqeve dhe të mjeteve të natyrës dhe strehimin të lutja në vend të tyre. Por, qëllimi është që të shpenzojmë të gjitha mundësitë për të përfutur nga të gjitha mjetet prezente dhe pas kësaj, nëse nuk gjejmë rrugëdalje, strehohemi te lutja. Me këtë strehim te All’llahu, ringjallet te ne shpirti i shpresës dhe i lëvizjes duke u mbështetur te Ndhmësi i Përrjetshëm e Madhështor.

Pra, lutja nuk e zë vendin e faktorëve natyrorë.

Lutja, në shtesë të forcës së saj për dërgimin e qetësisë dhe të bindjes në veta, çon në një veprimtari aktive në mendjen e njeriut. Ajo çon në një lloj lehtësie shpirtërore. Nganjëherë në rritjen e shpirtit heroik e guximtar.

“Lutja karakterizohet me disa veçori të pashoqe, ... pastërtia e njohjes, forca individuale, lehtësi dhe gëzim, besim në vetevetë, parapërgatitja për udhëzim, pranimi i ndodhive me zemërgjërësi, etj. Të gjitha këto dukuri janë një thesar i madh që është i varrosur në vetat tona. Duke u nisur nga kjo fuqi, madje edhe njerëzit fanatikë mund t’i përdorin fuqitë e tyre mendore dhe morale në mënyrën më të mirë dhe më të shumtë. Por, është për të ardhur keq, se janë të pakët ata njerëz që e kuptojnë ashtu siç dubet lutjen në botën ku jetojmë.”⁵⁸

Nga ato që u thanë më lart kuptojmë edhe përgjigjen e atyre që thonë se lutja kundërshton shpirtin e kënaqësisë dhe të dorëzimit, sepse lutja është një lloj aftësie për të fituar një pjesë të madhe nga mirësitë e pafundme të All’llahut. Është e qartë se përpjekjet për përsosmëri dhe për fitimin e fuqive është vetë dorëzimi para ligjeve të krijimit.

Në shtesë të atyre që u tha: Lutja është një lloj adhurimi, nënshtrimi dhe bindjeje. Nëpërmjet lutjes njeriu e shton më shumë lidhjen me All’llahun e Plotfuqishëm. Ashtu siç kanë adhurimet e tjera ndikim edukativ, po ashtu edhe lutja e ka këtë ndikim.

Ata që thonë se lutja ndërhyr në çështjet e All’llahut dhe se All’llahu bën atë që do, ata nuk e kuptojnë që dhuntitë e All’llahut e

⁵⁷ *Lutja dhe mjekësia*, e dijetarit të njohur Aleksis Karejl.

⁵⁸ *Ed Dna*, i Aleksis Karejl.

mbulojnë çdo njeri sipas aftësisë, përgatitjes dhe energjive të tij. Sa më shumë të shtohen aftësitë e tij, aq më shumë dhunti do të fitojë.

Për këtë imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: **“Vërtet te All’llahu është një gradë që nuk fitohet veçse me lutje.”**⁵⁹

Një dijetar thotë: *“Kur ne lutemi e lidhim veten tonë me fuqinë e përjetshme e cila i lidh krijesat me njëra -tjetrën.”*⁶⁰

Dhe: *“Vërtet dija më bashkëkohore, e kam fjalën për dijen e psikologjisë, na mëson po ato mësimet të të dërguarve. E përse? Sepse, doktorët psikiatër e kanë kuptuar se lutja, namazi dhe besimi i fortë në fe i largojnë faktorët e zemërimit, të frikës e të stresit që janë shkaqe të sëmundjeve tona.”*⁶¹

*

*

*

2- Kuptimi i vërtetë i lutjes

Më lart mësuam se lutja është për ato çështje që janë jashtë mundësisë sonë. Me fjalë të tjera: lutja e pranueshme është ajo që bëhet pas të rënit ngushtë dhe pas konsumimit të përpjekjeve dhe energjive.

Në ajetin 62 të sures “Neml” thuhet: **“Kush i përgjigjet nevojtarit të këputur, kur i lutet Atij, që jua largon të keqen...”**. Nga kjo sqarohet se kuptimi i lutjes është kërkimi i përgatitjes së shkaqeve dhe faktorëve që janë jashtë rrezes së fuqisë së njeriut. Me këtë kërkim njeriu drejtohet kah Ai, fuqia e të Cilit është e pakufishme dhe kah Ai që e ka të lehtë çdo gjë.

Natyrisht që ky kërkim nuk duhet të shqiptohet vetëm me fjalë, por ky duhet të dalë nga e gjithë ekzistenca e njeriut. Dihet që gjuha është përkthyes e të gjitha grimcave që gjenden te pjesët e njeriut.

Me anë të lutjes, zemra dhe shpirti lidhen shumë fort me All’llahun dhe njeriu fiton fuqi shpirtërore me Krijuesin e Madh. Po ashtu lidh pikën e ujit me detin e gjerë.

Duhet theksuar se gjendet një lloj tjetër lutjeje, të cilën besimtari e përsërit vazhdimisht, kur nuk është në gjendje për disa çështje, duke shprehur mospavarësinë e fuqisë së tij nga fuqia e All’llahut të Madhëruar. Kështu ai dëshmon se shkaqet dhe faktorët natyrorë janë nga Ai dhe nën urdhrat e Tij. Pa dyshim se kërkimi ynë për ilaçin shërues të sëmundjes sonë vjen nga ajo se All’llahu i

⁵⁹ *Usulul Kafij*, vëll. 2, f. 338, kreu i mirësisë së lutjes dhe nxitja për të, hadithi 3.

⁶⁰ *Aijn Zendegi*, në persisht, f. 157.

⁶¹ *Aijn Zendegi*, në persisht, f. 157.

Madhëruar ka vendosur në atë ilaç një karakteristikë të veçantë për shërimin.

Shkurtimisht themi: Lutja është një lloj rizgjimi dhe edukimi për zemrën dhe për logjikën. Ajo është lidhje e brendshme me Krijuesin e të gjitha mirësive. Për këtë lexojmë se Prijësi i Besimtarëve, imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: ***“All’llahu nuk e pranon lutjen e zemrës së shpërqendruar.”***⁶²

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: ***“All’llahu nuk i përgjigjet asaj lutjeje që bëhet nga shpina e zemrës së pavëmendshme.”***⁶³

* * *

3- Kushtet e pranimiit dhe të përgjigjes së lutjes

Studimet e kushteve të përgjigjes e pranimiit të lutjes na shpjegojnë shumë nga të vërtetat e panjohura në çështjen e lutjes. Transmetimet islame përmendin disa kushte të pranimiit dhe të përgjigjes së lutjes:

1- Së pari, duhet që lutësi të përpiket të pastrojë zemrën dhe shpirtin e tij, të pendohet nga gjynahet dhe të ketë si shembull jetën e udhëheqësve të caktuar nga All’llahu për udhëzimin e njerëzisë.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: ***“Kur ndonjëri prej jush i kërkon Zotit të tij një nevojë prej nevojave të kësaj jete dhe të Jetës Tjetër duhet të fillojë me lavdërimin e All’llahut dhe të çojë salavate për Profetin dhe për familjen e tij, të pohojë gjynahet që ka bërë dhe pastaj të kërkojë nevojën që dëshiron.”***⁶⁴

2- Lutësi duhet të përpiket që të pastrojë pasurinë e tij, që mund ta ketë fituar me uzurpim dhe padrejtësi. Duhet që ushqimi i tij të mos jetë prej haramit. Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: ***“Ai që dëshiron t’i pranohet dhe t’i përgjigjet lutja, të ushqehet dhe të fitojë pasuri me hallall.”***⁶⁵

3- Lutja të mos jetë e ndarë nga përpjekjet e vazhdueshme kundër llojeve të fesadit, sepse All’llahu nuk i përgjigjet lutjes së atij që nuk e zbaton urdhërimin në të mira dhe ndalimin nga të këqijat. Profeti

⁶² *Usulul Kafij*, vëll. 2, f. 342, kreu i kryerjes së lutjes, hadithi 1.

⁶³ *Usulul Kafij*, vëll. 2, f. 342, kreu i kryerjes së lutjes, hadithi 1.

⁶⁴ *Sefijnetul Bihar*, vëll. 1, f. 448 dhe 449.

⁶⁵ *Sefijnetul Bihar*, vëll. 1, f. 448 dhe 449.

Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: **“Urdhëroni në të mira dhe ndaloni nga të këqijat, përndryshe, të këqijtë në mesin tuaj do të sundojnë mbi të mirët tuaj. Kur këta të mirë të luten, atyre nuk u pranohet lutja.”**⁶⁶

Lënia e kësaj detyre hyjnore, që është detyrë e mbikëqyrjes së shoqërisë, çon në zbrazëtinë e mejdanit shoqëror nga të mirët dhe mbushet me të këqij e shkatërrues. Atëherë, nuk gjendet ndikim për lutjen, sepse kjo situatë e keqe ka ardhur si rezultat i punëve te vetë njeriut.

4- Praktikimi i lidhjeve me All'llahun nëpërmjet besimit, punëve të mira, ruajtja e amanetit, pajtimi janë prej kushteve të pranimi të lutjes. Ai që nuk e plotëson premtimin e tij para Krijuesit të tij, të mos pretendojë nga All'llahu pranimin e lutjes.

Një burrë shkoi te prijësi i besimtarëve, imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe iu ankua për mospranimin dhe mospërgjigjen e lutjes së tij. Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha!: **“Vërtet zemrat tuaja kanë tradhtuar tetë virtyte: I pari, është se ju e njohët All'llahun dhe i keni zbatuar të drejtat karshi Tij ashtu siç ju urdhëroi. Kjo njohje nuk ju solli asnjë lloj dobie.**

I dyti: Vërtet ju besuat në të dërguarin e All'llahut, pastaj e latë pas dore synnetin e tij. Besuat në sheriatin e tij, po ku janë frytet e besimit tuaj?!

I treti: Ju e lexoni librin e zbritur nga All'llahu për ju, por nuk veproni sipas tij. Ju thatë, dëgjuam dhe u bindëm, pastaj e latë!

I katërti: Vërtet ju thoni i frikësohemi zjarrit, mirëpo në çdo kohë ju përparoni drejt tij me mëkatet tuaja. Atëherë, ku është frika juaj?!

I pesti: Vërtet, ju thoni se e dëshironi Xhennetin, mirëpo në çdo kohë ju bëni vepra që ju largojnë nga ai. Ku është dëshira juaj për të?!

I gjashti: Ju ushqeheni me mirësitë e Dhënësit dhe nuk e falënderoni Atë për ato mirësi.

I shtati: All'llahu ju ka urdhëruar që ta merrni armik djallin dhe ka thënë në Kur'an: “Vërtet, djalli është armiku juaj, prandaj edhe ju bëhuni armiq të tij.”, mirëpo ju e kundërshtoni pa thënie.

I teti: Ju i keni vendosur të këqijat e njerëzve në sytë tuaj dhe të këqijat tuaja i keni hedhur pas shpinave tuaja. Fajësoni për

⁶⁶ *Sefijnetul Bihar*, vëll. 1, f. 448 dhe 449.

diçka atë që ju e meritoni fajësimin. Cila lutje do t'ju përgjigjet juve? Ju i keni mbyllur vetë portat e saj. Frikësohuni All'llahut dhe ndreqini punët tuaja, çiltërsoni të fshehtat tuaja, urdhëroni në të mira dhe ndaloni nga të këqijat, atëherë All'llahu do ta pranojë lutjen tuaj.”⁶⁷

Ky hadith thotë shumë qartë se All'llahu ka premtuar për pranimin e lutjes, por me kushte dhe jo pa kushte. Kushti është zbatimi i urdhrave hyjnor. Nëse njeriu i vepron këto tetë pikat e lartpërmendura, atëherë le të shpresojë në pranimin e lutjes. Nëse nuk i zbaton, atëherë lutja është e papranueshme.

Zbatimi i tetë pikave të përmendura, duke qenë se janë kusht në pranimin e lutjes, është i mjaftueshëm për edukimin e njeriut që t'i përdorë energjitë e tij në rrugë frytdhënëse dhe të drejtë.

5- Prej kushteve të pranimit të lutjes është puna dhe përpjekja.

Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: **“Lutësi pa punë është njësoj si shigjetari pa hark.”⁶⁸**

Harku nëpërmjet lëvizjeve të tij e çon shigjetën te shënjestra, po ashtu edhe puna.

Nga ato kushte që përmendëm kuptojmë se lutja nuk na mjafton nga ndërmjetësimi me faktorët natyrorë. Ai ndërmjetësim na shtyn që të sigurojmë kushtet e pranimit të lutjes në veten tonë. Në këtë mënyrë, ai bën një ndryshim të madh në jetën e njeriut, në ripërtëritjen e energjive të tij dhe në ndreqjen e mangësive të tij. A nuk është injorancë që një njeri ta cilësojë lutjen në pikëpamjen islame se ajo është narkozë?!

* * *

⁶⁷ *Sefijnetul Bihar*, vëll. 1, f. 448 dhe 449.

⁶⁸ *Nehxhul Belaga*, thënie të shurtëra, thënia nr. 337.

أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ
 لِبَاسٌ لَهُنَّ ۚ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ
 عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ۚ فَالْآنَ بَشِّرُوهُمْ ۖ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ
 وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ
 الْفَجْرِ ۚ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَشِّرُوهُمْ ۚ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ
 فِي الْمَسْجِدِ ۚ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۚ فَلَا تَقْرُبُوهَا ۚ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
 ءَايَاتِهِ ۖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

“Është e lejuar për ju që, gjatë netëve të agjërimit, të shkoni me bashkëshortet tuaja. Ato janë petk për ju e ju jeni petk për ato. All’llahu e di mirë se ju e keni mashtruar veten, por All’llahu e ka pranuar pendimin tuaj dhe jua ka falur gabimin. Tani ju lejohet bashkimi me bashkëshortet tuaja dhe kërkoni atë që ka caktuar All’llahu për ju. Dhe hani e pini derisa të dallohet fija e bardhë e agimit nga fija e zezë, pastaj plotësojeni agjërimin derisa të bjerë mbrëmja. Mos iu afroni atyre gjatë kohës kur mbylleni për adhurim në xhami. Këta janë kufijtë e All’llahut, prandaj mos iu afroni atyre! Kështu, pra, All’llahu ua shpjegon njerëzve urdhëresat e veta, që ata të ruhen nga të këqijat.”

Shkaku i zbritjes

Transmetohet se ngrënia ka qenë e ndaluar në muajin e Ramazanit në natën pas gjumit. Po ashtu marrëdhëniet intime kanë qenë haram (të ndaluara) ditën dhe natën. Një shok prej shokëve të profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që e quanin Mut'im ibn Xhubejr, edhe pse ishte i moshuar dhe i dobët, agjëronte.

Një ditë gruaja e tij ia vonoi ushqimin dhe ai ra në gjumë para iftarit. Kur u zgjua, i tha gruas së vet: “Për mua është haram ngrënia e ushqimit këtë natë.” Kur u gdhi mëngjesi, ai mori pjesë në hapjen e hendekut. Gjatë punës atij i ra të fikët. Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e pa dhe iu lëndua zemra.

Disa të rinj kryenin marrëdhënie intime në mënyrë të fshehtë natën. Atëherë, All'llahu zbriti ajetin duke e lejuar marrëdhënien intime në darkë gjatë muajit të Ramazanit. Po ashtu edhe ngrënien e ushqimit deri në agim (imsak).

Komentimi

Lejimi në rregullat e agjërimit

Më lart lexuam se marrëdhëniet intime ishin të ndaluara në netët e muajit të Ramazanit, në shtesë të ndalimit të saj ditën. Po ashtu edhe ngrënia e pirja ishin të ndaluara në darkë pas gjumit. Ka mundësi që kjo të ketë qenë një sprovë për brezin e parë Islam dhe parapërgatitje, me qëllim që t'i pranonin rregullat e agjërimit.

Ajeti i bekuar përmban katër rregulla islame në fushën e agjërimit dhe të i'tikafit. Ajeti thotë: **“Është e lejuar për ju që, gjatë netëve të agjërimit, të shkoni me bashkëshortet tuaja...”**

(fjala “refth” ka kuptimin bisedë e hapur për çështjen e marrëdhënieve intime. Në këtë ajet është përdorur me kuptimin e kontaktit seksual.)

Pastaj ajeti përmend shkaku të rregullit dhe thotë: **“...Ato janë petk për ju e ju jeni petk për ato...”**

Petku mbron trupin nga nxehtësia dhe të ftohtit. Përveç kësaj, ai është zbukurim për njeriun. Ngjashmëria e martesës me petkun i përfshin të gjitha këto anë.

Bashkëshortët mbrojnë njëri-tjetrin nga të këqijat, duke i siguruar secilit prej tyre rrugët e qetësisë e të çlodhjes. Secili prej tyre është zbukurim për tjetrin.

Kjo shprehje shpjegon lidhjen e fortë shpirtërore mes burrit dhe gruas, si dhe barazinë e tyre në këtë çështje. Kjo shprehje përfshin edhe burrin edhe gruan.

Më poshtë Kur'ani sqaron shkakun e ndryshimit të këtij ligji hyjnor: **“...All'llahu e di mirë se ju e keni mashtruar veten, por All'llahu e ka pranuar pendimin tuaj dhe jua ka falur gabimin...”** që do të thotë se All'llahu i Madhëruar ua ka zgjeruar dhe ua ka lehtësuar juve çështjen. Me mëshirën dhe dashurinë e Tij, Ai vendosi lejim, me qëllim që të mos ndoteni me gjynahe.

“...Tani ju lejohet bashkimi me bashkëshortet tuaja dhe kërkonti atë që ka caktuar All'llahu për ju...”

Sigurisht që ky urdhër nuk është i detyrueshëm, por është lejim pas ndalimit. Ose siç thonë usulijinët “është urdhër vijues i rrezikut dhe tregon për lejueshmëri.

Fraza: **“...dhe kërkonti atë që ka caktuar All'llahu për ju...”** tregon se nuk është problem që të përfitohet nga ky lejim kur bëhet fjalë për vazhdimësinë e ligjeve të krijimit, për mbrojtjen e sistemit shoqëror dhe për qëndrueshmërinë e gjenezës.

Më pas ajeti sqaron rregullin e dytë: **“...Dhe hani e pini derisa të dallohet fija e bardhë e agimit nga fija e zezë...”**

Pra, është e lejueshme që myslimani të hajë e të pijë natën. Ndërsa kur të vijë agimi, e ndalon ngrënien dhe pirjen.

Në vijim ajeti sqaron rregullin e tretë: **“...pastaj plotësojeni agjërimin derisa të bjerë mbrëmja...”**

Kjo fjali është vërtetuese dhe përforcuese për ndalimin e të ngrënit, të të pirrit dhe të marrëdhënieve intime gjatë ditës në muajin e Ramazanit. Ai tregon se ndalimi fillon me ardhjen e agimit dhe mbaron me rënien e mbrëmjes.

Pastaj ajeti paraqet rregullin e katërt ku thotë: **“...Mos iu afroni atyre gjatë kohës kur mbylleni për adhurim në xhami...”**

Ky rregull ka lidhje me i'tikafin. Kur kryhet i'tikafi, koha e të cilit nuk është më pak se tre ditë, njeriu i agjërueshëm dhe mu'tekif nuk ka të drejtë t'i afrohet bashkëshortes së tij as ditën e as natën.

Në fund të ajetit është shprehja që tregon për të gjitha ato që u thanë për rregullat: **“...Këta janë kufijtë e All'llahut, prandaj mos**

iu afroni atyre!...", sepse afrimi i kufijve çon ne vesvese dhe mund ta shtyjë njeriun në tejkalimin e kufirit dhe në bërjen e gjynahut.

Vërtet: **"...Kështu, pra, All'llahu ua shpjegon njerëzve urdhëresat e veta, që ata të ruhen nga të këqijat."**

* * *

Hulumtime

1- Kufijtë e All'llahut

Pasi ajeti i bekuar përmendi disa rregulla të agjërimit dhe të i'tikafit, këto rregulla i ka quajtur kufijtë e All'llahut, të cilët janë kufij mes hallallit dhe haramit, mes të ndaluarës dhe të lejuarës. Ajo që tërheq vëmendjen në ajet është se ai nuk thotë mos i tejkaloni këto kufij, por thotë: **"...mos iu afroni atyre!..."**, sepse afrimi në to çon në ndikimin e vesvesit, që mund të shtyjë në tejkalimin e këtyre kufijve.

Për këtë Islami e ndalon hyrjen në ato vende që të çojnë në rrëshqitjen e njeriut dhe në rënien e tij të haramet, siç është pjesëmarrja në vendet ku pihet alkooli, apo të qëndrojnë vetëm në shoqërinë e një femre të huaj.

Ky ndalim përmendet në tekstet islame nën titullin "Himajetul hima". Transmetohet se profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: **"Vërtet, kufijtë e All'llahut janë të ndaluarat e Tij. Ai që vërtitet rreth të ndaluarve mund të bjerë në to"**⁶⁹

Këtu themi se të devotshmit jo vetëm që u shmangen rënies në mëkate, por ata përpiqen që të mos i afrohen greminës së tij.

* * *

2- El i'tikaf

Fjala "el Ukuf" dhe "el i'tikaf" në origjinalitet do të thotë "luzum", *pandashmëri*. Thuhet: *akeftu* në vend, që do të thotë *qëndrova në të pa u ndarë nga ai*. Në sheriat ka kuptimin e qëndrimit në xhami për adhurim. Koha më e paktë e i'tikafit është tre ditë. Në këto ditë agjërohet dhe personit që e kryen i'tikafin i ndalon disa të lejueshme.

⁶⁹ *Tefsir es Safi*, komentimi i ajetit në fjalë.

Ky adhurim ka ndikim të thellë në kthjellimin e shpirtit dhe në afrimin të All'llahu i Madhëruar. Në librat e jurisprudencës islame përmenden kushtet dhe etika e këtij adhurimi.

Ky është adhurim mustehab (I pëlqyeshëm) dhe nganjëherë në situata të veçanta merr edhe karakterin e uxhubit (I detyrueshëm). Në ajetin e lartpërmendur përmendet një nga kushtet e i'tikafit, që është ndalimi i marrëdhënieve intime ditën dhe në natën. Ky tregues ka ardhur për shkak të lidhjes që ka i'tikafi me agjërimin.

* * *

3 - Lindja e agimit

Në originalitetet fjala *fexhr* ka kuptimin e *një çarje të madhe*. Sabahu është quajtur fexhr për shkak të çarjes së natës. Ajeti e përmend fexhrin me këtë mënyrë: **“...derisa të dallohet fija e bardhë e agimit nga fija e zezë...”**

Udej ibn Hatim i tha profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): **“Unë vendosa dy fije një nga floku i bardhë dhe një tjetër nga floku i zi dhe po i shikoja, mirëpo nuk pashë asgjë.”** Profeti qeshi dhe i tha: **“O biri i Hatemit, ai ka kuptimin e bardhësisë së ditës dhe të zezës së natës dhe agjërimi fillon nga kjo kohë (me lindjen e bardhësisë së ditës).”**⁷⁰

Kjo thënie, gjithashtu, sqaron dallimin mes sabahut të vërtetë dhe atij të rremë, sepse fexhri është dy llojesh: fexhri i rremë, që ka formën e një shtylle prej drite dhe shfaqet në qiellin si bishti i dhelprës dhe pas tij duket fexhri i vërtetë, që është bardhësi e hollë horizontale dhe duket në horizontin e qiellit si fije e bardhë në krah të fijes së zezë. Ky është fexhri i vërtetë dhe me këtë ka të bëjë edhe rregulli i agjërimin dhe i namazit.

* * *

4- Tekua (Devotshmëria)

Ajo përmendet në fillim dhe në fund. Në fillim të ajetit ka lidhje me rregullat e agjërimin. Ajo përmendet aty për të sqaruar qëllimin kryesor të agjërimin.

Në ajetin e fundit përmendet me frazën: **“...që ata të ruhen nga të këqijat.”**, që është një vërtetim dhe përforcim se të gjitha rregullat islame janë rrugë për edukimin e shpirtit, të devotshmërisë, të moraleve të pëlqyera, të vullnetit dhe të ndjenjës ndaj përgjegjësisë.

⁷⁰ *Mexhmaul Bejan*, komentimi i ajetit në fjalë.

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَآ إِلَى الْحُكَامِ لِتَأْكُلُوا
فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

“Mos ia merrni pasurinë njëri-tjetrit padrejtësisht! Dhe mos u bëni mitëdhënës te gjykatësit për t’ua përvetësuar në mënyrë të paligjshme dhe me vetëdije njerëzve një pjesë të mallit.”

Komentimi

Parimet themelore të ekonomisë islame

Ky ajet tregon për një nga parimet e përgjithshme dhe të rëndësishme të ekonomisë islame. Mund të thuhet se të gjithë krerët e jurisprudencës islame, që flasin për ekonominë, i përfshin ky rregull. Për këtë shohim se juristët e shquar janë mbështetur te ky ajet për shumë çështje që kanë lidhje me ekonominë apo edhe të tjera. Ajeti thotë: **“Mos ia merrni pasurinë njëri-tjetrit padrejtësisht!...”**

Për sa i përket kuptimit të fjalës *el batil*, që përmendet në ajet, ato janë të ndryshme: Disa thonë se ka kuptimin e pasurive që njeriu i uzurpon dhe i merr me dhunë.

Disa të tjerë thonë se ka kuptimin e pasurisë që një njeri e fiton me bixhoz apo të ngjashëm me të.

Një i tretë thotë se tregon për pasurinë që e fiton njeriu me ndërmjetësinë e betimit të rremë apo me mënyra të tjera mashtrimi në aktmarrëveshjet tregtare mes palëve.

Mirëpo, me sa duket, kuptimi i ajetit është i përgjithshëm dhe i përfshin të gjitha ato kuptime që u përmenden për batilin, sepse batil do të thotë i paqëndrueshëm.

Sipas asaj që u tha, çdo përdorim i pasurisë së tjetrit në rrugë të paligjshme është i përfshirë në këtë ndalim hyjnor. Po ashtu, çdo bashkëveprim që ka si qëllim të keq dhe nuk është i mbështetur në parimet e logjikës së shëndoshë, është i përfshirë në kuptimin e këtij ajeti.

Po e njëjta përmbajtje është përmendur edhe në suren “Nisa”, ajeti 29, por me më shumë sqarim. Ajeti u thotë besimtarëve: **“O besimtarë, mos e përvetësoni pasurinë e njëri-tjetrit në mënyrë të palejueshme, përveç rastit kur ajo është tregti me pëlqim të dyanshëm...”**

Ajo që të tërheq vëmendjen më tepër te ajeti, që po komentojnë, është se ky ajet vjen pas ajeteve që flasin për agjërimin (182-187). Kjo tregon se ka një lloj lidhjeje mes tyre. Te ajetet e agjërit bëhet fjalë për ndalimin nga të ngrënit dhe të pirit për kryerjen e këtij adhurimi dhe në këtë ajet flitet për mos marrjen e pasurisë së njerëzve në mënyrë të palejueshme, gjë e cila konsiderohet një lloj agjërimi dhe ushtrim shpirtëror. Në realitet, që të dyja këto çështje janë dy degë të një parimi të përbashkët, që është devotshmëria. Është ajo devotshmëri që përmendet te fundi i ajetit dhe përforcon qëllimin e agjërit.⁷¹

Duhet patjetër të përmendet një e vërtetë, që është: përdorimi i fjalës *el ekl* në ajet, që do të thotë *ngrënie* dhe ka një kuptim mjaft të gjerë dhe përfshin të gjitha llojet e veprimeve.

Në fund ajeti tregon një ekzemplar të qartë të marrjes së pasurisë në mënyrë të padrejtë, të cilin disa njerëz e quajnë të rregullt dhe të drejtë, sepse i është dhënë me urdhër të gjykatësit. Ajeti thotë: **“...Dhe mos u bëni mitëdhënës te gjykatësit për t’ua përvetësuar në mënyrë të paligjshme dhe me vetëdije njerëzve një pjesë të mallit.”**

Fjala “*tedlu*” vjen nga “*idla*” që në origjinalitet do të thotë *zbrirja e kovës në pus për të nxjerrë ujë*. Pa dyshim që kjo është një shprehje e bukur, të cilën e përdor njeriu për t’i arritur disa qëllimeve personale. Gjenden dy alternativa në komentimin e kësaj fjalie:

E para: Ka mundësi të ketë kuptimin që një njeri i paguan një shumë parash gjykatësit në formë dhurate apo ryshfeti (në këtë rast të dyja kanë një kuptim të përbashkët) me qëllim që të bëhet pronar i një pasurie. Mirëpo, Kur’ani thotë se ju, edhe pse e fitoni pronësinë me vendim të gjykatësit, mirëpo ky veprim ka kuptimin e marrjes së pasurisë në mënyrë të padrejtë dhe kjo është haram (e ndaluar)

E dyta: ka mundësi që të ketë domethënien se ju nuk duhet të shkoni te gjykatësi për çështje pronash dhe ndërkohë keni qëllim jo të mirë. Për shembull: një njeri të lë një amanet apo një shumë parash

⁷¹ Marrë nga tefsiri “Fi dhialalil Kur’an”; vëll. 1, f. 252

për jetimët të një person tjetër për një periudhë kohe, pa pasur asnjë dëshmitar. Kur lënësi shkon dhe ia kërkon atë që la te ai, tjetri shkon dhe ankohet te gjykatësi. Përderisa lënësi nuk ka dëshmitarë, atëherë gjykatësi do të gjykojë në favor të palës tjetër. Edhe ky është haram dhe konsiderohet marrje e pasurisë së tjetrit me mënyrë të padrejtë.

Nuk ka pengesë që kuptimi i ajetit të jetë i gjerë dhe t'i përfshijë të dy alternativat në frazën *la tedlu*, (mos u bëni mitdhënës) Megjithatë, secili komentues preferon një nga këto dy alternativa.

* * *

Hulumtime

Epidemia e ryshfetit

Një nga epidemitë e përhapura në shoqëritë, nga e cila njerëzit janë të sprovuar që në kohët e hershme, është epidemia e ryshfetit.

Kjo dukuri e sëmurë gjithmonë është pengesë për zbatimin e drejtësisë sociale dhe është faktor i çuarjes së ligjit në interesat e shtresës së lartë, kur dihet që ligjet janë nxjerrë dhe janë aprovuar për mbrojtjen e interesave të shtresës së dobët ndaj shtresës së fuqishme.

Dihet që të fuqishmit janë në gjendje t'i mbrojnë interesat e tyre, kurse të dobëtit nuk zotërojnë asgjë përveç strehimit të ligji për t'i mbrojtur ata. Mirëpo, kur është e përhapur epidemia e ryshfetit, mbrojtja që kërkojnë të dobëtit nuk realizohet, sepse ligjet bëhen lojë në dorën e atyre që japin ryshfete. Në këtë mënyrë, shtresa e dobët dhe e varfër do të jetë gjithmonë nën hijen e padrejtësisë dhe të drejtat e tyre do të qëndrojnë nën thundër.

Nga këtu, shohim se Islami e dënon ashpër ryshfetin dhe e konsideron atë prej mëkateve të mëdha, si dhe shpërbërës të unitetit shoqëror. Ai çon në përhapjen e padrejtësisë, shkatërrimit, në bërjen dallim mes individëve të shoqërisë dhe zhduk drejtësinë nga të gjitha institucionet shoqërore.

Duhet përmendur se përderisa ryshfeti është i keq në vetvete, atëherë kjo i shtyn ata që japin ryshfet ta mbulojnë nën maskën e emrave të tjerë, si dhurata apo të ngjashme me të. Mirëpo, ky mbulim nuk ndryshon asgjë nga esenca e veprimit, sepse pasuritë, që përfitohen edhe me këtë rrugë, janë haram.

Ai ka qenë Esh'ath ibn Kajsi, i cili mbështetej te kjo mënyrë. Një ditë ai kishte ngritur padi te imam Aliu për një çështje. Që ta fitonte këtë, ai i dërgon imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) ëmbëlsirë në shtëpinë e tij dhe e quan atë dhuratë. Por, shumë shpejt atij i shkon përgjigjja ndarëse nga ana e imamet. Imam Ali i tha: *"Ti je çmendur? Po përdor fenë e all'llahut që të mashtrosh mua?... Betohem në All'llahun. Sikur të më jepet e gjithë pasuria e kësaj gjithësie që të kundëstoj All'llahun qoftë edhe në marrjen e kokërrës së elbit nga goja e milingonës, nuk do ta bëja. Kjo dynjaja juaj tek unë është si gjetthja në gojën e karkalecit..."*⁷²

Pra, Islami e dënon dhe e ndalon rreptësisht ryshfetin me të gjitha formatit dhe llojet e tij.

Në histori thuhet se një burrë që u miqësua me Profetin, një ditë kishte pranuar një ryshfet në formën e dhuratës. Profeti i tha: "Si e more atë që nuk është e drejta jote?" Burri iu përgjigj: "Ishte dhuratë o i dërguari i All'llahut." Profeti i tha: "Vallë, nëse dikush nga ju do të qëndronte në shtëpinë e tij pa bërë asnjë lloj pune, a do t'i jepnin njerëzit dhurata?"⁷³

Me qëllim që Islami ta mbrojë gjykatësin nga epidemia e ryshfetit, ai urdhëron që gjykatësi të mos shkojë të blejë në treg, me qëllim që të mos ndikohet shitësi prej tij duke ia shitur më lirë, ose duke ia dhuruar mallin që do të blejë, për ta shfrytëzuar më pas këtë ulje çmimi për të fituar ndonjë padi të rremë.

Ku janë myslimanët sot me këto mësimë delikate, të prera dhe që kanë si qëllim realizimin e drejtësisë shoqërore në mënyrë të vërtetë dhe praktike në jetën e njerëzve?

Për çështjen e ryshfetit në Islam imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: **"...Përsa i përket ryshfetit, ai është kufër (mohim) i All'llahut të Madhëruar."**⁷⁴

Në një hadith të njohur të profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: **"All'llahu e mallkoi atë që jep ryshfet, atë që e merr ryshfetin dhe ai që punon për të dy."**⁷⁵

* * *

⁷² *Nehxhul Belaga*, fjalimi 224.

⁷³ *Uesailu Shiah*, vëll. 12, kreu i 5 prej krerëve të pasurive të fituara, hadithi 2.

⁷⁴ *Biharul Anuar*, vëll. 10, f. 274, dhe vëllimi 11, kreu i ryshvetit në gjykim.

⁷⁵ *Biharul Anuar*, vëll. 10, f. 274, dhe vëllimi 11, kreu i ryshvetit në gjykim.

Ajeti 189

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ
تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ
أَبْوَابِهَا وَأَتَقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾

Të pyesin ty për hënat e reja; thuaju: “Ato janë për njerëzit shenja përcaktuese të kohës dhe të haxhillëkut”. Nuk është mirësi të hysh në shtëpi nga dera e pasme, por mirësia qëndron në atë që është i devotshëm. Hyni në shtëpi nga dyert e tyre dhe kijeni frikë All’llahun, në mënyrë që të shpëtoni!”

Shkaku i zbritjes

Transmetohet se Muadh ibn Xhebel i ka thënë profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “Jahuditë flasin shumë për çështjen tonë ndaj hënës dhe All’llahu zbriti këtë ajet.”

Thuhet se jahuditë e kanë pyetur të dërguarin e All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “Përse është krijuar hëna? Atëherë zbriti ky ajet që të thotë se hëna ka dobi materiale dhe shpirtërore në rregullimin e jetës së njeriut.

* * *

Komentimi

Kalendari natyror

Siç u tha edhe të shkaku i zbritjes, shumë pyetje të ndryshme iu drejtuan profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për krijimin, ndryshimin e shkallëzuar të saj, për

dobitë e hënës, etj. Kur’ani u përgjigjet atyre me thënien: **“Të pyesin ty për hënat e reja...”**

Fjala *“ehileh”* është shumësi i fjalës *“hilalun”* dhe ka kuptimin e hënës së sapo lindur në natën e parë dhe të dytë të muajit. Disa kanë thënë se me këtë emërtim numërohen tre netë dhe pas kësaj nate quhet *kamer*. Ndërsa, disa të tjerë kanë mendimin e më shumë se tre netëve.

I ndjeri Tabrasij në tefsirin *“Mexhmaul Bejan”* dhe disa komentues të tjerë kanë mendimin se njëjësi i fjalës *hilalun* në origjinalitet vjen nga *istihlalu sabij*, që do të thotë *të qarët e foshnjës në fillim të lindjes*. Më pas është përdorur për emërtimin e hënës në fillim të çdo muaji. Po ashtu është përdorur në thënien e Haxhinjve gjatë Haxhit *“lebejke ... lebejke”* dhe atyre u thuhet *“dolën njerëzit për të bërë Haxhin”*

Mirëpo, Ragibi në librin e tij *“El Mufredat”*, ka mendim të kundërt. Ai thotë se origjina e njëjësit të kësaj fjale është *“hilali”*, pra, *hëna e re në fillim të çdo muaji*. Nga kjo është përfituar përdorimi i frazës *istihlalu sabij*, që do të thotë *të qarët e foshnjës në fillim të lindjes*.

Sido që të jetë, nga fraza *“të pyesin ty”*, që është në kohën e tashme përfitojmë se është treguese e përsëritjes, sepse Profeti u pyet shumë rreth kësaj çështjeje.

Më pas ajeti thotë: **“thua ju: “Ato janë për njerëzit shenja përcaktuese të kohës dhe të haxhillëkut”**

Ndryshimet shkallëzuese e të sistemuara që ndodhin te hëna çojnë në krijimin e një kalendar natyror, që i ndihmon njerëzit në rregullimin e çështjeve të jetës së tyre, që janë të bazuara te orari dhe për caktimin e kohës.

Po ashtu, në rregullimin e kohëve të adhurimit, që janë të kufizuara me kohë të caktuar, siç është Haxhi dhe agjërimi. Faktori bazë për caktimin e kësaj kohe është hëna. Pra, me lindjen dhe shikimin e hënës njerëzit rregullojnë çështjet e jetës e të adhurimeve të tyre.

Ky kalendar natyror është në dispozicion për të gjithë njerëzit dhe në çdo skaj të tokës. Nëpërmjet saj caktohet fillimi i muajit, mesi i tij dhe fundi i tij. Jo vetëm kaq, por edhe ditët e këtij muaji mund të njihen me saktësi.

Është e qartë se sistemi i jetës shoqërore ka nevojë për një mjet që përcakton saktë datat historike. Nisur nga ky fakt, All’llahu i

Madhëruar vendosi për njerëzit këtë kalendar natyror, që është i pranishëm në çdo kohë dhe në çdo vend.

Një nga veçoritë dalluese të ligjeve dhe të rregullave islame është se ato, në të shumtën e rasteve, bazohen te mjetet matëse natyrore, për shkak se këto mjete gjenden te të gjithë njerëzit dhe nuk ndikon në to kalueshmëria e kohës. Ndërsa mjetet matëse artificiale (të prodhuara), nuk gjenden në duart e të gjithë njerëzve dhe jo të gjithë njerëzit e kanë mundësinë e përfitimit nga një mjet matës i përbashkët dhe ndërkombëtar.

Prandaj, vërejmë se mjetet matëse në rregullat islame janë të natyrshme, si për shembull për matjen e gjatësisë përdoret pëllëmba, pashi, etj. Për caktimin e kohës përdoret lindja e agimit, perëndimi i diellit dhe shikimi i hënës.

Nga këtu sqarohet edhe dallimi mes muajve hënorë nga ata diellorë. Edhe pse të dy këto lloje muajsh vijnë si rezultat i planetëve qiellorë, mirëpo muajt hënorë janë të aftë që të shihen nga të gjithë, ndërsa muajt diellorë nuk mund të caktohen vetëm me anën e astrologëve apo me mjete të posaçme që ata zotërojnë.

Këtu lind pyetja: Ata njerëz që pyetën për hënën, qëllimin e kishin të dinin dobinë e këtij ndryshimi apo pyetën për mënyrën se si lind hëna, për fazat e plotësimit të saj derisa bëhet e plotë?

Disa komentues janë të mendimit për alternativën e parë dhe disa të tjerë për të dytën.

Përderisa pyetja rreth shkaqeve dhe faktorëve të ndryshimit të hënës në faza të ndryshme nuk ka shumë dobi për ta dhe se kuptimi i përgjigjes po ashtu do të jetë i vështirë për mendjet e tyre, atëherë Kur'ani e sqaron konkluzionin e ndryshimit të hënës, me qëllim që njerëzit gjithmonë ta kenë shikimin te rezultati.

Pastaj, Kur'ani tregon për Haxhin dhe se caktimi i kohës së tij bëhet nëpërmjet hënës.

Ajeti vijon me përmendjen e një prej zakoneve pagane të injorantëve, që e kryenin në kohën e Haxhit. Ky ajet i ndalon njerëzit ta bëjnë këtë veprim dhe u thotë: **“Nuk është mirësi të hysh në shtëpi nga dera e pasme, por mirësia qëndron në atë që është i devotshëm. Hyni në shtëpi nga dyert e tyre dhe kijeni frikë All'llahun, në mënyrë që të shpëtoni!”**

Shumë komentues thonë se njerëzit në kohën para Islamit kur vishnin ihramin ata nuk hynin nga dyert e shtëpive dhe e konsideronin këtë vepër haram. Për këtë shkak ata hapnin një çarje pas shtëpive dhe hynin në to kur ishin të veshur me ihram. Ata besonin se kjo vepër, që bënë, është e rregullt dhe e mirë, sepse ka domethënien e lënies së traditës dhe ihram ka kuptimin e lënies së një grupi të zakoneve dhe kjo punë plotësohet me lënien e këtij zakoni.⁷⁶

Disa kanë mendimin se ata e bënë këtë vepër, për shkak se nuk përdornin mjete hijezimi në kohën që kishin veshur ihramin. Për këtë, hyrja nga vendi i çarë të muri pas shtëpisë në krahasim me hyrjen nga dera ishte më e preferuar. Mirëpo, Kur'ani u thotë atyre shumë qartë se e mira dhe mirësia ndodhet te devotshmëria dhe jo te zakonet dhe traditat pagane. Pas kësaj ai urdhëron menjëherë që të hyjnë në shtëpitë e tyre nga dyert.

Ky ajet ka kuptim më të gjerë dhe më përgjithësues. Kjo sepse njeriu kur do të kryejë një punë, qoftë për këtë jetë apo për Jetën Tjetër, duhet patjetër që dikush t'i tregojë rrugën e drejtë dhe jo rrugën e shtrembër. Në lidhje me këtë kuptim flet edhe hadithi i transmetuar nga Xhabiri kur e pyeti imam Bakirin për këtë çështje.⁷⁷

Në këtë mënyrë ne mund të kuptojmë lidhjen e re mes fillimit të ajetit dhe fundit të tij, që është se çdo vepër njeriu duhet ta kryejë në rrugë të rregullt. Po ashtu, edhe adhurimin në Haxh njeriu duhet ta fillojë në kohën e caktuar, e cila njihet me anë të hënës.

Komentimi i tretë, që përmendet për këtë ajet është: Kur, njeriu të kërkojë të mirat dhe mirësinë, duhet patjetër të drejtohet kah të afërmit e tij dhe të mos kërkojë nga dikush tjetër. Mirëpo ky komentim mund të bashkohet me komentimin e dytë për të cilin është transmetuar një hadith nga imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili ka thënë: “Familja e Muhammedit është porta e All'lahut, rrugët e Tij, thirrësit për në Xhennet, udhëheqësit dhe treguesit e tij deri në Ditën e Gjykimit.”⁷⁸

Ka mundësi që ky hadith të tregojë për një vërtetësi të kuptimit të përgjithshëm të ajetit, sepse ai thotë që ju duhet të ndiqni rrugën e rregullt për të gjitha çështjet tuaja fetare, domethënë të Ehli Bejt. Për këtë, ju mund t'i merrni njohjet dhe dijet tuaja fetare nga ata, sepse revelata hyjnore zbriti në shtëpinë e tyre.

⁷⁶ *Tefsirul Bejdauj*, fundi i ajetit të përmendur.

⁷⁷ *Mexhmaul Bejan*, vëll. i parë, f. 284, komentimi i ajetit në fjalë.

⁷⁸ *Mexhmaul Bejan*, komentimi i ajetit në fjalë.

Fjalja “...Nuk është mirësi...” mund të tregojë edhe për një çështje tjetër të këndshme, e cila është: Pyetja juaj për hënën në vend të pyetjes për njohjet islame është si ai njeriu që nuk hyn në shtëpinë e tij nga dera kryesore, por hyn nga pas saj. Pa dyshim që kjo vepër është e keqe dhe përbuzëse.

Duhet vështruar me vëmendje edhe thënia “**por mirësia qëndron në atë që është i devotshëm.**”, sepse prania e të devotshmëve është njësoj si prania e burimeve rrjedhëse, të cilëve mund t’u thuhet se janë vetë mirësia.

* * *

Dy hulumtime

1- Pyetje të ndryshme drejtuar Profetit *(Paqja dhe bekimet e All’llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*

Në pesëmbëdhjetë vende në Kur’an është përmendur fraza “të pyesin ty”. Kjo është shenjë se njerëzit e pyesnin vazhdimisht profetin Muhamed *(Paqja dhe bekimet e All’llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* për çështje të ndryshme. Ajo që tërheq vëmendjen është se Profeti jo vetëm që nuk mërzhitej nga këto pyetje, por ai i priste me zemërgjerësi dhe u përgjigjej atyre duke u bazuar në ajetet e Kur’anit.

Kryesorja është se pyetja është një nga të drejtat e njerëzve për t’ia drejtuar udhëheqësve. Kjo e drejtë është e ligjshme edhe për armiq të, të cilët mund të shtrojnë pyetje në përshtatje me logjikën. Pyetja është çelësi i zgjidhjes së problemeve. Pyetja është porta e dijeve. Pyetja është mjeti i përcjelljes dhe i përhapjes së njohurive të ndryshme.

Të pyeturit e ndryshëm në çdo shoqëri është shenjë e lëvizjes mendore, e zhvillimit dhe e kulturimit të njerëzve. Prania e të gjitha këtyre pyetjeve në kohën e profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimet e All’llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* tregon për lëvizshmëri të mendimeve të njerëzve në atë mjedis në mbështetje të mësimave të Kur’anit Fisnik dhe të feja islame.

Nga këtu sqarohet se ata njerëz, që e kundërshtojnë pyetjen logjike në shoqëri, kundërshtojnë shpirtin e mësimave islame.

* * *

2- Kalendar i jetës

Pa dyshim që jeta individuale dhe ajo shoqërore nuk mund të ndërtohen pa një sistem të rregullt, sistem në projektim dhe sistem në drejtim dhe zbatim. Nëpërmjet një vështrimi të shpejtë në botën e krijimit, që përbëhet nga sistemet diellore në qiell dhe në trupin e njeriut dhe në ndërtimin e gjymtyrëve dhe pjesëve të tij të ndryshme, do ta kuptojmë mirë se parimi i pranisë së një sistemi është përgjithësues dhe sundues të të gjitha krijesat.

Mbi këtë bazë All'llahu i Madhëruar i ka vendosur këto rregullsi në dispozicion të njeriut. Ai ka caktuar që lëvizjet sistematike të tokës rreth vetes së saj dhe rreth diellit, si dhe lëvizjet e hënës rreth tokës të jenë mjet për sistemimin e jetës materiale dhe shpirtërore të njeriut dhe programimi i saj sipas një programi të caktuar.

Të supozojmë se ky sistem në galaktikë nuk do të ekzistonte dhe ne nuk do të kishim mjete matëse për matjen e kohës. Çfarë rrëmuje do të gjendej në jetën tonë të përditshme?! Për këtë, All'llahu i Madhëruar e përmend këtë rregull kohor në yjet që ndodhen në qiell si një nga mirësitë e rëndësishme të All'llahut për njeriun.

Në suren “Junus”, ajeti i pestë (5) Kur’ani thotë: **“Ai e ka bërë Diellin burim drite, kurse Hënë e ka bërë të shkëlqejë, duke i caktuar asaj fazat, që ju të dini numrin e viteve dhe njehsimin e kohës. All'llahu i krijoi këto vetëm me të vërtetën. Ai ua shpjegon shenjat e Tij njerëzve që kuptojnë.”**

E njëjtë me këtë thuhet edhe në suren “Isra”, ajeti 12, i cili flet rreth sistemit sundues të natës dhe ditës: **“Ne i bëmë natën dhe ditën dy mrekulli. Natën e mbështollëm me errësirë, kurse ditës i dhamë ndriçim, që ju të kërkonit begati nga Zoti juaj e që të dini numrin e viteve dhe njehsimin e kohës. Çdo gjë e kemi shpjeguar hollësisht.”**

(Këtë çështje e kemi sqaruar më tepër në komentimin e ajetit të pestë (5) të sures “Junus” dhe në komentimin e ajetit të dymbëdhjetë (12) të sures “Isra”.

*

*

*

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
 الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ وَأَقَاتِلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِّنْ حَيْثُ
 أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
 حَتَّى يُقَاتِلَوكُمْ فِيهِ ۖ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ۚ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾
 فَإِنْ أَنْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ
 الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ أَنْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾

“Luftoni në rrugën e All’llahut ndaj atyre që luftojnë kundër jush, por mos e kaloni kufirin, se All’llahu nuk i do ata që e kalojnë kufirin.”

“Vritini ata kudo që t’i gjeni dhe dëbojini prej vendeve, ashtu siç ju dëbuan ata ju. Fitneja është më e rëndë se vrasja. Mos luftoni me ata pranë Xhamisë së Shenjtë, përveç rastit kur ata ju sulmojnë aty brenda! E, nëse ata luftojnë me ju aty, atëherë vritini ata! I këtillë duhet të jetë ndëshkimi për jobesimtarët.”

“Por, në qoftë se ata heqin dorë, atëherë All’llahu është vërtet Falës dhe Mëshirëplotë.”

“Luftojini ata derisa të zhduket mosbesimi dhe deri sa të mbretërojë besimi vetëm për All’llahun! Por, në qoftë se ata heqin dorë nga lufta kundër jush, atëherë s’ka armiqësi, përveçse kundër keqbërësve.”

Shkaku i zbritjes

Disa komentues përmendin dy shkaqe të zbritjes së këtyre ajeteve që po komentojmë:

I pari: ky ajet është i pari që ka zbritur për çështjen e xhihadit të armiqve të Islamit. Pas zbritjes së këtyre ajeteve, i dërguari i All'llahut Muhammedi (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nisi luftën kundër atyre armiqve, me përjashtim të mohuesve, që nuk i luftonin myslimanët.

Kjo gjendje vazhdoi derisa zbriti urdhri (vritini mushrikët). Ky urdhër e lejoi xhihadin dhe përballjen me të gjithë mushrikët.⁷⁹

I dyti: nga shkaqet e zbritjes është ajo që është përcjellë nga ibn Abasi: “Këto ajete kanë zbritur në marrëveshjen e Hudejbijes. Në vitin kur i dërguari i All'llahut, Muhammedi (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) së bashku me shokët e tij donin të shkoni për të bërë Umren, numri i të cilëve ishte njëmijë e katërqind (1400), ata mbërritën në vendin e quajtur Hudejbe. Mushrikët i ndaluan për të shkuar në Shtëpinë e Shenjtë (Qabeja). Profeti, me shokët e tij, i prenë kurbanet në Hudejbe.

Më pas ata ranë dakord me mushrikët që vitin e ardhshëm Profeti dhe shokët e tij të shkonin dhe Meka do të ishte e lirë për ta tre ditë dhe në këto ditë të bënin tavavin dhe veprime të tjera.

Pas mbarimit të tre ditëve, menjëherë të ktheheshin në Medine. Kur erdhi viti tjetër, profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), së bashku me shokët e tij, u përgatitën për të kryer Umren. Ata u frikësuan se kurejshët nuk do ta mbanin premtimin, se do t’ia bllokonin rrugën dhe do t’i luftonin. Profeti nuk e donte luftimin me ta në muajin e shenjtë dhe në vendin e shenjtë. Atëherë, All'llahu zbriti këto ajete, që ua lejon myslimanëve luftën, në qoftë se mushrikët e fillojnë luftën.⁸⁰

⁷⁹ *Tefsiri i Fakhrudin Razit*, vëll. 5, f. 127.

⁸⁰ *Mexhmaul Bejan*, vëll. 1, f. 284, komentimin e ajetit në fjalë. I njëjtë me këtë thënie përmendet edhe në komentime të tjera.

Komentimi

Në këto ajete të bekuara Kur'ani urdhëron për luftimin e atyre që nxjerrin armët për të luftuar myslimanët. Pas mbarimit të fazës së durimit të myslimanëve ndaj keqbërjeve dhe ardhjes së fazës së mbrojtjes së vetvetes dhe mbrojtjes së të drejtave të tyre ligjore, Kur'ani ua lejon atyre që armës t'i kundërvihen me armë.

Ajeti thotë: **“Luftoni në rrugën e All'lahut ndaj atyre që luftojnë kundër jush...”**

Fraza: “në rrugën e All'lahut”, sqaron qëllimin themelor të luftës në kuptimin Islam. Sipas tij, lufta nuk është hakmarrje dhe as për të sunduar në tokë dhe as për të pushtuar tokat dhe as për të fituar pasuri. Të gjitha këto janë të kundërshtuara në pikëpamjen islame. Përdorimi i armës është i rregullt kur është në rrugën e All'lahut dhe në përhapjen e rregullave e ligjeve të Tij, që do të thotë; për përhapjen e së vërtetës, të drejtësisë, të Njësimit (teuhidi) dhe për shkuljen e rrënjëve të padrejtësisë, të tiranisë dhe të devijimit.

Ky është dallimi që i dallon luftërat islame nga të tjerat në botë. Ky qëllim i shenjtë vuloë të gjitha dimensionet e luftës në Islam dhe ngjyros cilësinë dhe sasinë e luftës, si dhe llojin e armës dhe veprimin ndaj robërve të zënë në luftë, me ngjyrën “në rrugën e All'lahut”

Fjala “*sebil*” siç thotë Ragibi në Mufredatet e tij, në origjinalitet ka kuptim *tarijk- rrugë e lehtë*. Disa kanë mendimin se është e kufizuar me rrugën e drejtë. Por, duke parë se kjo fjalë përmendet në Kur'an njëherë me kuptimin e rrugës së drejtë dhe herë tjetër me kuptimin e rrugës së kotë, atëherë qëllimi i tyre me këtë thënie mund të jetë e shoqëruar me argumente.

Nuk ka dyshim se përshkrimi i rrugës së drejtë, është rruga e All'lahut, rruga e fesë së vërtetë të Tij, edhe pse përmban probleme dhe lodhje të shumta. Edhe pse është e tillë, ajo është rruga e lehtë për t'u përshkuar, sepse është në përputhje me natyrën krijuese (fitratun) dhe me shpirtin human të njerëzve besimtarë. Për këtë shkak i shohim besimtarët se ata i pranojnë ato vështirësi me zemërgjerësi, edhe nëse i çon ata në vrasje apo martirizim.

Fraza: **“...ndaj atyre që luftojnë kundër jush...”** tregon qartë se ky rregull i sheriatit është i posaçëm për ata që nxjerrin armët dhe i luftojnë myslimanët. Nuk lejohet luftimi i armikut që nuk nxjerr

shpatën dhe nuk e fillon luftën, me përjashtim të disa vendeve të posaçme, që do të përmenden te ajeti i xhihadit.

Një grup komentuesish kanë mendimin se kuptimi i frazës **“...ndaj atyre që luftojnë kundër jush...”** është i kufizuar me orbitë të posaçme, ndërkohë që kuptimi i ajetit është i përgjithshëm dhe i gjerë. Ai përfshin të gjithë ata që i luftojnë myslimanët me çdo lloj mënyre.

Nga ajeti përfitohet se civilët, veçanërisht fëmijët dhe gratë, nuk lejohen që të sulmohen. Ata janë të mbrojtur, sepse nuk luftojnë dhe nuk mbajnë armë.

Më poshtë ajeti porosit për domosdoshmërinë e zbatimit të drejtësisë edhe në fushën e betejës përballë armiqve. Ajeti thotë: **“...por mos e kaloni kufirin, se All’llahu nuk i do ata që e kalojnë kufirin.”**

E vërtetë, sepse lufta në Islam dhe në rrugën e All’llahut nuk lejohet që të ketë tejkalim kufiri. Për këtë Islami porosit që të ruhen parimet morale në luftë, gjë e cila mungon në luftërat e tjera në kohën e sotme. Për shembull, porosit që të mos sulmohen ata që dorëzohen dhe ata që janë të paafte, ose janë të pafuqishëm për luftë, si: të moshuarit dhe të moshuarat, fëmijët dhe gratë. Po ashtu, nuk lejohet të prishen të mbjellat nëpër ara dhe as përdorimi i lëndëve helmuese për të helmuar ujërat e pijshëm të armikut.

Është për të ardhur keq se sot shohim përdorimin e këtyre lëndëve kimike dhe bakteriale. Jo vetëm këto, por sot përdoren edhe lëndë, edhe pse janë të ndaluara nga konventa ndërkombëtare, hidhen mbi trupat e pafajshëm të civilëve, siç janë lëndët fosforike.

Në librin *Nehxhul Belaga* lexojmë se imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), para fillimit të luftës i thotë pjesëmarrësve në ushtrinë e tij: **“Mos i luftoni ata, deri sa ata të fillojnë, sepse ju me përpjekjet tuaja për All’llahun keni një argument dhe me lënien e tyre deri sa ata të fillojnë është argument tjetër i juaji për ata. Nëse ata, me ndihmën e All’llahut, do të mposhten, mos e vrisni atë që ikën, mos përhapni tmerrin, mos i torturoni të plagosurit, mos i bëni keq grave edhe kur ato ju shajnë ju ose ofendojnë prijësit tuaj.”**⁸¹

Duhet përmendur se disa komentues, në mbështetje të disa transmetime, kanë mendimin se ky ajet është shfuqizues i ajetit 77 të sures “Nisa”, që flet për ndalimin e luftës ku thotë **“...largojini duart tuaja...”** Disa të tjerë thonë se ajo është i shfuqizuar me ajetin 36 të

⁸¹*Nehxhul Belaga*, kutub ue resail, nr. 14.

sures “Teube”, që thotë: **“...luftoni të gjithë kundër idhujtarëve...”** Por, e vërteta është se ky ajet nuk është as shfuqizues dhe as i shfuqizuar, sepse ndalimi i myslimanëve për të luftuar kufarët ka qenë në kohën kur myslimanët nuk zotëronin fuqinë e mjaftueshme për përballje. Me ndryshimin e situatave erdhi urdhri që ata të mbrojnë veten e tyre.

Në ajetin pasardhës, që konsiderohet plotësuese e urdhrit të ardhur në ajetin e kaluar, thuhet se mushrikët janë ata që nxorën besimtarët nga shtëpitë e tyre dhe myslimanët provuan ngjyrat e ndryshme të torturave, prandaj myslimanët duhet t’i luftojnë ata kudo që t’i gjejnë.

Ky rregull është si të thuash mbrojte e drejtë dhe ballafaqim me të ngjashëm, sepse ju luftuan dhe ju dëbuan nga Meka: **“Vritini ata kudo që t’i gjeni dhe dëbojini prej vendeve, ashtu siç ju dëbuan ata ju...”** më pas ajeti shton: **“...Fitneja është më e rëndë se vrasja...”**

Çfarë kuptimi ka fjala *fitnetu*? Gjenden hulumtime dhe kërkime të shumta në mesin e komentuesve dhe gjuhëtarëve. Në origjinalitet kjo fjalë vjen nga *fetn* sipas *vaznit metn*. Në Mufredatet e tij Ragibi thotë: “Ajo ka kuptimin e vendosjes së floririt në zjarr për të zbuluar shkallën e cilësisë së tij dhe origjinalitetin e tij.” Disa të tjerë thonë: “Ka kuptimin e vendosjes e floririt në zjarr për ta pastruar nga papastërtitë.”⁸²

Fjala *“fitnetu”* dhe të njëjta në kuptim me të janë përmendur me dhjetëra herë në Kur’anin Fisnik me domethënie të ndryshme. Ndër ato kuptime përmendim:

1- Me kuptimin e sprovimit, siç thuhet në ajetin 2 të sures “Ankebut”: **“Vërtet mendojnë njerëzit, se do të lihen të thonë “Ne besojmë”, pa u vënë në provë?!”**

2- Me kuptimin e kurtheve e të mashtrimit, siç thuhet në ajetin 27 të sures “A’raf”: **“O bijtë e Ademit, le të mos ju mashtrojnë kurrsesi djalli...”**

3- Me kuptimin e fatkeqësisë e të dënimit, siç thuhet në ajetet 13 dhe 14 të sures “Dharijat”: **“Atë Ditë ata do të përcëllohen në zjarr!”**
“Shijoni dënimin tuaj! ...”

⁸²Rubul Meani, vëll. 2, f. 65.

4- Me kuptimin e humbjes, siç thuhet në ajetin 41 të sures “Maide”:

“...Kur All’llahu dëshiron ta lërë dikë në humbje ...”

5- Me kuptimin e shirkut dhe të adhurimit të idhujve, ose me kuptimin e mbylljes së rrugëve për njerëzit, siç thotë ajeti për të cilin po flasim: **“Luftojini ata derisa të zhduket mosbesimi dhe deri sa të mbretërojë besimi vetëm për All’llahun!...”**

Por, me sa duket, të gjithë kuptimet e përmendura për fjalën *fitnetun* përbëjnë një origjinë të përbashkët (siç ndodh në të shumtën e rasteve të fjalët me kuptim të përbashkët). Duke marrë parasysh kuptimin origjinal të kësaj fjale, që ishte vendosja e floririt në zjarr për t’u pastruar nga papastërtitë, për këtë është përdorur në çdo vend me një lloj ashpërsie, siç është: sprovimi, i cili në të shumtën e rasteve është i shoqëruar me ashpërsi dhe me probleme.

Po ashtu, edhe dënimi është një lloj tjetër ashpërsie. Edhe kurthet dhe mashtrimet, të cilët vijnë si pasojë e presioneve dhe vështirësive. Gjithashtu, edhe shirku dhe gjetja e pengesave në rrugën e besimit të njerëzve.

Me fjalë përmbledhëse: Adhurimi i idhujve dhe ato që lindin nga ky besim prej fesadit individual dhe shoqëror, që ishin përhapur në tokën e Mekës së bekuar, ku ai vend i shenjtë hyjnor e i sigurt u ndot nga ky lloj besimi. Fesadi në atë tokë ishte më i ashpër se vrasja. Lidhur me këtë kuptim ajeti në fjalë u thotë myslimanëve se ju nuk duhet ta lini luftimin e mushrikëve nga frika e gjakderdhjes, sepse adhurimi i idhujve është më i ashpër se sa vrasja.

Disa komentues kanë përmendur një alternativë tjetër: kuptimi i fjalës *fitnetun* këtu ka kuptimin e *fesadit* shoqëror nëpërmjet *largimit të besimtarëve nga vendi i tyre*. Në disa raste, ky veprim është më i ashpër se vrasja ose është shkak për vrasjen e njerëzve në shoqëri. Në ajetin 73 të sures “El Enfal” lexojmë thënien e Tij: **“...Nëse nuk veproni ashtu siç jeni urdhëruar, do të bëhet ngatërresë dhe shkatërrim i madh në Tokë...”**, që do të thotë se nëse nuk i pritni marrëdhëniet me kufarët, në tokë do të ndodhë ngatërresë e madhe dhe shkatërrim i madh në tokë.

Pastaj ajeti tregon për një çështje tjetër dhe thotë se myslimanët duhet ta respektojnë përherë Xhaminë e Shenjtë, prandaj kufarët nuk duhen luftuar me armë në këtë vend të shenjtë, vetëm nëse ata e fillojnë luftën ndaj jush: **“...Mos luftoni me ata pranë Xhamisë së Shenjtë, përveç rastit kur ata ju sulmojnë aty brenda!...”**

Por: **“...nëse ata luftojnë me ju aty, atëherë vritini ata! I këtillë duhet të jetë ndëshkimi për jobesimtarët.”**, sepse kur ata e shkelin shenjtërinë e këtij vendi hyjnor e të sigurt, atëherë nuk ka kuptim heshtja dhe duhen përballur me ashpërsi.

Por, përderisa në vijën edukuese për njerëzit Islami e shoqëron qortimin me përgëzimin dhe shpërblimin me dënimin, këtë e bën që kjo vijë të ndikojë në mënyrë të rregullt te myslimanët. Me këtë, në ajetin vijues, Islami hap portën e kthimit e të pendimit duke thënë: **“Por, në qoftë se ata heqin dorë, atëherë All’llahu është vërtet Falës dhe Mëshirëplotë.”**

Vërtet, nëse ata do ta lënë shirkun dhe do t’i fiknin zjarret e fitnes dhe të shkatërrimit, do të jenë vëllezërit tuaj. Ndërsa, përsa i përket dëmshpërblimit dhe shpagimit, të cilat i japin vrasësit pas vrasjes së tyre, këta mushrikë, me lënien e shirkut dhe me shuarjen e zjarreve të fitnes e të shkatërrimit, nuk paguajnë asgjë dhe nuk i përfshin rregulli i dëmshpërblimit.

Disa kanë thënë së fraza: **“Por, në qoftë se ata heqin dorë...”** ka kuptimin e lënies së shirkut e të kufrit. (siç e thamë më parë)

Disa të tjerë kanë thënë se kjo frazë ka kuptimin e ndalimit të luftës në Xhaminë e Shenjtë dhe përreth saj.

Mirëpo bashkimi i dy kuptimeve është i mundshëm.

Ajeti i mëposhtëm tregon për qëllimin e xhihadit në Islam. Ai thotë: **“Luftojini ata derisa të zhduket mosbesimi dhe deri sa të mbretërojë besimi vetëm për All’llahun!...”**

Më pas ajeti shton se, nëse ata mushrikë e lënë besimin e tyre të kotë dhe punët e tyre të këqija, mos u bëni keq atyre: **“...Por, në qoftë se ata heqin dorë nga lufta kundër jush, atëherë s’ka armiqësi, përveçse kundër keqbërësve.”**

Nga pamja e jashtme ky ajet përmend tre qëllime të xhihadit:

- 1- Zhdukja e të këqijave.
- 2- Zhdukja e shirkut dhe e adhurimit të idhujve.
- 3- Përballja me padrejtësinë dhe armiqësinë.

Ka mundësi që domethënia e fjalës *fitnetu* të jetë ajo *idhujtari*. Kështu që qëllimi i parë dhe i dytë i xhihadit të jetë i njëjtë. Po ashtu, supozohet se kuptimi i padrejtësisë është idhujtaria, siç thuhet në

ajetin 16 të sures “Lukman”: **“...Pa dyshim, idhujtaria është një padrejtësi shumë e madhe.”**

Mbështetur mbi këtë bazë, të tre qëllimet e përmendura të xhihadit njësohen, që është përballja e shirkut dhe adhurimi i idhujve, i cili përbën themelin e të gjitha llojeve të fitnes, të padrejtësive dhe të armiqësisë.

Disa komentues thonë se fjala padrejtësi, që përmendet në këtë ajet, ka kuptimin e fillimit të luftës në vendin në Xhaminë e Shenjtë. Mirëpo, supozimi i parë për kuptimin e ajetit, që thotë se të tre qëllimet njësohen në një të përbashkët, ai është më i qëndrueshmi. Është e vërtetë se shirku është një prej vërtetësive të fitnes, por fitneja ka kuptim më të gjerë se sa shirku.

Gjithashtu, është e vërtetë se shirku është një prej vërtetësive të padrejtësisë, por edhe padrejtësia ka kuptim më të gjerë se shirku. Në disa raste shohim se komentimi i padrejtësisë është shirku, kjo për qëllim të sqarimit të një të vërtete.

Pra, në mbështetje të atyre që u thanë, xhihadi në Islam nuk ka si qëllim pushtimin e vendeve, as fitimin e pasurive, as sundimin e tregjeve tregtare, as sundimin e pasurive tokësorë e nëntokësore të një vendi tjetër dhe as për triumfin e racizmit nacionalist mbi një popull tjetër.

Qëllimi i xhihadit në Islam është një nga ato të tre që u përmendën: Heqja e fitnes dhe rrëmujës që çojnë në zhveshjen e lirisë dhe të sigurisë së njerëzve, zhdukja e gjurmëve të shirkut dhe e adhurimit të idhujve dhe përballja me të padrejtët për të mbrojtur të shtypurit.

* * *

Hulumtime

1- Çështja e xhihadit në Islam

Në shumë medhhebe dhe sekte të shpikura e të devijuara shohim se xhihadi nuk ka prani në to. Boshti kryesor në to janë porositë dhe këshillat morale. Madje, kur dikush dëgjon se është shkruar një artikull rreth xhihadit dhe rreth përdorimit të forcës, habitet shumë për shoqërimin e fesë me luftën.

Mirëpo, po të shohim se udhëheqësit e padrejtë, faraonët e të ngjashëm me ta prej nemrudinëve dhe karuninëve, të cilët gjithmonë ishin kundërshtarë të thirrjes reformuese dhe udhëzuese të profetëve

dhe dëshira e tyre është zhdukja e fesë së All'lahut, sqarohet se besimtarët, në të njëjtën kohë që mbështeten te mendja, te logjika dhe te morali i përkryer në veprimet reciproke shoqërore, duhet të përballen me ata të padrejtë e tiranë duke përdorur xhihadin për t'i thyer pengesat dhe barrikadat që vendosin udhëheqësit e padrejtë.

Xhihadi është prej shenjave të jetës për çdo krijesë dhe ai përfaqëson ligjin e përgjithshëm në botën e gjallesave. Të gjitha gjallesat, si: njerëzit, bimët, pemët, kafshët u përballen faktorë zhdukës të tyre, me qëllim që të mbijetojnë. Sqarimet e mëtejshme, rreth kësaj çështje, do vijne në komentimin e ajeteve 95 dhe 96 të sures "Nisa".

Sido që të jetë, prej krenarisë tonë si myslimanë që jemi është se feja jonë i shoqëron çështjet fetare me qeverisjen dhe mbështetet te xhihadi, duke e konsideruar atë një nga shtyllat rregulluese të besimit të kësaj feje. Ajo që është më e rëndësishmja, duhet të kuptohen mirë qëllimet e këtij xhihadi në Islam, sepse ato na dallojnë ne nga të tjerët.

* * *

2- Qëllimet e xhihadi në Islam

Disa perëndimorë këmbëngulin se xhihadi është i kufizuar në xhihad mbrojtjeje dhe përpiqen që të gjitha betejat e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) apo luftërat që ndodhën pas tij t'i drejtojnë nga kjo rrethinë, ndërkohë që nuk ka asnjë argument për këtë çështje dhe se jo të gjitha betejat e Profetit kanë qenë mbrojtëse.

Është më mirë që të kthehemi te Kur'ani në vend që të merremi me këto konkludime të gabuara, për të sqaruar qëllimet e xhihadi nga ana kur'anore.

Siç u tha edhe më lart, xhihadi në Islam ka disa qëllime të lejueshme:

A- Xhihadi për zhdukjen e të këqijave

Të gjithë e dimë se All'llahu ka zbritur për njerëzit sheriata dhe programe për lumturinë, për çlirimin, për përsosurinë, etj. Ai e bëri

detyrë për profetët (*Paqja qoftë mbi ta!*) që këto shariate dhe udhëzime t'ia predikojnë njerëzve. Nëse një njeri apo një grup njerëzish, përfytyrojnë se predikimi i këtyre shariateve në njerëz do të pengojnë fitimet e tij personale dhe do të përpiqen që të vendosin pengesa të ndryshme në rrotat e thirrjes hyjnore, atëherë të dërguarit kanë të drejtë që këto pengesa, së pari, t'i heqin me rrugë paqësore. Nëse nuk sjell dobi, ata duhet të përdorin forcën për të fituar lirinë në rrugën e predikimit.

Me fjalë të tjera, në të gjitha shoqëritë njerëzore, njerëzit kanë të drejtë të dëgjojnë thëniet e thirrësit të vërtetë e të drejtë. Ata janë të lirë në pranimin apo kundërshtimin e thirrjes së profetëve. Nëse një person apo një grup njerëzish do ta kundërshtojë për t'ua hequr këtë të drejtë legjitime njerëzve dhe do të ndalojnë zërin e të vërtetës që të arrijë te njerëzit për t'i çliruar ata nga prangat e robërisë mendore dhe shoqërore, atëherë pasuesit e fesë së vërtetë duhet të përfitojnë nga të gjitha mjetet për këtë liri. Nga këtu, xhihadi fillestar në Islam dhe në fetë e tjera ka qenë e domosdoshme.

Po kështu, nëse disa përdorin forcën dhe tmerrin për t'i detyruar dhe për t'i imponuar besimtarët që të lënë fenë e tyre dhe të kthehen në fenë e tyre të mëparshme, atëherë, besimtarët kanë të drejtë të përdorin të gjitha mjetet për heqjen e këtij detyrimi dhe imponimi.

*

*

*

B- Xhihadi mbrojtës

A është e drejtë që një njeri të sulmohet dhe të mos e mbrojë veten e tij? A është e drejtë që ushtritë agresive të sulmojnë disa popuj dhe këta popuj të mos ngrihen për të mbrojtur veten dhe atdheun e tyre?

Nga këtu lexojmë se të gjitha ligjet njerëzore dhe qiellore ua lejojnë individit apo shoqërisë mbrojtjen e vetvetes, duke përdorur të gjitha mjetet dhe fuqitë që zotërojnë. Ky lloj xhihadi quhet “xhihad mbrojtës”. Ndër ato xhihade kanë qenë: beteja e Hendekut, Uhudit, Mu'tet, Tebukut, Hanijnit, e të tjera beteja islame të ngjyrosura me ngjyrën e mbrojtjes.

Në kohët e sotme shohim shumë armiq të Islamit, të cilët sulmojnë myslimanët dhe ndezin zjarret e luftërave për të sunduar

vendet islame dhe për të grabitur pasuritë e tyre. Si është e mundur që Islami ta lejojë heshtjen përballë këtyre mësymjeve?

* * *

C- Xhihadi për mbrojtjen e të shtypurve dhe të privuarve

Në ajetet e bekuara të Kur'anit Fisnik shohim një degë tjetër të xhihadi, që është xhihadi për mbrojtjen e të shtypurve e të provuarve. Në ajetin 75 të sures "Nisa" lexojmë: **"Ç'keni ju që nuk luftoni në udhë të All'lahut dhe për shpëtimin e të shtypurve: për meshkujt e pafuqishëm, gratë dhe fëmijët, të cilët thërrasin: "O Zoti ynë! Nxirrna nga ky qytet, banorët e të cilit janë keqbërës! Na cakto një mbrojtës dhe na dërgo nga ana Jote dikë që të na ndihmojë!"**

Mbi këtë bazë, Kur'ani u kërkon myslimanëve xhihadin në rrugën e All'lahut dhe në rrugën e shpëtimit të shtypurve dhe të privuarve. Vërtet, të dy këto qëllime janë unike. Përderisa në ajet nuk gjendet asnjë kusht, atëherë kuptojmë detyrën e mbrojtjes të të gjithë të shtypurve e të pafuqishmëve kudo që janë, afër apo larg, brenda apo jashtë.

Me fjalë të tjera: mbrojtja e të shtypurve nga mësymjet e të padrejtëve është parim në Islam dhe duhet kujdesur për të, edhe nëse çështja çon në përdorimin e forcës. Islami nuk do që myslimanët të qëndrojnë si spektatorë ndaj atyre që u ndodhin të shtypurve në botë. Ky është një nga urdhrat e rëndësishëm të sheriatit Islam që flet për meritimin e kësaj feje.

* * *

Ç- Xhihadi për zhdukjen e shirkut dhe të adhurimit të idhujve

Islami e fton njerëzimin që të përqafojë fenë e fundit e të plotësuar. Me gjithë këtë thirrje, Islami e respekton lirinë e besimit. Me këtë, ai u jep ithtarëve të Librit kohën e mjaftueshme për t'u menduar rreth çështjes së përqaimit të Revelatës. Nëse nuk

pranojnë, ai i konsideron si ehlu dhimeh⁸³, të cilët jetojnë me myslimanët sipas kushteve të posaçme e të lehta.

Mirëpo, shirku dhe adhurimi i idhujve nuk janë prej feve e për këtë nuk e meritojnë respektin. Ato janë një lloj paganizmi, sëmundje mendore dhe morale, të cilat duhen shkukur nga rrënjët, sado që të jetë kostoja.

Fjala, liria e besimit dhe respektimi i mendimeve të tjetrit janë të vërteta kur kanë një vlerë dhe rregullsi. Ndërsa shmangia, paganizmi dhe humbja nuk janë asgjë për të merituar respektin. Për këtë, Islami urdhëron për domosdoshmërinë e shkujes së idhujtarisë nga shoqëria, edhe sikur ky veprim të çojë në luftë.

Po ashtu, Islami, së pari, urdhëron për shkatërrimin e gjurmëve të shirkut e të idhujtarisë në mënyrë paqësore. Nëse nuk arrihet paqësisht, atëherë përdoret forca.

Është e vërtetë se Islami e sheh të domosdoshme pastrimin e tokës nga ndyrësitë e shirkut dhe të idhujtarisë. Ai u premton myslimanëve një të ardhme të ndritur, nën hijen e një shteti të vetëm dhe zhdukjen e të gjitha llojeve të shirkut dhe të idhujtarisë.

Nga ato që u thanë më lart, rreth qëllimeve të xhihadi, sqarohet se Islami nuk e ka vendosur atë as për të sunduar, as për të pushtuar dhe as për të grabitur pasuritë e të tjerëve.

Mirëpo, ne e dimë shumë mirë se armiqtë e Islamit, veçanërisht ata që qëndrojnë nëpër kisha dhe orientalistët keqdashës, u përpoqën t'i devijonin të vërtetat e xhihadi islam dhe e akuzuan Islamin për përdorimin e forcës e të shpatës. Gjithashtu, ata shpifën shumë gjëra rreth këtij ligji islam.

Me sa duket, frika dhe tmerr i tyre ka ardhur si pasojë e përparimit të Islamit në botë. E kjo, për shkak të njohurive të larta e të mrekullueshme të programeve të kësaj feje. Për këtë, ata u përpoqën t'i japin Islamit ngjyrat e egërsisë, me qëllim që të ndalonin përhapjen e tij.

* * *

D- Përse xhihadi u bë i ligjshëm në Medine?

E dimë që xhihadi u bë i detyrueshëm për myslimanët në vitin e dytë të hixhrit dhe nuk ka qenë i ligjësuar para kësaj kohe. Shkaku është i qartë, sepse nga njëra anë numri i myslimanëve në

⁸³ Ehlu dhimmeh janë popullsia jomyslimane nën mbrojtjen e myslimanëve (shënim i përkthyesit)

Mekë ka qenë i pakët. Nëse do të kishte urdhër për përballje të armatosur, kjo do të ishte e njëjtë me vetëvrasjen. Nga ana tjetër, armiku në Mekë ishte i fortë, sepse Meka, në realitet, ishte qendra e fuqive kundërshtuese të Islamit dhe myslimanët nuk ishin në gjendje të mbanin armë në të.

Ndërsa, kur profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) shkoi në Medine, numri i besimtarëve u shtua, rrethina e thirrjes u zgjerua brenda dhe jashtë Medines, u themelua shteti islam, u përgatitën mjetet e xhihadit kundër armikut. Përderisa Medina ishte larg nga Meka, myslimanët arritën të kenë një gjendje sigurie dhe qetësie, që të siguronin ekzistencën e tyre dhe të përgatiteshin për t'u përballur me armikun në mbrojtje të Revelatës së tyre.

*

*

*

الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَتُ قِصَاصٌ ۚ فَمَنْ أَعْتَدَى عَلَيْكُمْ
فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا أَعْتَدَى عَلَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ

الْمُتَّقِينَ

“Shkelja e Muajit të Shenjtë do të shpaguhet me shkelje të Muajit të Shenjtë dhe shkelja e të shenjtave do të ndëshkohet në të njëjtën mënyrë. Pra, kushdo që ju sulmon, edhe ju keni të drejtë ta sulmoni atë, ashtu siç ju sulmoi juve! Jini të devotshëm ndaj All’llahut dhe dijeni se All’llahu është me të devotshmit.”

Komentimi

Respektimi i Muajve të Shenjtë me të njëjtën mënyrë

Ky ajet, në mënyrë të përgjithshme, plotëson kërkimin e përmendur në ajetin paraardhës, që fliste për xhihadin. Në realitet, ky ajet është përgjigje për ata që përfytyrojnë se nuk mund të bëhet luftë në Muajt e Shenjtë. Si ka mundësi që Islami urdhëron për luftë në Muajt e Shenjtë?

Për sqarimin e kësaj çështjeje themi: Mushrikët e dinin se Islami i kushtonte vëmendje luftës në Muajt e Shenjtë (Dhul Kaide, Dhul Hixhheh, Muharrem dhe Rexheb), veçanërisht në Xhaminë e Shenjtë dhe në rrethinat e saj. Për këtë, ata donin t’i sulmonin myslimanët në këta muaj, duke u hequr si të paditur për shenjtërinë e tyre, duke menduar se myslimanët ndaloheshin të përballeshin. Në këtë gjendje, ata mund t’ia arrinin qëllimit të tyre.

Ajeti zbulon intrigën e mushrikëve se myslimanët janë përgjegjës për përballjen e luftës, qoftë edhe në Muajt e Shenjtë. Ajeti thotë: **“Shkelja e Muajit të Shenjtë do të shpaguhet me shkelje të Muajit të Shenjtë...”**, domethënë, se, kur armiqët e shkelin shenjtërinë dhe respektin e këtyre Muajve të Shenjtë dhe ju luftojnë në ta, gjithashtu, ju keni të drejtë t’i përgjigjeni me të njëjtën mënyrë, sepse: **“...dhe shkelja e të shenjtave do të ndëshkohet në të njëjtën mënyrë...”**

Fjala *hurumat*, është shumësi i fjalës *hurum* dhe ka kuptimin e *diçkaje që duhet ruajtur dhe duhet respektuar*. I thuhet një vendi *hurum*, sepse ai është vend i respektuar dhe nuk lejohet poshtërimi. U thuhet veprave të ndaluara dhe të këqija haram për këtë shkak. Për këtë, disa vepra kanë qenë të ndaluara në Muajin e Shenjtë dhe në Tokën e Shenjtë.

Fraza: **“...dhe shkelja e të shenjtave do të ndëshkohet në të njëjtën mënyrë...”** përmban një tjetër përgjigje për ata që e kundërshtuan profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), i cili e lejoi luftën në Muajt e Shenjtë, apo në tokën e Mekës së Bekuar, Vendi i Shenjtë dhe i sigurt i All'llahut. Kjo do të thotë se respektimi i Muajve të Shenjtë është i domosdoshëm përballë armikut që e ruan dhe përkujdeset për shenjtërinë e këtyre muajve. Nëse armiku e shkel këtë shenjtëri, me këtë veprim të tij nuk ka vend për respektin e shenjtërisë, lejohet luftimi i tij edhe në këta muaj.

Për këtë qëllim myslimanët u urdhëruan që të përgatiten për xhihad kur ndizet zjarri i luftës, me qëllim që mendimi i mushrikëve për shenjtërinë e këtyre Muajve të mos i mykë mendjet e tyre. Më poshtë ajeti legjitimon një rregull tjetër, i cili zgjidh edhe situatën tonë, në të cilën ndodhemi: **“Pra, kushdo që ju sulmon, edhe ju keni të drejtë ta sulmoni atë, ashtu siç ju sulmoi ju! Frikësojuni All'llahut dhe dijeni se All'llahu është me të devotshmit.”**

Islami, në kundërshtim me krishterimin e sotëm, i cili thotë se, kur një njeri të godet në faqen e djathtë, ktheja atij faqen e majtë⁸⁴, nuk e thotë një rregull të tillë devijues, i cili çon në guximin e sulmuesit dhe në padrejtësinë e madhe të të padrejtit. Madje, edhe të krishterët, në këtë kohë, nuk e zbatojnë këtë rregull. Ata i përgjigjen çdo agresiviteti, qoftë i madh apo i vogël me një sulm më të ashpër. Edhe kjo, po ashtu, është në kundërshtim me kushtetutën e Islamit. Islami thotë: “I padrejti dhe sulmuesi duhet të ndalohen dhe të shtypurit dhe të sulmuarit t’u jepet e drejta që i takon. Dorëzim, në pikëpamjen islame, do të thotë vdekje, ndërsa rezistenca është jeta.”

⁸⁴*Inxhbil Meta*, kreu 5, nr. 39.

Këtu duhet përmendur se kuptimi i ajetit është shumë i gjerë dhe nuk është i kufizuar me çështjen e shpagimit ndaj vrasjes apo krimeve të tjera, por kuptimi i tij përfshin edhe çështjet materiale dhe të drejta të tjera.

Sigurisht që kjo nuk është në kundërshtim me çështjen e faljes së vëllezërve dhe shokëve të penduar.

Nganjëherë, disa njerëz të zakonshëm imagjinojnë se kuptimi i ajetit është: Sikur një njeri të vrasë një njeri tjetër, atëherë kuptimi i përgjigjes me të njëjtën mënyrë ia lejon babait të të vrarit që të vrasë djalin e vrasësit. Ose, kur i rrihet vëllai, i lejohet që ta rrahë vëllanë e atij që e rrahu.

Mirëpo ky është një gabim i madh, sepse Kur'ani thotë: **“...Pra, kushdo që ju sulmon, edhe ju keni të drejtë ta sulmoni atë, ashtu siç ju sulmoi ju!...”**. Këtu nuk e ka fjalën për personat e pafajshëm.

Gjithashtu, nuk duhet imagjinuar se ajeti ka kuptimin: Kur një njeri ia djeg shtëpinë një tjetri, i lejohet të sulmuarit që t'ia djegë shtëpinë sulmuesit. Por, kuptimi i ajetit është që sulmuesi të dëmshpërblejë të sulmuarin me vlerën e shtëpisë së djegur.

Fraza: **“...Frikësojuni All'llahut dhe dijeni se All'llahu është me të devotshmit.”** është një përforcim dhe një vërtetim tjetër i domosdoshmërisë së mostejkalimit të kufirit në mbrojtje dhe në përballjen me të njëjtën mënyrë, sepse ekstremizmi në këtë rast e largon kundërpërgjigjen nga rrethina e devotshmërisë.

Thënia e All'llahut të Madhëruar: **“...dhe dijeni se All'llahu është me të devotshmit.”** tregon se All'llahu nuk e lë vetëm të devotshmin në zgjidhjen e problemeve, por Ai e përkrah dhe e ruan atë.

*

*

*

Ajeti 195

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ

مُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾

“Shpenzoheni pasurinë në rrugën e All’llahut dhe mos e çoni veten tuaj në shkatërrim, por bëni të mira; me të vërtetë, All’llahu i do bamirësit.”

Komentimi

Shpenzimi dhe shpëtimi nga kriza

Ky ajet plotëson ato që u thanë për xhihadin. Ashtu sikurse xhihadi ka nevojë për burra të çiltër dhe me përvojë, po ashtu, ka nevojë për para dhe pasuri. Pra, ai ka nevojë për mbështetje materiale, shpirtërore dhe për mjete luftimi.

Është e vërtetë se faktori më i rëndësishëm në caktimin e vazhdimësisë së luftës, në radhë të parë, janë burrat. Mirëpo, ushtari ka nevojë për mjete lufte, siç janë: mjetet e transportit, mjetet e ndihmës mjekësore dhe ushqimore. Pa këto ai nuk mund të bëjë asgjë.

Nga këtu, Islami e ka bërë detyrë sigurimin e mjeteve të xhihadt me armiqte. Kjo gjë përmendet qartë në ajetin e lartpërmendur, i cili thotë: **“Shpenzoheni pasurinë në rrugën e All’llahut dhe mos e çoni veten tuaj në shkatërrim...”**

Ky kuptim, ka qenë më i vërtetuar në kohën e zbritjes së këtyre ajeteve ku në atë kohë myslimanët ishin shumë të mallëngjyer për xhihad, siç flet Kur’ani në suren “Teube”, ajeti 92: **“Kthehen me sytë e tyre që u rrjedhin lot, ngaqë nuk mundën të gjenin gjë për të dhënë (në rrugë të All’llahut).”**

Fjalja: **“...dhe mos e çoni veten tuaj në shkatërrim...”** edhe pse ka ardhur në lënien e dhënies për xhihadin islam, kuptimi i saj është i gjerë dhe përfshin çështje të tjera. Një prej tyre: Njeriu nuk ka të drejtë të ndjekë rrugën e rrezikshme për të udhëtuar (qoftë nga ana

e sigurisë apo për shkak të faktorëve klimaterikë, etj.) pa u menduar mirë dhe pa pasur rezervime.

Po ashtu, atij nuk i lejohet të hajë një ushqim kur dyshon se është i helmuar. Ai nuk duhet të hyjë në fushën e betejës pa plane të studiuara. Në të gjitha këto raste, njeriu është përgjegjës për veten e tij, nëse e çon atë në rrezik pa asnjë arsye.

Disa të paditur imagjinojnë se të gjitha ngjyrat e xhihadi fillestar është çuarja e vetes në shkatërrim. Madje, ata e konsiderojnë revolucionin e imam Hysejnit (*Paqja qoftë mbi të!*) në Kerbela vërtetësi të kësaj veprë.

Padyshim që kjo imagjinatë lind nga mosnjohja e kuptimit të ajetit të bekuar, sepse çuarja e vetes në shkatërrim ka lidhje me ato çështje, ku qëllimi në to nuk është më i çmuar se sa vetja. Ndërsa kur gjendet qëllim i shenjtë, duhet patjetër sakrifikimi me veten, për ta mbrojtur atë qëllim, siç veproi imam Hysejni (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe të gjithë dëshmorët në rrugën e All'llahut.

A mund të thotë dikush se kur një njeri e sheh Profetin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në rrezik dhe e mbron me veten e tij, duke rrezikuar për hir të Profetit (siç bëri imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) në Betejën e Uhudit dhe në natën kur fjeti në shtratin e tij), se kjo vepër e mbrojtësit është çuarje e vetes në shkatërrim dhe ai bëri një punë të ndaluar (haram)?

Vallë, mos ka kuptimin që ai të qëndrojë duarlidhur, derisa të vritet Profeti, me pretekstin e çuarjes së vetes në shkatërrim e në haram?

Kur qëllimi nuk është i rëndësishëm, njeriu nuk e meriton të sakrifikojë veten e tij në rrugën e këtij qëllimi, edhe nëse qëllimi është i rëndësishëm, por ka mundësi që ai të realizohet me mjete dhe rrugë të tjera më të mira, nuk duhet të çohet vetja në rrezik.

Në fund të ajetit gjendet urdhërimi për bamirësi. Ai thotë: **“...bëni të mira; me të vërtetë All'llahu i do bamirësit.”** Çfarë kuptimi ka këtu bamirësia? Ka disa mendime në fjalët e komentuesve:

E para: Ka kuptimin e të menduarit të drejtë rreth All'llahut (mos mendoni se shpenzimi do të çojë në vështirësinë e jetës suaj);

E dyta: Ka kuptimin e ekonomisë dhe të balancës në çështjen e shpenzimit;

E treta: Përzierja e shpenzimit me moralin e mirë ndaj nevojtarit, në mënyrë që, kur të shpenzohet, ky shpenzim të jetë i

shoqëruar me buzëqeshje, me dashuri dhe të shmanget çdo lloj ngjyre e poshtërimit dhe e të shtirurit. Nuk ka pengesë që domethënia e ajetit t'i përfshijë të tre këto mendime.

* * *

Hulumtime

1-Shpenzimi është pengesë e rënies së shoqërisë

Gjenden lidhje jo materiale mes fjalisë: **“Shpenzojeni pasurinë në rrugën e All’llahut...”** dhe fjalisë: **“...dhe mos e çoni veten tuaj në shkatërrim...”** duke ditur se fjalitë e ajeteve të Kur’anit janë të lidhura dhe të pandara. Me sa duket, lidhja mes këtyre dy fjalive është: Nëse ju nuk shpenzoni në rrugën e All’llahut dhe për xhihadin, vërtet, e keni çuar veten tuaj në shkatërrim.

Ka mundësi që lidhja të jetë më e madhe se kjo që themi. Ky ajet, edhe pse ka ardhur në fundin e ajeteve të xhihadit, sqaron një të vërtetë të përgjithshme shoqërore, se shpenzimi në mënyrë të përgjithshme është shkak i pastërtisë së shoqërisë nga të këqijat shkatërruese, sepse kur individët e shoqërisë nuk e zbatojnë atë, pasuritë do të grumbullohen te një pjesë e shoqërisë.

Nga ky veprim lind edhe shtresa e mjeruar dhe për pasojë do të ndodhë një shpërthim i madh, i cili djeg të pasurit dhe pasuritë e tyre. Nga këtu sqarohet edhe lidhja e shpenzimit me çuarjen e vetes në shkatërrim.

Shpenzimi u sjell mirësi të pasurve para të varfërve, sepse balanca në pasuri e ruan atë, siç thotë imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*): **“Mbrotjini pasuritë tuaja me zekatin.”**⁸⁵

Disa komentues thonë: “Ndalimi i shpenzimit në rrugën e All’llahut çon në vdekjen e shpirtit njerëzor, kjo si shkak i koprracisë. Po ashtu, çon në vdekjen e shoqërisë, për shkak të dobësimit të ekonomisë, veçanërisht në sistemin islam, që është i ngritur mbi themelet e bamirësisë e të dhënies.”⁸⁶

* * *

2- Keqkuptimi i përmbajtjes së ajetit

⁸⁵ *Nehxhul Belaga*, fjala e urtë nr. 146. Uesailu Shiah, vëll. 9, f.15, hadithi 11402.

⁸⁶ *Tefsiri Fi dhilail Kur’an*, vëll. 1, f. 276.

Njerëzit e dhënë pas kësaj jete dhe ata që preferojnë vetëm rehatinë kapen pas fjalisë: **“...dhe mos e çoni veten tuaj në shkatërrim...”** për t’ju shmangur xhihadit në rrugën e All’llahut.

Madje edhe revolucionin e imam Hysejnit (*Paqja qoftë mbi të!*) në Ashura, shkak i së cilit ishte mbrojtja e Islamit dhe qëndrimi i tij, e konsiderojnë vërtetësi të këtij ajeti. Ata janë të pavëmendshëm, se po të ishte e drejtë ajo që thonë, atëherë portat e xhihadit do të mbylleshin njëherë e përgjithmonë.

Në themel gjendet mospërputhje mes dy kuptimeve: shkatërrim dhe martirizim. Shkatërrim do të thotë vdekje pa argument të qartë, ndërsa martirizim do të thotë sakrifikim i njeriut në rrugën e qëllimit të shenjtë për të fituar jetën e përjetshme.

Duhet të shihet, patjetër, me vëmendje kjo e vërtetë, që vetja e njeriut nuk është më e çmuar se sa prania e tij, sepse ka të vërteta që janë më të çmuara se vetja, siç janë: besimi në All’llahun, besimi në Islam, mbrojtja e Kur’anit dhe e qëllimeve të tij të shenjta, mbrojtja e krenarisë së shoqërisë, etj. Këto qëllime janë më të larta se shkatërrimi dhe sheriatit kurrë nuk e ndalon zbatimin dhe ruajtjen e tyre. Në një hadith thuhet se një grup myslimanësh shkuan në Kostandinijë për xhihad. Një mysliman i guximshëm sulmoi ushtrinë romake. Të pranishmit thanë: “E çoi veten e tij në shkatërrim.”

Ebu Ejub el Ensarij tha: *“O njerëz. Ju po i bëni të vil ajetit ndërkohë që ai ka zbritur për ne Ensarët. Ku All’llahu e lartësoi fenë e tij dhe u shtuan përkrahësit e saj, ne i thamë njëri tjetrit fsheburazi jo në praninë e të dërguarit të All’llahut: “Pasuritë tona humbën dhe All’llahu e forcoi Islamin.” Sikur të vepronim ashtu siç duhet me pasuritë tona nuk do të kishte humbur asgjë prej saj. Atëherë All’llahu i zbriti të dërguarit të Tij përgjigjen për neve për ato që thamë. Prandaj, shpenzoni në rrugën e All’llahut dhe mos i çoni vetat tuaja me duart tuaja në shkatërrim. Shkatërrimi ishte që pasurinë ta shpenzonim aty ku duhet dhe t’i linim shfajësimet.”*⁸⁷

* * *

3- Cili është kuptimi i bamirësisë?

Zakonisht, kuptimi i bamirësisë është shpenzimi dhe dhënia të tjerëve. Mirëpo, nganjëherë vjen me kuptim më të gjerë dhe përfshin çdo punë të mirë. Madje, edhe shkaqet për fitimin e dijes së dobishme, siç thuhet në një hadith profetik: “Adhuroje All’llahun sikur ti e sheh Atë, nëse nuk e sheh, Ai të sheh ty”, janë quajtur bamirësi⁸⁸

Është e natyrshme se, nëse besimi i njeriut do të jetë deri në atë shkallë, sa që i duket se e sheh All’llahun dhe beson se Ai është i pranishëm dhe mbikëqyrës në çdo situatë, ai njeri do të interesohej për kryerjen e punëve të mira dhe do t’i shmangej gjynahut dhe mëkatit.

⁸⁷ *Tefsirul Mijzan*, vëll. 2, f. 73. *Tefsiri Rubul Meanij* dhe *Tefsirul Kebijr*, fundi i komentimit të ajetit në fjalë.

⁸⁸ *Tefsiri Fi dhilail Kur’an*, vëll. 1, f. 276. *Bihar Anuar*, vëll. 67, f. 196 dhe 219.

Ajeti 196

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ^٤ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ^٥ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ^٦ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ^٧ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ^٨ ذَلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

“Plotësojeni Haxhin dhe Umren për hir të All’llahut. Nëse në këtë rrugë pengoheni, atëherë therni kurban, sipas mundësisë, dhe mos i rruani kokat tuaja, derisa të arrijë kurbanin në vend! Cilido prej jush që është i sëmurë ose që ka ndonjë plagë në kokë, le ta zëvendësojë me agjërim, lëmoshë ose kurban. Kur të jeni të sigurt, ai që prej jush kryen Umren deri në Haxh, le të therë kurban, sipas mundësisë. Ndërsa ai që nuk ka mundësi, është i detyruar të agjërojë tri ditë në Haxh dhe shtatë ditë pas kthimit nga Haxhi; këto janë dhjetë ditë të plota. Kjo është për ata që nuk banojnë në Mekë. Jini të devotshëm ndaj All’llahut dhe dijeni se Ai dënon ashpër.”

Komentimi

Disa rregulla të rëndësishme të Haxhit

Nuk dihet saktë zbritja e ajeteve të Haxhit në Kur’an, por disa komentues të mëdhenj thonë se kanë zbritur në Haxhin e Lamtumirës.⁸⁹

Disa të tjerë thonë se fjalia: “...Nëse në këtë rrugë pengoheni, atëherë therni kurban, sipas mundësisë...” ka zbritur pas ndodhisë së Hudejbes, e cila ndodhi në vitin e gjashtë të hixhrit,

⁸⁹ Tefsiri el Mizan, vëll. 2, f. 75, në fund të ajetit në fjalë.

në të cilin myslimanët u ndaluan të vizitojnë Shtëpinë e Shenjtë të All'lahut.⁹⁰

Në këtë ajet përmenden shumë rregulla:

1- Në fillim të ajetit gjendet përforcim për veprat e Umres dhe të Haxhit. Këto duhet të bëhen për hir të All'lahut dhe në kërkim të kënaqësisë së Tij. Ajeti thotë: **“Plotësojeni Haxhin dhe Umren për hir të All'lahut...”** nga kuptohet se Haxhi dhe Umra nuk duhet të bëhen me nijet tjetër përveç qëllimit hyjnor. Gjithashtu, edhe veprat e tjera adhuruere të kryhen të plota me nijet për All'lahun, siç thotë fjala në fillim të ajetit **“Plotësojeni”**

2- Më pas ajeti flet për ata njerëz që nuk u jepet mbarësia për kryerjen e veprimeve të Haxhit dhe të Umres pas veshjes së ihramit. Kjo mund të ndodhë për shkak të ndonjë shkakut, si sëmundja e rëndë apo frika nga armiku, e të tjera. Ai thotë: **“...Nëse në këtë rrugë pengoheni, atëherë thorni kurban, sipas mundësisë...”** Sipas ajetit, ky njeri, në këto raste, thotë kurban, nëse ka mundësi dhe e zhvesh ihramin. Gjithashtu, ne e dimë se kurban mund të jetë deve, lopë apo dash dhe ky i fundit është kurban që kushton më pak. Për këtë edhe ajeti thotë: **“...thorni kurban, sipas mundësisë...”** që tregon për dash.

Më poshtë ajeti i bekuar flet për një çështje tjetër prej çështjeve të Haxhit: **“...dhe mos i rruani kokat tuaja, derisa të arrijë kurbanin në vend!...”** Vallë, kjo ka lidhje me njerëzit që pengohen për kryerjen e Haxhit apo i përfshin të gjithë haxhinjtë? Disa komentues kanë zgjedhur mendimin e parë dhe thanë se vendi ku do të theret kurbanin është Vendi i Shenjtë (Qabja).

Disa të tjerë thonë se kuptimi është vendi ku ndodhi pengesa dhe e argumentojnë me veprën e profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në ndodhinë e Hudejbes, e cila ndodhet jashtë Vendit të Shenjtë të Mekës. Në atë vend, profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) pas pengimit nga ana e mushrikëve për të hyrë në Mekë, e ther kurbanin e tij në këtë vend dhe i urdhëroi shokët e tij të veprojnë ashtu si veproi ai.

Mirëpo, një grup tjetër komentuesish kanë thënë se fjalia është për të gjithë haxhinjtë. Përmbajtja e saj është: Askush nuk ka të drejtë as të shkurtojë e as të rruajë kokën e të heqë ihramin, vetëm kur të

⁹⁰ *Tefsiri Fi dbilalil Kur'an*, vëll. 1, f. 277.

therë kurbanin në vendin e tij (therja e kurbanit në Haxh bëhet në Mina dhe kur kryhet Umra, kurbanit theret në Mekë.)

Pra, kuptimi i kryerjes së kurbanit në vendin e tij është që ky kurban të bëhet në vendin e therjes dhe atje të theret. Përdorimi i fjalës “*el hedji*” është përdorur si metonimi në vend të fjalës “*edh dhebbu*”. Por, në gjuhën shqipe të dyja këto fjalë kanë kuptimin e *therjes*.

Po të marrim parasysh anën e përgjithshme të shprehjes së përdorur në ajetin e bekuar, komentimi i dytë, nga pamja e jashtme, duket se është më i përshtatshëm. Ai përfshin të penguarit dhe jo të penguarit për kryerjen e Haxhit a të Umres.

Pastaj ajeti thotë: **“...Cilido prej jush që është i sëmure ose që ka ndonjë plagë në kokë, le ta zëvendësojë me agjërim, lëmoshë ose kurban...”**

Fjala *nusuk* është shumësi i fjalës “*nesiketun*”, që do të thotë *kafshë e therur*. Gjithashtu, kjo fjalë ka ardhur edhe me kuptimin e adhurimit.⁹¹

Për këtë, Ragibi, në librin “El Mufredat”, pasi e komenton këtë fjalë me kuptimin e adhurimit, thotë: “Ky term thuhet për veprat e Haxhit dhe fjala “*nesiketun*” e ka kuptimin “*dhebihatun*” - *therje*.”

Disa komentues thonë se origjina e fjalës “*nusuk*” është *kallëp argjendi*. Thuhet se për fjalën *adhurim* përdoret kjo fjalë, për shkak se ajo e pastron njeriun nga papastërtitë.⁹²

Sido që të jetë, kuptimi i ajetit është se ky njeri është zgjedhës mes tri gjërave: agjërim, ose lëmoshë, ose therje dashi. Sipas transmetimeve të Ehlit Bejtut agjërimi duhet të bëhet tri ditë, lëmosha të jepet për gjashtë nevojtarë. Në një transmetim tjetër thuhet dhjetë të varfër dhe fjala *nusuk* ka kuptimin e *dashit*.⁹³

Pastaj ajeti shton: **“...Kur të jeni të sigurt, ai që prej jush kryen Umren deri në Haxh, le të therë kurban, sipas mundësisë...”** Kjo është treguese se në Haxhin Temetu⁹⁴ duhet therur

⁹¹ *Mexhmaul Bejan*, vëll. 1, f. 290.

⁹² *Tefsirul Kebijr*, vëll. 5, f. 152.

⁹³ *Mexhmaul Bejan*, vëll. 1, f. 291. I njëjtë me këtë komentim përmendet edhe në *Tefsirin e Kurtubijut* që përmend hadithin nga profeti Muhammed (*Pagja dhe bekimet e All'llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për agjërimin dhe ushqimin e nevojtarëve.

⁹⁴ Haxhi *Temettu'* është i posaçëm për ata që ndodhen më shumë se 48 milje, ose 16 farsakh larg Mekës. (Farsakh: ka kuptimin e njësisë matëse; 1 farsakh është e barabartë me 5 km e 200 m) kështu që 16 farsakh është e barabartë me afërsisht 92 kilometra). Kurse Haxhi

kurbani, pasi Haxhiu ka kryer Umren. Nuk ka dallim nëse kurban i është deve, lopë apo dash. Kurban duhet të bëhet para zhveshjes së ihramit. Për origjinën e fjalës *el bedji* ka dy thënie, sipas të ndjerit Tabersij: E para: Ajo vjen nga fjala “*el bedijetu*”, për shkak se në realitet kurbanet janë dhuratë për shtëpinë e All’llahut. E dyta: Ajo vjen nga lënda “*el bidajetu*”, sepse kafsha e caktuar për therje, së bashku me Haxhiun, sillen te shtëpia e Shenjtë e All’llahut, ose është udhëzues për atë në Shtëpinë e All’llahut.

Mirëpo, Ragibi, në Mufredatet e tij, thotë se kjo fjalë vjen nga *el bedijjetun*. Ai thotë se *bedjun* është shumësi dhe njëjësi i saj është *el bedijjetun, dhuratë*. Në fjalorin “Mekajisu Lugati” përmenden dy origjina të kësaj fjale; *el bidajetu, udhëzimi* dhe *el bedijetu, dhurata*. Por nuk gjendet pengesë që të dy këto origjina të kësaj fjale të bashkohen te *el bidajetu*, sepse kuptimi i fjalës *bidajetu, udhëzim*, ka kuptimin e një diçkaje që i dhurohet një tjetri. (Mendo thellë!)

Ajeti sqaron rregullin e njerëzve që nuk kanë mundësi të therin kurban në Haxh. Ai thotë: **“...Ndërsa ai që nuk ka mundësi, është i detyruar të agjërojë tri ditë në Haxh dhe shtatë ditë pas kthimit nga Haxhi; këto janë dhjetë ditë të plota...”**

Kuptimi është se kur një njeri nuk gjen kafshë për kurban ose nuk ka mundësi financiare, duhet ta kompensojë me agjërimin e dhjetë ditëve. Tri ditë (ditën e shtatë, të tetë dhe të nëntë të muajit Dhul Hixhe) t’i agjërojë në ditët e Haxhit (këto janë ditët ku lejohet agjërimi në udhëtim) dhe shtatë ditët e tjera i agjëron kur të kthehet në vendin e tij.

Është e qartë se po të mblidhet treditëshi i agjërimin në Haxh dhe shtatë pas kthimit në vendin e tij, shuma është dhjetë ditë. Mirëpo, Kur’ani thotë dhjetë ditë të plota.

Disa komentues kanë thënë se lidhësja në gjuhën arabe *uan*, që përmendet në ajet, nganjëherë ka *kuptimin e shumësit* dhe herë tjetër edhe *kuptimin e zgjedhjes*. Me qëllim që të hiqet dyshimi, ajeti e përforcon me numrin dhjetë. Gjithashtu, ka mundësi që përdorimi i fjalës *kamiletin, të plota*, tregon se agjërimi i dhjetë ditëve zë plotësisht vendin e kurbanit. Për këtë, duhet që haxhinjtë të binden se ky veprim ka po atë shpërblim sikur kanë bërë kurban.

Disa të tjerë kanë thënë: “Kjo shprehje tregon për një çështje interesante, që përmban numrin dhjetë, për shkak se ai është numri më i plotë i tyre. Kjo për faktin se numërimi rritet nga njëshi për të shkuar te dhjeta në formë plotësimi.”

Kiran dhe ai *Ifrad* është i lidhur me ata njerëz, që janë në distancë më të shkurtër nga Meka sesa ajo që u përmend.

Në fund ajeti paraqet një rregull tjetër dhe thotë: **“...Kjo është për ata që nuk banojnë në Mekë...”** Është e njohur në mesin e juristëve islamë, se çdo njeri, që është 48 milje larg Mekës, ka për detyrë të bëjë *Haxhin Temettu'*. Ndërsa ai, që është më afër se kjo distancë, duhet të kryerjë *Haxhin Kiran* apo *Haxhin Ifrad*, në të cilin Umra e tij është pas kryerjes së riteve të Haxhit.⁹⁵

Pas sqarimit të këtyre shtatë rregullave, në fund ajeti urdhëron për devotshmëri. Ai thotë: **“...Jini të devotshëm ndaj All'lahut dhe dijeni se Ai dënon ashpër.”**

Ka mundësi që ky përforsim e ka burimin te ajo se Haxhi është adhurim i rëndësishëm në Islam dhe myslimanët nuk duhet të tolerojnë në kryerjen e riteve të tij, sepse kjo do të çonte në dëme të mëdha. Nganjëherë e bëjnë Haxhin të pavlefshëm dhe zhduken mirësitë e tij.

Hulumtime

1- Rëndësia e Haxhit në mesin e detyrimeve islame

Haxhi konsiderohet një prej adhurimeve të rëndësishme në shëriatin islam. Ai ka ndikim të madh dhe mirësi të shumta. Ai është burimi i madhështisë së Islamit, fuqisë së fesë dhe i unitetit të myslimanëve. Haxhi është parrullë adhurimi, që i tmerron armiqtë dhe për çdo vit ripërtërin gjakun në damarët e myslimanëve.

Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) e ka quajtur Haxhin “Dija e Islamit dhe simboli i tij”. Në momentet e fundi të jetës së tij ai la porosi duke thënë: **“Për All'lah, për All'lah, për All'lah, kujdesuni për Shtëpinë e All'lahut tuaj dhe mos e lini atë të zbratur derisa të jeni gjallë, sepse, nëse lihet, nuk do të jeni të fisnikshëm.”**⁹⁶

Armiqtë e Islamit e kanë kuptuar shumë mirë rëndësinë e Haxhit. Njëri prej tyre ka thënë: “Ne nuk mund të triumfojmë mbi myslimanët derisa Haxhi të vazhdojë te ata.”

⁹⁵ Detajet rreth këtij subjekti dhe sqarimet e radhës së riteve të përmendura gjenden në librat e jurisprudencës-Fikhut.

⁹⁶ *Nehxhul Belaga*, kitabi 47, testamenti i imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) për dy djemtë e tij, Hasanin dhe Hysejnin (*Paqja qoftë mbi ata të dy!*).

Një dijetar ka thënë: “Mjerë myslimanët nëse nuk e kanë kuptuar domethënien e Haxhit. Mjerë armiqtë e tyre, nëse e kuptojnë domethënien e tij.”⁹⁷

Në një hadith të njohur të prijësit të besimtarëve, imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*), në cilësimin e rregullave të Islamit, flet për rëndësinë e madhe të Haxhit. Ai ka thënë: **“All’llahu e ka bërë detyrë besimin për t’u pastruar nga shirku...dhe Haxhin për të forcuar fenë.”**⁹⁸

E mbyllim këtë paragraf me hadithin e transmetuar nga imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*), sqarimi i detajuar i tij do të vijë në komentimin e ajeteve 26-28 të sures “Haxh”. Ai ka thënë: **“Feja do të vazhdojë të qëndrojë përderisa qëndron Qabja.”**⁹⁹

*

*

*

2- Llojet e Haxhit dhe sqarimi i veprave të tij

Juristët islamë, duke u mbështetur në studimin e ajeteve kur’anore dhe të haditheve të profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), e kanë ndarë Haxhin në tri lloje: *Haxhi Temettu’*, *Haxhi Kiran* dhe *Haxhi Ifrad*.

Haxhi Temettu’ është i posaçëm për ata që ndodhen më shumë se 48 milje,ose 16 farsakh larg Mekës. (Farsakh: ka kuptimin e njësisë matëse; 1 farsakh është e barabartë me 5km e 200m) kështu që 16 farsakh është e barabartë afërsisht me 92 kilometra).

Kurse *Haxhi Kiran* dhe *Haxhi Ifrad* është i lidhur me ata njerëz, që janë në distancë më të shkurtër nga Meka sesa ajo që u përmend.

Në *Haxhin Temettu’*, në fillim haxhiu kryen Umren, pastaj e heq ihramin deri në ditët që fillojnë ritet e Haxhit, që janë ditë të posaçme për të.

Por, në *Haxhin Kiran* dhe atë *Ifrad*, në fillim kryhen ritet e Haxhit, pastaj fillohet me Umren.

Veprimet e *Haxhit Temettu’* janë si vijon:

Në fillim haxhiu vesh ihramin në vendet e posaçme, të cilat quhen Mijkat. Me veshjen e ihramit, haxhiu jep besën e lënies dhe të mënjanimi të të ndaluarave (*haram*). Ihrami është veshje jo e qepur. Pas veshjes së ihramit ai drejtohet për të shkuar në Shtëpinë e All’llahut, duke shqiptuar telbijen (që do të thotë: “lebbejke

⁹⁷ *Shububat haule islam*.

⁹⁸ *Nehxhul Belaga*, fjala e urtë nr. 252.; në tekstin e Ibn Ebi Hadijdit thuhet për afrimitetin e fesë, që do të thotë se Haxhi është shkak i unitetit të ymetit islam.

⁹⁹ *Uesailu Shiah*, vëll. 8, f. 14, Kreu i moslënies së Haxhit në Mekë, hadithi 5.

all'llahumme lebbejk'' të përgjigjem ty o All'llah, të përgjigjem..). Pastaj fillon me kryerjen e tavafit (rrotullimi rreth Qabes) që është shtatë rrotullime. Pas tavafit fal dy rekate namaz te Mekami i Ibrahimit (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili quhet Namazi i Tavafit. Pas namazit, kryen shtatë herë ecjen mes Safas dhe Mervas. Pas kryerjes së *Sa'it* (ecjes), Haxhiu shkurton pak nga flokët e tij ose nga thonjtë. Me këtë veprim heq ihramin.

Pastaj, vesh përsëri ihramin për të kryer ritet e Haxhit, duke shkuar së bashku me haxhijtë në Arafat, e cila është shkretëtirë larg Mekës me një distancë katër fasakh. Aty qëndron deri në perëndim. Në Arafat haxhiu duhet të adhurojë, të lutet. Pas perëndimit të diellit, nisët për të shkuar në *Mesh'aril Haram*. Ky është afërsisht dy fasakh e gjysmë larg Mekës. Aty qëndron deri në mëngjes. Pas lindjes së diellit, nisët për të shkuar në Mina, që ndodhet afër Mesh'arit. Në këtë ditë, që është Dita e Kurban Bajramit, Haxhiu gjuan nga shtatë guriçka në tre vende (*xhemertul akabeh*). Pas gjuajtjes së guriçkave, Haxhiu rruan kokën dhe pret kurbanin. Pas këtyre veprimeve heq ihramin.

Pastaj, ai kthehet në Mekë ose atë ditë ose të nesërmen. Bën tavaf rreth Qabes, fal Namazin e Tavafit, bën ecjen mes Safas dhe Mervas, bën Tavafin e Grave dhe fal namazin e këtij tavafi. Në ditën e njëmbëdhjetë të muajit Dhul Hixh'xheh, gjuan përsëri guriçkat, në tre vende nga shtatë guriçka. Në natën e njëmbëdhjetë dhe të dymbëdhjetë qëndron në tokën e Minasë. Me këtë renditje, ritet e Haxhit janë një ringjallje e kujtimeve historike, që kanë lidhje me pastrimin e shpirtit. Gjithashtu, këto rite kanë edhe dobi të shumta shoqërore. Të gjitha këto do t'i përmendim në ajetet që flasin për këto dobi.

* * *

3- Përse u shfuqizua një pjesë e Haxhit Temetu?

Nga ana e jashtme e ajetit në fjalë duket se detyra e njerëzve që ndodhen larg Mekës është kryerja e *Haxhit Temettu'*. (Ky lloj Haxhi fillon me Umren dhe pas kryerjes së saj, heq ihramin dhe e vesh përsëri për të kryer ritet e Haxhit.)

Ne nuk zotërojmë asnjë argument që të flasë për shfuqizimin e këtij ajeti. Ka transmetime të shumta, që gjenden në librat e myslimanëve, të cilat flasin për këtë çështje. Transmetues të njohur nga Ehli Synneti,

që thonë për mosshfuqizimin e këtij ajeti, janë: Nesaiju në *Sunenin* e tij, Ahmedi në *Musnedin* e tij, Ibn Maxhah në *Sunenin* e tij, Bejhakiju në *Sunen el Kubra*, Tirmidhiu në *Sabihun* e tij, Muslimi në *Sabihun* e tij. Ka hadithe të shumta që flasin për *Haxhin Temettu'*, që thonë se ky rregull nuk është shfuqizuar dhe se do të vazhdojë deri në Ditën e Kiametit. Të shumtë janë juristët nga Ehli Synneti, të cilët thonë se lloji më i mirë i Haxhit është *Haxhi Temettu'*, edhe pse në anë të tij ata e lejojnë *Haxhin Kiran* dhe *Haxhin Ifrad* me kuptimin që u tha më parë.

Por, është edhe hadithi i njohur, i transmetuar nga Umer ibn Khatabi, i cili ka thënë: “Dy *mut'a* kanë qenë të lejuara në kohën e Profetit; *mut'a*ja e Haxhit dhe *mut'a*ja e grave, e unë i ndaloj ato dhe ndëshkoj për to.”¹⁰⁰

Fahri Raziu, në fundin e këtij ajeti, pas përmendjes së këtij hadithi, thotë: “Kuptimi i *mut'atul haxh* është kur Haxhiu bashkon dy ihramet (ihramin për Haxhin dhe ihramin për Umren), pastaj e shkëput nijetin e Haxhit dhe kryen Umren individuale dhe pas kësaj kryen Haxhin.”¹⁰¹

Është e natyrshme se askush nuk ka të drejtë të shfuqizojë rregulla nga sheriat, përveç profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Ndërsa thënia se Profeti ka thënë kështu e kështu dhe unë them kështu, është shprehje e papranueshme nga çdo njeri. A mund të lihet urdhri i Profetit apo zëvendësimi i tij me urdhra të tjerë?!

Sido që të jetë, shumë nga dijetarët e Ehli Synnetit në këtë kohë e kanë lënë hadithin e përmendur. Ata thonë se *Haxhi Temettu'* është lloji më i mirë i Haxhit dhe e kryejnë atë.

*

*

*

¹⁰⁰ *Musnedi i Ahmedit*, vëll. 2, f. 325, hadithi 14191; *Et Temhijid*, vëll. 8, f. 342, futnota nr. 65

¹⁰¹ *Tefsirul Kebijr*, vëll. 5, f. 153.

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَةٌ ۖ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ
وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۚ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۖ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ
الزَّادِ التَّقْوَىٰ ۚ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ
تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ
الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ۖ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَيْتُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ
الضَّالِّينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ
اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾

“Haxhi është në muaj të caktuar. Kushdo që i vë detyrë vetes të kryejë Haxhin, le të largohet nga marrëdhëniet intime, grindjet dhe sharjet. Çdo vepër të mirë që bëni, All’llahu e di. Pajisuni me gjërat që ju nevojiten për rrugë dhe dijeni se pajisja më e mirë është devotshmëria. Prandaj, jini të devotshëm ndaj Meje, o njerëz të mençur!

Nuk është gjynah të kërkonit nga Zoti juaj ndonjë të mirë. E, kur të ktheheni nga Arafati, përmendni All’llahun në vendet e shenjta! Përmendni Atë që ju ka udhëzuar në rrugën e drejtë, sepse ju më parë ishit të humbur!

Mandej, kthehuni, siç kthehen të gjithë të tjerët dhe kërkonit falje prej All’llahut! Padyshim, All’llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”

Pajisja dhe malli më i mirë

Këto ajete të bekuara vazhdojnë me sqarimin e rregullave të Haxhit dhe vizitën e Shtëpisë së All'llahut. Ajo cakton disa rregulla të tjera të sheriatit:

1- Ajeti thotë: **“Haxhi është në muaj të caktuar...”**¹⁰²

Këta muaj janë: Shevali, Dhul Kaide dhe Dhul Hixh'xheh. (Ky i fundit, i plotë ose dhjetë ditët e para të tij) dhe quhen muajt e Haxhit, sepse një pjesë e punëve të Haxhit dhe të Umres nuk mund të kryhen në muajt e tjerë. Dhe, një pjesë tjetër duhet të kryhen nga dita e nëntë deri në ditën e dymbëdhjetë të muajit Dhul Hixh'xheh. Shkaku është se Kur'ani nuk i ka përmendur emrat e këtyre muajve, sepse ato janë të njohur nga të gjithë.

Më pas ky ajet përmban mohimin e një zakoni pagan të kohës së xhahiljetit, të cilët i ndërronin këta muaj në raste lufte. Ata, ose i afronin, ose i shtynin më pas këta muaj. Kur'ani u thotë atyre se këta muaj janë të njohur dhe të caktuar, prandaj nuk është e rregullt as afrimi dhe as shtyrja e tyre sipas dëshirës.¹⁰³

2- Më pas ajeti i urdhëron ata që veshin ihramin e Haxhit dhe të fillojnë ritet e tij: **“...Kushdo që i vë detyrë vetes të kryejë Haxhin, le të largohet nga marrëdhëniet intime, grindjet dhe sharjet...”**

Në origjinal fjala “*refethe*” ka kuptimin e *fjalëve apo bisedave që përmbajnë të këqija më përgjithësuese se sa çështje erotike*. Më pas është përdorur si metonimi për marrëdhëniet intime. Mirëpo, disa komentues thonë se kjo fjalë nuk shqiptohet vetëm në prani të grave. Nëse biseda kryhet në mungesë të grave, nuk konsiderohet *refeth*.¹⁰⁴

Disa të tjerë thonë se kjo fjalë ka kuptimin e animit praktik kah gratë, si: prekja e tyre, afrimi trupor me to, i cili mbaron me marrëdhënie seksuale.¹⁰⁵

Fjala *fusuk* ka kuptimin e *mëkatit dhe largim nga përulja ndaj All'llabut*.

Fjala “*xhidal*” vjen me kuptimin e *bisedave të shoqëruara me grindje*. Në origjinal ka kuptimin e *shtrëngimit të litarit dhe të mbledhjes së tij*. Për këtë, ky kuptim është përdorur në *xhidal*, sepse kur dy njerëz bëjnë debat i

¹⁰² Përderisa nuk ka muaj me emrin e Haxhit, për këtë komentuesit thonë se gjendet aludim në fjali që është: “Muajt e Haxhit janë të caktuar.” disa të tjerë thonë se nuk gjendet aludim. Ata supozojnë se fjalia është metonimi, për shkak të lidhjes së fortë mes Haxhit dhe këtyre muajve të posaçëm.

¹⁰³ *Mexhmanul Bejan*, vëll. 1, f. 293. dhe *Tefsirul Kebijr*, vëll. 5, f. 160.

¹⁰⁴ *Tefsirul Kebijr*, vëll. 5, f. 164.

¹⁰⁵ *Tebkijje fi kelimatil Kur'anil Kerijm*.

ashpërsojnë fjalët mes tyre dhe secili përpiket të mbrojë mendimin dhe pikëpamjen e vet.

Sido që të jetë, ky urdhër ka ardhur për Haxhijtë, që të mos u afrohen grave dhe t'i shmangen gënjeshtërs dhe grindjeve kur janë të veshur me ihram. Mos harrojmë, se këto vepra janë të ndaluara edhe në kohët e tjera.

Ky ndalim përmendet në veprat e Haxhit, në brendësi të njëzet e pesë të ndaluarave, që kanë të bëjnë me njeriun që vesh ihramin.

Po ashtu, në Haxh është haram debatimi dhe betimi te All'llahu, qoftë me të drejtë apo jo, si për shembull: "Po, për All'llah!", "Jo, për All'llah!"

Duhet që atmosfera e Haxhit të jetë e pastër nga kënaqësitë seksuale, nga mëkatet, nga debatet, etj. Që të bëhet e tillë, kjo lloj atmosfere kërkon çiltërsi dhe lënien e kënaqësive materiale, me qëllim që shpirti i njeriut të fitojë nga ajo atmosferë e pastër fuqi të reja për ta drejtuar drejt Botës Tjetër, larg nga bota materiale. Në të njëjtën kohë, kjo atmosferë të forcojë dashurinë, unitetin dhe vëllazërinë mes myslimanëve.

Sigurisht, çdo rregull i sheriatit për Haxhin është i sqaruar në librat e jurisprudencës në kapitujt e riteve të Haxhit.

3- Në vijim ajeti sqaron çështjet shpirtërore të Haxhit dhe të asaj që ka lidhje me çiltërsinë. Ajeti thotë: **"...Çdo vepër të mirë që bëni, All'llahu e di..."**

Kjo është mirësia që marrin punëmirët. Faza e parë e kënaqësisë së njeriut besimtar është ndjenja e tij se ato që bën në rrugën e All'llahut, Ai i shikon ato. Oh çfarë kënaqësie!

Më poshtë ajeti shton: **"...Pajisuni me gjërat që ju nevojiten për rrugë dhe dijeni se pajisja më e mirë është devotshmëria..."**

Kjo frazë e ajetit urdhëron për pajisjen me ushqime. Thuhet se një grup njerëzish nga Jemeni shkuan në Haxh pa marrë asnjë lloj ushqimi me vete. Ata thoshin: "Ne jemi miqtë e All'llahut dhe ushqimi ynë është tek Ai." Mirëpo sipas ajetit, All'llahu urdhëron që secili të marrë me vete ushqimin e tij, që Ai ua ka përgatitur.

Në të njëjtën kohë, ajeti tregon për një pajisje shpirtërore, që është devotshmëria. Sa e madhe është nevoja për këtë lloj pajisjeje tjetër?!

Fraza shpalos një kujtesë për myslimanët, që ata të përqendrohen te ana shpirtërore në Haxh dhe t'i hapin dritat e syve të zemrës së tyre, që të shohin kuptimet e thella që gjenden në mejdanin e Haxhit. Të

mendojnë për historinë e të dërguarve, të meditojnë rreth sakrificës së Ibrahimit, heroi i Teuhidit. Në këtë vend të njihen me madhështinë e All'llahut Fuqiplotë. Duhet që Haxhiu të frymëzohet te ky mejdan dhe të marrë pajisjen më të mirë, që e mbështet për vazhdimin e rrugës së tij drejt All'llahut, për aq kohë sa i ka mbetur nga mosha e tij.

“...Prandaj, jini të devotshëm ndaj Meje, o njerëz të mençur!”

Këtu fjalët u drejtohen njerëzve të mençur. Përqendrimi në ta, për t'u veshur me devotshmëri është se ata janë në gjendje të pajisen me të ashtu siç duhet. Këta lloj njerëzish marrin nga Haxhi të gjitha mirësitë e tij, ndërsa të tjerët, marrin vetëm lëvozhgën e jashtme.

Ajeti i mëposhtëm heq disa dyshime për çështjen e Haxhit dhe thotë: **“Nuk është gjynah të kërkonin nga Zoti juaj ndonjë të mirë...”**

Në kohën para Islamit, aktiviteti ekonomik, me të gjitha ngjyrat e tij, ishte i ndaluar në kohën e Haxhit. Ata besonin se Haxhi nuk është i rregullt nëse ishte i shoqëruar me aktivitet ekonomike. Ajeti në fjalë informon anulimin e këtij rregulli para Islamit dhe vërteton se nuk është problem aktiviteti ekonomik e tregtar në sezonin e Haxhit. Ai lejon kërkimin e të mirave të All'llahut, edhe në këtë sezon, nëpërmjet punës dhe sakrificës.

Këtë mendim të gabuar e gjejmë edhe në kohët e sotme, ku thonë se ibadeti i Haxhit është madhështor, për këtë ai duhet të jetë i zhveshur nga çështjet materiale.

Mirëpo, njerëzve që merren me këtë aktivitet, si dhe ata që vijnë nga larg për të Shtëpia e All'llahut mund t'i zgjidhin problemet e tyre ekonomike në këtë udhëtim, disa nëpërmjet tregtisë e disa të tjerë mund të lidhin marrëdhënie tregtie dhe ta vazhdojnë këtë aktivitet kur të kthehen në vendet e tyre. Për këtë qëllim Kur'ani e hedh poshtë atë lloj mendimi të gabuar, duke thënë se njerëzit kanë të drejtë të kryejnë ibadetin e Haxhit dhe të kryejnë edhe shërbime të tjera.

Tekstet islame, që flasin për urtësinë e Haxhit, tregojnë për dobësi ekonomike, krahas dobive morale, politike dhe shoqërore. Këto tekste sqarojnë edhe udhëtimin e myslimanëve nga çdo anë për në Shtëpinë e All'llahut, për organizimin e kongresit madhështor të Haxhit. Ky kongres mund të jetë edhe pikënisja e zhvillimit të përgjithshëm ekonomik në shoqëritë islame.

Kjo arrihet sepse në këtë kongres mblidhen kokat e ekonomisë islame, para kryerjes së ritualit të Haxhit ose pas tij, për të vendosur bazat e ekonomisë së shëndoshë në shoqëritë islame, të ndërtuar mbi bashkëpunimin ekonomik mes bijve të ymetit islam. Në këtë mënyrë, ata

nuk ua kanë nevojën as të tjerëve dhe as armiqve të Islamit. Nëpërmjet këtij bashkëpunimi ata arrijnë që të jenë të vetëmjaftueshëm.

Nisur nga kjo, të gjitha bashkëpunimet ekonomike dhe tregtare janë rrugë të forcimit të bazave të shoqërisë islame përballë armiqve. Asnjë popull nuk mund të jetë i pavarur, nëse nuk i ka themelet e ekonomisë të forta.

Sigurisht, aktiviteti ekonomik në Haxh nuk duhet të ketë dimension largimi të njeriut nga ana shpirtërore dhe morale. Ai aktivitet nuk duhet të jetë më parësor dhe më i nderuar se sa ana shpirtërore dhe morale.

Është e qartë se Haxhinjtë kanë kohë të mjaftueshme për këtë aktivitet, si para fillimit të ritualit të Haxhit, ashtu edhe pas tij.

Hisham ibn Hakem e ka pyetur imam Xha'fer Sadikun (*Paqja qoftë mbi të!*) për shkakun e detyrimit të All'llahut, që robtë të kryejnë Haxhin dhe Tavafin e Shtëpisë. Imami është përgjigjur: **“... ka vendosur në të mbledhjen e njerëzve nga lindja dhe perëndimi, që të njihen dhe çdo popull të tregtojë nga një vend te tjetri që të përfitojnë të tjerët... Sikur çdo popull të flasë për vendin e tij dhe çfarë ka në të, do të shkatërroheshin dhe do të uleshin fitimet.”**¹⁰⁶

Më poshtë ajeti flet për një çështje tjetër dhe thotë: **“...E, kur të ktheheni nga Arafati, përmendni All'llahun në vendet e shenjta! Përmendni Atë që ju ka udhëzuar në rrugën e drejtë, sepse ju më parë ishit të humbur!”**

Pastaj ajeti vazhdon: **“Mandej, kthehuni, siç kthehen të gjithë të tjerët...”**

Kjo pjesë përmban një urdhër për të lëvizur nga Mesh'ari i Shenjtë për të shkuar në Mina.

Në fund ajeti urdhëron që t'i kërkohej falje All'llahut duke thënë: **“...dhe kërkon falje prej All'llahut! Padyshim, All'llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”**

Në këtë pjesë të ajeteve tregohen tri vendqëndrime të Haxhit: Arafati, Mesh'ari i Shenjtë ose ndryshe Muzdelifja dhe toka e Minasë. Më lart përmendëm se çfarë duhet të bëjë Haxhiu në këto vende.

* * *

¹⁰⁶ *Uesailu Shiah*, vëll. 8, kapitulli i “Haxhit”, kreu 1, hadithi 18.

1- I pari qëndrim për Haxhinjtë

Më lart thamë se pas kryerjes së Umres, Haxhinjtë e Shtëpisë së Shenjtë të All'llahut drejtohen për të kryer ritualet e Haxhit. I pari vendqëndrim, në të cilin qëndrojnë Haxhinjtë, është Arafati. Ky vend është shkretëtirë e gjerë, që ndodhet afërsisht 20 kilometra larg Mekës. Këtu Haxhinjtë qëndrojnë nga dreka e ditës së nëntë të muajit Dhul Hixh'xheh e deri në përfundim të kësaj dite. Shkaktohet se pse është quajtur kjo tokë me emrin Arafat janë disa:

Thuhet se, kur Xhebraili i mësoi profetin Ibrahim (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) veprat e Haxhit, ai i tha: "Areftu, areftu."

Thuhet se kjo histori i ka ndodhur Ademut dhe Havasë (*Paqja e All'llahut qoftë mbi ata të dy!*).

Thuhet se Ademi dhe Havaja u njohën në këtë vend. Gjithashtu, thuhet se Haxhinjtë e Shtëpisë së All'llahut njihen me njëri-tjetrin në këtë vend. Ka edhe komentime të tjera.¹⁰⁷

Komentuesit kanë bërë hulumtime rreth kësaj fjale. A është në numrin njëjës apo është shumësi i fjalës *arafetun*. Thuhet se fjala *arafetun* është ndajfolje kohe për punët që kryhen në ditën e nëntë të muajit Dhul Hixh'xheh. Dhe, fjala Arafat është emri i atij vendi.¹⁰⁸

Kjo tokë e ndritshme, nga e cila fillojnë fazat e Haxhit është një ambient i përshtatshëm për njohjen e All'llahut të Madhëruar. Në këtë vendqëndrim Haxhiu ndien një tërheqje shpirtërore, e cila nuk mund të shprehet me fjalë.

Në këtë tokë të thatë Haxhinjtë janë grumbulluar në mënyrë unike dhe me veshje të njëjtë. Ata janë larguar nga komoditetet e kësaj jete, pasuritë dhe zhurmat e saj dhe janë strehuar në këtë tokë të ndritur e të mbushur me kujtimet e Revelatave qiellore.

Flladi i kësaj toke mbart thirrjen e Xhebrailit, zërin e Ibrahimit, thirrjen e vulës së profetësisë dhe shoqërimin e tij me muxhahidinët. Toka e saj flet për format dhe mënyrat e xhihadit dhe të bashkëbisedimit me All'llahun gjatë gjithë historisë.

Ajo duket sikur është një dritare për metafizikën. Në të njeriu pi prej burimit të kthjellët të gnostikës. Ai rikthehet te vetja e tij dhe e njeh më mirë atë. Me qëndrimin në Arafat njeriu zbulon shumë

¹⁰⁷ Fahrudin Raziu, në *Tefsiju Kebijr*, vëll. 5, f. 173-174., ka përmendur tetë thënie për kuptimin e fjalës Arafat'.

¹⁰⁸ Shih, *Ruhul Meanij*, vëll. 2, f. 87.

xhevahire, që më parë nuk i njihnte. Po, ai vend është Arafati. Sa i bukur është ky emër! Sa e thellë është domethënia e tij!

* * *

2- Vendqëndrimi i dytë i Haxhinje, Mesh'ari i Shenjtë

Mesh'ari i Shenjtë është qendra e simboleve të Haxhit dhe mësuesi i njohjeve të këtij ibadeti madhështor.

Është e domosdoshme të kuptojmë se fjala *Mesh'ar* vjen nga *esh shu'ur, ndjenjë*. Në atë natë historike e ndikuese (nata e dhjetë e muajit Dhul Hixheh), kur Haxhinjtë e mbaruan fazën e parë të këtij programi edukues në Arafat, nisen drejt Mesh'arit të Shenjtë për të qëndruar një natë.

Kur i shikon Haxhinjtë të mbledhur në këtë tokë, të duket sikur janë në Tokën e Mahsherit (tubimit), në të njëjta situata kohore dhe vendore... në orbitën e interesimit për ihramin, duke zbatuar të lejuarat dhe duke lënë të ndaluarat.

Në shpirtërat e Haxhinje sundojnë ndjenja të posaçme, që e lidhin njeriun me të Lartën. Këto ndjenja u japin atyre shpirttrave dimensione më të largëta dhe më të larta. Për këtë shkak kjo tokë është quajtur Mesh'ar.

* * *

3- Leksioni i bashkimit dhe i unitetit

Në disa hadithe të nderuara thuhet se fiset arabe mendonin se kishin një pozitë të veçantë në fe në mesin e arabëve. Këta individë e quanin veten e tyre *el hums*, që do të thotë *njeri i kapur pas fesë*.

Ata thoshin se jemi bijtë e Ibrahimit (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe kujdestarë të Qabes. Me këtë ata e shikonin veten e tyre mbi arabët e tjerë. Ata, edhe pse e dinin që qëndrimi në Arafat është prej riteve të Haxhit, nuk qëndronin aty, sepse ndodhet jashtë Vendit të Shenjtë. Po ashtu, nuk i respektonin vendet që ndodhen jashtë Mekës, sepse kjo gjë ua ulte pozitën në mesin e arabëve.¹⁰⁹

Ajeti i bekuar i hedh poshtë këto imagjinata dhe urdhëron Haxhinjtë, pa dallim, të qëndrojnë në Arafat, pas tij në Mesh'arin

¹⁰⁹ *Siretu ibn Hisham*, vëll. 1, f. 211 dhe 212.

Haram dhe më pas në Mina: **“Mandej, kthehuni, siç kthehen të gjithë të tjerët...”**

“El ifadheh”, për të cilën urdhëron ajeti, është shkuarja nga Mesh’ari Haram në Mina. Kjo për faktin se përmendet pas shkuarjes nga Arafati në Mesh’ar dhe para fjalisë gjendet fjala *pastaj*, që tregon renditje kohe. Më këtë, dy ajetet urdhërojnë për qëndrim bashkërisht në Arafat, pastaj bashkërisht të shkojnë në Mesh’ar e pastaj në Mina.

“...dhe kërkoni falje prej All’llahut!...”

Urdhri për kërkimin e faljes në fundin e ajetit nxit në lënien e atyre imagjinatave dhe mendimeve, që e kanë burimin nga injoranca, për t’u drejtuar kah studimi i mësimave të Haxhit rreth barazisë.

Padyshim, All’llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”

* * *

4- Lidhja e ajeteve

Dikush mund të pyesë për lidhjen që gjendet mes thënies së All’llahut të Madhëruar: **“...të kërkoni nga Zoti juaj ndonjë të mirë...”** dhe çështjes së qëndrimit në Arafat, në Mesh’arin Haram dhe në Mina.

Lidhja mes tyre mund të jetë tregues i një të vërtete; përpjekjet për sigurimin e anës materiale dhe ekonomike, nëse do të jenë për hir të All’llahut dhe për një jetë të ndershme. Ky është një lloj ibadeti edhe në kohën e Haxhit. Dihet se udhëtimet e Haxhinjve nga Meka në Arafat dhe në vende të tjera kanë nevojë për shpenzime të shumta. Nëse në këto ditë, llojet e tregtisë do të ishin të ndaluara për Haxhinjtë, është e qartë se ata do të hasnin vështirësi. Për këtë, ajeti i bekuar i përmend këto fraza të bashkuara dhe të njëpasnjëshme.

Ka mundësi, që kuptimi i ajetit të jetë tërheqja e vëmendjes së Haxhinjve, që puna dhe aktivitetet ekonomike të mos jenë shkak për mospërmendjen e All’llahut, largimin prej Tij dhe moskuptimin e madhështisë së Tij në këto Vende të Shenjta.

* * *

فَإِذَا قُضِيَتْ مَنَسِكُكُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ ءَابَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ
ذِكْرًا ۖ فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا ءَاتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي
الْآخِرَةِ مِن خَلْقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ رَبَّنَا ءَاتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا
وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

“Pasi t’i kryeni ritet e haxhillëkut, përmendni All’llahun ashtu siç i kujtoni prindërit tuaj, madje edhe më tepër! Disa njerëz thonë: “Zoti ynë, jepna të mira në këtë botë!” Por, për këta, s’ka asnjë të mirë në Botën Tjetër.

Por ka dhe të tjerë që thonë: “Zoti ynë, na jep të mira në këtë botë, na jep të mira në Botën Tjetër dhe na ruaj nga dënimi i Zjarrit.”

Këtyre do t’u jepet shpërblim për atë që kanë bërë. All’llahu është i shpejtë në llogari.”

Shkaku i zbritjes

Në një hadith të imam Bakirit (*Paqja qoftë mbi të!*) thuhet: “Njerëzit në kohën para Islamit organizonin tubime pas sezonit të Haxhit, duke kujtuar krenarinë e trashëguar prej baballarëve të tyre dhe duke lavdëruar të parët e vet.

Në këto ajete, Kur’ani Fisnik dëshmon se myslimanët duhet të përmendin All’llahun dhe mirësitë e Tij dhe jo të hyjnë në ato paganizma, përfytyrime dhe krenari imagjinuese.”¹¹⁰

¹¹⁰ *Mexhmanul Bejan*, vëll. 1, f. 297.

Për këtë hadith, komentues të tjerë kanë përcjellë nga Ibn Abasi, se banorët në kohën para Islamit organizonin mbledhje pas Haxhit për t'u krenuar me baballarët e tyre; ose ata mblidheshin në tregje, si ai i Ikadhit, Dhil Mexhazit e Mixhnehit, të cilët nuk ishin vetëm qendra tregtare, por edhe vendtakime për ato mbledhje të pavlera, ku njerëzit përmendnin krenaritë e të parëve të tyre.¹¹¹

* * *

Komentimi

Haxhi, simboli i unitetit të myslimanëve

Këto ajete vazhdojnë të flasin për Haxhin, ashtu si ajetet e mëparshme. Edhe pse arabët e kohës para Islamit i trashëguan me ndërmjetësi të ndryshme ritualet e Haxhit nga profeti Ibrahim (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*), këtë adhurim madhështor, që konsiderohet lindje e dytë për Haxhinjtë e Shtëpisë së Shenjtë të All'llahut, ata i përzienin me paganizma të shumta, derisa ky adhurim e humbi formën e tij origjinale, duke u shfuqizuar dhe duke u shndërruar në një mjet për përçarje dhe dyfytërsi.

Ajeti i parë në fjalë thotë: **“Pasi t'i kryeni ritet e haxhillëkut, përmendni All'llahun ashtu siç i kujtoni prindërit tuaj, madje edhe më tepër!...”**

Pa dyshim që krenaria, fuqia dhe madhështia plotësohen kur lidhjet janë me All'llahun dhe jo me të parët. Kjo frazë nuk ka kuptimin që ju kujtojini të parët tuaj dhe po ashtu kujtojeni All'llahun, por ai tregon se ju i përmendni të parët tuaj, me qëllim të disa virtyeteve të mira. Përse nuk e kujtoni All'llahun, Sunduesin e qiejve e të tokës, Dhënësin, Dhuruesin e të gjitha mirësive që gjenden në jetë? Ai është burimi i përsosmërisë dhe i cilësive të larta e madhështore.

Rreth kuptimit të frazës “Përmendja e All'llahut”, që përmendet në ajet, ka disa mendime në mesin e komentuesve. Por, me sa duket, kjo frazë përfshin të gjitha llojet e përmendjes së All'llahut pas kryerjes së Haxhit. Padyshim që All'llahu duhet falënderuar për të gjitha mirësitë në përgjithësi dhe veçanërisht për mirësinë e besimit e të udhëzimit në këtë ibadet madhështor. Me përmendjen e All'llahut plotësohen ndikimet edukative të Haxhit.

¹¹¹ *Rubul Meanij*, vëll. 2, f. 89, *Kurtubij*, vëll. 2, f. 803, *Tefsijrul Kebijr*, vëll. 5, f. 183, *Tefsijri fi Dhilalil Kur'an*, vëll. 1, f. 289, *Tefsijrul Burhan*, vëll. 1, f. 203.

Më pas Kur'ani sqaron natyrën e dy grupeve të njerëzve dhe mënyrën e të menduarit të tyre. Njëri grup është ai që mendon vetëm për interesat e tyre materiale dhe, kur i luten All'llahut, kërkojnë vetëm anën materiale. Ajeti thotë: **“...Disa njerëz thonë: “Zoti ynë, jepna të mira në këtë botë! Por, për këta, s’ka asnjë të mirë në Botën Tjetër.”**¹¹²

Për grupin e dytë, ajeti thotë: **“Por ka dhe të tjerë që thonë: “Zoti ynë, na jep të mira në këtë botë, na jep të mira në Botën Tjetër dhe na ruaj nga dënimi i Zjarrit.”**

Këto paragrafë të ajeteve në fjalë tregojnë se njerëzit në këtë adhurim të madh janë dy llojesh: njëri grup mendon vetëm për interesa materiale dhe i kërkon All'llahut vetëm këto. Është e natyrshme se për të nuk ka asgjë për në Botën Tjetër.

Grupi i dytë i ka horizontet më të zgjeruara. Ata drejtohen për të kërkuar lumturinë në këtë jetë, duke qenë se është parapërgatitore për përsosmërinë e tyre shpirtërore dhe lumturinë në Jetën Tjetër.

Ky ajet i bekuar, në të vërtetë, sqaron pikëpamjen e Islamit për çështjet materiale dhe shpirtërore. Ai i dënon të zhyturit vetëm në materializëm. Gjithashtu, i dënon edhe ata që i mënjanojnë kësaj jete.

Çfarë kuptimi ka fjala *“hasenetun”*, që gjendet në komentime të ndryshme për këtë fjalë? Në një transmetim të përcjellë nga imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për komentimin e fjalës *hasenetun* thuhet: **“Ajo ka kuptimin e zgjerimit në risk dhe në jetesë, morali i mirë në këtë jetë, kënaqësia e All'llahut dhe Xhenneti në Jetën Tjetër.”**¹¹³

Mirëpo, disa komentues kanë thënë se kjo fjalë përmban kuptimin e dijes dhe të ibadetit (adhurimit) në dynja dhe të Xhennetit në Jetën Tjetër; ose të pasurisë në këtë jetë dhe të Xhennetit në Jetën Tjetër; ose të bashkëshortes së mirë në këtë jetë dhe Xhennetit në Jetën Tjetër.

Këto kuptime janë transmetuar edhe nga profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): **“Atij që**

¹¹²Fjala, në gjuhën arabe, që ndodhet në ajet, *khal'lak*, siç thotë Ragibi, ka kuptimin e të mirave morale që fitohen. Sipas Tabarsijut ka kuptimin e pjesës, bisës, e cila është rezultat i të mirave morale.

¹¹³ *Mexhmanul Bejan*, vëll. 1, f. 297.

i është dhënë zemra falënderuese, gjuha përmendëse, bashkëshorte besimtare, që e mbështet atë në çështjet e kësaj jete dhe të Jetës tjetër, i është dhënë në dynja dhe në ahiret mirësi dhe është i mbrojtur nga zjarri.”¹¹⁴

Është e qartë se fjala *hasenetun* ka kuptim të gjerë, ku përfshin të gjitha të mirat materiale dhe shpirtërore. Ato që përmenden te hadithi dhe te thëniet e komentuesve janë disa vërtetësi të saj dhe jo kufizim i saj me këto vërtetësi. Disa komentues kanë thënë se, përderisa kjo fjalë është e pashquar dhe në numrin njëjës, ajo nuk i përfshin të gjitha mirësitë. Nga këtu lindën mendime të ndryshme rreth së vërtetës së kësaj fjale në mesin e komentuesve.¹¹⁵

Sigurisht që ky është një gabim i madh, sepse fjala në numrin njëjës në trajtën e pashquar, nganjëherë vjen me kuptimin e llojit, siç duket është nga pamja e jashtme e ajetit. Atëherë, besimtarët, siç kanë thënë disa komentues, i kërkojnë All'llahut mirësi në përgjithësi dhe nuk zgjedhin një të vërtetë prej të vërtetave të saj. Këtë gjë e lënë te vullneti i All'llahut, te dëshira e Tij.¹¹⁶

Ajeti i fundit flet për grupin e dytë, të cilët i kërkuan All'llahut të mira në këtë jetë dhe në Jetën Tjetër. Ajeti thotë: **“Këtyre do t’u jepet shpërblim për atë që kanë bërë. All’llahu është i Shpejtë në llogari.”**

Në të vërtetë, ky ajet ndodhet në një pikë përballë fjalisë së fundit të ajetit të mëparshëm: **“...Por, për këta, s’ka asnjë të mirë në Botën Tjetër.”**

Disa komentues kanë supozuar se kjo ka lidhje me grupet, sepse grupi i parë kënaqet me mirësitë e kësaj jete, kurse grupi i dytë kënaqet me mirësitë e kësaj jetë dhe të Jetës tjetër. E ngjashme me këtë thuhet edhe në ajetet 18 -20 të sures “Isra”: **“Sa për atë që dëshiron këtë botë, Ne shpejtojmë që t’i japim çfarë të dëshirojmë atij që duam. Pastaj ia caktojmë atij Xhehennemin, në të cilin ai do të përvëlohet, duke qenë i turpëruar dhe i dëbuar. Sa për atë që dëshiron Botën Tjetër dhe përpiqet për të me gjithë shpirt e duke qenë besimtar, përpjekja e tij do të shpërblehet. Ne i mbështesim të gjithë me dhuratat e Zotit tënd: edhe këta, edhe ata. Dhuratat e Zotit tënd nuk i mohohen askujt.”**

¹¹⁴ *Mexhmanul Bejan*, vëll. 1, f. 298.

¹¹⁵ *Tefsirul Kebir*, vëll. 5, f. 189.

¹¹⁶ *Fi dhilalil Kur’an*, vëll. 1, f. 290.

Por, komentimi i parë është në përputhje me ajetet në fjalë.

Fjala “*nasibun*”, *shpërblim*, edhe pse ka ardhur në trajtën e pashquar, këtu ajo ka kuptimin e *madhështisë*. Thënia e All’llahut: **“...për atë që kanë bërë...”**, nuk tregon për shpërblim të paktë, sepse ka mundësi që fjala *min* të jetë fillestare dhe jo të jetë e pjesshme.

Ndërsa fjala “*kesebe*”, *bëri, fitoi*, në fjalinë **“...që kanë bërë...”** siç kanë thënë shumë komentues, ka kuptimin e *lutjes për kërkimin e të mirave të kësaj jete dhe të Jetës Tjetër*. Zgjedhja e kësaj shprehjeje mund të tregojë për diçka interesante, se vetë lutja konsiderohet si vepra dhe adhurimi më i përsosur. Në verifikimin e dhjetëra ajeteve, ku përmendet fjala “*keseb*” përfitohet se kjo fjalë përdoret gjithashtu edhe për veprat shpirtërore e ato të zemrës, siç thuhet në ajetin 225 të sures “Bekare”: **“...për atë që fitoni në zemrat tuaja...”**

Nuk është e çuditshme që lutja të jetë një lloj vepre prej veprave, veçanërisht kur ajo nuk kryhet vetëm me fjalë, por e shoqëruar me të gjithë qenien e njeriut.

Përsa i përket fjalisë: **“...All’llahu është i shpejtë në llogari.”**, që përmendet në paragrafin e fundit të ajetit ajo tregon për shpejtësinë e All’llahut në llogarinë e robërve të Tij. Ai i shpërblen dhe dënon pa asnjë vonim. Në hadith thuhet: **“Vërtet, All’llahu i llogarit krijesat sa hap e mbyll sytë.”**¹¹⁷

Kjo për faktin se dija e All’llahut nuk është si dija e krijesave, që është e kufizuar. Në shtesë të kësaj, llogaria e All’llahut nuk duhet të ketë kohë, sepse punët tona janë gjurmëlënëse në trup dhe në shpirt të atyre që na rrethojnë në tokë dhe në valët e ajrit.

Pra, në këtë anë njeriu është i ngjashëm me makinën e pajisur me matësin e kilometrazhit, i cili për çdo moment regjistron punën. Me praninë e këtij kilometrazhi, nuk është nevoja që makina të ketë fletore të llogarive të largësive që ajo ka përshkruar gjatë gjithë kohës që është në gjendje pune.

*

*

*

¹¹⁷ *Mexhmanul Bejan*, vëll. 1, f. 298.

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ ۖ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ
فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ لِمَنِ اتَّقَىٰ ۖ وَآتَقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

“Dhe madhëroni All’llahun në ditët e numëruara. Por, edhe ata që nguten dhe rrinë vetëm dy ditë, nuk bëjnë gjynah; nuk bën gjynah as ai që rri më shumë dhe është i devotshëm. Jini të devotshëm ndaj All’llahut e ta dini mirë se vetëm tek Ai do të tuboheni!”

Komentimi

Fjalët e fundit rreth Haxhit

Në të vërtetë, ky ajet është i fundit që sqaron ritet e Haxhit dhe zhvlerëson traditat e që gjendeshin në kohën para Islamit, të cilët përmendnin krenaritë imagjinare për të parët e tyre. Ky ajet i porositi myslimanët që të përmendin All’llahun në ditët e caktuara. Ai thotë: **“Dhe madhëroni All’llahun në ditët e numëruara...”**

Ditët e caktuara, që përmenden në ajet janë, dita e njëmbëdhjetë, dita e dymbëdhjetë dhe dita e trembëdhjetë, të cilat në hadithe quhen Ditët e Teshrikut. Këtu sqarohet se këto ditë janë koha e lindjes së shpirtit human nën hijen e këtyre riteve madhështore.

Në ajetin 28 të sures “Haxh” përmendet urdhri për përmendjen e All’llahut në *ejjamun ma’lumat, ditët e njohura*, ndërsa këtu përmendet fraza *ejjamun ma’dudat, ditë të numëruara*. Dihet se ditët e njohura janë dhjetë ditët e para të muajit Dhul Hixh’xheh. Ndërsa, ditët e numëruara janë Ditët e Teshrikut. Mirëpo disa komentues kanë sjellë alternativa të tjera rreth kësaj çështjeje. Këto do t’i përmendim në komentimin e ajetit 28 të sures “Haxh”.

Kuptimi i fjalës “*edhkar*”, sipas haditheve islame, është *këndimi i pesë tekbiereve pas pesëmbëdhjetë namazeve në këto ditë*. Duke filluar me namazin e ylesë (faljen e namazit të drekës) në ditën e Kurban Bajramit e deri në namazin e sabahut të ditës së trembëdhjetë të muajit Dhul Hixh’xheh.

Këto tekbiere janë: “All’llahu ekber, All’llahu ekber, la ilahe ilallah. Uall’llahu ekber ue lil-lahil hamd. All’llahu ekber ala ma hadana, All’llahu ekber ala ma rezakana min behijmetil en’am.” Që do të thotë:

“All’llahu është më i Madhi, All’llahu është më i Madhi. Nuk ka zot tjetër përveç All’llahut. All’llahu është më i Madhi dhe Atë e falënderojmë. All’llahu është më i Madhi për atë që na ka udhëzuar. All’llahu është më i Madhi për ato që na ka dhënë prej kafshëve.”

Më poshtë ajeti tregon për një rregull: **“...Por, edhe ata që nguten dhe rrinë vetëm dy ditë, nuk bëjnë gjynah; nuk bën gjynah as ai që rri më shumë dhe është i devotshëm ...”** Në të vërtetë kjo fjali tregon për një lloj zgjedhjeje në bërjen e dhikrit (përmendjes) të All’llahut mes dy ditëve apo tri.

Fraza **dhe është i devotshëm** duket se është kusht për ngutjen në dy ditë. Ajo ka kuptimin që nuk bën gjynah ai që ngutet dhe zgjedh dy ditë apo tri. Kjo ngutje është e posaçme për këta njerëz.

Në hadithet e Ehli Bejtit thuhet se kuptimi i fjalës “*tekva*” në këtë ajet është *mënjanimi i gjuetisë*. Njerëzit që kanë veshur ihramin e kanë të ndaluar gjuetinë. Pas ditës së Kurban Bajramit ata mund të qëndrojnë dy ditë në Mina për kryerjen e riteve të tyre dhe për të përmendur All’llahun e Madhëruar. Ndërsa, ata që nuk janë të devotshëm, duhet të qëndrojnë tri ditë në Mina.

Disa komentues kanë thënë se fjalia “*la ithme alejbi*”, *nuk bën gjynah*, tregon: Kur Haxhiu i kryen ritet e Haxhit me çiltërsi dhe kuptim, atij i falen gjynahet e mëparshme dhe i hiqen të gjitha papastërtitë dhe mëkatet. Ai del nga ky adhurim edukativ i pastër dhe i kulluar.

Edhe pse ky kuptim është i rregullt në vetvete, pamja e jashtme e ajetit përputhet më shumë me kuptimin e parë.

Në fundin e ajetit vërejmë një urdhër të përgjithshëm për devotshmërinë: **“...Jini të devotshëm ndaj All’llahut e ta dini mirë se vetëm tek Ai do të tuboheni!”**

Sipas dy komenteve të mësipërme, kjo fjali tregon se ritet shpirtërore në Haxh e pastrojnë njeriun nga gjynahet e mëparshme dhe e bëjnë gjendjen e tij si në ditën kur e lindi nëna e tij. Mirëpo, ju duhet të jeni të devotshëm ndaj All’llahut dhe të bëni kujdes që të mos bini në gjynahe të tjera pas këtij ibadeti madhështor.

* * *

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي
 قَلْبِهِ ۖ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّى سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا
 وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللَّهُ لَا تُحِبُّ الْفُسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ
 أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ ۖ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾

“Ka ndonjë njeri, fjalët e të cilit në jetën e kësaj bote ta bëjnë qejfin dhe që betohet në All’llahun për atë që mban në zemër, por që, në të vërtetë, është kundërshtari më i betuar.

E, kur largohet, përpiket të bëjë të këqija në tokë, duke shkatërruar të mbjellat dhe bagëtinë. Por All’llahu nuk e do shkatërrimin.

Kur atij i thuhet: “Bëhu i devotshëm ndaj All’llahut!”, ai mburret dhe bën më shumë të këqija. Atij i mjafton Xhehennemi. Eh, sa vendbanim i keq është ai vend!”

Shkaku i zbritjes

Për zbritjen e këtyre ajeteve përmenden dy shkaqe:

Shkaku i parë: Thuhet se këto ajete kanë zbritur për Akhnes ibn Sherijfin, i cili ka qenë burrë simpatik dhe gojëmbël. Ai hiqej se e kishte pranuar Islamin dhe e donte profetin Muhammed (*Pagja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Sa herë që rrinte me Profetin, betohej në All’llahun për besimin e vet dhe për dashurinë ndaj Profetit. Profeti i jepte të mira dhe e donte, sepse për këto ishte i urdhëruar. Mirëpo ky njeri ishte dyfytirësh. Në një konflikt mes tij dhe myslimanëve ai i sulmoi ata duke u vrarë atyre bagëtitë dhe duke ua prishur të mbjellat. Me këtë vepër ai e shfaqti dyfytirësinë që fshihte.¹¹⁸

¹¹⁸ Tefsirr Ebu Fetuh err Rrazij dhe të tjerë komentime.

Shkaku i dytë: Ka komentues, të cilët përcjellin nga Ibn Abasi se këto ajete kanë zbritur për një çetë. Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dërgoi një grup thirrësish në fiset arabe që jetonin përreth Medines. Ata ranë në një grackë të dhimbshme dhe të gjithë ranë dëshmorë.¹¹⁹

Shkaku i parë i zbritjes përputhet më mirë me përmbajtjen e ajeteve. Sido që të jetë, mësimi që japin këto ajete është i përgjithshëm dhe gjithëpërfshirës.

Komentimi

Fundi i shkatërrimtarëve në tokë

Ajeti i parë flet për disa njerëz dyfytirësh. Ai thotë: **“Kandonjë njeri, fjalët e të cilit në jetën e kësaj bote ta bëjnë qejfin dhe që betohet në All'llahun për atë që mban në zemër, por që, në të vërtetë, është kundërshtari më i betuar.”**

Fjala *“eled”* ka kuptimin e atij që *mbart armiqësi të ashpër*. Origjina e kësaj fjale është *“ledijd”*, që do të thotë *dy anët e qafës*. Ajo është metonimi për njeriun që i mposht armiqët nga çdo anë.

Fjala *kbisam* ka kuptim *masdarij*, që do të thotë *mosmarrëveshje dhe armiqësi*.

Më pas ajeti vijues shton disa shenja të brendshme të armiqësisë. Ai thotë: **“E, kur largohet, përpiket të bëjë të këqija në tokë, duke shkatërruar të mbjellat dhe bagëtinë. Por All'llahu nuk e do shkatërrimin.”**

Sigurisht, All'llahu i Madhëruar ua çjerr maskën atyre njerëzve dhe ua zbulon të fshehtat që mbartin. Kjo për faktin se, nëse ata do të kishin besim të vërtetë dhe do të ishin të çiltër në shfaqjen e dashurisë për të tjerët, nuk do të bënin shkatërrim në tokë, nuk do të sulmonin të mbjellat e njerëzve e as nuk do t'i vritnin bagëtitë e tyre. Megjithëse shfaqin dashuri të madhe e të çiltër, nga brenda ata janë njerëzit më të ligj dhe armiq më të ashpër.

Shumë komentues thonë se kuptimi i frazës *“idha tenel'la”*, është *“idha hareme”*, kur *udhëbeq*, sepse fjala *“et etenel'lij”* vjen nga fjala *“el nilajetu”*, që do të thotë *udhëbeqje, qeveri*. Në këtë mënyrë kuptimi është se, nëse njerëzit dyfytirësh do të udhëhiqnin, ata do t'i

¹¹⁹ Tefsijr Ebu Fetuh err Rrazij, vëll. 2, f. 140. Por ky shkak përmendet rrallë.

shkatërronin të mbjellat, do t'i vritnin kafshët dhe do të përhapnin padrejtësinë në mesin e robëve të All'llahut. Për shkak të padrejtësisë dhe shkatërrimit të tyre, vetja dhe pasuritë përballen me rreziqe të ndryshme.¹²⁰

Fjala arabe “*harthun*”, që përmendet në ajet, ka *kuptimin e të mbjellave*. Ndërsa fjala *neslun* ka *kuptimin e fëmijëve*. Gjithashtu, kjo fjalë përdoret edhe për fëmijët e njerëzve dhe jo të njerëzve. Në këtë mënyrë ajeti ka kuptim më të përgjithshëm, që është shkatërrimi dhe vrasja e të gjitha krijesave të gjalla, qofshin njerëz, kafshë apo bimë. Për këto dy fjalë janë përmendur edhe komentime të tjera. Ndër to:

- Kuptimi i *harthit*, janë gratë, duke marrë si argument ajetin 233 të sures “Bekare”, që thotë: **“Gratë tuaja janë “ara” për ju...”** dhe kuptimi i fjalës “*nesl*”, është për *fëmijët*. Ka mundësi që këtu *hathi* të jetë me kuptimin e *fesë e të besimit* dhe *nesli* me kuptimin e *njerëzve*.¹²¹

Cilido që të jetë kuptimi, fjalia **“...duke shkatërruar të mbjellat dhe bagëtinë...”** është përmbledhëse dhe përfshirëse e shkatërrimit të pasurive e të shpirtërave në shoqërinë njerëzore

Ajeti tjetër shton: **“Kur atij i thuhet: “Bëhu i devotshëm ndaj All'llahut!”, ai mburret dhe bën më shumë të këqija...”** Në zemrën e tij ndien zjarret e fanatizmit, kokëfortësisë që e çojnë atë në bërjen e gjynaheve dhe të mëkateve.

Një njeri i tillë nuk e dëgjon këshillën e këshilluesve dhe as nuk interesohet ndaj qortimeve hyjnore. Por, ai vazhdon në kokëfortësinë e tij duke bërë gjynahe e mëkate me mburrje. Atëherë vendi i tij do të jetë zjarri. Këtë e thotë edhe ajeti në fund të tij: **“...Atij i mjafton Xhehennemi. Eh, sa vendbanim i keq është ai vend!”**

Në të vërtetë, kjo është një cilësi e keqe e njerëzve dyfytirësh, të cilët nuk dorëzohen para së vërtetës, për shkak të fanatizmit, kokëfortësisë dhe zemërgurtësisë së tyre. Këto cilësi qortuese e çojnë mbartësin e tyre në shkallën më të lartë të gjynahut. Është e natyrshme se këto lloj dërrasash të shtrembëruara nuk i drejton veçse zjarri.

Disa komentues thonë se All'llahu i Madhëruar i ka cilësuar këta lloj njerëzish me pesë cilësi.

Cilësia e parë: Fjalët e tyre mashtrojnë njerëzit.

¹²⁰Tefsijrul Mijzan; vëll. 2, f. 94. Gjithashtu, për këtë flitet edhe te tefsijri “Mexhmaul Bejan” dhe te tefsijri i Ebu Fetuh err Rrazij. Mirëpo, ky mendim nuk është në përshtatje me shkakun e zbritjes, megjithëse kuptimi i ajetit është i gjerë.

¹²¹Ky komentim përmendet në hadithin e përcjellë nga imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i përmendur te tefsijri “Mexhmaul Bejan”.

Cilësia e dytë: Zemrat e tyre janë të errëta dhe të ndotura.

Cilësia e tretë: Ata janë armiq të më të ashpër.

Cilësia e katërt: Nëse atyre u jepet mundësia, ata nuk mëshirojnë as njerëzit, as kafshët dhe as bimët.

Cilësia e pestë: Për shkak të mburrjes e të mendjemadhësisë, ata nuk pranojnë asnjë këshillë.

*

*

*

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ

بِالْعِبَادِ

“Ka njerëz që e fllojnë veten, për të fituar pëlqimin e All’llahut. All’llahu është shumë i mëshirshëm me robtë e Vet.”

Shkaku i zbritjes

Tha’lebiu, komentues i njohur i Ehli Synnetit, në komentimin e tij thotë: “Kur profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) vendosi të emigrojë në Medine, la në Mekë Aliun, të birin e Ebu Talibit për shlyerjen e borxheve të tij dhe të jepte sendet që ndodheshin te ai.

Natën, që do të dilte nga Meka, kur mushrikët e rrethuan shtëpinë, Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e urdhëroi atë që të flinte në shtratin e tij. Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i tha atij: **“... dhe fli në shtratin tim dhe me ndihmën e All’llahut e keqja e tyre nuk do të të prekë ty.”** Aliu bëri siç i tha Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

All’llahu e frymëzoi Xhebrailin dhe Mikailin duke u thënë: “Unë ju bëra ju vëllezër dhe e kam caktuar moshën e njërit prej jush më të gjatë se të tjetrit. “Cili prej jush sakrifikon shokun e tij për jetën e tij?”

Ata të dy zgjodhën jetën.

All’llahu përsëri u frymëzoi atyre: “A nuk jeni si Aliu, i biri i Ebu Talibit, ku unë bëra vëllazëri mes tij dhe Muhammedit dhe Aliu fjeti në shtratin e Muhammedit duke flijuar veten e vet dhe për hir të tij? Zbritni dhe mbrojeni atë nga armiqtë e tij.”

Atëherë, All’llahu ia zbriti Profetit të Tij, që po shkonte në Medine, këtë ajet për Aliun.

Për këtë shkak, kjo natë historike quhet Lejletul mebijt, Nata e fjetjes. Ibn Abasi ka thënë: “Ajeti ka zbritur për Aliun, kur Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u largua nga mushrikët për në shpellë, së bashku me Ebu Bekrin dhe Aliu fjeti

në shtratin e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*)."

Ebu Xha'fer el Iskafij, siç përmendet te libri "Sherhu Nehxhul Belaga", i autorit Ibn ebi Hadijd, vëll. 3, f. 270., ka thënë: "Padyshim, Hadithi i Fjetjes në shtrat është i konstatuar me përgjithësim. Atë nuk e mohon askush, përveç të çmendurit dhe atij që nuk bashkohet me njerëzit e fesë."

Autori i librit "El Gadijr"; vëll. 2, f. 44 dhe 55 ka thënë: "Këtë ngjarje e përmendin: "Gazaliu në librin e tij "Ihjaul Ulum; vëll. 3, f. 238.

Safauj në librin e tij "Nez'hetul Mexhalis"; vëll. 2, f. 209.

Ibn Sabbag el Malikij në librin e tij "El Fusulul Muhimeh".

Sibt ibn el Xheuzij e Hanefij në librin e tij "Tedhkiretul Khauas"; f. 21.

Musnedi i Ahmedit; vëll.1, f. 48.

Tariikhul Tabarij; vëll. 2, f. 99 -101.

Ibn Hisham në librin e tij "Es Sijretu"; vëll. 2, f. 291.

El Halebij në librin e tij "Es Sijretu"; vëll. 2, f. 29.

Tarikhul Ja'kubij; vëll. 2, f. 29)

Komentimi

Sakrifica e madhe në shtetin historik të hixhrit

Edhe pse ajeti në fjalë flet për ndodhinë e hixhretit të profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe për sakrificën e imam Aliut, kur fjeti në shtratin e Profetit, kuptimi dhe përmbajtja e tij janë të përgjithshme dhe gjithëpërfshirëse, siç janë edhe ajetet e tjera. Në të vërtetë, ky ajet qëndron në pikën kundërshtuese të ajetit të mëparshëm, që flet për dyfytërsinë.

Ajeti thotë: **"Ka njerëz që e fllojnë veten, për të fituar pëlqimin e All'llahut. All'llahu është shumë i mëshirshëm me robtë e Vet."**

Në ajetet e mëparshme folëm për një grup njerëzish kokëfortë, mendjemëdhenj dhe mburracakë, të cilët përpiqen që të fitojnë në mesin e shoqërisë krenari dhe nderim nëpërmjet dyfytërsisë. Ata hiqen sikur janë besimtarë, duke e shprehur me fjalë, ndërsa në punët e tyre nuk gjendet veçse shkatërrim e padrejtësi në tokë.

Ndërsa, grupi i dytë, të cilët janë të lidhur vetëm me All'llahun, shpirtërat e tyre i flijojnë në rrugën e Tij dhe nuk dëshirojnë vetëm kënaqësinë e Tij. Krenarinë dhe nderimin ia kërkojnë vetëm All'llahut të Madhëruar. Me sakrificat e tyre ndreqen çështjet e fesë e të dynjasë, pastrohet jeta e njerëzve, njihet e vërteta dhe Pema e Islamit jep fruta më shumë.

Këtu sqarohet se fjalia: **“...All'llahu është shumë i mëshirshëm me robtë e Vet...”** është në kundërshtim me fjalinë që ndodhet në ajetin e mëparshëm: **“...Atij i mjafton Xhehennemi. Eh, sa vendbanim i keq është ai vend!”**

Fjalia e fundit e ajetit në fjalë, gjithashtu, tregon se All'llahu i Madhëruar është i mëshirshëm për robtë e Tij, gjithashtu, Ai ua blen atyre shpirtërat me çmim të lartë, që është Kënaqësia e Tij ndaj njeriut.

Ajo që tërheq vëmendjen është se shitësi është njeriu dhe blerësi është All'llahu i Madhëruar, ndërsa malli është shpirti dhe çmimi është kënaqësia e All'llahut. Në disa ajete të tjera lexojmë se vlera e këtyre lloj veprimeve është Xhenneti i përjetshëm dhe shpëtimi nga zjarri, siç thotë ajeti 111 i sures “Teube”: **“Në të vërtetë, All'llahu ka blerë nga besimtarët jetën dhe pasurinë e tyre, në këmbim të Xhennetit. Ata luftojnë në rrugën e All'llahut, vrasin dhe vriten...”**

Nga këtu mund të themi se shkak i përmendjes së parafjalës *min, nga*, që tregon veçanti, në këtë ajet është që të sqarojë se disa njerëz mund ta bëjnë një punë të tillë të jashtëzakonshme. Këta lloj njerëzish nuk kërkojnë nga kjo punë veçse kënaqësinë e All'llahut të Madhëruar.

Ndërsa në ajetin 111 të sures “Teube”, që e përmendëm më lart, lexojmë se të gjithë besimtarët janë të ftuar të bashkëpunojnë dhe të tregtojnë me All'llahun e Madhëruar në kompensim të Xhennetit të përjetshëm.

Gjithashtu, fjalia: **“...All'llahu është shumë i Mëshirshëm me robtë e Vet...”** duke parë përshtatshmërinë e saj me fillimin e ajetit sqaron një të vërtetë që është: Prania e këtyre lloj njerëzve në mesin e njerëzve është mirësi dhe mëshirë e All'llahut për robtë e tij.

Nëse nuk do të ishin këta njerëz sakrifikues, që përballen me elementë të këqij, do të shembeshin shtyllat e fesë dhe të shoqërisë. Mirëpo, All'llahu i Madhëruar, me mirësinë dhe mëshirën e Tij,

nëpërmjet këtyre njerëzve të çiltër mund t'u largojë rreziqet që u kanosen njerëzve.

Sido që të jetë, ky ajet, duke parë edhe shkakun e zbritjes së tij, nxjerr në pah një virtyt shumë të lartë të imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*). Ibn ebi Hadijdi në librin “Sherhul Nehxhul Belaga” përmend se Muavija, që ishte kundërshtari i betuar i imam Aliut, i dha ryshfet Semretu ibn Xhundeb katërqind mijë dërhëm, që të thotë një hadith të shpikur, se ky ajet ka zbritur për Abdurrahman ibn Mulxhem (vrasësi i imam Aliut). Ky njeri dyfytirësh, kriminel, e bëri këtë shpifje, mirëpo askush nuk e ka pranuar këtë hadith të gënjeshtër të tij.¹²²

* * *

¹²² *Sherhul Nehxhul Belaga*, vëll. 4, f. 73.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوتَ
الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٠٨﴾ فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ
الْبَيِّنَاتُ فَاَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾

“O ju që besuat! Hyni të gjithë në paqe dhe mos ndiqni gjurmët e djallit, se ai është armiku juaj i betuar.”

“E, nëse devijoni, pasi ju kanë ardhur prova të qarta, atëherë dijeni se All’llahu është i Plotfuqishëm dhe i Urtë.”

Komentimi

Paqja botërore nën hijen e Islamit

Pas bisedës për dy grupet e njerëzve, besimtarëve të çiltër dhe njerëzve dyfytirësh, që u përmendën në ajetin e mëparshëm, ky ajet i fton që të gjithë besimtarët që të hyjnë në paqe duke thënë: **“O ju që besuat! Hyni të gjithë në paqe...”**.

Fjala *silm* dhe *selam* në gjuhësi ka kuptimin e *ndreqjes*, *qetësisë* dhe *çlodhjes*. Disa kanë mendimin se komentimi i kësaj fjale ka kuptimin e *përvuljes*. Sipas këtij kuptimi, ajeti i bekuar i fton të gjithë besimtarët të hyjnë në paqe dhe në dorëzimin e urdhrave të All’llahut të Madhëruar.

Nga kuptimi i këtij ajeti përfitohet paqja që nuk realizohet vetëm nën hijen e besimit. Etalonët e kuptimeve tokësore e materiale janë të paafta që të shuajnë zjarret e luftërave në këtë jetë. Kjo për shkak se bota materiale dhe pasioni pas saj janë burimi i mosmarrëveshjeve dhe i konflikteve të përhershme. Sikur të mos jetë fuqia shpirtërore e besimit, paqja do të ishte e pamundur.

Këtu mund të themi se thirrja e ajetit për të gjithë besimtarët pa përjashtim e pa dallim gjuhe, kombësie, pasurie, etj., për të hyrë në paqe, na lë të kuptojmë se krijimi i një shteti botëror e unik nën hijen e besimit të All’llahu i Madhëruar dhe mbi bazat e paqes është i mundshëm.

Është e qartë se elementë, si: gjuha, kombësia, racizmi, etj., janë faktorët e përçarjes mes njerëzve. Ata kanë nevojë për një hallkë të fortë, që t’i lidhë ato me zemrat e njerëzve. Kjo hallkë është vetëm

besimi te All'llahu Fuqiplotë, i cili i zgjidh të gjitha mosmarrëveshjet. Besimi te All'llahu dhe zbatimi i urdhrave të Tij janë pika kyçe për unitetin e bashkësisë njerëzore.

Gjithashtu, ato janë simbol i lidhjeve mes kombeve dhe popujve. Kjo mund të shihet farë mirë në kohën e kryerjes së ibadetit të Haxhit, i cili konsiderohet shembull i gjallë e i lartë për unifikimin e njerëzve pa dallim gjuhe, ngjyre, kombi dhe pozicioneve gjeografike. Në këto ceremoni adhurimi njerëzit marrin pjesë në mënyrë paqësore e të pastër.

Me një krahasim të shpejtë të këtyre kuptimeve me sistemet drejtuese, që nuk e kanë besimin te All'llahu dhe se si njerëzit në këto sisteme janë të pasigurt nga të gjitha anët, do të na sqarohet dallimi mes shoqërisë besimtare dhe asaj jobesimtare.

Ka mundësi që ajeti të ketë kuptimin se, kur idhtarët e librit (jahuditë dhe të krishterët) e pranojnë Islamin, ata u qëndrojnë besnikë disa ideve, besimeve dhe zakoneve të mëparshme. Për këtë ajeti i bekuar urdhëron që ta pranojnë Islamin, t'u binden e t'u dorëzohen të gjitha rregullave dhe ligjeve të tij.¹²³ Komentimi i parë është më i saktë.

Më pas ajeti shton: **“...dhe mos ndiqni gjurmët e djallit, se ai është armiku juaj i përбетuar.”**

Në ajetin 168 të kësaj sureje thamë se shumë nga devijimet dhe cytjet e shejtanit ndodhin në mënyrë të shkallëzuar dhe në formë fazash, që Kur'ani i quan gjurmë të djallit (khutuatu shejtan).

Fjala “*khutuat*” është shumësi i fjalës “*kbutetun*”, *gjurmë, hapa*. Këtu përmendet e vërteta se devijimi nga paqja, drejtësia, dorëzimi i vullnetit te armiqtë, faktorët e armiqësisë, lufta dhe gjakderdhja fillojnë me fazën e thjeshtë dhe mbarojnë në fazën e mprehtë e të rrezikshme.

Nganjëherë nga njeriu shihet një urrejtje dhe smirë e thjeshtë, të cilat më pas çojnë në luftë dhe në shkatërrim.

¹²³ *Tefsirul Kebir*, vëll. i pestë, f. 207. Ruhul Meanij”; vëll. 2, f. 97. Ne kemi mendimin se fjala “*kaffeten*” përfshin të gjithë besimtarët dhe jo të gjithë ligjet islame. (Në të vërtetë ajo është rrethanor për (o ju që keni besuar) dhe jo për “silm”, pagën.).

Për këtë ajeti u thotë besimtarëve që të jenë të vëmendshëm që në fillim, me qëllim që shkëndijat e së keqes të mos çojnë në ndezjen e zjarrit përvëlues të luftës.

Ajo që duhet përmendur është se kjo frazë përmendet pesë herë në Kur'anin Fisnik dhe me qëllime të ndryshme.

Disa komentues kanë përcjellë se Abdullah ibn Selam dhe pasuesit e tij ishin jahudinj dhe e pranuan Islamin. Ata i kërkuan leje Profetit që të lexonin Teuratin në namaz dhe të zbatonin disa nga rregullat e tij. Atëherë zbriti ajeti në fjalë dhe i ndaloi ata nga ndjekja e gjurmëve të djallit.¹²⁴

Nga shkaku i zbritjes së ajetit duket se shejtani depërton në mendjen dhe në zemrën e njeriut hap pas hapi. Prandaj, duhen përballur gjurmët dhe hapat e para të shejtanit, me qëllim që të mos arrihet në fazën e rrezikshme.

Fjala: **“...se ai është armiku juaj i përбетuar.”** përmban argument të fortë e të gjallë dhe thotë se armiqësia e shejtanit ndaj njeriut nuk është e fshehtë dhe e padukshme. Që në fillim të krijimit të Ademit (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*), ai është betuar se do të përpiqet në maksimum për t'i mashtruar të gjithë njerëzit, me përjashtim të të mbrojturëve. Përderisa situata është e tillë, si mund të qëndrojmë të pavëmendshëm nga vesveset e shejtanit?!

Ajeti në vijim i tërheq vëmendjen të gjithë besimtarëve dhe thotë: **“E, nëse devijoni, pasi ju kanë ardhur prova të qarta, atëherë dijeni se All'llahu është i Plotfuqishëm dhe i Urtë.”**

O ju që besuat, nëse do të devijoni dhe do të ecni në rrugën e vesveseve të shejtanit dhe jo në rrugën e pages, me këtë veprim ju nuk i shpëtoni dot drejtësisë së All'llahut.

Vija është e qartë, rruga është e qartë, qëllimi është i qartë. Nga kjo duhet të dihet se nuk ka shfajësim për atë që devijon nga rruga e drejtë. Nëse ju devijoni, ju jeni fajtorët. Prandaj, dijeni mirë se All'llahu është i Plotfuqishëm dhe i Urtë dhe askush nuk mund të ikë nga drejtësia e Tij.

Fjala *“bejjinat”* ka kuptimin e argumenteve të qarta. Kjo fjalë ka kuptim të gjerë, ku përfshihen argumentet logjike. Po ashtu, ka kuptimin e asaj që i sqarohet njeriut nëpërmjet rrugës së Shpalljes dhe të mrekullisë.

* * *

¹²⁴ *Tefsirul Kurtubij*, vëll. 2, f. 832.

Ajeti 210

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ
الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٢١٠﴾

“E ç’presin tjetër ata, që t’u vijë All’llahu përmes hijeve të reve bashkë me engjëjt?! Atëherë merr fund puna! Tek All’llahu kthehen të gjitha punët.”

Komentimi

Rast i palogjikshëm

Nga leximi i parë duket se në këtë ajet gjendet një lloj paqartësie dhe ndërlíkimi, por, kur të lexohen me vëmendje frazat e tij, ato paqartësi bien.

Ajeti i flet profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i thotë: A nuk janë ato argumente, shenja dhe rregulla të qarta, të mjaftueshme për ta penguar njeriun nga shkatërrimi?

A nuk janë të mjaftueshme ato që ta shpëtojnë njeriun nga kthetirat e armikut të tij të përbetuar, shejtanit? Vallë, ata presin që All’llahu, së bashku me melekët, t’u vijnë atyre përmes reve dhe t’u sjellin argumente më të qarta se sa ato të mëparshmet?

Sigurisht, kjo është e pamundur. Edhe nëse supozojmë se është e mundur, por nuk ka domosdoshmëri në të. Ajeti thotë: **“E ç’presin tjetër ata, që t’u vijë All’llahu përmes hijeve të reve bashkë me engjëjt?! Atëherë merr fund puna!...”**

Çfarë kuptimi ka fjalia **“...merr fund puna...”** që përmendet në këtë ajet?

I ndjeri Tabrasi, në tefsijrin “Mexhmaul Bejan” thotë se kjo ka kuptimin e përfundimit të llogarisë së njerëzve në Ditën e Kiametit. Banorët e Xhennetit do të hyjnë në Xhennet dhe ata të zjarrit do të hyjnë në zjarr.

Sipas këtij parimi, ajeti flet për Ahiretin, ndërkohë që në dukje ajeti ka lidhje me këtë jetë. Për këtë, nuk është e largët që ky ajet të

tregojë për zbritjen e dënimit të All'llahut mbi jobesimtarët kokëfortë. Ka mundësi që kuptimi të jetë për përfundimin e detyrës së predikimit dhe sqarim i të vërtetave që përmenden në ajetin e mëparshëm (bejjinat). Me këtë kuptim, pritja e tyre është e padobishme.

Përderisa ardhja e All'llahut dhe e melekëve para atyre pritësve është e pamundur, atëherë nuk janë të nevojshme ato që përmendëm, sepse domosdoshmëritë e udhëzimit janë vendosur para syve të tyre në mënyrë të mjaftueshme. Me këtë, pyetja e përmendur në ajet është mohuese.

Ka komentues që thonë se pyetja nuk është mohuese. Ata e konsiderojnë atë një lloj kërcënimi, qoftë në këtë jetë apo në Ahiret, për gjynahqarët dhe për ata që ecin në gjurmët e djallit. Sipas kësaj thënieje, ata thonë se para fjalës All'llah gjendet e nënkuptueshme fjala *emrun, urdhër*.

Në këtë mënyrë kuptimi i ajetit është: Vallë, ata njerëz, si pasojë e punëve të tyre, presin t'u vijë urdhri i All'llahut dhe i melekëve të Tij për dënimin dhe ndëshkimin e tyre që të marrin dënimin në këtë jetë dhe në Jetën Tjetër?

Mirëpo, komentimi i përmendur më parë është më i përshtatshëm me kuptimin e jashtëm të këtij ajeti dhe nuk është nevoja për aludim.

Me fjalë përmbledhëse, për këtë ajet gjenden tre komentime:

I pari: All'llahu ka sjellë argumente të plota dhe kokëfortët nuk duhet të presin që atyre t'u vijë All'llahu dhe melekët pranë tyre dhe t'ua sqarojnë të vërtetat. Padyshim që kjo është e pamundur. Edhe po të jetë e mundur, nuk është nevoja për atë ardhje.

I dyti: Ata njerëz, edhe pse nuk besojnë dhe janë kokëfortë, vallë, presin urdhrin e All'llahut për zbritjen e dënimit mbi ta e të shkatërrohen?!

I treti: Ata njerëz, me punët që kanë bërë, a e presin ardhjen e Ditës së Llogarisë, që melekët të urdhërohen për dënimin e tyre dhe të marrin shpërblimin e drejtë?

Fraza: **"...hijeve të reve..."**, mbështetur te komentimi i dytë dhe i tretë, për të cilët kanë mendim të njëjtë shumica e komentuesve, tregon se dënimi i All'llahut vjen papritur, ashtu siç vijnë edhe retë që u bëjnë hije atyre dhe njeriu pret të bjerë shiu mëshirues. Kur dënimi të vijë si rrufeja dhe mbi ta të zbresë dënimi, ajo kohë do të jetë më e vështirë, më e ashpër dhe më e dhembshme për ta. Duhet përmendur

se disa popujve të mëparshëm, dënimi u ka ardhur në formën e rrufesë që del nga retë.¹²⁵

Hulumtim

Pamundësia e shikimit të All'lahut

Nuk ka dyshim se shikimi i drejtpërdrejtë është për sendet që kanë trup, ngjyrë dhe vend. Me këtë, nuk ka kuptim shikimi i All'lahut, i cili është mbi kohën dhe vendin.

Qenia e Shenjtë është e pamundur të shihet me sy në këtë jetë dhe në Jetën Tjetër. Argumentet logjike për këtë çështje janë të qarta deri në atë shkallë sa që nuk është nevoja të sqarohen. Edhe pse janë të tilla, është për të ardhur keq se disa dijetarë të Ehli Synnetit mbështeten te disa hadithe të dobëta dhe te disa ajete me kuptim të tërthortë dhe thonë për mundësinë e shikimit të All'lahut të Madhëruar në Ditën e Gjykimit. Ai do të ketë formë trupi me ngjyrë dhe vend. Disa dijetarë të tjerë kanë mendimin se ajeti në fjalë është dëshmuar për këtë kuptim. Ndoshta ata nuk e kanë hedhur vështrimin te të këqijat dhe shkatërrimet që sjell kjo thënie.

Sigurisht, shikimi i All'lahut me syrin e zemrës është i mundur, në këtë jetë dhe në Jetën Tjetër. Dihet se Qenia e Tij e Shenjtë në Jetën Tjetër ka pamje më të fortë se në këtë jetë.

Imam Sadikun (*Paqja qoftë mbi të!*) e kanë pyetur: “A mund të shihet All'llahu në Ditën e Kiametit?”

Ai është përgjigjur: “Vërtet, të shikuarit kapin vetëm ato që kanë ngjyrë dhe formë dhe All'llahu i Madhëruar është Krijuesi i ngjyrave dhe i formave.”¹²⁶

Në komentimin e ajetit 103 të sures “El En'am”: **“Shikimet nuk mund ta arrijnë Atë, ndërkohë që Ai i arrin shikimet e të gjithëve.”**, kemi paraqitur disa kërtime rreth pamundësisë së shikimit të All'lahut në këtë jetë dhe në Jetën Tjetër.

Gjithashtu në librin “Nefehatul Kur'an” kemi shkruar një kërkim më të detajuar rreth kësaj çështjeje.

* * *

¹²⁵Shiko ajetin 189 të sures “Esh Shuara”: “Ata vazhduan të mos e besojnë, prandaj i goditi dënimi Ditës së Errësirës. Njëmend, ky ishte dënimi i një dite të madhe.”

¹²⁶*Nuru Thakalejn*, vëll. 1, f. 753.

سَلِّ بْنِ إِسْرَءِيلَ كَمْ ءَاتَيْنَهُمْ مِّنْ ءَايَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾

“Pyeti bijtë e Izraelit: “Sa shenja të qarta u kemi dërguar Ne atyre?” Ata që mohojnë të mirat e All’llahut, pasi u janë dërguar, do të dënohen. Vërtet, All’llahu është i Rreptë në ndëshkim.”

Komentimi

Ky ajet tregon për një vërtetësi të ajeteve të mëparshme. Siç e pamë, ajetet e mëparshme flisnin rreth besimtarëve, jobesimtarëve dhe dyfytërsisë. Jobesimtarët bënë sikur nuk i njihnin argumentet dhe shenjat e qarta të All’llahut dhe sillnin shfajësime të ndryshme. Bijtë e Izraelit janë një vërtetësi e qartë për këtë kuptim. Ajeti në fjalë thotë: **“Pyeti bijtë e Izraelit: “Sa shenja të qarta u kemi dërguar Ne atyre?...”**

Mirëpo, ata ishin të pavëmendshëm dhe të paditur për këto shenja të qarta. Ata i shpenzonin dhuntitë e All’llahut dhe mirësitë e Tij për qëllime të këqija dhe devijuese. Më pas ajeti thotë: **“...Ata që mohojnë të mirat e All’llahut, pasi u janë dërguar, do të dënohen. Vërtet, All’llahu është i rreptë në ndëshkim.”**

Qëllimi i mohimit të të mirave është mundësia e përdorimit të fuqive dhe burimeve materiale e shpirtërore të dhuruara në rrugën e devijimit, shkatërrimit dhe të ushtrimit të padrejtësisë e të tiranisë. Vërtet, All’llahu i Madhëruar i dhuroi shumë mirësi bijve të Izraelit, siç ishin të dërguar, udhëheqës guximtarë dhe mundësi materiale.

Por ata nuk përfituan as nga të dërguarit e All’llahut dhe as nga mundësitë materiale. Ata bënë mëkatën e shndërrimit të mirësive dhe, si pasojë, ky veprim ishte shkaku i dënimeve të ndryshme për ta në këtë jetë, siç ishte sorollatja në shkretëtirë dhe në Jetën Tjetër do të marrin ndëshkim të rëndë.

Fraza **“Pyeti bijtë e Izraelit:”**, në të vërtetë ka si qëllim të marrë pohimin e tyre për mirësitë e All’llahut. Pastaj të menduarit në

shkakun që i çoi ata në greminë e në shkatërrim. Ky është mësim për myslimanët dhe për të gjithë ata që nuk përfitojnë në mënyrë të rregullt nga mirësitë e dhuruara nga All'llahu i Madhëruar.

Çështja e shndërrimit të mirësive dhe përfundimi i dhimbshëm nuk është i kufizuar me bijtë e Izraelit. Nëse popujt e tjerë do ta bëjnë këtë gjynah, ata do të sprovohen me dënimin e rëndë të All'llahut në këtë jetë dhe në Jetën Tjetër.

Vërtet, bota e sotme, e zhvilluar nga ana teknologjike, në këto ditë po përballet me këto fatkeqësi. Edhe pse njeriut i është siguruar fuqi dhe mundësi të papara në histori, ne shohim forma të ndryshme të shndërrimit të mirësive në përdorimin e tyre për qëllime shkatërrimi. Kjo për shkak se ata janë larg mësimave të All'llahut që i solli nëpërmjet të dërguarve të Tij.

Këto mirësi ata i përdorin për prodhimin e armëve të shkatërrimit në masë, me qëllim që të përhapin sundimin e tyre të padrejtë dhe për pushtimin e vendeve të tjera. Me këtë veprim ata e kanë kthyer këtë jetë në një vend të pasigurt nga të gjitha anët.

Fraza **“të mirat e All'llahut”**, që përmendet në këtë ajet ka mundësi të tregojë për shenjat e All'llahut. Dhe, shndërrimi i tyre ka kuptimin devijimi i përdorimit të tyre; ose ka mundësi që të jetë me kuptim më të gjerë dhe gjithëpërfshirës për çdo mundësi dhe dhunti të dhënë nga All'llahu i Madhëruar. Kuptimi i dytë është më i mirë.

*

*

*

زَيْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ
اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

“Ata që nuk besojnë, janë të joshur nga jeta e kësaj bote, prandaj tallen me besimtarët. Por njerëzit e devotshëm ndaj All’llahut, do të jenë mbi ata në Ditën e Kiametit. All’llahu begaton pa kufi kë të dojë.”

Shkaku i zbritjes

Komentuesi i njohur Ibn Abasi ka transmetuar: “Ky ajet ka zbritur për krerët kurejsh, të cilëve iu zgjerua kjo jetë dhe talleshin me besimtarët e varfër, si me: Abdullah ibn Mes’udin, Amarin, Bilalin dhe Khababin. Ata u thoshin këtyre: “Sikur Muhammedi të ishte profet, do ta pasonin të njohurit tanë.” Atëherë zbriti ajeti si përgjigje për ta.

Komentimi

Jobesimtarët janë robër të dynjasë

Edhe pse ajeti ka zbritur për krerët kurejsh, siç u tha në shkahun e zbritjes, nuk gjendet pengesë që ai të jetë plotësues i çështjes në ajetin e mëparshëm, që zbriti për jahuditët dhe të nxjerrim një rregull të përgjithshëm.

Ajeti thotë: **“Ata që nuk besojnë, janë të joshur nga jeta e kësaj bote...”** për këtë mendjemadhësia dhe mburrja ua fshin ndjenjat e tyre. **“...prandaj tallen me besimtarët...”**.

Dihet që besimtarët dhe të devotshmit janë në shkallët më të larta të Xhenetit, ndërsa ata do të jenë në shkallët më të ulëta të Xhehennemit. **“...Por njerëzit e devotshëm ndaj All’llahut, do të jenë mbi ata në Ditën e Kiametit...”**, sepse shkallët shpirtërore në Jetën Tjetër marrin formë shikimi dhe besimtarët fitojnë shkallë më të ngritura se jobesimtarët.

Në atë Ditë do të duket sikur jobesimtarët ecin në thellësinë e tokës, ndërkohë që besimtarët punëdrejtë fluturojnë në qiellin e lartë. Kjo nuk është e habitshme sepse, **“...All’llahu begaton pa kufi kë të dojë.”**

Në të vërtetë ky është një përgëzim për besimtarët e varfër dhe kërcënim për të pasurit mendjemëdhenj. Gjendet alternativë tjetër që thotë se fjalë e fundit e ajetit tregon se All'llahu u jep besimtarëve në të ardhmen dhe pa llogari. Kjo do të bëhet me përparimin dhe zgjerimin e Islamit dhe me zbatimin e premtimit të All'llahut.

Qenia e dhënies së All'llahut është e pakufishme për besimtarët, është tregues se shpërblimi dhe dhuntitë e All'llahut nuk do të jenë me sasinë e punëve tona, por do të jenë në përshtatje me bujarinë e Tij. Ne e dimë se bujaria e Tij është e pakufishme.

Sqarim

Sipas jobesimtarëve, horizontet e të cilëve nuk shkojnë më larg se të menduarit në kuadër të materies, jeta materiale është e bukur, tërheqëse dhe baza e organizimit të çdo gjëje. Nga këtu, me mendimin e tyre të ngushtë, ata i shohin besimtarët me përbuzje dhe tallje. Ata nuk i vlerësojnë virtytet shpirtërore e humane.

Këtu lind pyetja për kuptimin e foljes në formë të panjohur “*zujjine*”. Vallë, sipas jobesimtarëve kujt i zbukurohet kjo jetë? Përgjigjja e kësaj pyetjeje do të vijë në komentimin e ajetit 14 të sures “Al Imran”.

*

*

*

Fladi

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ
مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ
فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ
الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ ۗ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾

“Dikur, të gjithë njerëzit përbënin një bashkësi të vetme. Pastaj All’llahu u dërgoi profetët me lajme të mira dhe paralajmërime. Bashkë me ata, Ai zbriti edhe Librin me të vërtetën, për t’i gjykuar njerëzit në çështjet për të cilat nuk pajtoheshin. Mirëpo, njerëzit u grindën midis tyre, pasi u erdhën shenjat e qarta, nga zilia që kishin për njëri-tjetrin. Atëherë, me vullnetin e Vet, All’llahu i udhëzoi besimtarët që ta kuptonin të vërtetën, lidhur me çështjet për të cilat të tjerët nuk pajtoheshin. All’llahu shpie në udhë të drejtë kë të dojë.”

Komentimi

Rruga e arritjes së unitetit

Pas paraqitjes së gjendjes së besimtarëve, jobesimtarëve dhe dyfytërsisë në ajetet e mëparshme, Kur’ani Fisnik, këtë ajet e fillon me një hulumtim të përgjithshëm për ardhjen e fesë, qëllimeve të saj dhe fazat e ndryshme në të cilat ajo kaloi.

Në fillim ajeti thotë: **“Dikur, të gjithë njerëzit përbënin një bashkësi të vetme...”** (Fjala *ummet* ka kuptimin e *bashkësisë*, individët e së cilës i lidh diçka e përbashkët, qoftë feja, apo koha, apo vendi.)

Pra, ky ajet fillon me sqarimin e fazave të jetës njerëzore dhe me mënyrat e dukjes së fesë për të ndrequr shoqërinë nëpërmjet të dërguarve nëpër disa faza:

Faza e parë, është faza fillestare e njeriut, në të cilën ai akoma nuk është mësuar me jetën shoqërore. Në këtë fazë nuk shfaqen për të mosmarrëveshje dhe kundërshtime. Ai e adhuron All'llahun duke dëgjuar thirrjen e natyrës krijuese dhe kryen detyra të thjeshta.

Faza e dytë, është faza në të cilën jeta e njeriut merr formën shoqërore. Kjo duhet të ndodhë, sepse njeriu është i krijuar për të arritur përsosmërinë. E kjo nuk arrihet vetëm në jetën shoqërore.

Faza e tretë, është faza e përplasjeve dhe e të papriturave të patjetërsueshme mes individëve të shoqërisë pas dukjes dhe fillimit të jetës shoqërore. Këto përplasje dhe mosmarrëveshje, qofshin në fe apo në ideologji, apo në veprime, apo në caktimin e të drejtave të individëve e të shoqërisë, patjetër kanë nevojë për ligje që t'i zgjidhin këto kundërshtime. Nga këtu lindi nevoja e madhe për mësimet dhe udhëzimet e të dërguarve.

Faza e katërt, dallohet me dërgimin e të dërguarve nga ana e All'llahut të Madhëruar, për të cilin ajeti në fjalë thotë: **“...Pastaj All'llahu u dërgoi profetët me lajme të mira dhe paralajmërime...”**

Duke parë dhe duke dëgjuar përgëzimet dhe paralajmërimet e të dërguarve, njeriu kthehet te Krijuesi i tij. Ai e ndien më vonë se do të ketë shpërblim për punët e veta dhe e ndien se jeta e tij është e lidhur me mësimet e të dërguarve.

Nga këtu mëson se me ligjet dhe rregullat që gjenden në Librat qiellorë, të zbritur nga All'llahu, zgjidhen të gjitha konfliktet dhe kundërshtimet. Në këtë kontekst ajeti thotë: **“...Ai zbriti edhe Librin me të vërtetën, për t'i gjykuar njerëzit në çështjet për të cilat nuk pajtoheshin...”**

Faza e pestë, është faza e kapjes pas mësimëve të të dërguarve dhe zbatimi i atyre që gjenden në librat e zbritur për të shuar zjarrin e mospajtimit e të kundërshtimeve të shumëllojshme (fetare, ideologjike, shoqërore, morale, etj.)

Faza e gjashtë, është vazhdimësia e fazës së pestë, derisa cytjet djallëzore depërtojnë në brendinë e njerëzve duke vënë në lëvizje epshet e tyre. Disa njerëz i kuptojnë gabim mësimet e të dërguarve e të Librave qiellorë dhe i praktikojnë sipas dëshirës së tyre.

Në këtë mënyrë ata e ngrenë më shumë flamurin e mospajtimit. Mirëpo ky mospajtim ndryshon nga ai i pari, sepse

burimi i tij ishte padituria dhe ky zgjidhet me dërgimin e profetëve dhe me zbritjen e Librave qiellorë.

Ndërsa i dyti e ka burimin te kokëfortësia dhe te devijimi nga e vërteta me dije të plotë dhe nga zilia. Për këtë ajeti thotë: **“...Mirëpo, njerëzit u grindën midis tyre, pasi u erdhën shenjat e qarta, nga zilia që kishin për njëri-tjetrin...”**

Faza e shtatë. Ajeti i ndan njerëzit në dy grupe. Në grupin e parë janë besimtarët dhe ata që ndjekin rrugën e drejtë dhe të vërtetë, të cilët triumfojnë mbi mospajtimet nëpërmjet dritës së Librave qiellorë dhe mësimëve të të dërguarve.

Ajeti thotë: **“...All’llahu i udhëzoi besimtarët që ta kuptonin të vërtetën, lidhur me çështjet për të cilat të tjerët nuk pajtoheshin...”**. Grupi i dytë janë të shthururit dhe kokëfortët, të cilët ngelen në mospajtim dhe në humbje.

Në mbyllje, ajeti thotë: **“...All’llahu shpie në udhë të drejtë kë të dojë.”**

Kjo fjali tregon për të vërtetën e lidhjes së vullnetit të All’llahut me punët e njerëzve. Të gjithë njerëzit, që dëshirojnë të arrijnë të vërtetën, All’llahu i Madhëruar i udhëzon në rrugën e drejtë dhe ua shton atyre botëkuptimin, udhëzimin dhe mbarësinë për zgjidhjen e mospajtimeve në këtë jetë me jobesimtarët dhe me robërit e dynjasë. Ai u dhuron atyre qetësi dhe bindje dhe ua sqaron rrugën e shpëtimit e të drejtimit.

*

*

*

Hulumtime

1- Feja dhe shoqëria

Nga përmbajtja e ajetit të lartpërmendur kuptohet se feja dhe shoqëria njerëzore janë dy të vërteta të pandara. Shoqëria nuk mund të jetojë jetë të shëndetshme pa fenë, pa besimin te All’llahu dhe te Jeta Tjetër.

Ligjet tokësore nuk mund t’i zgjidhin mospajtimet dhe kundërshtimet shoqërore për shkak të mos lidhjes së tyre me rrethinën e besimit të individit dhe për mos ndikimin e tyre në ekzistencën e njeriut.

Këtë të vërtetë e konstatojnë shumë qartë ndodhitë në botën e sotme. Bota, e ashtuquajtur e zhvilluar, bën krime të papara në shumë shoqëri.

Për këtë Islami sqaron shumë mirë se feja nuk mund të ndahet nga politika dhe ajo (feja) ka kuptimin e sistemit të rregullimit të shoqërisë islame

* * *

2- Fillimi i Sheriatit

Nga ajeti, gjithashtu sqarohet se fillimi i lindjes së fesë, me kuptimin e saj të vërtetë, është i shoqëruar me dukjen e shoqërisë njerëzore, po me kuptim të vërtetë.

* * *

3- Lindja e Mesme, djepi i feve të mëdha

Gjithashtu, nga ajeti në fjalë marrim përgjigjen e pyetjes për shkakun e ardhjes së feve të mëdha në zonën e Lindjes së Mesme (feja islame, e krishterë, jehudite, feja e Ibrahimit, etj.) Historia dëshmon që djepi i multikulturës dhe i zhvillimit njerëzor ka qenë kjo zonë. Pastaj, nga kjo, fetë u përhapën në zona të tjera.

Duke pasur parasysh lidhjen e fortë mes fesë dhe zhvillimit, si dhe nevojën e shoqërive të zhvilluara për fenë, për zgjidhjen e mospajtimeve shkatërruese, sqarohet se feja duhet të realizohet në këtë zonë.

Islami nisi “jetën e tij” nga një territor injorant, siç ishte shoqëria në Mekë dhe në Medine. Kjo për arsye se kjo zonë ndodhej në udhëkryqin e qytetwrimve të mëdha. Në verilindje të Gadishullit Arabik ndodhej Persia dhe një pjesë e qytetwrimin të Babilionit. Në veri ndodhej Roma. Në veriperëndim ndodheshin qytetwrimet e Egjiptit të lashtë dhe në jug ndodhej Jemeni.

Vërtet, qendra e dukjes së Islamit në atë kohë ka qenë e rrethuar me qytetwrimet e rëndësishme të asaj kohe.

* * *

4- Zgjidhja e mospajtimeve është prej qëllimeve të fesë

Fetë e All'lahut kanë disa qëllime. Një prej tyre është edukimi i njerëzve dhe çuarja e tyre sa më pranë All'lahut të Madhëruar. Mirëpo prej qëllimeve të rëndësishme është edhe zgjidhja e mospajtimeve. Ka disa faktorë, si: kombësia, gjuha, pozicioni gjeografik, etj., që çojnë në ndarjen e shoqërive njerëzore. Gjëja e vetme, që e bën bashkimin e

këtyre shoqërive pa dallim kombësie, gjuhe, ngjyre, etj., është feja e All'lahut.

Feja është ajo që i shemb të gjitha digat ndarëse. Ajo i heq kufijtë dhe i bashkon shoqëritë nën flamurin e përbashkët. Këtë fenomen e shohim më së miri në kohën e kryerjes së Haxhit.

Nëse shohim disa fe apo medhhebe, që janë shkak i mospajtimit mes palëve, kjo ndodh se ato janë të përziera me paganizma dhe të shoqëruara me fanatizëm të verbër. Nëse fetë e All'lahut nuk do të ndryshoheshin, do të shikonim një unitet në çdo vend.

5- Argumenti i pagabueshmërisë së profetëve

Eruditi Tabatabai në tefsirin “El Mijzan”, e ndan pagabueshmërinë në tri pjesë:

- 1- Mbrojtja nga gabimi në kohën e zbritjes së Shpalljes dhe në dorëzimin e saj.
- 2- Mbrojtja në kohën e predikimit.
- 3- Mbrojtja nga gjynahu dhe nga ato që çojnë në përcëlimin e adhurimit të All'lahut.

Pasi i përmend këto tri pjesë, eruditi thotë: “Vërtet, ajeti në fjalë është tregues për ismetin (mbrojtjen nga gabimet dhe gjynahet) e të dërguarve në kohën e marrjes së Shpalljes dhe në kohën e predikimit të saj.) Kjo për faktin se dërgimi i profetëve është përgëzim dhe paralajmërim për njerëzit dhe sqarim për parimet e besimit të drejtë në teori dhe në praktikë.

Në këtë mënyrë, të dërguarit janë në gjendje t'i udhëzojnë njerëzit në këtë rrugë. Është e qartë se ky qëllim nuk mund të arrihet pa mbrojtjen e të dërguarve nga gabimet, gjynahet dhe harresat, si në kohën e marrjes së Shpalljes, ashtu edhe në kohën e predikimit të saj në mesin e njerëzve.

Po nga ky ajet mund të kuptohet edhe grupi i tretë i ismetut (mbrojtjen nga gabimet dhe gjynahet), sepse po të ndodhte ndonjë gabim në predikim, atëherë i njëjti gabim do të ishte faktor dhe shkak i mospajtimit.

Sikur të gjendej kundërshtim mes thënieve dhe punëve të të dërguarve të All'lahut duke bërë ndonjë gjynah, po ashtu do të ishte faktor dhe shkak i mospajtimit. Për këtë, ajeti i lartpërmendur tregon për ismetin (mbrojtjen nga gabimet dhe gjynahet) e të dërguarve në të gjitha grupet e lartpërmendura.

* * *

Ajeti 214

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ
مَسَّيَهُمُ الْبَاسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ
مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلاَ إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾

“Vërtet mendoni të hyni në Xhennet, pa provuar atë që kanë provuar të tjerët para jush? Ata i goditi mjerimi dhe sëmundjet dhe, aq shumë u tronditën, saqë çdo i dërguar dhe ndjekësit e tij, thirrën: “Kur do të arrijë ndihma e All’llahut?!” Ja, ndihma e All’llahut është afër!”

Shkaku i zbritjes

Disa komentues thonë se ajeti ka zbritur kur myslimanët u bllokuan në Betejën e Ahzabit dhe u frikësuan shumë. Atëherë zbriti ajeti që t’i forcojë zemrat e tyre dhe u premtonte triumf.

Thuhet se Abdullah ibn Ubij u tha myslimanëve kur humbën në Betejën e Uhudit: “Deri kur do të vazhdoni të përballeni me vrasjen? Sikur Muhammedi të ishte profet, nuk do të përballeshit me robëri e vrasje.” Atëherë zbriti ajeti.¹²⁷

¹²⁷ *Mexhmaul Bejan*, vëll. 1, f. 308.

Komentimi

Vështirësia dhe fatkeqësia janë prej ligjeve të All'lahut

Nga ajeti kuptohet se një grup myslimanësh kishin mendimin se shfaqja e besimit në All'lahun e Vetëm e të Pashoq është i mjaftueshëm që të hyjnë në Xhennet. Për këtë nuk e kishin parapërgatitur veten e tyre për të përballuar vështirësitë, duke menduar se All'lahu i Madhëruar është Sipërmarrësi i çështjeve të tyre dhe Ai ua largon atyre të keqen e armiqve.

Ajeti i përgjigjet këtij mendimi të gabuar dhe tregon për një ligj të përhershëm në këtë jetë, që besimtarët duhet ta përgatisnin veten e tyre për përballjen e vështirësive e të sfidave nëpërmjet rrugës së besimit. E kjo të jetë sprovë për vërtetësinë e besimit të tyre. Kjo lloj sprove është ligj i përgjithshëm, ka qenë dhe është i pranishëm te të gjitha bashkësitë.

Kur'ani sjell si shembull bijtë e Izraelit dhe flet se si ata u përballën me vështirësi të ndryshme, që nga koha e daljes nga Egjipti dhe deri te shpëtimi i tyre nga sundimi i faraonit. Vështirësi tjetër e madhe për ta ishte kur nga një anë ishin të rrethuar nga ushtria e faraonit dhe nga ana tjetër ndodhej deti. Mirëpo, në ato momente të vështira, ata i përfshiu mirësia e All'lahut, e cila i shpëtoi nga armiqtë e tyre.

Kjo është ajo që praqet Kur'ani për bijtë e Izraelit dhe për të gjithë **“të tjerët para jush”**. Ky ligj i All'lahut ka si qëllim përsosmërinë e bashkësive besimtare dhe edukimin e tyre. Të gjithë bashkësitë kalojnë nëpër furrat e ndodhive të vështira e të ashpra për t'u pastruar nga papastërtitë, njësoj si hekuri që futet në furrën e nxehtë për t'u pastruar dhe për t'u shndërruar në një metal të fortë e rezistues. Nëpërmjet kësaj sprove duket i përshtatshmi dhe i papërshtatshmi dhe ky i fundit nxirret nga oborri i shoqërisë.

Një tjetër çështje, që duhet të dihet nga komentimi i këtij ajeti është se bashkësia besimtare dhe në krye të saj Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), kur sulmohen nga këto vështirësi të ashpra, ngrenë zërin e tyre e thonë: **“Kur do të arrijë ndihma e All'lahut?!”** Është e qartë se kjo shprehje e tyre nuk është kundërshtim ndaj vullnetit të All'lahut, por ajo është një lloj lutje dhe kërkesë.

Ajeti fillon me thënien: **“Vërtet mendoni të hyni në Xhennet, pa provuar atë që kanë provuar të tjerët para jush? Ata i goditi mjerimi dhe sëmundjet...”**

Përderisa ata ishin në majat e larta të durimit e të palëkundshmërisë përballë atyre vështirësive e ndodhive të ashpra, ishin të mbështetur vetëm te All’llahu dhe çdo gjë e kishin lënë në dorën e Tij. Për këtë ajeti përfundon me thënien: **“Ja, ndihma e All’llahut është afër!”**

Fjala në gjuhën arabe “*ba’saun*” vjen nga lënda *be’sun*, vështirësi. Autori i fjalorit “Mekajisu Lugah” thotë: “Në origjinë, kjo fjalë ka kuptimin e vështirësisë e të ngjashme me të. Me këtë fjalë emërtohet çdo lloj ndëshkimi dhe vështirësie. Po ashtu, emërtohen edhe njerëzit guximtarë, të cilët luftojnë me ashpërsi. (*bajis* ose *dhu be’sin*.)

Fjala arabe “*daraun*”, siç thotë Ragibi në librin “El Mufredat”, është antonimi i fjalës “*seraun*”. Kjo e fundit do të thotë *çdo gjë e lehtë dhe që sjell dobi*. Ndërsa fjala “*daraun*” ka kuptimin e *çdo dëmi që e godet njeriun, qoftë në pasuri, nder apo në vetvete*.

Disa komentues kanë thënë se frazën: **“Kur do të arrijë ndihma e All’llahut?!”** e kanë shprehur një grup besimtarësh, ndërsa frazën: **“Ja, ndihma e All’llahut është afër!”** e ka thënë Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Por ky mendim i tyre është i largët.

Sido që të jetë, ajeti i lartpërmendur flet për një nga ligjet e All’llahut. Ai i paralajmëron besimtarët se në çdo kohë e në çdo vend qofshin ata duhet të dalin fitimtarë. Ata duhet t’i pranojnë problemet, vështirësitë, sfidat dhe të përpiqen me të gjitha mundësitë në rrugën e përballjes së tyre.

Në të vërtetë, këto probleme dhe vështirësi nuk janë gjë tjetër veçse sprovë, edukim për besimtarët, që të dallohet besimtari i vërtetë nga ai që hiqet si i tillë.

Fraza: **“...të tjerët para jush...”** u thotë myslimanëve: “Ju nuk jeni të vetëm që jeni sprovuar me vështirësitë e armikut, sepse edhe popujt para jush po ashtu u sprovuan me vështirësi e ndodhi të ashpra deri në atë shkallë sa që i preku vështirësia dhe dëmtimi. Në këtë kohë ata kërkuan ndihmë për të shpëtuar prej tyre.”

Padyshim, sekreti i përsosmërisë dhe i plotësimit të njerëzve është që ata të jenë të rrethuar nga vështirësitë dhe sprovat deri sa të

bëhen si metali i pastër dhe në brendinë e tyre të lulëzojnë aftësitë, zotësitë dhe të forcohet besimi i tyre në All'llahun e Madhëruar. Në këtë mënyrë dallohen besimtarët dhe durimtarët nga njerëzit oportunistë.

Fjalët po i përfundojmë me përmendjen e një hadithi profetik. Khabbab ibn el Irth, i cili ka qenë prej muxhahidinëve në fillim të Islamit, ka thënë: “Një ditë i thamë të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “A nuk po kërkon triumf për ne? A nuk po e lut All'llahun për ne?”

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), i tha: “Vërtet, Atij që ishte para jush i vendosej sharra në qafë dhe përfundonte te këmbët dhe kjo nuk e largonte nga feja e vet. Mishi i tij krihej me krehër prej hekuri dhe kjo nuk e largonte nga feja e tij.”

Pastaj përsëri tha: “Betohem në All'llahun, se kjo çështje do të arrijë deri aty sa kalorësi të ecë nga San'aja deri në Hadremout dhe nuk do t'i frikësohet kujt përveç All'llahut dhe ujkut mbi dhentë e tij, porse ju nxitoheni.”¹²⁸

*

*

*

¹²⁸ Durul Menthur, vëll. 1, f. 243. dhe Tefsirul Kebir, vëll. 6, f. 20.

Ajeti 215

وَالْأَقْرَبِينَ فَلِلْوَالِدَيْنِ إِحْسَانٌ مِمَّا نَفَقْتُمْ مِمَّا قُلَّ يُنْفِقُونَ مَاذَا يَسْأَلُونَكَ
عَلَيْمٌ بِهِ ۚ اللَّهُ فَإِنْ خَيْرٌ مِمَّنْ تَفْعَلُوا وَمَا أَلْسَيْلِ وَأَبْنِ وَالْمَسْكِينِ وَالْيَتَامَىٰ

“Të pyesin ty çfarë të shpenzojnë. Thuaju: “Çfarëdo prej të mirave që të shpenzoni, ajo le t’u takojë prindërve, farefisit, jetimëve, të varfërve dhe udhëtarëve. Çfarëdo të mire që bëni, All’llahu e di atë.”

Shkaku i zbritjes

Amru ibn Xhamuh e pyeti profetin Muhammed (*Pagja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) se çfarë të shpenzojë dhe kujt t’ia japë. Atëherë zbriti ajeti.¹²⁹

Komentimi

Kur’ani Fisnik përmend disa ajete për shpenzimin dhe dhënien në rrugën e All’llahut. Ai i nxit myslimanët me rrugë të ndryshme që të shpenzojnë dhe t’u japin të paaftëve dhe nevojtarëve. Ky ajet e shqyrton çështjen e shpenzimit nga një anë tjetër, sepse një njeri pyet për llojin e pasurisë që të shpenzojë. Për këtë, ajeti fillon kështu: **“Të pyesin ty çfarë të shpenzojnë...”**

Në përgjigje, ajeti sqaron llojin e shpenzimit. Pastaj flet për njerëzit që e meritojnë shpenzimin. Shkaku i zbritjes së ajetit, siç u përmend, sqaron se pyetja u drejtua për njohjen e llojit të shpenzimit dhe për merituesit.

Përsa i përket çështjes së parë, ajeti përmend fjalën *kehajr*, që të sqarojë në mënyrë të përgjithshme se çfarë duhet të shpenzojë njeriu. Kjo fjalë përfshin kapitalin material dhe atë shpirtëror.

¹²⁹ *Mexhmanul Bejan*, vëll. 1, f. 309. Po ashtu, *Tefsiri Rubul Meanij*, vëll. 2, f. 91. dhe *Tefsirul Kebijr*, vëll. f. 232.

Ndërsa, për çështjen e dytë, pra, vendet e shpenzimit, së pari ajeti flet për të afërmit, duke përmendur prindërit, pastaj jetimët, pastaj të varfrit e në fund udhëtarin. Është e qartë se shpenzimi për të afërmit i forcon akoma më shumë marrëdhëniet mes individëve.

“...Çfarëdo të mire që bëni, All'illahu e di atë.”

Në këtë frazë, tregohet se shpenzuesit nuk duhet të jenë këmbëngulës për t'u thënë njerëzve se çfarë pune bëjnë. Është më mirë që ata të shpenzojnë në fshehtësi. Kjo tregon për çiltërsinë e tyre në vepra. Ata duhet ta dinë se ai që shpërblen për punët e mira, ndër to edhe shpenzimi, është i Gjithëdituri dhe te Ai nuk humbet asnjë punë e bërë nga njerëzit.

* * *

Hulumtim

Llojshmëria në pyetje dhe përgjigje

Disa komentues kanë thënë se qëllimi i pyetjes në këtë ajet është për ato gjëra që duhen shpenzuar, por përgjigjja është për njerëzit që e meritojnë shpenzimin. Kjo për shkak se njohja e merituesve është më parësore dhe më e rëndësishme.

Mirëpo ky kuptim i ajetit është i gabuar, sepse Kur'ani Fisnik iu përgjigj pyetjes së tyre dhe sqaroi merituesit e shpenzimit. Kjo është prej artit të retorikës dhe letërsisë, ku i përgjigjet pyetjes dhe shton sqarimin e një çështjeje të rëndësishme e të domosdoshme.

Por, sido që të jetë, fjalia: **“Çfarëdo prej të mirave që të shpenzoni...”** sqaron se shpenzimi është një vepër e mirë dhe e pëlqyer në çdo çështje. Ky shpenzim përfshin të gjitha punët e mira, qofshin në anën materiale apo në shërbime, apo në çështje shpirtërore.

Fjala *kehajr*, e përmendur, tregon se pasuria nuk është diçka e keqe në vetvete. Përkundrazi, ajo është mjeti më i mirë, me kusht që prej saj të ketë dobi të rregullt e përfituese.

Po ashtu, përdorimi i fjalës “*kehajr*” mund të tregojë se shpenzimi që u jepet nevojtarëve, duhet të jetë i zbrazët nga murrja e dëmtimi.

* * *

Ajeti 216

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ
خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾

“Lufta është bërë detyrim për ju, ndonëse e urreni. Por mund ta urreni një gjë, ndërkohë që ajo është e mirë për ju e mund ta doni një gjë, ndërkohë që ajo është e dëmshme për ju. All’llahu di, kurse ju nuk dini.”

Komentimi

Sakrifica me veten dhe me pasurinë

Ajeti i mëparshëm fliste për shpenzimin e pasurive. Ky ajet flet për sakrificën me veten në rrugën e All’llahut të Madhëruar. Pra, tema e dy ajeteve është e shoqëruar me mejdanin e sakrificës e të flijimit. Ajeti në fjalë thotë: **“Lufta është bërë detyrim për ju, ndonëse e urreni...”**

Përdorimi i fjalës “*kutibe*” tregon për mostjetërsimin e këtij urdhri të All’llahut dhe padiskutueshmërinë e tij.

Fjala “*kurbun*” edhe pse është rrënjë, por këtu është përdorur në formë vetvetori (pjesore e diatezës pjesore), që do të thotë “*mekrubun*”, e urreyer, e përbuzur. Kuptimi i fjalisë është se lufta me armiqte në rrugën e All’llahut është diçka e urreyer, e përbuzur dhe e vështirë për njerëzit e zakonshëm. Kjo për faktin se në luftë gjenden vështirësi e fatkeqësi në shtesë të humbjes së pasurive e vetave.

Ndërsa për ashikët e shehadetit (martirizimit) në rrugën e së vërtetës dhe për ata që janë të vendosur në beteja, lufta me armiqte është njësoj si i eturi që pi ujin e shijshëm e të këndshëm. Nuk ka dyshim, se në llogari, në Ditën e Kiametit këta lloj njerëzish ndryshojnë nga të tjerët, veçanërisht ata që ishin në fillim të Islamit.

Më pas ajeti tregon për një parim bazë të ligjeve të All'lahut, ku thotë: “...**Por mund ta urreni një gjë, ndërkohë që ajo është e mirë për ju...**”

E kundërta ndodh me atë që i shmanget luftës, duke dashur të jetë shëndoshë e mirë. Në pamje të jashtme kjo është e dashur për ju, por: “**e mund ta doni një gjë, ndërkohë që ajo është e dëmshme për ju...**”

Në fund ajeti thotë: “...**All'lahu di, kurse ju nuk dini.**” Këtu All'lahu i Madhëruar e i Lartësuar dëshmon se njerëzit nuk gjykojnë sipas shijeve dhe njohjeve të tyre për çështjet që kanë të bëjnë me të ardhmen e tyre, sepse dija e tyre është e kufizuar dhe njohjet e tyre, në krahasim me ato që nuk i njohin, është si pika e ujit me detin.

Po ashtu, njerëzit nuk kanë zbuluar asgjë nga sekretet e krijimit në ligjet krijimorë të All'lahut. Nganjëherë ata e nënvleftësojnë diçka dhe nuk i kushtojnë kujdes, ndërkohë që rëndësia dhe dobia e saj mund të jetë e madhe. E njëjta gjë është edhe për ligjet legjislative, sepse njeriu nuk i njeh të gjitha dëmet dhe dobitë.

Ai mund të urrejë diçka, ndonëse lumturia mund të jetë në atë që e urren; ose mund të gëzohet për diçka dhe e kërkon atë, ndonëse në brendësi të asaj që ai kërkon gjendet fatkeqësi për të.

Kështu që njerëzit nuk duhet të kujdesen vetëm me dijen e tyre të kufizuar e të mos mendojnë për dijen e pakufishme të All'lahut e të kundërshtojnë rregullat e tij.

Ata duhet ta dinë me plot bindje se All'lahu është i Gjithëmëshirshmi dhe Mëshirëploti. Ai ka caktuar për njerëzit xhihadin, namazin, zekatin, agjërimin dhe Haxhin, sepse në to gjendet mirësi dhe dobi e madhe.

Kjo e vërtetë zhytet thellë në shpirtin e njeriut. Dorëzimi para ligjeve të All'lahut çon në zgjerimin e horizonteve të kuptimit e të perceptimit për botën e pakufishme.

Hulumtime

1- Përse xhihadi ishte i urryer?

Këtu mund të shtrohet pyetja: Vërtet, xhihadi është një nga bazat e sheriatit të shenjtë dhe i rregullave të tij? Vallë, përse u bë i urryer në karakterin dhe natyrën e njerëzve, ndërkohë që ne e dimë se ligjet e sheriatit janë në përputhje me natyrën krijuese? Përderisa çështja është e tillë, atëherë çdo gjë, që është në përputhje me këtë natyrë, duhet të jenë të pranueshme.

Për përgjigjen e kësaj pyetjeje duhet të vështrohet në këtë pikë: Çështjet e natyrshme janë në përputhje me natyrën e njeriut kur ato janë të shoqëruara me njohje, për shembull, njeriu e kërkon dobinë dhe i largohet dëmit sipas arsyes së tij.

Nëse dyshon në vërtetësinë e diçkaje dhe nuk arrin ta bëjë dallimin mes të dobishmes dhe të dëmshmes, si pasojë, natyra e urren edhe dobinë që mund të gjendet në të. Ndërsa, kur arrin ta bëjë dallimin mes të dobishmes e të dëmshmes, atëherë ndodh e kundërta e së parës.

Në çështjen e xhihadi ka njerëz sipërfaqësorë, të cilët nuk shohin vetëm goditje, plagosje, vështirësi e vrasje. Për këtë ai është i urryer për ta. Ndërsa, për ata njerëz që shikojnë më larg se këto gjëra, ata e dinë mirë se xhihadi është nderim për njeriun.

Ai për ta është madhështi, lartësim, krenari dhe në të ndodhet liria e tyre. Për këtë, ata e mirëpresin dhe e pranojnë me shumë kënaqësi e mallëngjim. Ata janë të njëjtë si ata njerëz që i njohin ndikimet pozitive të ilaçit të hidhur e të neveritshëm. Në fillim nuk duan t'i marrin ato ilaçe, mirëpo, kur shohin ndikimin pozitiv të tyre në shërimin e sëmundjes, ata e pranojnë me zemërgjerësi atë ilaç.

* * *

2- Ligji i përgjithshëm

Ajeti i lartpërmendur nuk e kufizon xhihadin vetëm në luftën me armiqtë. Në këtë ajet zbulohet një ligj i përgjithshëm. Sipas thënies së All'llahut: **"...All'llahu di, kurse ju nuk dini."**, çdo vështirësi e fatkeqësi në rrugën e All'llahut është e lehtë dhe e kënaqshme për njeriun.

Kjo për arsye se dija e All'llahut, mëshira e Tij dhe dashuria e Tij ndaj robve të Vet duket qartë në të gjitha ligjet dhe rregullat e shenjta. Ky është shkaku që besimtarët i pranojnë urdhrat dhe ligjet e All'llahut dhe i zbatojnë me plot kënaqësi, duke i konsideruar ato ilaçe shëruese për çdo lloj sëmundje.

* * *

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ
 اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ ۖ وَالْمَسْحَدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ ۚ
 وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا يَزَالُونَ يَقْتُلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَنْ
 دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَعُوا ۚ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ ۖ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ
 فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَلُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ
 هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا
 فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾

“Të pyesin ty për Muajin e Shenjtë, për luftën në të. Thuaju: “Luftimi në atë kohë është gjynah i madh, por pengimi i njerëzve prej udhës së All’llahut, mohimi i Tij, pengimi i njerëzve nga vizita e Xhamisë së Shenjtë dhe dëbimi i banorëve të saj nga ajo, janë gjynah më i madh tek All’llahu. Fitneja është më e rëndë se vrasja. Ata vazhdimisht do të luftojnë kundër jush, që të mund t’ju kthejnë nga besimi juaj. Ata që e mohojnë fenë dhe vdesin si mohues, - veprat e tyre do të humbasin në këtë botë dhe në Tjetrën. Ata do të jenë banorë të Zjarrit, ku do të qëndrojnë përgjithmonë.

Vërtet, ata që besuan dhe ata që mërguan e luftuan në rrugë të All’llahut, pikërisht ata shpresojnë në mëshirën e All’llahut. All’llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”

Shkaku i zbritjes

Thuhet se profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dy muaj para Betejës së Bedrit dhe shtatëmbëdhjetë muaj pas hyrjes së Profetit në Medinë, dërgoi një brigadë (serijjetu)¹³⁰ ushtarake nën drejtimin e Abdullah ibn Xhahsh el Esedij, që ishte djali i hallës së Profetit.

Ata mbërritën te vendi i quajtur Nakhletun, që ndodhet mes Mekës dhe Medines. Në atë vend gjetën Amr ibn el Hadramij, i cili shoqëronte një karvan tregtie të kurejshëve. Koha ishte fundi i muajit Xhemadul Akhir. Myslimanët ishin në dilemë, ta sulmonin Hadramijun e t'i marrin pasuritë apo ta lënë në respekt të Muajit të Shenjtë. Ata e dinin se ndodheshin në muajin Xhemadu Thanij, por në fakt kishte hyrë Muaji i Shenjtë i Rexhebit.

Pas një mosmarrëveshjeje mes tyre, ata vendosën ta sulmojnë Hadramijun dhe ashtu bënë. Ky lajm i shkoi kurejshëve dhe filluan t'i shajnë myslimanët dhe thanë se Muhammedi e ka lejuar gjakderdhjen në Muajin e Shenjtë. Atëherë zbriti ajeti i parë në fjalë.

Kur Abdullahu dhe ata që ishin me të e pyetën Profetin se a kanë marrë shpërblimin e muxhahidinëve apo jo, zbriti ajeti i dytë.¹³¹

Komentimi

Lufta në Muajt e Shenjtë

Siç thamë, te shkaku i zbritjes dhe siç thotë vazhdimësia e ajetit, ajeti i parë jep përgjigje për çështje që kanë të bëjnë me xhihadin dhe të përjashtuarat e këtij rregulli të All'llahut. Ajeti thotë: **“Të pyesin ty për Muajin e Shenjtë, për luftën në të...”**

Më pas ajeti lajmëron për ndalimin e luftës dhe e konsideron si mëkat të madh luftën në këtë muaj. **“...Thuaju: “Luftimi në atë kohë është gjynah i madh...”**

¹³⁰ Es Serijeh është lufta islame, në të cilën Profeti nuk ka marrë pjesë në të. Thuhet se ajo është një grup ushtrie, e përbërë nga 5 deri në 300 burra. Fjala *es serijetu* vjen nga fjala *es seraa*, që ka kuptimin e *diçkaje të shtrenjtë*. Quhet e tillë, sepse individët e saj janë të dalluar. El Matrazij ka thënë: “Fjala *es serijetu* vjen nga fjala *es seraa*, që ka kuptimin e *të ecurit natën*. Quhet kështu, sepse ai grup ecte natën, që të mos shiheshin lëvizjet e tyre.” I këtij mendimi është edhe Ibn Haxher dhe e përmend në librin “El Multekatat.

¹³¹ *Sijretu ibn Hisham*, vëll. 2, f. 252.

Me këtë, Kur'ani e vazhdon traditën e mirë që ndodhej prej kohësh në mesin e arabëve të paditur, ndalimin e luftës në Muajt e Shenjtë. (Rexheb, Dhul Kaideh, Dhul Hixh'xheh dhe Muharrem)

Më poshtë ajeti shton se ky ligj nuk është i zbrazët nga përjashtimet. Nuk duhet të lejohet që disa grupe të shthurura ta shfrytëzojnë këtë ligj për përhapjen e padrejtësisë e të shthurjes.

Edhe pse xihadi në këta Muaj është i ndaluar, por pengimi për në rrugën e All'lahut, mohimi i Tij, mosrespektimi i Xhamisë së Shenjtë (Qabeja), nxjerrja e besimtarëve nga shtëpitë e tyre, e të tjera vepra të ngjashme me to, janë mëkate dhe krime të mëdha të All'lahu i Madhëruar.

Ajeti thotë: **“...por pengimi i njerëzve prej udhës së All'lahut, mohimi i Tij, pengimi i njerëzve nga vizita e Xhamisë së Shenjtë dhe dëbimi i banorëve të saj nga ajo, janë gjynah më i madh tek All'lahu...”**

Pastaj ajeti shton se gjetja e fitnes, përpjekja për t'i çuar njerëzit në humbje dhe devijimi i tyre nga rruga e All'lahut dhe nga feja e Tij janë vepra më të mëdha se fitneja: **“...Fitneja është më e rëndë se vrasja...”**.

Kjo për arsye se vrasja është krim mbi trupin e njeriut, ndërsa fitneja është krim për shpirtin dhe për besimin e tij. (Në komentimin e ajetit 191 të kësaj sureje kemi folur më gjerë për kuptimin e fjalës *fitnetun*.)

Ky ajet i paralajmëron myslimanët që të mos bien pre e reklamimeve të mushrikëve injorantë, sepse ata nuk ju duan juve vetëm nëse e lini fenë tuaj. **“...Ata vazhdimisht do të luftojnë kundër jush, që të mund t'ju kthejnë nga besimi juaj...”**

Për këtë duhet që ata të përballen me të gjitha fuqitë dhe vendosmëritë dhe mos ua vini veshin veseve të tyre rreth Muajve të Shenjtë. Në vijim, ajeti i paralajmëron myslimanët dhe u tërheq vëmendjen për moslënien e fesë së All'lahut.

Ajeti thotë: **“...Ata që e mohojnë fenë dhe vdesin si mohues, - veprat e tyre do të humbasin në këtë botë dhe në tjetrën. Ata do të jenë banorë të Zjarrit, ku do të qëndrojnë përgjithmonë.”**

Sa i ashpër do të jetë dënimi për ata që ishin myslimanë dhe e braktisin këtë fe! Kjo vepër i bën të pavlera të gjitha punë e kryera më parë dhe me këtë braktisje ai njeri e meriton dënimin e përhershëm të All'lahut.

Është e qartë se punët e mira kanë ndikim të këndshëm në këtë jetë dhe në Jetën Tjetër. Mohuesit e fesë nuk do t'i kenë këto mirësi për shkak të mohimit të tyre. Në shtesë të kësaj, ky njeri renegat menjëherë pas irtidadit (lënies së fesë) ndahet nga bashkëshortja dhe pasuritë e tij i kalojnë trashëgimtarëve.

Ajeti i mëposhtëm tregon për njerëzit e ndryshëm me të parët. Ata janë besimtarët sakrifikues. Ajeti thotë: **“Vërtet, ata që besuan dhe ata që mërguan e luftuan në rrugë të All'lahut, pikërisht ata shpresojnë në mëshirën e All'lahut. All'lahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”**

Vërtet, ky grup, individët e të cilit dallohen me këto tri cilësi të rëndësishme (besimi, emigrimi dhe xhihadi), ka raste që mund të bëjnë ndonjë gabim për shkak të paditurisë dhe informacionit jo të plotë, (siç ndodhi me Abdullah ibn Xhahsh, që u përmend te shkak i zbritjes), por All'lahu, me mëshirën dhe dashurinë e Tij, ua fal atyre ato gabime.¹³²

* * * Hulumtim

Zhvlerësimi i punëve (*ihbat*) dhe asgjësimi i gjynaheve (*tekfijr*)

Fjala “*habate*”, siç thotë Ragibi, në librin “Mufredatet”, në origjinë do të thotë që *kafsha ha shumë derisa i fryhet barku*. Meqenëse kjo gjendje çon në prishjen e ushqimit dhe mos marrjen e vlerave ushqyese të tij, kjo fjalë është përdorur me kuptimin e zhvlerësimit dhe zhdukjes së ndikimit.

Në fjalorin “Mekajisul Lugah” thuhet se kuptimi i kësaj fjale është *zhvlerësimi*. Shembull për këtë është edhe thënia e All'lahut në suren “Hud”, ajeti 16, ku është përdorur kjo fjalë. **“Këta janë ata për të cilët në Botën Tjetër nuk do të ketë kurrgjë, përveç zjarrit. Do t'u shembet çdo gjë që kanë bërë në këtë jetë dhe do t'u zhvlerësohet ajo që kanë punuar.”**

Ndërsa fjala “*ihbat*”, siç thonë dijetarët e besimit dhe apologjetët (kelamistët), ka kuptimin e pavlefshmërisë së shpërblimit

Në komentimin e ajetit 106 të sures “En-Nahl” kemi folur për kuptimin e renegatit *fitrij* ¹³² (felënesi pa arsye, sh.p.) dhe *el buljij* (i ndikuar nga ndikime të jashtme. sh.p.). Gjithashtu, edhe në komentimin e ajetit 89 të sures “Ali Imran”.

të bërë më parë, për shkak të bërjes së mëkateve pas tyre. E kundërta e kësaj është fjala *tekfijr*, që ka kuptimin *e heqjes së dënimit e të gjurmëve të gjynahut, për shkak të bërjes së punëve të mira pas bërjes së gjynaheve*.

Te dijetarët e besimit gjenden hulumtime për rregullsinë e ihsatit dhe të tekfijrit, në lidhje me shpërblimin për punët e mira dhe dënimin për punët e këqija. Të këtij mendimi janë shumica e dijetarëve. Eruditi Mexhlisij ka mendimin e pavlefshmërisë së ihsatit dhe të tekfijrit.

Ata dijetarë thonë se shpërblimi meritohet, me kusht kur njeriu vazhdon të jetë besimtar në këtë jetë deri në fund të saj. Ndërsa dënimi është i kushtëzuar me largimin nga kjo jetë pa bërë teube (pendim).

Dijetarët mu'tezilij besojnë në saktësinë e ihsatit dhe të tekfijrit. Për këtë ata bazohen te ana jashtme e disa ajeteve dhe e haditheve.¹³³

Dijetari Nasrudijn Tusij, në librin e tij "Texhridul Akaid", faqe 327 ka mendimin e parregullsisë së ihsatit. Këtë e sqaron me argument logjik dhe shembuj hadithesh. Argumenti logjik është se ihsati është një lloj padrejtësie, sepse ai njeri, që ka bërë pak punë të mira dhe shumë gjynahe, pas ihsatit, do të arrijë të jetë në gradën e atij që nuk ka bërë asnjë punë të mirë.

E kjo është padrejtësi për të. Ndërsa argumenti transmetues është thënia e All'lahut në suren "Ez-Zelzele" ajetet 7 dhe 8 ku thuhet: **"Kush ka bërë ndonjë të mirë, qoftë sa një thërmijë, do ta shohë atë, e kush ka bërë ndonjë të keqe, qoftë sa një thërmijë, do ta shohë atë."**

Disa dijetarë mu'tezilinj, si Ebu Hashim, kanë thënë për balancimin e ihsatit dhe të tekfijrit. Ata kanë bërë bashkimin e shpërblimit e të ndëshkimit në një peshore të përbashkët dhe më pas dhe nxirret përfundimi i secilës prej të dyjave.

E vërteta është se ihsati dhe tekfijri janë të mundshëm dhe nuk sjellin padrejtësi. Për këtë tregojnë disa ajete dhe hadithe, që flasin qartë për këtë temë. Me sa duket, në mendimin e mohuesve të ihsatit dhe të tekfijrit gjendet një lloj gabimi shprehimor.

Sqarim:

¹³³Biharul Anuar; vëll. 5, f. 332.

Nganjëherë njeriu punon me vite të tëra duke shpenzuar kapital të madh parash, si dhe përballet me vështirësi të mëdha. Për një gabim të vogël, ai humbet çdo gjë. Kjo do të thotë se të mirat e tij të mëparshme zhvlerësohen.

Mirëpo, ka raste që ai humbet shumë për shkak të një gabimi, por këtë e kompenson me një veprim logjik që kryen. Ky është një lloj tekfijri (tekfijri është një lloj kompensimi). Po kështu, ky parim vërtetohet edhe në çështjet shpirtërore.

* * *

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ
وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا قُلْ وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْغَفْوُ
كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ

حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾

“Të pyesin ty për verën dhe kumarin. Thuaju: “Ato sjellin dëme të mëdha, por edhe dobi për njerëzit. Megjithatë, dëmi i tyre është më i madh se dobia.” Të pyesin se çfarë duhet të japin si lëmoshë. Thuaju: “Tepricën!” Ja, kështu jua shpjegon All’llahu shpalljet e Tij, që të mund të mendoni për këtë jetë dhe për Jetën Tjetër. Të pyesin ty për jetimët, thuaju: “T’u bëni mirë atyre është vepër e bukur. Nëse jetoni bashkë me ata, dijeni se janë vëllezërit tuaj. All’llahu di ta dallojë keqbërësin prej mirëbërësit. Sikur të donte Allahu, do t’ju detyronte me punë të vështira. Vërtet, All’llahu është i Plotfuqishëm dhe i Urtë.”

Shkakun e zbritjes

Për shkakun e zbritjes së ajetit të parë thuhet se disa njerëz e pyetën profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për rregullin e verës, e cila shkakton humbjen e të menduarit. Gjithashtu e pyetën për kumarin, i cili ndryshon pasurinë. Atëherë zbriti ajeti.

Ndërsa për shkakun e zbritjes së ajetit të dytë në tefsirin El Kummij përmendet një thënie e transmetuar nga imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe në tefsirin “Mexhmaul Bejan” përmendet një thënie e transmetuar nga Ibn Abasi, kur zbriti ajeti 34 i sures “Isra”: “**Mos iu qasni pasurisë së jetimit, veçse me qëllim të mirë...**” dhe ajeti 10

i sures “En-Nisa”: **“Vërtet, ata që shpenzojnë pasurinë e jetimit pa të drejtë, vetëm mbushin barkun e tyre me zjarr dhe ata do të digjen në zjarrin flakërues.”**

Disa, që kishin jetimë në shtëpi, i nxorën jashtë. Ndërsa ata, që i mbajtën, e ndanë ushqimin e tyre nga i jetimëve dhe i ulnin ata në një tryezë të veçantë dhe nuk i përdornin ushqimet e mbetura prej tyre, por i linin për vaktin tjetër dhe, kur ushqimi prishej, e hidhnin. Këtë e bënë për t’iu shmangur pasurisë së jetimëve. Kjo solli vështirësi për jetimët dhe për ata që kujdeseshin për ta. Ata shkuan te Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për ta informuar për këtë gjë. Atëherë zbriti ajeti i dytë në fjalë.

* * *

Komentimi

Përgjigja e katër pyetjeve

Ajeti i parë i përgjigjet dy pyetjeve, asaj rreth verës dhe kumarit: **“Të pyesin ty për verën dhe kumarin...”**

Fjala *el khamr* në gjuhësi, sipas thënies së Ragibit, do të thotë *mbulesë*. Çdo gjë që fsheh diçka pas saj, ajo është *khamr*, edhe pse ky term përdoret për *mbulimin e kokës së femrës*.

Në librin “Mu’xhem Mekajisul Lugah” thuhet se në origjinë fjala *khamr* tregon për *mbulim dhe për përzierje të padukshme*. Khamri është quajtur i tillë për shkak të dehjes, e cila mbulon të menduarit e njeriut dhe ia heq fuqinë e dallimit mes të mirës dhe të keqes.

Ndërsa në terminologjinë e sheriatit *khamri* ka kuptimin e *çdo pijeje të lëngshme debëse*, qoftë e nxjerrë nga rrushi, apo hurma, apo diçka tjetër. Ndonëse në gjuhësi përmenden emra të ndryshëm për çdo lloj pije alkoolike.

Fjala *mejsr* vjen nga fjala *el jusr*, *lehtësi*. Kumari është quajtur kështu për shkak se nëpërmjet tij njeriu kërkon të pasurohet me lehtësi dhe pa mundim.

Më pas ajeti thotë; **“...Thuaju: Ato sjellin dëme të mëdha, por edhe dobi për njerëzit. Megjithatë, dëmi i tyre është më i madh se dobia.”**

Duke pasur parasysh se shoqëria në atë kohë ishte zhytur në përdorimin e verës e të kumarit, për këtë ligji i ndalimit të tyre erdhi në mënyrë të shkallëzuar e me faza. Nëse në ajet vihet re një butësi, tolerancë dhe mënyrë e qetë në theks, kjo është për këtë shkak.

Në këtë ajet përmendet krahasimi mes dobive të verës, kumarit dhe dëmit të tyre. Konstatohet se dëmi dhe gjynahu në to janë më shumë se dobia. Padyshim, që gjenden dobi materiale te vera dhe kumari. Mirëpo këto dobi janë shumë të pakta, në krahasim me dëmet morale, shoqërore dhe shëndetësore që kanë ato.

Bazuar në këtë, çdo njeri, me arsye e logjikë, nuk e do dëmin për veten e tij për shkak të një dobie të vogël.

Fjala *ithmun*, siç përmendet në librin “Mu’xhem Mekajisul Lugah”, në origjinë ka kuptimin *e ngadalësimit dhe të vonimit*. Meqenëse punët e këqija e ngadalësojnë dhe e vonojnë njeriun që të fitojë gradë dhe mirësi, për këtë është quajtur e tillë kjo fjalë.

Në suren “El-Bekare”, ajeti 206, përmendet ky term: **“Kur atij i thuhet: “Bëhu i devotshëm ndaj All’llahut!”, ai mburret dhe bën më shumë të këqija...”**, që do të thotë se mburrja dhe gradat imagjinare e vonojnë atë që të arrijë në gradën e devotshmërisë.

Sido që të jetë, kuptimi i fjalës *ithm* është çdo punë që ndikon negativisht në shpirtin dhe mendjen e njeriut. Ai e pengon atë që të arrijë në përsosmëri e në mirësi. Nisur nga kjo, prania e gjynahut të madh të alkoli dhe kumari tregojnë për ndikimin e keq e negativ të tyre në anën shpirtërore të njeriut. Sqarimi i kësaj çështjeje do të vijë më poshtë.

Pyetja e tretë, që përmendet në ajetin në fjalë, është për shpenzimin. Ajeti thotë: **“...Të pyesin se çfarë të shpenzojmë. Thuaju: “Tepicën!”**

Në tefsirin “Derul Menthur”, për shkakun e zbritjes së kësaj fraze, përmendet një transmetim nga Ibn Abasi: “Kur zbritën ajetet e nxitjes për shpenzim, myslimanët e pyetën profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) çfarë të jepnin. A ta jepnin të gjithë pasurinë e tyre apo një pjesë të saj. Atëherë zbriti ajeti që i urdhëron të përkujdesen për af’uin.¹³⁴

Çfarë kuptimi ka fjala *el af’u*, që përmendet në ajet?

Fjala *el af’u*, në origjinë, siç thotë Ragibi, ka kuptimin *e qëllimit të marrjes së diçkaje ose të diçkaje që merret lehtësisht*. Përderisa ky kuptim është shumë i gjerë, ai përdoret në forma të ndryshme, si: falja, heqja e

¹³⁴ Tefsiri Durul Menthur, vëll. 1, f. 253.

ndikimeve, kufirit mes dy gjërave, pjesë e tepërt e diçkaje dhe pjesa më e mirë e pasurisë.

Me sa duket, kuptimi i parë dhe i dytë nuk janë në përshtatje me kuptimin e ajetit. Atëherë, domethënia e kësaj fjale është një nga tre të mbeturit; përkujdesja ndaj të mesmes në dhënie, dhënia e pjesës së mbetur nga nevoja dhe dhënia e më së mirës dhe jo atë të dobëtën e të padobishmen.

Ky kuptim përmendet edhe në transmetimet islame, që flasin për komentimin e këtij ajeti. Transmetohet nga imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*): “*El af’u* është e mesmja.”¹³⁵ Pra, kuptimi i af’uit në ajetin e lartpërmendur është kufiri i mesëm.

Në tefsirin e Ali ibn Ibrahim thuhet: “As koprraci e as shpenzim i tepërt.”¹³⁶

Në tefsirin “Mexhmaul Bejan” përmendet thënia e imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “*El af’ui është teprica nga ushqimi i një viti.*”¹³⁷

Ka mundësi që kuptimi i fjalës *el af’u* (edhe pse nuk e kam parë në komentimet e tjera), që përmendet në ajet, mund të jetë falja e gabimit të tjetrit. Nga këtu, kuptimi i ajetit të bekuar është: Jepeni faljen se ajo është dhënia më e mirë.

Ky mendim nuk do të ishte i largët, nëse do të vështrojmë me vëmendje në situatën e Gadishullit Arabik në përgjithësi dhe në Mekë e Medine në veçanti, ku në to gjendej shpirti urryes e armiqësor mes njerëzve.

Shembullin më të lartë të këtij kuptimi kemi profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), i cili i fali mushrikët e Mekës, të cilët ishin armiq të më të betuar të Islamit dhe myslimanëve.

Përgjigjja me këtë kuptim nuk është në kundërshtim me pyetjen e tyre rreth dhënies materiale, sepse ata mund të pyesin për një temë, por duhet të mendojnë para se të pyesin. Pyetja e tyre të jetë për një temë më të rëndësishme.

¹³⁵ *Tefsiri Nuru Thakalejn*, vëll. 1, f. 210

¹³⁶ *Tefsiri Nuru Thakalejn*, vëll. 1, f. 210.

¹³⁷ *Tefsiri Mexhmaul Bejan*, vëll. 1, f. 316.

Kur'ani Fisnik përfiton nga pyetja e tyre që shpreh aftësinë e tyre për dëgjimin dhe pranimin, duke iu përgjigjur për ato që janë më të domosdoshme dhe më të rëndësishme. Kjo ka të bëjë me retorikën dhe letërsinë, ku e lë pyetjen e tyre për të trajtuar një çështje më të rëndësishme. Nuk gjendet kundërshtim mes këtyre komentimeve. Ka mundësi që domethënia e kësaj fjale të jetë për të gjithë ato kuptime të lartpërmendura.

Në fund të ajetit All'llahu i Madhëruar thotë: **“...Ja, kështu jua shpjegon All'llahu shpalljet e Tij, që të mund të mendoni.”**

Pa asnjë ndarje, në ajetin e dytë All'llahu i Madhëruar përmend boshtin kryesor të këtij ajeti, që të mendohet mirë. Ai thotë: **“për këtë jetë dhe për Jetën Tjetër...”** Po, të gjitha punët dhe aktivitetet materiale dhe shpirtërore të njeriut duhet të jenë të mbushura me mendim dhe rregull. Nga kjo frazë sqarohen dy çështje:

E para: Njeriu duhet t'i bindet All'llahut dhe urdhrave të Tij. Duhet që kjo bindje të jetë e bazuar në mendim e në logjikë dhe të mos jenë nëpërmjet pasimit të verbër. Me fjalë të tjera, njeriu besimtar duhet t'i kuptojë sekretet e rregullave dhe shpirtin e tyre jo vetëm në fushën e ndalimit të verës e të kumarit, por në të gjitha fushat.

Kjo thënie nuk ka kuptimin se bindja ndaj këtyre rregullave është e kushtëzuar me njohjen e filozofisë dhe të urtësisë së tyre, kuptimi është që njeriu duhet të bëjë kujdes ndaj bindjes praktike dhe të përpiqet t'i njohë sekretet e rregullave të All'llahut.

E dyta: Duhet që njeriu të mos e kufizojë të menduarin e tij vetëm me botën materiale apo me atë shpirtërore, por ai duhet të mendojë për të dyja së bashku, sepse dynjaja dhe Ahireti janë të lidhura me njëra-tjetrën dhe çdo gabim në njërin ndikon te tjetra.

Njëra nga ato nuk mund ta bëjë vizatimin e formës së rregullt të ndodhive në këtë botë, sepse çdo njëra prej tyre është pjesë e kësaj bote. Dynjaja është pjesa e vogël, ndërsa Ahireti është pjesa më e madhe. Kush e kufizon mendimin e tij në njërin nga këto të dyja, mendimi i tij nuk është i saktë.

Pastaj ajeti përmend pyetjen e katërt dhe përgjigjen e saj. Ai thotë: **“...Të pyesin ty për jetimët, thuaju: “T'u bëni mirë atyre është vepër e bukur. Nëse jetoni bashkë me ata, dijeni se janë vëllezërit tuaj...”**

Mbi këtë bazë Kur'ani Fisnik porositi për mos lënien pas dore të jetimëve. Kundërshtimi i kujdestarisë ndaj tyre dhe mosinteresimi për ta dhe për gjendjen e tyre është e papëlqyer. Është mirë që ta

pranoni përgjegjësinë ndaj jetimëve dhe t'i ndreqni çështjet e tyre. Edhe pse përzihet jetesa e tyre me tuajën, ju veproni me ta njësoj siç bën vëllai për vëllanë. Nuk është gjynah përzierja e pasurisë suaj me atë të jetimit me qëllim ndreqjeje.

Më poshtë ajeti shton: **“...All'llahu di ta dallojë keqbërësin prej mirëbërësit...”** Vërtet, All'llahu i di qëllimet tuaja dhe e di se kush e keqpërdor pasurinë e jetimit për t'i përkeqësuar ata dhe kush është i çiltër në këtë çështje.

Pjesa e fundit e ajetit dëshmon se All'llahu i Madhëruar është i Plotfuqishëm në bërjen të vështirë, përkujdesjen ndaj jetimëve me ndarjen e pasurisë suaj nga ajo e tyrja, por Ai nuk e bën kurrë këtë. **“...Sikur të donte All'llahu, do t'ju detyronte me punë të vështira. Vërtet, All'llahu është i Plotfuqishëm dhe i Urtë.”**

Fjala *“a'netekum”* vjen nga lënda *“anete”*, që në origjinë ka kuptimin *e rënies në diçka të frikshme*. Në librin *“Mekajisul Lugah”* thuhet se kjo fjalë ka kuptimin *e një çështjeje të vështirë*. Ndërsa fraza *“ikbuanukum”*, *vëllezërit tuaj*, është si treguese e këtij kuptimi.

Hulumtime

1- Lidhja mes katër rregullave

Në dy ajetet e lartpërmendura lexuam se flisnin për katër pyetje, me gjithë përgjigjet e tyre: vera, bixhozi, dhënia dhe jetimet. Ka mundësi që përmendja e këtyre katër pyetjeve dhe përgjigjeve në një vend të përbashkët për temat e ndryshme ka ardhur si pasojë e sprovimit të njerëzve me këto çështje. Për këtë ata e pyesnin herë pas here Profetin. (folja *jes'eluneke*, *të pyesin ty*, është në kohën e tashme dhe tregon *vazhdimësi*.)

Supozohet që këto katër çështje të kenë lidhje me njëra-tjetrën në punët materiale. Vera dhe bixhozi janë shkak i humbjes së pasurisë, ndërsa dhënia është e kundërta. Kjo bëhet shkak i shtimit të pasurisë. Kurse përgjegjësia ndaj jetimëve mund të jetë dobiprurëse dhe shkatërruese.

Së fundi: Dhënia përmban anë të përgjithshme dhe anë të Ahiretit. Vera dhe bixhozi kanë karakter material shkatërrues. Ndreqja e çështjes së jetimëve ka anë të përgjithshme dhe anë të veçanta. Me këtë renditje vërtetohen të menduarit për këtë jetë dhe për Jetën

Tjetër. Nga këtu qartësohet lidhja e fortë mes verës dhe bixhozit, sepse që të dyja çojnë në humbjen e pasurisë, shkatërrimin e shoqërisë dhe në përhapjen e sëmundjeve trupore dhe shpirtërore.

* * *

2- Dëmet e pijeve alkoolike

a- Ndikimet e alkoolit në moshë

Një dijetar i njohur perëndimor ka thënë: “Numri i vdekjeve në mesin e të rinjve të dehur nga mosha 21 deri në 23 vjeç arrin në 51, te të rinjtë, që nuk përdorin alkool, numri i vdekjeve shkon në 10 persona.”

Një tjetër dijetar thotë: “Të rinjtë në moshën 20 vjeçare, mosha e të cilëve mendohet të arrijë në 50 vjeç, nuk jetojnë më shumë se 35 vjet për shkak të pirjes së verës.”

Eksperimentet e bëra nga kompanitë e sigurimit të jetës kanë vërtetuar se mosha e përdoruesve të alkoolit është 25 – 30 % më e ulët se e të tjerëve.

Disa statistika të tjera thonë se mosha e përdoruesve të alkoolit shkon afërsisht 35 – 50 vjet, kurse mosha e atyre që nuk përdorin alkoolin, duke ruajtur rregullat e shëndetit, shkon nga 60 e lart.

* * *

b- Ndikimi i alkoolit në gjenezë

Kur mashkulli është i dehur dhe bën kontakt seksual me bashkëshorten e tij, 35 % e ndikimeve të përdorimit të shumtë të alkoolit kalojnë te foshnja. Nëse të dy prindërit janë të dehur, kjo përqindje rritet në 100%. Statistikat e mëposhtme sqarojnë ndikimet e përdorimit të alkoolit të foshnja:

Kur të dy prindërit e përdorin alkoolin, 45% e fëmijëve të tyre lindin para kohës së lindjes normale. Nëse është nëna ajo që e përdor alkoolin, përqindja e fëmijëve, që lindin para kohe, është 31% dhe, kur është babai përdorues i alkoolit, përqindja e fëmijëve, që lindin para kohe, është 17%.

Përqindja e fëmijëve të lindur dhe që janë jo rezistentë ndaj jetës: kur është babai përdorues i alkoolit 6%, dhe, kur është nëna përdoruese e alkoolit, 45%.

Përqindja e fëmijëve që nuk gëzojnë gjatësi normale: kur të dy prindërit janë konsumues të alkoolit 75%, dhe, kur nëna është konsumuese e alkoolit, 45%.

Së fundi, përqindja e fëmijëve, që nuk e kanë fuqinë mendore dhe shpirtërore të mjaftueshme: Kur nënat janë konsumuese të alkoolit 75% dhe, kur baballarët janë konsumues të alkoolit, 75 %.

* * *

c- Ndikimet e alkoolit në moral

Dashuria familjare të konsumuesi i alkoolit është e ulët. Afrimiteti i tij me bashkëshorten dhe fëmijët është i dobët, madje ka raste që i dehuri vret fëmijët e tij me duart e veta.

* * *

d- Dëmet shoqërore të alkoolit

Sipas statistikës së botuar nga Fakulteti i Mjekësisë Ligjore në qytetin e Lionit, në vitin 1961, krimet shoqërore nga të dehurit me alkool ishin si vijon:

50% e të dehurve kanë qenë vrasës, 77.8% e tyre kanë qenë dhunues, që rrihnin e plagosnin, 88.5% kanë qenë hajdutë, 88.8 % kanë qenë kriminelë për motive të dobëta. Këto statistika tregojnë qartë se shumica e krimeve kryhen në gjendjen e dehur.

* * *

dh- Dëmet ekonomike të pijeve alkoolike

Një psikolog i njohur thotë: “Është për të ardhur keq se qeveritë llogarisin të ardhurat që vjelin nga taksat e pijeve alkoolike dhe nuk llogarisin buxhetin e madh që shpenzohet për “rikonstruksionet shkatërruese” të këtyre pijeve.

Sikur qeveritë të llogarisin dëmet që sjellin pijet alkoolike, siç janë shtimi i sëmundjeve shpirtërore, humbja e kohës, aksidentet e shumta, shthurja e brezave, përhapja e shpirtit të shpërbërjes dhe prapambetja kulturore, problemet me të cilat përballet policia dhe azilet në të cilat vendosen fëmijët e mundimeve nga alkooli, nevoja për spitale për shkak të krimeve të pijanecëve, shpenzimet për çështje gjyqësore ndaj tyre, burgjet, e të tjera dëme e humbje që sjell përdorimi i pijeve alkoolike, situata do të ishte shumë ndryshe.

Sikur këto qeveri t'i krahasonin këto dëme dhe humbje me atë që fitojnë nga marrja e taksave, do të shohin se fitimet do të jenë shumë të pakta. Në shtesë të kësaj që thamë, humbjet, që sjellin këto

pije alkoolike, në disa raste, nuk mund të llogariten me dollarë, sepse vdekja e të dashurve, shkatërrimi i familjeve, heqja e shpresave, humbja e mendjes nuk mund të llogariten me para.

Pra, dëmet e pijeve alkoolike janë tmerruese. Një dietar ka thënë: “Sikur qeveritë të garantojnë mbylljen e bareve të pijeve alkoolike, kjo vepër do t’i garantonte mbylljen e gjysmës së spitaleve dhe të godinave për të çmendurit.”

Nga ajo që u tha më lart, sqarohet shumë mirë kuptimi i ajetit në lidhje me verën. Sikur pijet alkoolike të kenë dobi tregtare, sikur i dehuri të llogarisë kohën e pavëmendjes së tij kur është i dehur, dëmet që sjellin këto pije janë më të shumta, pasi nuk mund të bëhet asnjë lloj krahasimi mes dobisë dhe dëmit.

* * *

3- Ndikimet fatkeqe të bixhozit

Dëmet e bixhozit nuk janë të fshehura nga askush. Në mënyrë përmbledhëse do të përmendim një anë të keqe që ka kjo dukuri e rrezikshme:

* * *

a- *Bixhozi është faktori më i madh i ngacmimeve dhe i pasivitetit*

Psikologët janë të mendimit se ngacmimet psikike janë faktori bazë i shumë sëmundjeve, si: mungesa e vitaminave, ulcera në stomak, çmenduria, sëmundjet e lehta e të rënda nervore dhe psikike. Bixhozi është faktori më i madh që i nxit ngacmimet.

Një dietar amerikan thotë: “Në Amerikë vdesin njëmijë vetë si pasojë e tërbimit të bixhozit. Zemrës së atij që luan poker i shtohen rrahjet në njëqind rrahje në minutë. Bixhozi çon në infarkt të zemrës ose të mendjes. Është e vërtetë se bixhozi shpie në pleqëri të hershme.”

Në shtesë të asaj që u tha, kumarxhiu, siç thonë dietarët, përballlet me shpërqendrim shpirtëror. Jo vetëm kjo, por të gjitha organet në trupin e tij goditen nga një gjendje e pazakontë, si: shtohen rrahjet e zemrës, shtohet sheqeri në gjak, çorientohet funksionimi i gjëndrave të brendshme, ndryshon ngjyra e fytyrës së tij dhe i pakësohet oreksi.

Pas bixhozit, kumarxhiu kalon një periudhë nervozizmi të madh dhe gjendje të rëndë psikike, si pasojë mund të strehohet te përdorimi i pijeve alkoolike apo te marrja e drogës për të qetësuar

nervat. Me këtë veprim ai i shton baltës ujin dhe shtohen më shumë dëmet e alkoolit.

Një dijetar tjetër thotë: “Kumarxhiu është njeri i sëmurë dhe ka nevojë për mbikëqyrje të vazhdueshme psikike. Që ai të drejtohet kah shërimi, duhet t’i sqarohet se është zbrazëtia shpirtërore ajo që e shtyn atë në këtë vepër të poshtër.

* * *

b- Marrëdhëniet e bixhozit me krimet

Një fondacion i madh i statistikave përmend se 30% e krimeve ndodhin drejtpërsëdrejti për shkak të bixhozit dhe 70% të tyre indirekt, po nga bixhozi.

* * *

c- Dëmet ekonomike të bixhozit

Çdo vit nga pasuritë humbasin me miliona e me miliarda (lekë, dollarë, euro, e monedha të tjera) nëpërmjet bixhozit. Në shtesë të kësaj humbet një kohë e madhe dhe energji njerëzore.

Në një raport thuhet: “Në qytetin Monte Karlo, në të cilin gjenden kazinotë më të mëdha në botë, një person, për 19 orë lojë të pandërprerë, humbi katër milionë dollarë. Kur u mbyll kazinoja, shkoi drejt në pyll dhe vrau veten me plumb në kokë. Raporti shton: “Pyjet e Monte Karlos shohin vazhdimisht vetëvrasje nga persona që humbasin në bixhoz.”

* * *

d- Dëmet shoqërore të bixhozit

Bixhozi i pengon kumarxhinjtë që të mendojnë për punë produktive dhe frytdhënëse. Gjithmonë ai i tërheq te shpresa e fitimit të një pasurie të madhe pa vështirësi e lodhje. Kjo gjë çon në shpenzimin e kotë të energjive produktive e më pas në dobësimin e produktit, qoftë edhe për veten e tyre.

Dëmet e bixhozit janë aq të mëdha, saqë disa shtete joislame e kanë ndaluar me ligj, siç ndodhi në Britani në vitin 1853, në Amerikë në vitin 1855, në ish Bashkimin Sovjetik në vitin 1854 dhe në Gjermani në vitin 1873.

Së fundi, po përmendim një statistikë tjetër: Pas bixhozit fshihen 90% të vjedhjeve, 10% të shthurjeve morale, 40% i rrahjeve dhe i

dhunimeve, 15% të krimeve seksuale, 30% të divorcit dhe 5% të vetëvrasjeve.

Nëse duam ta njohim deri në fund bixhozin, themi: Ai është humbje e pasurisë dhe e nderit për të fituar paratë e të tjerëve me mashtrim dhe falsifikim.

*

*

*

Pas paraqitjes së dëmeve të verës e të bixhozit, duhet thënë shkaku i përmendjes së dobive të verës dhe bixhozit në ajetin e bekuar, duke e ditur që dobitë e tyre janë të pavlera në krahasim me dëmet e tyre.

Përmendja e dobisë së tyre ka mundësi të jetë bërë se në kohën e para Islamit, kur vera dhe bixhozi ishin të përhapura njësoj si në kohën e sotme. Nëse ajeti nuk do të tregonte për çështjen e dobisë, disa njerëz të ngushtë në mendime do të thoshin se Kur'ani e trajton këtë çështje vetëm nga një anë.

Në shtesë të kësaj, më parë thamë se mendimet e njeriut, në të shumtën e rasteve, qarkullojnë rreth boshtit të dobisë dhe dëmit. Duhet të përfitohet nga kjo logjikë për shpëtimin e individit nga shthurjet e mëdha morale.

Në përmbajtje ajeti u përgjigjet thënieve të mjekëve rreth mundësisë së përfitimit nga pijet alkoolike për shërimin e disa sëmundjeve. Ajeti dëshmon se dëmet, që sjellin këto pije, janë më të mëdha se dobia e tyre.

Me fjalë të tjera: Nëse këto pije do të kishin ndikim pozitiv në shërimin e një sëmundjeje të caktuar, All'llahu nuk do t'i kishte ndaluar. Mirëpo ato janë burimi i disa sëmundjeve të tjera të rrezikshme. Këtu sqarohet edhe e vërteta e hadithit që thotë: ***“Vërtet, All'llahu nuk ka vendosur shërim te vera.”***

*

*

*

4- Ekuilibri në çështjen e dhënies

Edhe pse dhënia është prej çështjeve të rëndësishme, që e dëshmon Islami dhe Kur'ani, ai nuk e ka lënë pa llogaritje që të çojë në ekstremizëm dhe në paralizimin e jetës së njeriut.

Ajeti në fjalë, siç thonë disa komentues, flet për këtë kuptim. Ky ajet mund të jetë tregues për disa njerëz, të cilët strehohen te nevojat e tyre personale për t'iu shmangur këtij rregulli të rëndësishëm islam. Kur'ani thotë se, padyshim, në këtë jetë ju keni shumë gjëra të tepërta

nga nevojat tuaja, prandaj duhet të zgjidhni një sasi nga ato dhe ta jepni.

* * *

5- Të menduarit në çdo gjë

Fjala “...që të mund të mendoni për këtë jetë dhe për Jetën Tjetër...” përmban një mësim të rëndësishëm për myslimanët. Ata nuk duhet t’i praktikojnë çështjet e tyre, qofshin materiale apo shpirtërore pa u menduar. Sa e keqe është gjendja e atyre njerëzve që nuk mendojnë në çështjet dhe në punët e tyre të fesë dhe të jetës!

* * *

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَةَ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ^ج وَلَا مَؤْمِنَةً خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَا
 أَعَجَبْتُمْ^ه وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا^ج وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ
 مُّشْرِكٍ وَلَا أَعَجَبُكُمْ^ه أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ^ط وَاللَّهُ يَدْعُو^ط إِلَى الْجَنَّةِ
 وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ^ط وَيُبَيِّنُ^ط آيَاتِهِ^ط لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

“Mos u martoni me paganet, gjersa të bëhen besimtare. Skllavja besimtare është më e mirë se pagania, edhe nëse kjo e fundit mund t’ju pëlqejë. Mos i martoni myslimanet me paganë, gjersa ata të bëhen besimtarë. Skllavi besimtar është më i mirë se pagani, edhe nëse ky i fundit mund t’ju pëlqejë. Ata ju thërrasin në zjarr, kurse All’llahu, me mirësinë e Tij, ju thërret në Xhennet e falje. Ai ua shpjegon njerëzve shpalljet e Veta, që të mendojnë ata.”

Shkaku i zbritjes

Ky ajet ka zbritur për Murthed el Gunvij, të cilin profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e dërgoi në Mekë për të nxjerrë nga ajo një grup myslimanësh. Ai burrë ishte trim dhe i fortë. Një grua, me emrin Unaka, e cila kishte qenë shoqe e tij para Islamit, i propozoi atij që të martohej me të. Ai nuk pranoi. Ajo i tha: “A mund të martohej me mua?”

Ai u përgjigj: “Do të marr leje nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).”

Kur u kthye, ai i kërkoi leje Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që të martohej me atë grua. Atëherë zbriti ajeti që ndalon martesën me paganet, derisa të bëhen besimtare.

* * *

Komentimi

Ndalimi i martesës me paganët

Ky ajet, dhe sipas shkakut të zbritjes, është përgjigje e pyetjes rreth martesës me paganët. Ajeti thotë: **“Mos u martoni me paganet, gjersa të bëhen besimtare...”** më pas shton një krahasim që i flet ndërgjegjes: **“...Skllavja besimtare është më e mirë se pagania, edhe nëse kjo e fundit mund t’ju pëlqejë...”**

Është e qartë se martesë me skllave, veçanërisht me ato që nuk kanë pasuri, nuk pëlqehet te njerëzit. Kjo, për më tepër, kur në të njëjtën kohë gjendet grua pagane e bukur dhe e pasur materialisht. Mirëpo vlera e besimit bën që animi të jetë nga ana e skllaves, sepse qëllimi i martesës nuk është vetëm për kënaqësi seksuale.

Gruaja është partnere e jetës së burrit dhe e fëmijëve. Ajo përbën një pjesë të rëndësishme në personalitetin e tij. Në bazë të kësaj, si mund të pranohet paganizmi dhe përfundimet e tij fatkeqe, duke marrë parasysh bukurinë e jashtme dhe sasinë e anës materiale?!

Më pas ajeti i bekuar raporton për një rregull tjetër dhe thotë: **“...Mos i martoni myslimanet me paganë, gjersa ata të bëhen besimtarë. Skllavi besimtar është më i mirë se pagani, edhe nëse ky i fundit mund t’ju pëlqejë...”**

Me këtë renditje Islami e ndalon martesën e gruas myslimane me një burrë pagan. Po ashtu e ndalon martesën e një burri besimtar me një grua pagane. Madje ajeti e favorizon skllavin besimtar nga pagani i pasur, i bukur e me pushtet, sepse kjo çështje është më e rëndësishme se e para dhe më e rrezikshme për faktin se në të shumtën e rasteve ndikimi i bashkëshortit të bashkëshortja është më i madh së ndikimi i bashkëshortes te bashkëshorti.

Në fund ajeti tregon një argument për këtë rregull të All’llahut për shtimin e të menduarit e të zbatuarit të rregullave. Ajeti thotë: **“...Ata ju thërrasin në zjarr, kurse All’llahu, me mirësinë e Tij, ju thërret në Xhennet e falje...”** Më pas ajeti thotë: **“...Ai ua shpjegon njerëzve shpalljet e Veta, që të mendojnë ata.”**

*

*

*

Hulumtime

1- Urtësia e ndalimit të martesës me paganët

Më lart përmendëm shkurtimisht urtësinë e këtij ndalimi. Nëse do të thellohem më shumë në ajet, do të sqarohet më shumë ky ndalim, sepse, nga njëra anë, martesë është një nga shtyllat bazë të shtimit të gjenezës, edukimit të fëmijëve, zgjerimit të shoqërisë. Mjedisi familjar luan rol të rëndësishëm në edukimin e fëmijëve.

Nga ana tjetër, ndikimi i patjetërsueshëm i trashëgimisë në moralin e fëmijëve dhe në jetën e tyre. Dihet që fëmija rritet në prehrin e familjes. Në të shumtën e rasteve fëmija zhvillohet dhe rritet nën kujdesin e nënës dhe babait të tij. Kjo periudhë është shumë delikate në formimin e personalitetit të fëmijës.

Paganizmi është burimi bazë i rrjedhjes së shthurjeve. Në të vërtetë ai është zjarri përvëlues në këtë dhe në Jetën Tjetër. Për këtë qëllim, Kur'ani Fisnik nuk i lejon myslimanët që t'i hedhin fëmijët e tyre në këtë zjarr.

Paganët janë të panjohur në Islam dhe në shoqërinë islame. Nëpërmjet martesës ata do të arrijnë të përzihen me shoqërinë islame dhe të hyjnë nëpër shtëpitë e myslimanëve. Kjo çon në zhvillimin e fuqive të armiqve të brendshëm, në çrregullimin politik e social brenda shoqërisë. Kjo situatë gjendet kur paganët nuk heqin dorë nga paganizmi i tyre.

Mirëpo, dyert e pendimit janë të hapura para tyre dhe ata kanë mundësinë e përqaimit të Islamit dhe të hyjnë në rreshtat e myslimanëve. Në këtë gjendje ata mund të martohen, qoftë meshkujt me femrat e myslimanëve apo femrat me meshkujt e myslimanëve.

Fjala “*nikah*”, që përmendet në ajet, në gjuhësi nganjëherë vjen me kuptimin e *marrëdhënieve seksuale* dhe herë tjetër me kuptimin e *lidhjes së kurorës* (aktit të martesës). Në ajet ka kuptimin e dytë, pra, aktmartesën. Ragibi, në librin “El Mufredat”, thotë se fjala “*nikah*” në origjinë ka kuptimin e *aktmartesës*. Më pas është përdorur metaforikisht për marrëdhëniet seksuale.

* * *

2- E vërteta e paganëve

Fjala “*mushrik*”, në të shumtën e rasteve, në Kur’anin Fisnik përdoret për atë që *adburon idhujt*. Mirëpo disa komentues thonë se kjo fjalë përfshin edhe jahuditët, të krishterët dhe maxhusët, sepse secili grup beson se All’llahu i Madhëruar ka partner dhe shok. Të krishterët besojnë në trinitet. Mexhusët besojnë se ka dy zota dhe thonë se Zoti i botëve është Mezda dhe Ahrijmen, kurse jahuditët besojnë se Uzejri është i biri i Zotit.

Këto besime të kota çojnë në paganizëm. Mirëpo ka ajete të bekuara, të cilat flasin për mushrikët dhe ka ajete të tjera që flasin për Ehli Kitabin. Duke ditur që jahuditët, të krishterët dhe mexhusët përqendrohen në fetë e tyre, duke u bazuar te profetësia dhe te Librat qiellorë. Sqarohet se, sipas Kur’anit, *mushrik* quhet ai që *adburon idhujt*.

Gjendet një hadith i njohur profetik, në të cilin thuhet: **“Nxirrini mushrikët nga Gadishulli Arabik.”** Ky hadith është dëshmuar ndaj mendimit të disa komentuesve që u përmendën më lart. Dihet që Ehli Kitabi (Idhtarët e Librit) nuk janë nxjerrë nga Gadishulli Arabik, përkundrazi, ata ndodhen atje dhe jetojnë krah për krah me myslimanët, duke u quajtur pakicë fetare. Ata japin taksën, që është një urdhër i Kur’anit.

*

*

*

3- A është shfuqizuar ky ajet?

Disa komentues kanë mendimin se rregulli i ajetit në fjalë është shfuqizuar dhe shfuqizuesi i tij është ajeti 5 i sures “El-Maide”: **“...dhe femrat e ndershme të atyre që u është dhënë Libri...”**, i cili e lejon martesën me femrat e Ehli Kitabit.

Ky përfytyrim e ka burimin te besimi se ajeti, që po komentojmë, e ka ndaluar martesën me të gjithë kuffarët (mohuesit). Për këtë, ajeti i pestë i sures “El-Maide”, i cili e lejon martesën me kuffarët (mohuesit) e Ehli Kitabit, është shfuqizuesi i rregullit të ndalimit të martesës.

Mirëpo, duke parë ato që përmendëm më lart në komentimin e këtij ajeti, do të sqarohet se kuptimi i këtij ajeti është i veçantë për martesën me mushrikët dhe jo për martesën me kuffarët (mohuesit) e Ehli Kitabit, si jahuditët dhe të krishterët.

4- Formimi i familjes dhe të menduarit thellë për të

Disa komentues bashkëkohorë përmendin një mendim të lezetshëm në këtë ajet. Ata thonë se ky ajet dhe njëzet e një ajetet që vijnë pas tij sqarojnë rregulla që kanë lidhje me formimin e familjes me të gjitha dimensionet e saj. Në këto ajete Kur'ani Fisnik përmend dymbëdhjetë rregulla të sheriatit:

- 1- Rregulli i martesës me mushrikët.
- 2- Ndalimi i marrëdhënieve seksuale në kohën që gruaja është me perioda mujore.
- 3- Rregullin e betimit për ilanë (ilaa ka kuptimin kur burri betohet se nuk do kryejë marrëdhënie seksuale me gruan e tij.)
- 4- Rregullin e ilaut e pason ndarja.
- 5- Koha e pritjes për gruan e ndarë.
- 6- Numri i ndarjeve.
- 7- Mbajtja e gruas me të mirë, ose të lejohet të ikë me të mirë.
- 8- Rregulli i ushqyerjes me gji.
- 9- Koha e pritjes për gruan e ve.
- 10- Fejesa e gruas pas plotësimit të kohës së pritjes.
- 11- Prika e gruas së ndarë para se të kryhen marrëdhënie me të.
- 12- Rregulli i dhuratës për gruan, pas vdekjes së burrit të saj ose pas ndarjes nga ai.

Duke parë udhëzimet morale në këto ajete, rregullat e lartpërmendura sqarojnë se çështja e formimit të familjes është një lloj ibadeti për All'llahun e Madhëruar. Për këtë, formimi i familjes duhet të jetë i shoqëruar me mendim të thellë.¹³⁸

¹³⁸ *Tefsiri Fi Dhilalil Kur'an*, vëll. 1, f. 344-346.

Ajetet 222 – 223

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ
وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا
حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلْقَوُهُ
وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾

“Të pyesin ty për të përmuajshmet e femrave. Thuaju: “Ajo është gjendje e dëmshme.” Prandaj, gjatë kësaj kohe, mos iu afroni atyre derisa të pastrohen. Pasi të pastrohen, atëherë afrohuni tek ato ashtu si ju ka urdhëruar All’llahu. Pa dyshim, All’llahu i do ata që pendohen fort dhe ata që pastrohen.

Gratë tuaja janë “ara” për ju, prandaj iu afroni “arave” tuaja si të doni. Por bëni diçka për veten tuaj. Kijeni frikë All’llahun dhe dijeni se do të takoheni me Atë. Jepu lajm të mirë besimtarëve.”

Shkaku i zbritjes

Për gratë gjenden perioda mujore (mestruacione) nga 3–10 ditë. Në këtë periudhë nga gratë del një gjak me karakteristika të veçanta, që përmendet në librat e jurisprudencës (Fikhut). Qëndrimi i dy feve të tjera, jahudizmit dhe krishterimit për gruan me mestruacione është i ndryshëm dhe i çuditshëm.

Disa jahudinj kanë thënë: “Bashkëjetesa me gruan në kohën e mestruacioneve është e ndaluar (haram), qoftë në një tryezë ushqimi apo edhe në një dhomë të vetme. Ata thonë se është e rrezikshme për

një burrë të ulet në të njëjtin vend ku ishte ulur gruaja me menstruacione.

Nëse ulet, rrobat e tij janë bërë të ndyta dhe duhet t'i lajë ato. Nëse fle në një krevat me të, atij i janë ndyrë trupi dhe rrobat. Ata e konsiderojnë gruan me menstruacione si një ekzistencë të papastër dhe të rrihet larg saj.

Të krishterët thonë të kundërtën. Ata kanë mendimin e mos largimit të gruas, qoftë e pastër apo me menstruacione. Madje lejohet edhe afrimi për marrëdhënie seksuale.

Mushrikët arabë, veçanërisht ata të Medines, ishin të ndikuar nga mendimi i jahudinëve dhe vepronin me gruan me menstruacione sipas mendimit të tyre. Në kohën e menstruacioneve ata largoheshin nga gratë.

Ndryshimi rreth kësaj çështjeje, e cila çon në ekzagjerim dhe prapambetje, i shtyn disa myslimanë që të pyesin profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për këtë çështje. Atëherë, zbriti ajeti.

Komentimi

Rregullat e grave në periodat mujore

Në ajetin e parë shohim një pyetje tjetër lidhur me periodat mujore të grave. Ajeti thotë: **“Të pyesin ty për të përmuajshmet e femrave. Thuaju: “Ajo është gjendje e dëmshme.”** Pa ndarje, ajeti shton: **“...Prandaj, gjatë kësaj kohe, mos iu afroni atyre derisa të pastrohen...”**

Fjala *“mehijdh”* ka kuptimin *e periodës mujore për gratë*. Në librin “Mu’xhem Mekajisul Lugah” thuhet: “Në origjinë kjo fjalë ka kuptimin e daljes së diçkaje të lëngshme me ngjyrë të kuqe nga pema semuretu. Pastaj është përdorur për periodat mujore të grave. Mirëpo në Tefsirin e Fahrudin Rraziut thuhet: *“El hajdh”* në origjinë ka kuptimin *e rrjedhjes. Hadhe es sejl, i thuhet rrjedhjes kur ndodh*. Kjo fjalë përdoret edhe për vaskën, sepse uji rrjedh në të.

Nga thëniet e Ragibit kuptohet e kundërta e kësaj që u tha. Ai thotë: “Kjo fjalë në origjinë ka kuptimin *e gjakut që del në kohën e periodave*, pastaj është përdorur për kuptime të tjera.”

Sido që të jetë, kjo fjalë ka kuptimin e gjakut të periodave, siç e përshkruan edhe Kur’ani dhe thotë se është i dëmshëm.

Në të vërtetë, kjo fjalë sqaron shkakun e moskryerjes së marrëdhënieve seksuale në kohën e periodës mujore. Në shtesë të

neverisë, ai përmbledh edhe dëme të tjera, që i ka konstatuar edhe mjekësia moderne.

Nga ato dëme janë: mundësia e ndodhjes së shterpërisë te burri dhe te gruaja, gjetja e mjedisit të përshtatshëm të shtimit të mikrobeve të sëmundjeve gjenetike, si: sifilizi dhe infeksioni i organeve të shumimit te burri dhe te gruaja, hyrja e përmbajtjeve të gjakut të periodave te organi i shumimit të burrit, e të tjera dëme që përmenden në librat e mjekësisë. Për këtë mjekët porosisin moskryerjen e marrëdhënieve seksuale në këtë gjendje.

Dalja e gjakut të periodave vjen nga fryerja e mitrës dhe i qërimin të murit të saj. Me këtë fryerje, fryhen edhe vezoret. Në fillim ky gjak është si me copa dhe me ngjyrë të errët. Ai shtohet dhe bëhet më i kuq dhe ky i fundit kthehet në gjendje copëzash të errëta.

Gjaku që del për çdo muaj është një lloj gjaku që grumbullohet në damarët e brendshëm të mitrës, me qëllim që të përgatitet ushqimi për foshnjën e pritur. Kjo ndodh për shkak se vezorja e gruas për çdo muaj çon një vezë në mitër.

Në të njëjtën kohë damarët e mitrës mbushen me gjak, si parapërgatitje e ushqimit të foshnjës. Kur në mitër gjendet foshnja, ajo e konsumon këtë gjak për t'u ushqyer. Kur nuk ka foshnjë në mitër, ky gjak del në formë periodash mujore.

Nga këtu kuptojnë një anë tjetër të rrezikut të kryerjes së marrëdhënieve seksuale në këtë periudhë. Mitra nuk është në gjendje të zakonshme, që ta pranojë ujin e mashkullit. Kështu që do të përballlet me situatë të dëmshme në këtë periudhë.

Fraza “*tetabharne*”, siç thonë shumica e komentuesve, do të thotë *pastrimi i grave nga gjaku i menstruacionit*. Ndërsa fjalia: **“Pasi të pastrohen”**, siç thonë shumica e komentuesve, ka kuptimin e larjes (guslit) së gruas prej gjakut të menstruacionit.

Duke u bazuar te fraza e parë, me përfundimin e periodës mujore, edhe nëse nuk është larë, lejohen marrëdhëniet seksuale me gruan. Ndërsa, fjalia e dytë ka kuptimin se nuk lejohet afrimi për marrëdhënie, nëse ajo nuk është larë.¹³⁹

¹³⁹ Fjalia e parë ka kuptim kushti, ndërsa e dyta kuptim qëllimi.

Pjesa e dytë e ajetit thotë: **“...Pasi të pastrohen, atëherë afrohuni tek ato ashtu si ju ka urdhëruar All’llahu...”** që do të thotë lejm për marrëdhënie seksuale. Ka mundësi që kjo fjali të jetë dëshmuere e të mëparshmeve, me kuptimin që afrohuni grave vetëm kur janë në gjendje të pastër. Po ashtu ka mundësi që kuptimi i saj të jetë më i gjerë, ku pas pastrimit, marrëdhëniet seksuale të kryhen në kuadrin e urdhrave të All’llahut.

Ky urdhër i All’llahut mund të përfshijë si ligjin e krijimit ashtu edhe atë zbatimit. All’llahu i Madhëruar vendosi të mashkulli dhe të femra instinktin seksual për vazhdimësinë e qëndrimit të tyre. Ky instinkt e shtyn njeriun që të arrijë kënaqësinë seksuale, e cila është hyrëse e shtimit dhe e vazhdimësisë së njeriut.

Nuk lejohet që kjo kënaqësi të arrihet me rrugë devijuese, si: masturbimi, homoseksualiteti e të ngjashme me to, sepse këto rrugë janë një lloj devijimi nga urdhri i All’llahut.

Po ashtu, ka mundësi që kuptimi të jetë për urdhrin e zbatimit, që do të thotë se pas pastrimit nga perioda mujore, gruaja duhet të ruajë dhe të zbatojë anët e hallallit e të haramit në rregullin e sheriatit.

Disa kanë mendimin se kuptimi i kësaj fjalie është ndalimi i marrëdhënieve seksuale me rrugë jo normale. Por, duke parë që ajetet e mëparshme nuk flasin për këtë çështje, atëherë ky mendim del i papërshtatshëm.

Fjala *“hajthu”*, në gjuhën arabe vjen si *ndajfolje vendi* dhe *kobe*. Në këtë ajet tregon për kohën e lejimit të marrëdhënieve seksuale, që është koha pas pastërtisë nga periodat mujore.

Ajeti i dytë përmban një tregues të lezetshëm për fundin e marrëdhënieve seksuale. Ai thotë: **“Gratë tua janë “ara” për ju, prandaj iu afroni “arave” tua si të doni...”**

Në këtë ajet gratë janë krahasuar me arën. Kjo ngjashmëri mund të jetë e rëndë për disa dhe pyet përse All’llahu e krahason njeriun me këtë formë.

Nëse do të thellohem në thënien e All’llahut të Madhëruar, do të shohim një tregues të mrekullueshëm, që sqaron praninë e gruas në shoqërinë njerëzore. Sipas kësaj thënieje, gruaja nuk është mjet për shuarjen e epshit, por ajo është për ruajtjen e jetës njerëzore.

Fjala *“el harth”* është rrënjë fjale dhe tregon *për punët bujqësore*. Por mund të tregojë edhe për vendin e të mbjellave. Fjala *enna* është prej fjalëve kushtore dhe në të shumtën e rasteve tregon *për kobë*. Por mund të jetë edhe *treguese vendi* si në ajetin 37 të sures “Al Imran” që

thotë: **“O Merjeme! Nga të vjen ky ushqim?”** Ajo përgjigjej: **“Ky është nga All’llahu...”**

Nga ajeti i bekuar kuptohet: Nëse thuhet se fjala “enna” tregon për kohën, ajo është koha e lejuar e marrëdhënieve. Nëse thuhet se ka kuptim vendi, tregon për vendin e kryerjes së marrëdhënieve dhe për mënyrën e tyre.

“...Por bëni diçka për veten tuaj...” Ky urdhër kur’anor tregon për një qëllim të marrëdhënieve seksuale se ato nuk janë vetëm për kënaqësi seksuale. Por, me anë të saj shtohen brezat dhe vazhdon prania e njerëzve në këtë jetë. Fëmijët, që u vijnë besimtarëve me anë të këtyre marrëdhënieve, duhet të edukohen me edukim sa më të mirë dhe ky shërbim edukativ është thesar për fëmijët e tyre dhe për ta në Jetën Tjetër.

Ky është qëllimi, që e dëshmon Kur’ani për zgjedhjen e bashkëshortes, që fryti i martesës të jetë lindja e fëmijëve të mirë dhe të edukuar. Në këtë mënyrë ata i shërbejnë edhe shoqërisë njerëzore.

Në një hadith të profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e tij qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: **“Kur vdes njeriu, ndërpriten punët e tij, përveç tri gjërave: “Sadakaja e vazhdueshme, dija nga e cila përfitohet dhe fëmija i mirë që lutet për të.”**¹⁴⁰

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: **“Pas vdekjes, tri gjëra e ndjekin njeriun në shpërblim: Një sadaka që ka bërë në këtë jetë dhe vazhdon edhe pas vdekjes, një synnet udhëzues që e zbatohet pas vdekjes së tij dhe fëmija i mirë që kërkon falje për të.”**¹⁴¹

Për nga rëndësia, fëmija i mirë renditet në krah të shërbimeve shpërblyese, si: shkrimi i librave të dobishëm, themelimi i qendrave bamirëse, ndërtimi i xhamive, ndërtimi i spitaleve, krijimi i bibliotekave e të ngjashme me to.

Në fund ajeti urdhëron për devotshmëri. Ai thotë: **“...Jini të devotshëm ndaj All’llahut dhe dijeni se do të takoheni me Atë. Jepu lajm të mirë besimtarëve.”**

¹⁴⁰ *Mexhmanul Bejan*, vëll. 1, f. 321.

¹⁴¹ *Biharul Anuar*, vëll. 1, f. 293, hadithi 4.

Përderisa marrëdhëniet seksuale konsiderohen prej çështjeve të rëndësishme dhe prej instinkteve më të ashpra e më të forta emocionale për njeriun, në këtë ajet All'llahu i Madhëruar fton që ky instinkt të kryhet me hollësi dhe paralajmëron në devijim ndaj tij. Ai i paralajmëron të gjithë, se do ta takojnë Atë dhe s'ka rrugë tjetër shpëtimi përveç besimit dhe devotshmërisë.

* * *

Hulutime

1- Rregulli i drejtë islam në çështjen e periodave mujore

Në popujt e shkuar gjendeshin besime të ndryshme rreth periodave mujore të grave. Jahuditët ishin të ashpër ndaj tyre. Në këtë kohë e largonin gruan nga tryezat dhe nga marrëdhëniet seksuale. Në Teuratin e sotëm gjenden urdhra të ashpër ndaj kësaj çështjeje.

Në kreun e 15 të Sefer Laujin nga Teurati thuhet: “Kur t'i vijinë periodat gruas, shtatë ditë të qëndrojnë në këtë gjendje. Ai, që e prek atë, është i papastër deri në darkë. Kushdo, që fle me të dhe kryen marrëdhënie në kohën e periodave, është i ndyrë. Kushdo, që e prek dyshekun e saj, të lajë rrobat e veta dhe të lahet me ujë dhe është i papastër deri në darkë...” E shumë rregulla si kjo.

E kundërta është te të krishterët, që nuk zbatojnë asnjë kufi në këto ditë. Ata thonë se nuk ka dallim te gruaja, qoftë e pastër apo me perioda mujore. Mushrikët arabë nuk kishin rregull të posaçëm për këtë çështje, por banorët e Medines ishin të ndikuar nga etika çifute dhe nga idetë e tyre rreth kësaj çështjeje.

Ndërsa arabët e tjerë nuk ishin të tillë. Sipas tyre, marrëdhëniet seksuale në këtë kohë mund të ishte diçka e pëlqyer. Ata besonin se fëmija që lind nga marrëdhëniet në kohën e periodave do të jetë i zgjuar dhe i etur për gjak, gjë që ishte prej tipareve dalluese të arabëve të shkretëtirës.

* * *

2- Shiqërimi i pastërtisë me pendimin

Ky shiqërim i ardhur në ajetin e lartpërmendur mund të jetë tregues se pastërtia ka lidhje me të jashtmen, ndërsa pendimi tregon për pastërtinë e brendshme.

Gjithashtu, supozohet se pastërtia e përmendur në këtë ajet ka kuptimin e mos ndotjes me gjynahe. Pra, All'llahu i Madhëruar e do

atë rob që nuk ndotet me gjynahe dhe e do atë që e ka falur pas pastrimit nga kjo ndotje. **“...Pa dyshim, All’llahu i do ata që pendohen fort dhe ata që pastrohen.”**

Këtu çështja e pendimit mund të tregojë se për disa njerëz është e vështirë t’i sundojnë instinktet seksuale. Në këtë mënyrë ata ndoten me gjynah dhe mëkat dhe nuk zbatojnë ato që ka urdhëruar All’llahu i Madhëruar.

Pas kryerjes së atij gjynahu ata i mbështjell pendimi dhe lëndohen prej tij. All’llahu i Madhëruar u ka hapur atyre portën e pendimit, me qëllim që të mos e humbasin shpresën ndaj mëshirës së Tij.

* * *

وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ
النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ
يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾

“Mos e bëni pengesë betimin në All’llahun për kryerjen e veprave të mira, largimin prej të ligave dhe për pajtimin e njerëzve! All’llahu i dëgjon dhe i di të gjitha.

All’llahu nuk ju dënon nëse betoheni pa qëllim, por ju dënon për atë që vendosni në zemrat tuaja. All’llahu është Falës i madh e i Butë.”

Shkaku i zbritjes

Në kohën e Profetit ishte një sahabij (shok) me emrin Abdullah ibn Reuahatu. Një ditë ndodhi një mosmarrëveshje mes tij dhe dhëndrit (burrit të vajzës) të tij. Ai u betua se nuk do të ndërhyjë në pajtimin mes bashkëshortëve. Atëherë zbriti ajeti që e ndaloi këtë ngjyrë besimi dhe t’i fshijë gjurmët e tij.

* * *

Komentimi

Nuk duhet betuar edhe kur është mundësia

Siç lexuam në shkakun e zbritjes, dy ajetet e lartpërmendura flasin për keqpërdorimin e betimit. Kjo është një hyrje për kërkimet në ajetet e bekuara që flasin për betimin e lënies së marrëdhënieve seksuale.

Ajeti i parë thotë: “Mos e bëni pengesë betimin në All’llahun për kryerjen e veprave të mira, largimin prej të ligave dhe për pajtimin e njerëzve! All’llahu i dëgjon dhe i di të gjitha.”

Fjala *el ejmaan* është shumësi i fjalës *jemin*, *betim*. Ndërsa fjala *urdetun*, ka kuptimin e *mallit që paraqitet para njerëzve në treg*. Me këtë fjalë quhen edhe pengesat e rrugës.

Disa kanë mendimin se kuptimi i kësaj fjale përfshin të gjitha punët. Ajeti e ndalon betimin në çështje të vogla dhe të mëdha, si dhe

ndalon përçmimin e emrit të Tij. Për këtë ajeti tërheq vëmendjen ndaj betimit, me përjashtim të çështjeve madhore.

Këtë e dëshmojnë edhe hadithet e transmetuara. Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: **“Mos u betoni në All’llahun as kur jeni të vërtetë e as gënjeshtarë, sepse All’llahu i Madhëruar thotë: “Mos e bëni pengesë betimin në All’llahun për kryerjen e veprave të mira.”**¹⁴²

Gjenden hadithe të tjera, të transmetuara për këtë çështje.¹⁴³ Nëse e marrim në konsideratë shkakun e zbritjes së ajetit, atëherë kuptimi është: Betimi nuk është vepër e kërkuar në punët e mira, si do të jetë betimi për lënien e punëve të mira?!

Në ajetin e dytë vërejmë plotësim të kësaj teme, që betimi nuk duhet të jetë pengesë e kryerjes së punëve të mira. Ajeti thotë: **“All’llahu nuk ju dënon nëse betoheni pa qëllim, por ju dënon për atë që vendosni në zemrat tuaja...”**, pra, e bëni me zgjedhje dhe me dëshirë.

Në këtë ajet, All’llahu i Madhëruar tregon për dy lloje betimesh:

Betimi i parë: Betimi i kotë, që nuk ka ndikim e as interesim. Ky lloj betimi shqiptohet pa vetëdije nga disa njerëz dhe u është bërë si zakon, duke e përsëritur shpesh. Ata thonë: “Jo, për All’llah...”, “Po, për All’llah...”, Ky betim është quajtur i kotë, sepse është i paqëllimshëm dhe njeriu e thotë pa vetëdije. Çdo thënie dhe punë e tillë është e kotë.

Nga këtu themi se betimi i njeriut në gjendje nervozizmi është i kotë (kur nervozizmi e nxjerr njeriun nga gjendja e tij normale). Sipas ajetit të lartpërmendur, njeriu nuk dënohet kur betohet në këtë gjendje. Është detyrë e njeriut që të edukohet me lënien e këtij lloj betimi. Sido që të jetë, bërja e këtij betimi nuk është detyrë dhe, nëse njeriu e bën, ai nuk kryen shpagesë, sepse nuk ka qenë me vetëdije e me dëshirë.

Betimi i dytë: Është betimi i bërë me dëshirë dhe me vendosmëri, ose siç thotë Kur’ani është betim brenda kuadrit për

¹⁴² *El Kafij*, sipas transmetimit në tefsirin *Nuru Thakalejn*, vëll. 1, f. 218, hadithi 833. *El Uesail*, vëll. 16, f. 116, hadithi 5.

¹⁴³ Referohu *El Kafij*, sipas transmetimit në tefsirin *Nuru Thakalejn*, vëll. 1, f. 218, hadithi 833. *El Uesail*, vëll. 16, f. 115 e më pas.

fitimin e zemrës. Betimi i tillë është i konsiderueshëm dhe duhet pasur kujdes ndaj tij. Thyerja e tij është gjynah dhe duhet të bëhet shpagim. Ajeti 89 i sures “El-Maide” tregon për këtë lloj betimi: **“All’llahu nuk ju ndëshkon për betimin që e bëni pa qëllim, por ju ndëshkon për betimin e bërë me qëllim...”**

* * *

Betimet e pakonsiderueshme

Islami, siç e përmendëm, nuk e pëlqen betimin, por nuk thotë që është haram. Nganjëherë mund të jetë mustehab (i pwlqyeshwm) ose i detyrueshëm.

Ka disa betime të pavlera dhe të pakonsiderueshme nga pikëpamjen islame:

Betimi jo me emrin e All’llahut, siç është betimi për Profetin apo imamët. Ky lloj betimi nuk ka as ndikim, as nuk është i detyrueshëm të bëhet dhe për të nuk ka shpagim, nëse bëhet.

Betimi për kryerjen e një pune të ndaluar (haram), ose të përbuzur (mekruh), ose betimi për lënien e një detyre apo mustehabi (i pëlqyeshëm).

Për shembull, kur një njeri betohet për mos praktikimin e fesë, ose për ndërprerjen e marrëdhënieve farefisnore, ose për arratisje nga xhihadi, ose se nuk do të bëjë pajtim mes palëve, të mos interesohet më për betimin, pasi ai nuk kryen shpagim, nëse nuk e mban. Thuhet se ky është kuptimi i thënies së All’llahut të Madhëruar: **“All’llahu nuk ju dënon nëse betoheni pa qëllim...”**

Ndërsa betimet, që mbartin emrin e All’llahut, për të kryer një punë të mirë e të lejuar, për to duhet pasur kujdes, përndryshe betuesi do të bëjë shpagesë.

Mënyra e shpagesës është përmendur në ajetin 89 të sures “El-Maide”: **“Larja e gjynahut për thyerjen e betimit është: ushqyerja e dhjetë të varfërve me mesataren e ushqimit të familjes suaj ose t’i vishni ata, ose të lironi një skllav. Ai që nuk gjen mundësi për këto, le të agjërojë tri ditë. Kjo është shlyerja për thyerjen e betimeve tuaja, nëse betoheni...”**

* * *

Ajetet 226 – 227

لِّلَّذِينَ يُؤَلُّونَ مِن نِّسَابِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ۖ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ۚ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٦﴾

“Ata që betohen se nuk do t’u afrohen grave të veta, duhet të presin katër muaj; nëse pendohen nga betimi, ta dinë se All’llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.

E, nëse vendosin të ndahen, vërtet, All’llahu dëgjon dhe di çdo gjë.”

Komentimi

Zhdukja e imitimit injorant

Betimi për mos afrim të bashkëshortja është një imitim i kohës së injorancës, para Islamit, i cili ishte i përhapur në mesin e arabëve dhe vazhdoi të praktikohet te myslimanët e rinj derisa zbriti ajeti i ndarjes.

Në kohën para Islamit, kur burri zemërohej me gruan e tij, betohej se nuk do t’i afrohej. Me anë të kësaj mënyre ai sillej shumë ashpër me të. As nuk e ndante, që të martohej me një burrë tjetër dhe as nuk pajtohej me të pas betimit dhe të jetonin së bashku. Dihet që burri, në të shumtën e rasteve, nuk e ka të vështirë ta përballojë këtë gjendje, ngaqë ai martohet me më shumë se një grua.

(fjala arabe *ijla*¹⁴⁴ vjen nga lënda *aalun* dhe ka kuptimin *e fuqisë dhe vendosmërisë*. Meqë betimi është një shembull i këtij kuptimi, prandaj u përdor për ndarjen.)

Ajeti i bekuar i vendos kufi kësaj çështjeje. Ai thotë se burri për katër muaj duhet të vendosë për gruan e tij, ose të rikthehet nga betimi i tij dhe të jetojë me të, ose ta ndajë. Ai thotë: **“Ata që betohen se nuk do t’u afrohen grave të veta, duhet të presin katër muaj...”**

¹⁴⁴ *Ijla* do të thotë betim se nuk do t’i afrohet gruas së tij.

Qëllimi i përmendjes së katër muajve është që burri të ketë kohë për t'u menduar për çështjen e gruas së tij dhe ta shpëtojë atë nga kjo situatë. Më poshtë ajeti shton: **“...nëse pendohen nga betimi, ta dinë se All'llahu është Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”** Kjo fjali tregon se kthimi nga ky betim nuk është gjynah, edhe pse për të gjendet shpagim.

“E, nëse vendosin të ndahen, vërtet, All'llahu dëgjon dhe di çdo gjë.”

Nëse burri i neglizhon të dyja rrugët dhe nuk zgjedh asnjërën prej tyre, atëherë ndërhyjnë gjykatësi i sheriatit dhe urdhëron për burgosjen e burrit. Ai merr masa të rrepta ndaj tij, derisa të zgjedhë njërin nga dy rrugët dhe e shpëton gruan nga gjendja e varësisë.

Këtu duhet theksuar se Islami, edhe pse nuk e anuloi plotësisht rregullin e ijlasë, ai hoqi ndikimet e këtij fenomeni. Ai nuk e lejon burrin që të ndahet nga gruaja e tij nëpërmjet ijlasë. Caktimi i kohës për ata që betohen se nuk do t'u afrohen grave nuk do të thotë anulim për të drejtat bashkëshortore.

* * *

Hulumtime

1- Ijlau është rregull i përjashtuar

Në ajetet e mëparshme folëm për betimin e kotë e të pavlerë. Gjithashtu thamë se çdo betim, që bëhet për kryerjen e një pune, që është në kundërshtim me sheriatin e shenjtë, është i kotë dhe nuk është problem moszbatimi i tij.

Bazuar në këtë edhe betimi për moskryerjen e detyrimeve bashkëshortore nuk ka asnjë lloj ndikimi, megjithëse Islami ka vendosur shpagim për këtë. (Ky quhet shpagimi i thyerjes së betimit, të cilën e përmendëm në kërkimet e mëparshme.)

Në të vërtetë, kjo është një thënie për ata burra që e përdorin këtë lloj betimi për t'i humbur të drejtat e gruas, derisa të mos e përsërisin këtë vepër herë tjetër.

* * *

2- Ijlau në sistemin Islam dhe atë perëndimor

Në Evropë vërejmë një lloj ijlaui, që e quajmë ndarje trupore. Për sqarim të detajuar themi: Përderisa ndarja ishte e ndaluar në fenë

krishtere, pas Revolucionit Francez perëndimorët filluan të përdorin fenomenin e ndarjes trupore mes bashkëshortëve.

Këtë e konsideronin një nga rrugët e ndarjes. Në këtë mënyrë burri jetonte në një vend dhe gruaja në një vend tjetër, pa praninë e ndonjë marrëveshjeje apo kontrate. Të gjitha të drejtat bashkëshortore janë të pranishme, me përjashtim të shpenzimit nga ana e burrit dhe predispozicionit i gruas. As burri nuk mund të martohet me një grua tjetër dhe as gruaja nuk mund të martohet me një burrë tjetër.

Duhet që periudha e ndarjes të mos i kalojë tre vjetët. Pas mbarimit të kësaj periudhe, të dy bashkëshortët duhet të kthehen në jetën e tyre bashkëshortore.¹⁴⁵

Pra, ligji evropian i lejon bashkëshortët që të ndahen tre vjet, por Islami nuk e lejon vazhdimin e kësaj ndarjeje më shumë se katër muaj dhe pas kësaj periudhe burri duhet të vendosë për çështjen e tij. Nëse neglizhon dhe nuk vendos deri në këtë periudhë, atëherë qeveria islame e arreston dhe e detyron që të vendosë.

* * *

3- Cilësitë e All'Allahut në fund të çdo ajeti

Ajo që tërheq vëmendjen është se shumë nga ajetet e Kur'anit Fisnik përfundojnë me përmendjen e cilësive të All'Allahut të Madhëruar. Këto cilësi gjithmonë kanë lidhje të drejtpërdrejtë me përmbajtjen e ajeteve.

Një nga ato ajete, që përfundon me përmendjen e cilësive të All'Allahut, është edhe ajeti në fjalë. Kur fjala ishte për iplanë dhe për thyerjen e betimit të ndaluar, pas kësaj, ajeti përmend: **“Falës i madh dhe Mëshirëplotë.”** Kjo do të thotë se kjo zgjedhje e drejtë është shkak për faljen dhe për përfshirjen e atyre njerëzve në mëshirën e All'Allahut.

Kur fjala ishte për vendim ndarje, pas kësaj ishte fraza: **“Dëgjues dhe i Gjithëdijshtëm.”**, që do të thotë se All'Allahu i Madhëruar i dëgjon fjalët tuaja dhe është i Gjithëditur për shkaqet e ndarjes. Ai do t'u shpërblejë në bazë të kësaj pune.

* * *

¹⁴⁵ *Hukukul mer'ti fil Islam ue fi Europa.*

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ ۚ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَبِعُولَتِهِنَّ أَوْ بَرَدِهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا ۚ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۚ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾

“Gratë e ndara duhet të presin tri cikle mujore dhe nuk është e lejueshme ta fshehin atë që ka krijuar All’llahu në mitrën e tyre, nëse besojnë All’llahun dhe Ditën e Kiametit. Burrat e tyre, nëse dëshirojnë ndreqjen, kanë të drejtë t’i kthejnë gjatë këtij afati. Gratë kanë aq të drejta sa kanë edhe detyra, sipas arsyes së shëndoshë, ndonëse burrat kanë një shkallë mbi ato. All’llahu është i Plotfuqishëm dhe i Urtë.”

Komentimi

Harrimi i martesës ose e kohës së pritjes

Ajeti i mëparshëm fliste për ndarjen. Ajeti në fjalë përmend disa rregulla të ndarjes dhe çfarë ka lidhje me të. Ky ajet përmend pesë rregulla.

Në fillim ajeti përmend kohën e ndarjes: **“Gratë e ndara duhet të presin tri cikle mujore...”**

Fjala “*kur’un*” është shumësi i fjalës “*kur’un*”. Me këtë quhet *perioda mujore dhe pastrimi prej saj*. Këto dy kuptime mund të bashkohen dhe të nxirret një kuptim i përgjithshëm, që është kalimi nga një gjendje në një tjetër.

Ragibi, në librin “El Mufredat”, ka mendimin se në realitet kuptimi i kësaj fjale është kalimi nga gjendja e menstruacioneve në gjendjen e pastërtisë, përderisa të dy përshkrimet kanë dalë nga kuptimi i fjalës. Nganjëherë përdoret me kuptimin e periodave mujore dhe herë tjetër për pastërtinë.

Nga disa transmetime dhe nga shumë libra të gjuhës përfitohet se fjala *el kur'u* ka kuptimin *e të dy gjendjeve*. Sido që të jetë, hadithet e thonë qartë se kuptimi i fjalës *el kur'u*, që përmendet në ajet, është që gruaja të kalojë tre perioda mujore.¹⁴⁶

Në ndarje është kusht që gruaja të jetë e pastër nga periodat dhe nuk ka pasur marrëdhënie me burrin në këtë gjendje. Në këtë mënyrë kjo pastërti llogaritet si cikli i parë. Kur pas pastërtisë, gruas i vijnë periodat e tjera dhe pas periodave pastrohet, ky është cikli i dytë. Kur pas pastërtisë së dytë, i vijnë përsëri periodat dhe pas tyre pastrohet, ky llogaritet cikli i tretë.

Sapo të mbarojë cikli i tretë i pastrimit prej periodave, asaj i lejohet të martohet. Përveç haditheve, që flasin rreth kësaj çështjeje, këtë të vërtetë mund ta nxjerrim edhe nga vetë ajeti në fjalë.

Së pari: Fjala "*kur'un*" përmban shumësin e "*kuru'un*" dhe "*ekraa*". Kur është shumësi me fjalën "*kuru'un*", kjo ka të bëjë *me pastërtinë* dhe kur është shumësi *ekraa*, kjo ka të bëjë *me periodat mujore*.¹⁴⁷

Së dyti: Në gjuhësi fjala "*el kur'u*" ka kuptimin *e bashkimit*, siç u përmend. Kjo është më e përshtatshme për pastrimin, sepse në këtë gjendje gjaku grumbullohet në mitër dhe pastaj del kur vjen koha e periodës mujore.¹⁴⁸

Rregulli i dytë, që përfitohet nga ky ajet, është: **"...dhe nuk është e lejueshme ta fshehin atë që ka krijuar All'llahu në mitrën e tyre, nëse besojnë All'llahun dhe Ditën e Kiametit..."**

Islami ka vendosur që vetë gruaja të jetë kopetente për njohjen e fillimit të periodave mujore dhe mbarimin e tyre, për shkak se ajo është më e ditur për këtë se sa të tjerët. Në një hadith të imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), lidhur me komentimin e këtij ajeti, thuhet: **"Tre gjëra All'llahu i ka lënë në duart e grave: periodat mujore, pastrimin prej tyre dhe shtatzëninë."**¹⁴⁹

Nga ajeti, gjithashtu mund të përfitohet edhe një kuptim tjetër. Meqenëse ajeti thotë: **"...dhe nuk është e lejueshme ta fshehin atë**

¹⁴⁶Referohu tefsijrit *Nuru Thakalejn*, vëll. 1, f. 230-231.

¹⁴⁷Shiko *Kamus el Lughah*.

¹⁴⁸Shiko, *Lisanul arab*, lënda 'kur'un'.

¹⁴⁹*Mexhmanul Bejan*, vëll. 1, f. 326.

që ka krijuar All'llahu në mitrën e tyre...” gratë mund të thonë të kundërtën e realitetit dhe fjala e tyre është e pranuar.

Fjalja: **“...atë që ka krijuar All'llahu në mitrën e tyre...”**, siç thotë një grup komentuesish mund të ketë dy kuptime: atë të foshnjës dhe të periodës mujore. Kjo për shkak se që të dy kuptimet All'llahu i ka vendosur në mitrat e grave. Prandaj gratë nuk duhet ta fshehin shtatzëninë e tyre e të thonë se janë perioda mujore për arsye të shkurtimit të kohës së pritjes. (Koha e pritjes së gruas shtatzënë është deri në lindje dhe pas lindjes kryhet ndarja). Po ashtu, ato nuk duhet ta fshehin periodën e të thonë të kundërtën.

Rregulli i tretë, që përfitohet nga ajeti, është që burri ka të drejtë ta kthejë gruan e tij brenda kohës së pritjes kur është ndarje rexhi’j (kthyes, rikthyes). **Ajeti thotë: “...Burrat e tyre, nëse dëshirojnë ndreqjen, kanë të drejtë t’i kthejnë gjatë këtij afati...”**¹⁵⁰

Ragibi, në librin e tij “El Mufredat”, thotë: “Disa kanë mendimin e përdorimit të kësaj fjale për burrin dhe për gruan.”¹⁵¹

Në këtë mënyrë burri ka mundësinë e rifillimit të marrëdhënieve bashkëshortore pa ceremoni të posaçme, kur gruaja ndodhet në kohën e pritjes së ndarjes rexhi’j (kthyes, rikthyes). Nëse ka qëllim rikthimin e gruas së tij, këtë e arrin nëpërmjet një fjale ose veprimi, që tregon për këtë qëllim.

Fjalja: **“...nëse dëshirojnë ndreqje...”**, në të vërtetë sqaron se rikthimi duhet të jetë me qëllim ndreqjeje dhe jo siç ndodhte në kohën para Islamit ku burri e shfrytëzonte këtë të drejtë për ta dëmtuar gruan, duke e lënë të varur mes martesës dhe ndarjes.

Kjo e drejtë është për burrin, kur ai vërtet pendohet dhe do të rifillojë seriozisht marrëdhëniet bashkëshortore dhe jo t’i bëjë keq gruas.

Ajeti flet në mënyrë të përgjithshme për ndarjen rexhi’j (kthyes, rikthyes). Për këtë nuk është problem që disa lloje ndarjesh të mos kenë kohë pritjeje.

Më poshtë ajeti sqaron rregullin e katërt: **“...Gratë kanë aq të drejta sa kanë edhe detyra, sipas arsyes së shëndoshë, ndonëse burrat kanë një shkallë mbi ato...”**

¹⁵⁰ Fjala arabe “*bauletun*” është shumësi i fjalës “*ba’lun*”, që do të thotë *burrë, bashkëshort*.

¹⁵¹ *Tefsijur Kebijr*, vëll. 6, f. 93. Thuhet se kjo fjalë ka kuptimin e lartësimit dhe të përsosmërisë.

Tabrasij në tefsijrin “Mexhmaul Bejan” thotë: “Nga kjo frazë e mahnitshme dhe gjithëpërfshirëse përfitohen dobi të shumta.”

Ajo e çon kërkimin në çështje që janë më të rëndësishme se ndarja dhe koha e pritjes. Ajo ka caktuar një grup të drejtash reciproke mes burrit dhe gruas. Ajo thotë: “Burrrat kanë të drejta ndaj grave, po ashtu edhe gratë kanë të drejta ndaj burrave dhe duhen respektuar. Islami interesohet për të drejtat në formë të drejtë dhe nuk anon tek njëra palë.”¹⁵²

Fraza “*bil ma'ruf*”, që vjen me kuptimin *e punëve të mira, logjike e të arsyeshme*, në këtë varg ajetesh (nga ajeti në fjalë e deri te ajeti 241) është përmendur dymbëdhjetë herë, me qëllim që t'i paralajmërojë si burrrat ashtu edhe gratë për fundin e keq, nëse i shkelin të drejtat e njëri-tjetrit. Ata duhet t'i respektojnë këto të drejta dobiprurëse në forcimin e marrëdhënieve bashkëshortore dhe në fitimin e kënaqësisë së All'llahut të Madhëruar.

Fjala: **“...ndonëse burrrat kanë një shkallë mbi ato...”** plotëson bazën e mëparshme të të drejtave reciproke mes burrit dhe gruas. Në realitet, kuptimi i fjalisë është se çështja e drejtësisë mes burrit dhe gruas nuk është e domosdoshme që të jetë me kuptimin e barazisë në të drejtat dhe të jenë në një radhë të përbashkët. A është e domosdoshme që dy lloje të njëjta të jenë plotësisht të barabartë në detyra dhe të drejta?

Nëse do t'i marrim në konsideratë ndryshimet e shumta mes dy gjinive, siç janë: fuqitë trupore dhe shpirtërore, do të sqarohet përgjigjja e pyetjes.

Gruaja, në natyrën e përgjegjësisë ndaj lindjes dhe edukimit të fëmijëve, gëzon ndjenja dhe zemërbutësi. Ndërsa burrit, sipas këtij ligji, i janë dhënë përgjegjësitë dhe detyrat shoqërore, që kanë nevojë për fuqi mendore se sa ndjeshmëri dhe zemërbutësi.

Nëse duam të bëjmë drejtësi, duhet që për detyrat shoqërore, që kanë më shumë nevojë për fuqi mendore dhe durim, të kujdeset burri. Ndërsa për detyrat dhe përgjegjësitë, që kanë më shumë nevojë për ndjeshmërinë dhe butësinë, të kujdeset gruaja. Për këtë shkak drejtimi i familjes është nën kujdesin e burrit dhe gruaja është bashkëpunëtore me të në këtë drejtim.

¹⁵² Mexhmaul Bejan, vëll. 1, f. 327.

Mirëpo, nuk gjendet asnjë pengesë që gruaja të përballlet me përgjegjësi shoqërore, që janë në përshtatje me fuqitë e saj trupore dhe me zotësitë biologjike. Pra, në krah të detyrës së nënës në familje duhet të kryejë edhe këto përgjegjësi shoqërore.

Ky ndryshim nuk është pengesë në inferioritetin e disa grave mbi shumë burra në anët shpirtërore, shkencore, etj.

Sot shohim disa të kulturuar këmbëngulës, që thonë për barazi mes dy gjinive në të gjitha çështjet. Mirëpo, këtë këmbëngulje nuk e pranojnë të vërtetat reale. Ata, me pretekstin e tyre, mohojnë edhe dëshmitë shkencore për këtë çështje.

Në të gjithë ato shoqëri, që thërrasin për barazi, shohim të kundërtën e asaj që thonë. Për shembull, drejtimit politike dhe ushtarak në të gjitha shoqëritë njerëzore janë nën kujdesin e burrave, me përjashtim të disa vendeve. E njëjta gjë vihet re edhe në shoqëritë perëndimore, të cilat gjithmonë ngrenë lart parullën e barazisë.

Sido që të jetë, të drejtat e veçanta të burrit, si e drejta e ndarjes, e drejta rikthimit pas ndarjes rexi'ij (kthyes, rikthyes), e drejta në gjykim, me përjashtim të disa vendeve, në të cilat të drejtën e ndarjes e ka gruaja ose gjykatësi i shariatit, këto janë të bazuara mbi këto parime.

Disa komentues kanë mendimin se fjalia: **“...ndonëse burrat kanë një shkallë mbi ato...”** flet për çështjen e rikthimit në kohën e pritjes së ndarjes rexi'ij (kthyes, rikthyes).¹⁵³

Por është e qartë se ky komentim nuk përshtatet me pamjen e jashtme të ajetit, sepse më përpara ajeti përmend një ligj të përgjithshëm rreth të drejtave të gruas dhe detyrën e ruajtjes së drejtësisë: **“...Gratë kanë aq të drejta sa kanë edhe detyra, sipas arsyes së shëndoshë...”**, pastaj ka përmendur frazën e lartpërmendur në formën e një ligji tjetër përgjithësues.

Së fundi, ajeti thotë: **“...All'llahu është i Plotfuqishëm dhe i Urtë.”** Kjo frazë nënkupton se urtësia e All'llahut dhe sistemi i Tij kanë caktuar që çdo njeri në shoqëri ka detyra dhe të drejta të caktuara sipas ligjit të krijimit.

Këto detyra dhe të drejta janë në përshtatje me fuqitë dhe aftësitë e tyre trupore dhe materiale. Urtësia e All'llahut e përcakton që gruaja, krahas detyrave dhe përgjegjësi, ka edhe të drejta, me qëllim që të mos gjendet barazi mes detyrave dhe të drejtave.

* * *

¹⁵³ Tefsiri *Fi Dhilalil Kur'an*, vëll. 1, f. 360.

Hulumtime

1- Koha e pritjes është rruga për rikthim dhe ndreqje

Ka raste, që për shkak të faktorëve të ndryshëm në mjedisin familjar ndodhin mospajtime të vogla, të cilët përgatisin dhe shtrojnë mundësinë e hakmarrjes, me të cilën shuhen dritat e logjikës e të ndërgjegjes. Në të shumtën e këtyre rasteve ndodh përçarja dhe mosmarrëveshja në familje.

Mirëpo në këto lloj gjendjesh ndodh që bashkëshortët, pas konfliktit dhe ndarjes dhe në një periudhë të shkurtër kohe, pendohen. Veçanërisht ky pendim ndodh kur shohin që familja po shkatërrohet dhe mjedisi i ngrohtë familjar po shpërbëhet dhe jeta e tyre po zhytet në detin e problemeve të ndryshme.

Këtu ajeti në fjalë thotë: Gratë duhet të zbatojnë kohën e pritjes dhe të durojnë derisa të qetësohen dallgët e nefsit dhe të largohen retë e mospajtimit dhe të urrejtjes nga qielli i jetës së përbashkët.

Nëse do ta marrim në konsideratë rregullin islam për domosdoshmërinë e qëndrimit të gruas dhe mos daljen e saj nga shtëpia e burrit të vet gjatë gjithë kohës së pritjes, atëherë, kjo gjë nxit të menduarit e saktë dhe rishikimin e vendimit të ndarjes dhe ndikon në marrëdhëniet e saj me burrin.

Në suren “Talak”, ajeti 1, lexojmë: **“...por edhe ato të mos dalin nga shtëpitë e tyre... Ti nuk e di se pas kësaj All’llahu mund të sjellë ndonjë rrethanë tjetër.”**

Ne e dimë që për rikthimin e atmosferës së përshtatshme në familje dhe që ambienti familjar të jetë gjithmonë i ngrohtë, mjafton që para ndarjes dashuria të jetë pak e fortë dhe ujërat të ecin në rrjedhën e tyre.

* * *

2- Koha e pritjes është mjet për ruajtjen e fëmijëve

Një nga qëllimet kryesore të kohës së pritjes është qartësimi i gjendjes së gruas rreth shtatzënisë. Është e qartë se, kur gruaja sheh gjakun e periodave mujore, kupton se nuk është shtatzënë. Mirëpo ka raste që gruaja të shohë gjakun e periodave në fillim të shtatzënisë.

Për të ruajtur këtë rregull gruaja duhet të durojë derisa ta shohë tri herë gjakun e periodave dhe të pastrohet prej tyre, derisa të jetë e bindur se nuk është shtatzënë me burrin e mëparshëm. Pas kësaj, ajo ka mundësi të martohet përsëri. Sigurisht, për kohën e pritjes ka dobi të tjera, të cilat do t'i përmendim në vendet e tyre.

* * *

3- Pandashmëria e së drejtës me detyrën

Këtu Kur'ani tregon për një parim bazë, që është: Aty ku gjendet detyrë, gjendet edhe e drejta në krah të saj, që do të thotë se detyra dhe e drejta gjithmonë janë të pandara.

Për shembull: Prindërit kanë detyra ndaj fëmijëve dhe kjo detyrë shkakton gjetjen e të drejtave në kujdesin e fëmijëve; ose, gjykatësi është nëpunës për realizimin e drejtësisë në shoqëri, për aq sa mundet. Po kështu thuhet edhe për të dërguarit.

Ajeti në fjalë tregon për këtë të vërtetë, i cili u thotë grave se për ato ka aq të drejta, për aq sa detyra dhe përgjegjësi kanë. Kjo barazi mes të drejtave dhe detyrave e lehtëson në praktikë zbatimin e drejtësisë për të drejtat e tyre.

Në të njëjtën mënyrë konstatohet e kundërta. Për atë që është vendosur një e drejtë në anë të kësaj, ai ka detyra dhe përgjegjësi të cilat duhet t'i zbatojë.

Prandaj themi se çdokush, që ka një të drejtë nga të drejtat, në anë të tyre ai ka detyra dhe përgjegjësi.

* * *

4- Jetëshkrimi i gruas në histori dhe shkelja e të drejtave të saj

Gjatë gjithë historisë gruaja është përballur me ngjyra të ndryshme të padrejtësisë, shtypjes dhe poshtërimit. Kjo histori e dhembshme dhe e hidhët përbën një pjesë të rëndësishme të studimeve sociologjike. Përgjithësisht historinë e jetës së gruas mund ta ndajmë në dy periudha:

Periudha e parë është ajo para historisë.

Ne nuk zotërojmë të dhëna të sakta për gjendjen e gruas në këtë periudhë. Ka mundësi që ajo gëzonte të drejtat e saj të natyrshme njerëzore.

Periudha e dytë është ajo e historisë.

Në shumë shoqëri gruaja ka qenë personalitet jo i pavarur në të gjitha të drejtat ekonomike, politike dhe shoqërore. Kjo gjendje vazhdoi në disa shoqëri deri në shekujt e fundit.

Kjo ngjyrë e të menduarit për çështjen e gruas shihet edhe te ligji civil francez, që është më i hershmi. Si shembuj, po sjellim disa paragrafë të këtij ligji, që kanë të bëjnë me çështjet ekonomike të bashkëshortëve.

Nga dy lëndët 215 dhe 216 thuhet se gruaja e martuar nuk mund t'i kryejë asnjë punë kurrkujt pa lejen dhe firmën e burrit të saj. Në çdo veprim reciprok ajo ka nevojë për lejen e burrit.

Sipas lëndës 1234 vetëm burri ka të drejtë ta përdorë pasurinë e përbashkët me tij dhe gruas. Ai nuk ka nevojë për lejen e saj, me kusht që përdorimi të jetë në kuadër të drejtimit. Nëse nuk është i tillë, ai ka nevojë për lejen dhe firmën e gruas.

Më shumë se kaq, në lëndën 1428 thuhet: E drejta e drejtimit të të gjitha pasurive personale të gruas janë në sipërmarrje të burrit, çdo veprim jashtë kufijve të drejtimit ka nevojë për miratimin dhe firmën e gruas.

Në tokën e Revelatës islame, në Hixhaz, veprohej ndaj gruas si qenie e varur. Ata përfitonin prej saj me mënyra të ashpra e barbare.

Aq shumë u përkeqësua situata e gruas, saqë i shoqi e përdorte për të sjellë të ardhura, duke e dhënë me qira.

Në atë vend kishte varfëri qytetërimi dhe varfëri materiale dhe kjo bëri që disa të ashpër prej tyre të mos ngurronin në varrosjen për së gjalli të femrës.

* * *

5- Faza e re në jetën e gruas

Me ardhjen e Islamit dhe me përhapjen e mësimëve të tij të larta, jeta e gruas hyri në një fazë të re, shumë larg nga ajo që ishte më parë. Në këtë fazë gruaja u bë e pavarur dhe gëzonte të gjitha të drejtat e saj personale, shoqërore dhe njerëzore.

Mësimet islame rreth gruas bazohen te ajetet që po flasim: **“...Gratë kanë aq të drejta sa kanë edhe detyra, sipas arsyes së shëndoshë...”** Sipas këtij ajeti, gruaja gëzon aq të drejta sa ka edhe detyra të rënda për të në shoqëri.

Islami e konsideron gruan njësoj si burri, qenie me shpirt të plotë human dhe me vullnet e zgjedhje. Rruga e saj është e shpalosur drejt përsosmërisë, që është edhe synimi i krijimit. Në shumë ajete Kur’ani e përmend gruan dhe burrin së bashku. Për shembull: **“O ju njerëz, o ju që keni besuar.”**

Ai i ka vendosur për sistem edukativ, moral dhe shkencor. Ai u premton të dyve së bashku për lumturi të përjetshme e të plotë në Jetën Tjetër, siç thotë ajeti 40 i sures “Gafir”: **“...ata që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, qofshin meshkuj apo femra, do të hyjnë në Xhennet. Aty do të begatohen pa kufizim.”**

Kur’ani dëshmon se të dyja gjinitë kanë mundësinë e ndjekjes së rrugës së Islamit për të arritur në përsosmërinë shpirtërore dhe materiale dhe për të jetuar një jetë të mbushur me mirësi e siguri, siç thotë edhe ajeti 97 i sures “En-Nahl”: **“Cilindo mashkull apo femër që kryen vepra të mira, duke qenë besimtar, Ne do ta bëjmë që të kalojë jetë të bukur dhe do ta shpërblejmë sipas veprave më të mira, që ka bërë.”**

Sipas mendimit islam, gruaja është si burri, e lirë dhe e pavarur. Ky mendim gjendet në disa vende në Kur’anin Fisnik. Në suren “Mudethir”, ajeti 28 thuhet: **“Çdo njeri është peng i veprave të veta.”** Dhe në suren “Fusilet”, ajeti 46, thuhet: **“Kush bën mirë, e bën për dobi të vet, e kush punon keq, punon në dëm të vet...”**

Kjo është liria që Islami ka vendosur për burrin dhe për gruan. Kështu që ata të dy janë të barabartë para ligjeve të shpërblimit dhe të ndëshkimit, siç thuhet në suren “Nur”, ajeti 2: **“Laviren dhe lavirin ta rrihni çdonjërin prej tyre me nga njëqind goditje...”**

Meqenëse për pavarësinë janë të domosdoshme dëshira dhe zgjedhja, Islami e ka caktuar këtë pavarësi në të gjitha të drejtat ekonomike dhe financiare. Ai e lejon gruan që të veprojë në të gjitha çështjet materiale dhe e bën atë pronare dhe zotëruese të pasurive të saj.

Në suren “En-Nisa”, ajeti 32, All’llahu i Madhëruar thotë: **“...meshkujt do të kenë pjesë prej asaj që kanë punuar e po ashtu edhe femrat do të kenë pjesë prej asaj që kanë punuar...”**

Fjala arabe “*iktisab*”, *punon, vepron*, që përmendet në këtë ajet, ka kuptim të kundërt nga fjala *kesebe*. Ajo përdoret në ato gjëra, rezultati i të cilave i kthehet vetë njeriut.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Shiko librin *El Mufredat* i Ragibit.

Nëse këtij mendimi do t'i shtojmë rregullin bazë, që thotë: "Njerëzit janë sundues të pasurive të tyre.", do ta kuptojmë respektin e madh që Islami ka caktuar për gruan në dhënien e pavarësisë në veprimet ekonomike. Po ashtu, do të kuptojmë barazinë që ka vendosur mes dy gjinive në këtë fushë.

Sipas Islamit, gruaja është shtylla themelore e shoqërisë dhe nuk lejon që ajo të konsiderohet si qenie e varur.

* * *

6- Kuptimi i drejtë i barazisë

Këtu duhen parë me kujdes ndryshimet fiziologjike dhe shpirtërore mes burrit dhe gruas. Vetëm Islami i kushton vëmendje kësaj çështjeje, ndërkohë që disa e mohojnë, duke u nisur te fanatizmi verbues dhe ndjenjat emocionale të tyre.

Nëse do të mohojmë çdo gjë, mund të mohojmë edhe britmën e mospajtimeve mes dy gjinive, qofshin nga ana shpirtërore apo edhe materiale. Për këtë çështje janë botuar shkrime të veçanta. Këtu po përmbledhim disa prej tyre:

Gruaja është baza e shumimit të njeriut. Në prehrin e saj edukohen dhe rriten breza. Për këtë ajo është krijuar që të jetë e aftë nga ana fiziologjike për edukimin e brezave. Në anën shpirtërore ajo ka më shumë ndjenjë dhe butësi.

Vallë, me këtë ndryshim të madh, a mund të themi për barazi mes dy gjinive në të gjitha punët dhe që të dy të marrin pjesë në mënyrë të barabartë në të gjitha çështjet?!

A nuk thotë drejtësia që çdokush të bëjë detyrat e tij, duke përdorur dhuntitë dhe aftësitë e tij personale?! A nuk është në kundërshtim me drejtësinë, që gruaja të bëjë ato punë, që nuk janë në përshtatje me përbërjen e saj trupore dhe shpirtërore?!

Nga këtu shohim se Islami, me gjithë dëshminë e tij për drejtësi, në disa çështje, si: mbikëqyrjen në familje,... i jep përparësi burrit dhe gruan e vendos në postin e ndihmësit në këtë çështje.

Familja dhe shoqëria kanë nevojë për drejtues. Çështja e drejtimit në fund të fazave të saj duhet të ndalojë te një person, përndryshe do të sundojë çrregullimi dhe rrëmuja.

Cila është e mira, këtë drejtim ta ketë burri apo gruaja? Të gjitha përlllogaritjet larg çdo nervozizmi thonë: "Gjendja krijuese e

burrit e detyron që drejtimi i familjes të jetë në dorën e tij dhe gruaja e ndihmon në këtë përgjegjësi.”

Me gjithë këmbënguljen e këmbëngulësve dhe kokëfortësinë e fanatikëve, të cilët e mohojnë realitetin, gjendja e jetës reale në botën e sotme ku jetojmë, madje edhe në ato vende që pretendojnë se i kanë dhënë gruas liri dhe barazi, tregon se çështja në fushën praktike qëndron ashtu siç e përmendëm, ndryshe nga pretekstet e tyre.

*

*

*

Ajeti 229

الطَّلُقَ مَرَّتَانِ ۖ فَاِمْسَاكِ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٍ بِاِحْسَنِ ۚ وَلَا تَحِلُّ لَكُمْ اَنْ
تَاْخُذُوْا مِمَّا ءَاتَيْتُمُوْهُنَّ شَيْئًا اِلَّا اَنْ يَّخَافَا اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ خِفْتُمْ
اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِىْمَا اُفْتَدَتْ بِهٖ ۚ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا
تَعْتَدُوْهَا ۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُوْنَ ﴿٢٢٩﴾

“Ndarja mund të bëhet dy herë. Më pas, gruaja ose të mbahet me të mirë, ose të lejohet të ikë me të mirë. Burrave nuk u lejohet të marrin gjë nga ajo që iu kanë dhënë atyre, vetëm nëse të dyja palët frikësohen se nuk do t’i zbatojnë kufijtë e All’llahut. Pra, nëse të dy frikësohen se nuk do të mund t’u përmbahen kufijve të All’llahut, atëherë nuk është gjynah për asnjërin, nëse gruaja i jep diçka burrit. Këta janë kufijtë e All’llahut, andaj mos i shkelni ata! Ata që shkelin kufijtë e All’llahut, pikërisht ata janë keqbërësit.”

Shkaku i zbritjes

Një grua shkoi te një nga bashkëshortet e profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe iu ankua për burrin e vet, i cili e ndante disa herë dhe e kthente, me qëllim që t’i bënte keq asaj.

Në kohën para Islamit burri kishte të drejtë ta ndante gruan njëmijë herë. Për ndarjen nuk kishte kufi në atë kohë. Kur Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u informua për ankesën e asaj gruaje, zbriti ajeti i lartpërmendur, që sqaron kufirin e ndarjes.¹⁵⁵

*

*

*

¹⁵⁵ *Mexhmaul Bejan*, vëll. 1, f. 329. Ky shkak përmendet edhe te *Tefsijrul Kebijr* i Raziut, te i Kurtubijut dhe te *Tefsijri Ruhul Meani*.

Komentimi

Ose jetë bashkëshortore, ose ndarje me të mirë

Në ajetin e mëparshëm thamë se Islami e ka vendosur ligjin e kohës së pritjes (*iddah*) dhe kthimit, rikthimit, (*er ruxhu*) për ndreqjen e situatës së familjes dhe për moslejimin e përçarjes dhe të shpërbërjes së saj.

Mirëpo disa myslimanë të rinj e shfrytëzuan këtë ligj të kohës së inyorancës. Këtë e bënë me qëllim që ta dëmtonin gruan, duke e ndarë herë pas here. Ata i kthenin gratë e ndara para plotësimit të kohës së pritjes. Me këtë veprim i shqetësonin shumë ato.

Ky ajet flet për këtë veprim të padrejtë dhe përcakton se ndarja dhe kthimi janë të lejuar dy herë. Kur ndarja përsëritet tri herë, nuk bëhet kthimi i gruas. Edhe fraza: **“Ndarja mund të bëhet dy herë.”** ka kuptimin se, kur bëhen dy ndarje, gruaja mund të kthehet përsëri, por me ndarjen e tretë nuk ka kthim. Ajeti shton: **“... Më pas, gruaja ose të mbahet me të mirë, ose të lejohet të ikë me të mirë...”**

Pra, dashuria mes bashkëshortit dhe bashkëshortes mund të kthehet vetëm kur bëhen dy ndarje. Po ndodhi ndarja e tretë, burri nuk ka të drejtë ta rikthejë gruan e ndarë vetëm me kushte të përcaktuara, që do të përmenden në ajetin vijues.

Duhet ditur se fjala *“imsak”* ka kuptimin e *ruajtjes* dhe fjala *“tesrih”* ka kuptimin e *lejimit të ikjes*. Përmendja e fjalisë: **“...të lejohet të ikë me të mirë...”** pas fjalisë: **“Ndarja mund të bëhet dy herë...”** tregon për ndarjen e tretë, e cila i ndan bashkëshortët, duhet të jetë e bazuar në ekuilibrin e drejtësisë e të vërtetës dhe te vlerat morale. (Në disa hadithe thuhet se kuptimi i thënies së All'llahut të Madhëruar: **“...të lejohet të ikë me të mirë...”** është për ndarjen e tretë.¹⁵⁶

Domethënia e të lejuarit të ikë me të mirë është që burri, pas ndarjes përfundimtare, t'i japë të drejtat që i takojnë gruas dhe të mos përpiqet ta dëmtojë atë, qoftë me vepra apo me fjalë. Atij nuk i lejohet ta përgojë ose ta akuzojë para të tjerëve, kjo ia heq asaj mundësinë për t'u martuar përsëri.

¹⁵⁶ *Tefsirul Ajjashij*, vëll. 1, f. 116.

Po ashtu, edhe pajtimi dhe rikthimi i gruas duhet të jetë me qëllim të mirë dhe me dashamirësi. Edhe ndarja përfundimtare të jetë e tillë si rikthimi. Për këtë ajeti i bekuar thotë: **“...Juve nuk u lejohet të merrni gjë nga ajo që iu kanë dhënë atyre...”**

Bazuar në këtë thënie, kur ndodh ndarja përfundimtare, burri nuk mund të marrë asgjë nga ato që i ka dhënë gruas për prikë (mehr). Ky është një nga kuptimet e vërtetësisë së lejimit të ikjes me të mirë.

Ky rregull është përmendur i detajuar në ajetet 20 dhe 21 të sures “En-Nisa”.

Disa komentues thonë se kjo fjali ka kuptim më të gjerë se për prikën. Ata thonë se kuptimi i saj përfshin çdo dhuratë që burri i ka dhënë gruas.¹⁵⁷

Ajeti flet edhe për divorcin khul’ij¹⁵⁸ dhe vendos se në këtë lloj ndarjeje burrit i lejohet marrja e prikës së dhënë, sepse kjo ndarje ndodh për shkak të dëshirës së gruas për ndarje. (Kjo ndarje është e sqaruar në librat e jurisprudencës islame.)

Ajeti thotë: **“...vetëm nëse të dyja palët frikësohen se nuk do t’i zbatojnë kufijtë e All’llahut...”**, pastaj shton: **“...Pra, nëse të dy frikësohen se nuk do të mund t’u përmbahen kufijve të All’llahut, atëherë nuk është gjynah për asnjërin, nëse gruaja i jep diçka burrit...”**

Këtu është fjala për shpagimin apo kompensimin që jep gruaja për të shkëputur marrëdhëniet bashkëshortore. Ky rast ndryshon nga i pari, sepse në këtë rast është vetë gruaja ajo që e kërkon ndarjen. Për këtë ajo e ka detyrë të paguajë haraçin për burrin që dëshiron vazhdimin e jetës bashkëshortore. Me këtë pagesë burri ka mundësi të martohet me një grua tjetër që ai dëshiron.

Këtu duhet theksuar se përemri në frazën “*el-la jukima*” është për dy persona dhe *tregon për bashkëshortët*. Mirëpo në frazën *fe in khiftum* përmendet në numrin shumës. Ky dallim mund të tregojë për domosdoshmërinë e mbikëqyrjes së gjykatësit të sheriatit në këtë lloj ndarjeje, ose është treguese se specifikimi i mos qenies së mundësisë në vazhdimin e jetës bashkëshortore, duke ruajtur kufijtë e All’llahut,

¹⁵⁷ *Tefsirul Kebijr*, vëll. 9, f. 99.

¹⁵⁸ Divorci khul’ij do të thotë që bashkëshortja të kërkojë divorcin duke hequr dorë nga të drejtat e saj bashkëshortore. (sh.p)

nuk mund të jetë në dorë të bashkëshortëve. Kjo për faktin se në shumë raste bashkëshortët, kur janë të lodhur shpirtërisht dhe kur nervozohen, mendojnë se vazhdimi i jetës bashkëshortore është i pamundur. Prandaj duhet që kjo çështje të paraqitet tek ata që kanë lidhje me këta bashkëshortë. Në këtë mënyrë konstatohet divorc khul'ij.

Në fund ajeti tregon në mënyrë të përmbledhur për rregullat që përmban dhe thotë: **“...Këta janë kufijtë e All'llahut, andaj mos i shkelni ata! Ata që shkelin kufijtë e All'llahut, pikërisht ata janë keqbërësit.”**

* * *

Çështje të rëndësishme

1- Domosdoshmëria e takimeve të ndryshme në ndarje

Nga fraza: **“Ndarja mund të bëhet dy herë...”** kuptojmë se për disa ndarje nuk është e rregullt të bëhet vetëm një takim. Është detyrë që për ndarjen të bëhen disa takime, veçanërisht kur e dimë se qëllimi i lënies së kohës së tepërt është për ndryshim mendimi dhe për rikthim në gjendje normale pas konfliktit të mëparshëm.

Kur nuk realizohet pajtimi në takimin e parë, meriton takim të dytë. Por, kryerja e tri ndarjeve (të thuhet tri herë: “Ti je e ndarë!”) mbyll njëherë e përgjithmonë këtë portë dhe i ndan përfundimisht bashkëshortët.

Rregulli i parë është i pranueshëm te fukahatë (juristët) e medhhebit të Ehli Bejtit. Te Ehli Synneti ka ndryshim mendimesh për këtë rregull dhe shumica e tyre kanë mendimin e lejimit të disa ndarjeve në një takim të vetëm.

Kurse autori i komentimit “El Menar” përcjell një thënie nga Musnedi Ahmed ibn Hanbelit dhe nga sahihu i Muslimit se rregulli i tri ndarjeve (të thuhet tri herë: “Ti je e ndarë!”) në një takim të vetëm llogaritet një ndarje e vetme. Ky ka qenë synneti që zbatohet në jetën e profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e deri në dy vitet e para të hilafetit të Ymerit. Për këtë, të gjithë sahabët kanë mendim të përbashkët. Por, halifi i dytë gjykoi se ndarja me tri herë shqiptim në një takim është e rregullt dhe konsiderohet si tri ndarje.

* * *

1- Shejkhu i Az'harit pranon mendimin e shiave

Rregullin e halifit të dytë, kur i thuhet gruas tri herë “Ti je e ndarë!” janë realizuar tri ndarje, disa nga dijetarët e Ehli Synnetit e kundërshtojnë dhe thonë se realizohet një ndarje e vetme.

Ndër ata dijetarë është shejkhu i Az'harit, shejkh Mahmud Sheltut, i cili, në revistën “Risaletul islam”, shkroi një artikull për këtë çështje, duke sjellë mendimet e medhhebeve islame dhe në të shumtën e rasteve ka përdorur mendimin e shiave. Ai thotë se ky mendim ka argumente më të forta rreth kësaj çështjeje. Ai nxori fetva se ndarja tri herësh në një takim të vetëm është baras me një ndarje.¹⁵⁹

* * *

2- Kufijtë e All'lahut

Në këtë ajet dhe në ajete të tjera, ligjet e All'lahut janë përmendur me fjalën kufi. Me këtë shprehje, mëkati dhe kundërshtimi i këtyre ligjeve konsiderohen si tejkalim kufiri. Në realitet, në mesin e punëve, që bën njeriu, ka zona të ndaluara.

Me fjalë të tjera, hyrja në to është e rrezikshme. Ligjet dhe rregullat e All'lahut janë vizatuese për këto zona të ndaluara dhe janë si shenjat e ndalim kalimit ose ndalohet hyrja.

Në suren “El-Bekare”, ajeti 187, lexojmë ndalimin e afrimit të këta kufij: **“Këta janë kufijtë e All'lahut, prandaj mos iu afroni atyre...”**, sepse afrimi në to e përball njeriun me rrezikun e rënies në humnerë.

Në transmetimet e Ehli Bejtit (*Paqja qoftë mbi ta!*) përmendet ndalimi i afrimit edhe të çështjet e dyshuara, sepse rregulli i afrimit në to është sikur t'i afroresh humnerës dhe si pasojë e mos vëmendjes, njeriu mund të bjerë në të. (Ai që i vjen rrotull humnerës mund të bjerë në të.)

* * *

¹⁵⁹ *Risaletul Islam*, nr. 1, viti i 11 i botimit, f. 108. Marrë nga margjinat e librit *Kenzul Irfan*, vëll. 2, f. 271.

Ajeti 230

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا حِلَّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَتَكَحَّ زَوْجًا غَيْرَهُ ۖ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

“Nëse burri e ndan gruan (për të tretën herë), nuk mund të martohet më me të, pa u martuar ajo me një burrë tjetër. Por, në qoftë se gruaja ndahet rregullisht nga burri i dytë, atëherë nuk kanë gjynah as ajo e as burri i parë që të martohen sërish me njëri-tjetrin, nëse mendojnë se do t’i respektojnë kufijtë e All’llahut; këto janë ligjet e All’llahut, që Ai ua shpjegon njerëzve që kuptojnë.”

Shkaku i zbritjes

Një grua shkoi te profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij*) dhe i tha: “Isha e martuar me djalën e xhaxhait tim Refaatu dhe ai më ndau me tri ndarje dhe u martova me Abdurrahman ibn Zubejr. Edhe ai më ndau para se të më prekte. A mund të kthehem te burri im i parë?”

Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij*) iu përgjigj: “Jo, derisa të provojë ëmbëlsinë tënde dhe të provosh ëmbëlsinë e tij.”¹⁶⁰ (Ka kuptimin e kryerjes së marrëdhënieve seksuale mes tyre.)

* * *

¹⁶⁰ *Mexhmaul Bejan*, vëll. 1 f. 230., me përmbledhje të shkakut të zbritjes, i përmendur në tefsirin *Ruhul Meanij*, në *Tefsirin e Kurtubiut* dhe në *Tefsirin e Meragit*.

Komentimi

Në ajetin e mëparshëm lexuam se pas ndarjes së dytë për gruan dhe për burrin kishte dy rrugë: ose të pajtoheshin dhe të ktheheshin në jetën bashkëshortore, ose të ndaheshin përfundimisht.

Ky ajet thotë që ligji i ndarjes është i përhershëm, me përjashtim kur gruaja martohet me një tjetër. Nëse pas marrëdhënieve, ajo ndahet nga ai, atëherë ajo ka të drejtë të kthehet te burri i parë, nëse e shohin të arsyeshme që të jetojnë së bashku në kuadër të kufijve të All'llahut të Madhëruar.

Nga transmetimet e Ehli Bejtut përfitohet se për martesën e dytë ka dy kushte:

I pari: Kjo martesë të jetë e përhershme.

I dyti: Pas aktmartesës të kryhen marrëdhënie seksuale.

Këto dy kushte mund të përfitohen edhe nga kuptimi i ajetit. Për sa i përket kushtit të parë, fjalia **“Nëse e ndan atë.”** është dëshmuar e këtij kuptimi, sepse ndarja realizohet kur aktmartesa është e përhershme.

Kurse kushti i dytë mund të kuptohet nga fjalia: **“Derisa të martohet me një burrë tjetër.”** Kjo për arsye se letrarët arabë kanë një shprehje, që thotë: “Nekeha fulanun fulaneten” (E martoi filani filanen) dhe ka mundësi të ketë vetëm kuptimin e kryerjes së aktmartesës. Ndërsa kur thuhet: “Nekeha zeuxhetehu” (Shkoi në shtrat me të shoqen) tregon për kryerjen e marrëdhënieve seksuale.

Hulumtim

El muhal-lil (shkaktari i lejesës) është pengues i përsëritjes së ndarjes

Te dijetarët është e njohur se ata e quajnë burrin e dytë, me të cilin martohet gruaja pas ndarjes së tretë, *muhal-lil* - lejes. Quhet kështu, sepse martesa me të ia lejon gruas kthimin te burri i saj i mëparshëm. (Sigurisht që ky lejim është pas ndarjes me të dhe pas kohës së pritjes.) Me sa duket, qëllimi i Ligjvënësit të Shenjtë në këtë çështje është që të ndalojë përsëritjen e ndarjeve.

Sqarim i mëtejshëm: Ashtu siç është martesë çështje e rëndësishme jetësore për njeriun, po ashtu edhe ndarja, me kushte të posaçme, është e rëndësishme. Për këtë, Islami, ndryshe, nga krishterimi i devijuar, e lejon ndarjen. Mirëpo, përderisa ndarja çon në shpërbërjen e familjes dhe është një goditje e fortë për individin dhe shoqërinë, për atë janë vendosur kushte të ndryshme për rrugëzgjdhje dhe për shmangien e saj aty ku është e mundur.

Çështja e martesës së re ose, e *muhallik*, është një nga ato kushte. Martesa e gruas me një burrë tjetër pas ndarjes së tretë konsiderohet si pengesë e madhe përballë vazhdimësisë së ndarjeve. Kjo për faktin se ai, që do të ndajë gruan e tij me tri ndarje, ka ndjenjën se, nëse e bën këtë, ajo nuk do të kthehet më te ai, por do të martohet me një tjetër. Kjo ndjenjë ia plagos atij fisnikërinë. Për këtë, ai zakonisht nuk e bën këtë gjë vetëm kur është i detyruar.

Në të vërtetë, çështja e martesës së gruas me një burrë tjetër me martesë të përhershme, konsiderohet penguese përballë mashtresve dhe qejflinjve, me qëllim që gratë të mos jenë lojë në duart e atyre dhe mjet në shërbim të qejfeve të tyre. Po ashtu, është pengesë për shkeljen e kufijve të All'lahut në ligjin e ndarjes e të rikthimit.

Kushtet e kësaj martesë nuk tregojnë se qëllimi i tij është gjetja e një mënyre që gruaja të shkojë te burri i parë, sepse ka mundësi që burri i dytë nuk e lëshon atë.

Disa kanë mendimin se martesë e dytë, nëse është e përhershme dhe serioze, dhe ka si qëllim hapjen e rrugës së kthimit të gruas te burri i parë, është e pavlefshme. Disa të tjerë kanë thënë se kjo është e vlefshme, por është *mekruh* (e pa pëlqyeshme), me kusht që ky qëllim të mos përmendet si pjesë e kushteve të aktmartesës.

Nga këtu sqarohet edhe zhurma që bëjnë disa dashakeqës, të cilët e marrin këtë çështje si argument për të sulmuar rregullat dhe ligjet e shenjta islame. Kjo zhurmë tregon për paditurinë dhe smirën e tyre ndaj Islamit.

Ky ligj islam, me gjithë kushtet e përmendura, është faktor në ndalimin e përsëritjes së ndarjes, është kufi i veprimeve djallëzore të disa bashkëshortëve, nxitës në ndreqjen e situatës familjare dhe ndreqës i jetës bashkëshortore.

*

*

*

Ajeti 231

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرَحوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ وَلَا تَمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ
نَفْسَهُ ۚ وَلَا تَتَّخِذُوا ءَايَتِ اللَّهِ هُزُوًا ۚ وَادْكُرُوا لِّلَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنزَلَ
عَلَيْكُم مِّنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُم بِهِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾

“Kur t’i ndani gratë dhe atyre t’u afrohet fundi i periudhës së pritjes, ose mbajini me të mirë, ose lërinini të ikini me të mirë. Dhe mos i mbani ato me qëllim lëndimi, se në këtë mënyrë i bëni padrejtësi vetes. Mos luani me shpalljet e All’llahut! Kujtoni begatitë e All’llahut mbi ju, si dhe Librin dhe Urtësinë, që jua ka zbritur për t’ju këshilluar. Kini frikë All’llahun dhe ta dini se All’llahu është i Dijshëm për çdo gjë!”

Komentimi

Ky ajet vazhdon me sqarimin e rregullave që Islami ka vendosur për ndarjen, me qëllim që të mos shkelen të drejtat e gruas dhe fisnikëria e saj.

Ajeti thotë se, përderisa koha e pritjes nuk ka mbaruar dhe ka mbetur vetëm një ditë nga ajo, duhet që burri të pajtohet me gruan e tij dhe ta kthejë në jetën e ngrohtë bashkëshortore: **“...ose mbajini me të mirë...”**.

Nëse nuk rregullohet situata mes tyre, atëherë e ndan atë: **“...ose lërinini të ikini me të mirë...”**

Por, çdo ndarje dhe kthim duhet të jetë me atmosferë të mirë dhe jo të përziera me shpirtin e hakmarrjes. Më pas ajeti flet për të

kundërtën e asaj që u tha: “...Dhe mos i mbani ato me qëllim lëndimi, se në këtë mënyrë i bëni padrejtësi vetes...”

Në të vërtetë, kjo fjalë është komentuese dhe sqaruese e fjalës *ma'ruf* dhe duhet që kthimi të bazohet te pastërtia dhe marrëdhëniet e sinqerta. Disa injorantë e përdorin ndarjen si mjet hakmarrjeje. Për këtë Kur’ani, me theks të fortë e të prerë, thotë që kthimi a rikthimi i bashkëshortes nuk duhet të bëhet me dëshirën për t’i bërë keq asaj dhe për t’u hakmarrë, sepse kjo jo vetëm që është padrejtësi, që i bëhet bashkëshortes, por edhe bashkëshorti i bën padrejtësi vetes së tij me këtë veprim.

Tani duhet të mësojmë përse i bën padrejtësi bashkëshortes dhe vetes së tij.

Së pari: Kthimi i bazuar në shkeljen e të drejtave nuk mund të sjellë qetësi dhe përqendrim.

Së dyti: Burri dhe gruaja, sipas pikëpamjes së Kur’anit, sipas sistemit të krijimit, janë dy pjesë në një trup të vetëm. Çdo shkelje e të drejtave të gruas është padrejtësi dhe për vetë burrin.

Së treti: Ai, që u bën padrejtësi të tjerëve, do të meritojë ndëshkimin e All’llahut dhe kështu ai i bën padrejtësi vetes së tij.

Pastaj Kur’ani i paralajmëron të gjithë, duke u thënë: “...Mos luani me shpalljet e All’llahut!...”

Kjo shprehje mund të tregojë për disa zakone injorante, të ngulitura në mendjet e njerëzve. Në një transmetim thuhet se në kohën para Islamit, në ndarje burrat thoshin: “Qëllimi ynë me ndarjen është dëfrimi dhe shakaja.” E njëjtë ishte gjendja edhe kur lironin një rob apo martoheshin me një grua.

Atëherë zbriti ajeti i lartpërmendur, duke i paralajmëruar se kushdo që e ndan gruan e tij, ose liron një rob, ose martohet me një grua, ose e marton atë me një person tjetër, pastaj thotë se ai bën shaka dhe luan, këto nuk pranohen prej tij dhe realizohet ajo që ai synoi me thënien dhe veprën e tij seriozisht duke mos i lënë shteg të kthehet mbrapsht.¹⁶¹

Gjithashtu, supozohet se ky ajet flet për ata njerëz që i shfrytëzojnë ligjet e shariatit për shfajësimin e veprave të këqija të tyre. Ata kapen pas anës së jashtme të ajetit me qëllim mashtrimesh ligjorë! Kur’ani e konsideron këtë lloj pune lojë dhe tallje me argumentet e All’llahut.

¹⁶¹ *Tefsîrul Kurtubij*, vëll. 2, f. 964. Po kështu edhe te *Tefsîjur Meragij*, vëll. 2, f. 179.

Prej atyre punëve janë edhe martesat, ndarja, kthimi në kohën e pritjes, kur bëhen me qëllim hakmarrjeje dhe dëmtimi për gruan me pretekstin se është e drejtë ligjore.

Pastaj ajeti shton: “...**Kujtoni begatitë e All’llahut mbi ju, si dhe Librin dhe Urtësinë, që jua ka zbritur për t’ju këshilluar. Kini frikë All’llahun dhe ta dini se All’llahu është i Dijshëm për çdo gjë!**”

Këto paralajmërime janë që ju ta dini se All’llahu i Madhëruar i quan këto veprime në martesë dhe në ndarje zakone të injorancës famëkeqe. Ai ju shpëtoi juve dhe ju udhëzoi kah rregullat jetësore islame.

Ju duhet ta njihni vlerën e këtyre mirësive të mëdha dhe duhet t’ua jepni të drejtën atyre. Ju duhet t’i zbatoni të drejtat e grave dhe të mos u bëni keq atyre, duke përfutur nga pozita juaj. Duhet ta dini se All’llahu i Madhëruar është i Mirinformuar dhe i Gjithëdijshëm edhe për qëllimet tuaja.¹⁶²

¹⁶² Në këtë mënyrë, fjalia (...si dhe Librin dhe Urtësinë, që jua ka zbritur...) është cilësore dhe sqaruese e (...begatitë e All’llahut...), ose sqaruese e të përgjithshmes nëpërmjet të veçantës. Pra, kuptimi i frazës (...begatitë e All’llahut...) është i gjerë dhe përfshin të gjitha mirësitë e Tij dhe ndër to është begatia e dashurisë dhe harmonisë që e ka vendosur All’llahu mes bashkëshortëve.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ ۚ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَٰلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

“Kur t’i lini gratë të lira dhe ato të kenë plotësuar kohën e pritjes, mos i pengoni ato që të martohen përsëri me burrat e tyre, nëse merren vesh me të mirë. Kështu këshillohet çdokush prej jush që beson All’llahun dhe Ditën e Kiametit. Kjo është më e ndershme dhe më e virtytshme. All’llahu di, kurse ju nuk dini.”

Shkaku i zbritjes

Një nga shokët e profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llabut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij*), Ma’kel ibn Jesar, e kundërshtonte martesën e motrës së tij, Xhemlau, me burrin e parë të saj, Asim ibn Udej, sepse Asimi e kishte ndarë më parë. Mirëpo pas përfundimit të kohës së pritjes të dy bashkëshortët dëshironin të bashkoheshin përsëri. Atëherë zbriti ajeti në fjalë, i cili e ndalon vëllain të kundërshtojë martesën e motrës së tij.

Thuhet se ky ajet ka zbritur për shkak se Xhabir ibn Abdullah e kundërshtonte martesën e vajzës së xhaxhait të tij me burrin e saj të mëparshëm.¹⁶³

Ka mundësi që e drejta e ndalimit në kohën e injorancës u jepej më të afërmve të familjes.

Pa dyshim se vëllai dhe djali i xhaxhait, në jurisprudencën tonë, nuk e kanë kujdestarinë për motrën dhe për vajzën e xhaxhait. Por ky ajet, siç do ta shohim, flet për një ligj të përgjithshëm, i cili përfshin eulijatë dhe joeulijatë. Ai thotë se as babai, as nëna dhe as djali i xhaxhait nuk kanë të drejtë të përballen me këtë martesë.

¹⁶³ *Mexhmaul Bejan*, vëll. 1, f. 332. Shumë komentues, si: Kurtubiu, Raziu, autori i tefsirit *Rubul Meanij*, autori i tefsirit *Fi Dhilalil Kur’an* përmendin një nga këto dy shkaqe ose të dyja shkaqet.

Komentimi

Në kërkimet e mëparshme përmendëm se si jetonin gratë në robërimin e zakoneve injorante dhe se si ishin të sunduara nga burrat dhe askush nuk interesohej për dëshirat dhe mendimet e tyre.

Zgjedhja e bashkëshortit ishte një nga prangat e atij robërimi. Mendimi dhe dëshira e tyre nuk kishin vlerë në këtë çështje. Madje, edhe ajo grua, që martohej zyrtarisht dhe pastaj ndahej, nuk kishte të drejtë të kthehej për së dyti vetëm me lejen e sipërmarrësit apo sipërmarrësve të saj.

Gjendeshin raste kur bashkëshortët dëshironin të ktheheshin te njëri – tjetri, mirëpo sipërmarrësit e gruas, që ndiqnin interesat, fantazirat dhe imagjinatat e tyre, ndërhynin dhe nuk e lejonin këtë bashkim.

Kur'ani e dënon rreptë këtë zakon dhe nuk ua jep këtë të drejtë kujdestarëve. Kjo për arsyen se, kur bashkëshortët, të cilët janë shtyllat bazë të martesës, arrijnë në përfundim dhe duan të kthehen te njëri-tjetri pas ndarjes, ata mund ta bëjnë këtë dhe askush të mos i kundërshtojë.

Ajeti thotë: **“Kur t’i lini gratë të lira dhe ato të kenë plotësuar kohën e pritjes, mos i pengoni ato që të martohen përsëri me burrat e tyre, nëse merren vesh me të mirë...”** Këtu bëhet fjalë për kujdestarët nga burrat e afërt.

Por ka mundësi që fjala të jetë për burrin e parë, që do të thotë: “Kur ju i ndani gratë tuaja, mos i ndaloni ato nga martesa e re me burra të tjerë.” Disa burra kokëfortë, në të shkuarën, por edhe sot, ndiejnë xhelozitë të madhe te martesa e grave të tyre të mëparshme me burra të tjerë. Por kjo është veçse zakon dhe traditë e kohës së injorancës.¹⁶⁴

Fraza e përmendur në ajetin e mëparshëm (231) *bulugul exhel* kishte kuptimin *e afrimit të fundit të kohës së pritjes*. Ndërsa në këtë ajet, e njëjta frazë, ka kuptimin e plotësimit të kohës së pritjes me argumentin e martesës së re.

¹⁶⁴ Disa komentues, më shumë anojnë te komentimi i dytë, sepse ajetet e mëparshme flisnin për burrat.

Nga ky ajet kuptohet se gratë e martuara, që ndahen, ose u vdesin burrat, nëse duan të martohen përsëri, nuk kanë nevojë dhe as nuk është i domosdoshëm miratimi i kujdestarëve të tyre.

Më poshtë ajeti shton dhe paralajmëron: **“...Kështu këshillohet çdokush prej jush që beson All’llahun dhe Ditën e Kiametit...”** Për ta përforcuar më shumë, ai thotë: **“...Kjo është më e ndershme dhe më e virtytshme. All’llahu di, kurse ju nuk dini.”**

Kjo pjesë e ajeteve tregon se këto rregulla janë vendosur për interesin tuaj, ku përfitojnë më shumë ata njerëz që besojnë te All’llahu, te Dita e Kiametit dhe nuk ndjekin egon e tyre.

Me fjalë të tjera, kjo fjali thotë: Rezultati i këtyre rregullave bie mbi interesat tuaja. Por ju nuk e kuptoni urtësinë dhe qëllimin madhor të tyre, për shkak të paditurisë suaj dhe njohjes së paktë që keni. All’llahu i Madhëruar është i Gjithëditur për të fshehtat. Ai i ka vendosur këto rregulla për shkak se në to gjendet pastrim për ju dhe mbrojtje për virtytet tuaja.

Është mirë të përmendet se ajeti tregon se zbatimi i këtyre rregullave sjell pastërti dhe virtyte. Ai thotë: **“...Kjo është më e ndershme dhe më e virtytshme...”** pra, zbatimi i këtyre rregullave e pasturon njeriun dhe familjen nga papastërtitë e ndryshme. Po ashtu u sjell atyre shumë mirësi, begati dhe përsosmëri shpirtërore, sepse origjina e fjalës *tezkiye* është *zekat*, që do të thotë *zhvillim*.

Disa komentues thonë se fjalia: **“...Kjo është më e ndershme...”** ka kuptimin e shpërblimit për punët e mira. Ndërsa fraza: **“...më e pastër..”** tregon për pastërtinë dhe kthjelltësinë prej gjynaheve.

Është e natyrshme se bashkëshortët, me gjithë marrëdhëniet e forta, që i lidhin mes tyre, mund të ndahen për shkak të disa ngjarjeve fatkeqe. Mirëpo, pas ndarjes dhe shikimit të gjurmëve shkatërruese që sjell kjo ndarje, ata pendohen dhe vendosin të kthehen në jetën bashkëshortore.

Këtu nuk duhet zbatuar fanatizmi dhe ashpërsia për t’i ndaluar ata që të kthehen, sepse do të linte gjurmë negative e të hidhura në shpirtin dhe zemrat e tyre. Kjo mund të çonte në devijimin e tyre dhe në ndotjen e tyre, me anë të veprave të këqija që mund të bëjnë. Nëse ata kanë fëmijë, siç ndodh në të shumtën e rasteve, jeta e tyre do të bëhet shumë e mjerë. Përgjegjësia për këto përfundime të hidhura dhe fatkeqe mund të bjerë mbi ata që i ndalojnë bashkëshortët të pajtohen.

* * *

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ۖ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ ۚ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا ۚ
لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ ۚ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ ۚ
فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۚ وَإِنْ أَرَدْتُمْ
أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَدَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ ۚ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾

“Nënat le t’u japin gji fëmijëve të tyre dy vjet, për ata që duan t’ia plotësojnë dhënien e gjirit. Babai i fëmijës ka për detyrë, sipas mundësisë së tij, që t’i sigurojë si duhet ushqim dhe veshmbathje. Nuk ngarkohet askush përtej mundësisë që ka: nëna le të mos dëmtohet për shkak të fëmijës së saj e as babai të mos dëmtohet për shkak të tij. Edhe trashëgimtari ka të njëjtat detyrime për të gjitha këto. Por, nëse pas këshillimit, ata vendosin me pëlqim të ndërsjellë që ta ndajnë fëmijën nga gjiri, kjo nuk është gjynah për ata. Po ashtu, nuk është gjynah për ju nëse doni t’i gjeni fëmijës suaj ndonjë mëndeshë, me kusht që t’ia jepni atë që e keni menduar, sipas rregullave. Ta keni frikë All’llahun dhe dijeni se All’llahu i sheh mirë të gjitha punët që bëni ju.”

Komentimi

Shtatë rregullat e ushqyerjes me gji

Në realitet ky ajet është vazhdimësi e kërkimeve të jetës bashkëshortore. Ai flet për një çështje të rëndësishme, që është ushqyerja me gji. Këtë e përmend duke përdorur fraza të shkurtra dhe në të njëjtën kohë kanë kuptim të thellë. Në përgjithësi ka shtatë rregulla për ushqyerjen me gji.

1- Në fillim ajeti thotë: **“Nënat le t’u japin gji fëmijëve të tyre dy vjet...”**. Fjala *validat* është shumësi i fjalës *valideh*, që në gjuhësi do të thotë nënë. Fjala *ummun* ka kuptim të gjerë dhe përdoret për *nënë dhe gjyshen* (nënë e nënës). Nganjëherë vjen edhe me kuptimin e origjinalitetit të diçkaje dhe të bazës së saj.

Në këtë pjesë të ajetit vërejmë se e drejta e ushqyerjes me gji për dy vjet është e nënës. Ajo i jep gji foshnjës së saj gjatë kësaj periudhe dhe kujdeset për të, edhe pse kujdestaria për fëmijët e vegjël i është dhënë babait. Por, meqenëse të ushqyerit trupor dhe shpirtëror në këtë kohë është i lidhur me qumështin e nënës, asaj i është dhënë e drejta e përkujdesjes.

Po ashtu, duhen ruajtur ndjenjat e nënës, sepse nëna në këto çaste delikate e ka të vështirë ta shohë prehrin e saj të zbrazur nga foshnja e saj. Për këtë, e drejta e përkujdesjes dhe e ushqyerjes me gji konsiderohen si të drejta të dyanshme. Burri duhet të kujdeset për gjendjen e fëmijës dhe të nënës.

Këtë e tregon edhe fraza *fëmijët e tyre*. Me sa duket, fjalë është e pakufizuar. Ajo përfshin gratë e ndara dhe jo të ndara. Mirëpo fjalë, që vjen më pas, sqaron se ajeti ka për qëllim gratë e ndara, megjithëse kjo e drejtë është për të gjitha nënat.

2- Nuk është e patjetërsueshme që koha e ushqyerjes me gji të jetë dy vjet. Por dy vjet janë për ato që duan ta plotësojnë periudhën e plotë të ushqyerjes me gji, siç thotë edhe ajeti: **“...për ata që duan t’ia plotësojnë dhënien e gjirit...”**. Nëna mund ta pakësojë këtë periudhë sipas nevojës dhe shëndetit të fëmijës.

Në transmetimet, që na kanë mbërritur nga Ehli Bejti (*Paqja qoftë mbi ta!*) thuhet se periudha e ushqyerjes me gjë është dy vjet të plota dhe jo e plotë, njëzet e një (21) muaj.¹⁶⁵

Ka mundësi që ky mendim mbështetet te ajeti 15 i sures “Ahkaf” që thotë: **“...Ai mbartet dhe ushqehet me gjë për tridhjetë muaj...”**. Përderisa koha e shtatzënisë është nëntë muaj, atëherë normalisht që koha e ushqyerjes me gjë është njëzet e një muaj.

Përderisa në suren “Ahkaf” nuk përmendet detyrim dhe as domosdoshmëri, atëherë nënat kanë të drejtë ta pakësojnë kohën njëzet e një mujore duke parë gjendjen e fëmijës.

3- Shpenzimet për nënën në ushqim dhe veshmbathje në kohën e ushqyerjes me gjë deri edhe në ndarje të kryen babai i fëmijës, me qëllim që gruaja mund të largohet nga kujdesi për fëmijën dhe nga ushqyerja me gjë e qetë. **“...Babai i fëmijës ka për detyrë, sipas mundësisë së tij, që t’i sigurojë si duhet ushqim dhe veshmbathje...”**

Ajo që tërheq vëmendjen është se në këtë ajet, në gjuhën arabe përmendet fjala *meuludun lehu* në vend të fjalës *el ebu*, që në gjuhën shqipe kanë kuptimin e *babait*. Ndoshta përmendet në këtë mënyrë për rritjen e ndjeshmërisë e të bërit baba dhe për ta nxitur që të kryejë detyrën e tij.

Me fjalë të tjera: Për atë në këtë periudhë është vendosur përgjegjësia e shpenzimeve ndaj fëmijës së lindur dhe nënës së tij, kjo për arsye se ai fëmijë është i veti, drita e syve të tij.

Përmendja e kushtëzimit me fjalën *el ma’ruf* tregon se ushqimi dhe veshmbathja për nënën e fëmijës duhet të jenë në përputhje me atë që njihet në mesin e njerëzve dhe të mos bëhet koprraci e as shpenzim i tepërt.

Për të hequr paqartësitë supozuese, ajeti thotë se babai duhet ta kryejë detyrën e tij sipas mundësive të tij: **“...Nuk ngarkohet askush përtej mundësisë që ka...”**. Disa komentues thonë se kjo fjalë është si argument në parimin e rregullit. Disa të tjerë thonë se kjo është pjesë e komentimit të mëparshëm.

¹⁶⁵ *Uesailu Shiah*, vëll. 15, f. 177. Kreu i kohës së ushqyerjes me gjë. Në disa transmetime thuhet se, nëse koha është më pak se njëzet e një muaj, kjo është padrejtësi.

4- Prindërit nuk kanë të drejtë që fëmijën e tyre ta bëjnë mjet për mospajtimet e tyre të ndryshme të ardhshme. Kjo do të ndikojë negativisht te fëmija dhe do të goditet në të ardhmen nga ana psikologjike.

Ajeti thotë: **“...nëna le të mos dëmtohet për shkak të fëmijës së saj e as babai të mos dëmtohet për shkak të tij...”**

Babai nuk duhet ta heqë fëmijën nga prehri i nënës së tij gjatë kohës së ushqyerjes me gjë. Me këtë veprim ai shkel të drejtën e nënës ndaj kujdesjes së fëmijës së saj. Po ashtu, edhe nëna, të cilës i është dhënë kjo e drejtë, të mos e shfrytëzojë këtë për moskryerjen e ushqyerjes me gjë ose të ndalojë babain për të parë fëmijën e tij.

Për ajetin përmendet komentim tjetër: Babai nuk ka të drejtë që t’ia heqë bashkëshortes të drejtën e marrëdhënieve seksuale nga frika e shtatzënisë apo nga frika e dëmtimit të fëmijës në gjë. Gjithashtu, as gruaja nuk ka të drejtë të ndalojë burrin e saj nga kjo e drejtë. Por, komentimi i parë është më i përshtatshëm me anën e jashtme të ajetit.

Frazat “*ueleduhu*”, *fëmija e tij*, dhe “*ueleduha*”, *fëmija e saj*, janë përmendur me qëllim nxitjeje për prindërit që të kujdesen për fëmijën në periudhën e ushqyerjes me gjë dhe se ky është fëmija e tyre, ndryshe, nga ç’ ishte në kohën para Islamit. Në atë kohë thuhej se fëmija është i babait dhe nëna nuk ka pjesë e as të drejtë ndaj tij.

5- Më pas ajeti sqaron një rregull tjetër pas vdekjes së babait. Ajeti thotë: **“...Edhe trashëgimtari ka të njëjtat detyrime për të gjitha këto...”**, që do të thotë se trashëgimtarët duhet t’i sigurojnë nënës së saj të gjitha shpenzimet në periudhën e ushqyerjes me gjë të fëmijës. Ka edhe mendime të tjera, mirëpo ato janë të dobëta.

6- Gjithashtu, ajeti flet edhe për çështjen e ndërprerjes së ushqyerjes me gjë. Për këtë çështje përgjegjësinë ua lë prindërve, edhe pse më parë ajeti flet për caktimin e kohës së ushqyerjes me gjë. Mirëpo, prindërit kanë të drejtë t’ia ndërpresin ushqyerjen me gjë fëmijës kur të duan. Ajeti thotë: **“...Por, nëse pas këshillimit, ata vendosin me pëlqim të ndërsjellë që ta ndajnë fëmijën nga gjiri, kjo nuk është gjynah për ata...”**

Në realitet prindërit duhet të ruajnë interesin e fëmijës dhe të konsultohen për të arritur në një mendim të përbashkët e të pëlqyer. Ata duhet të vendosin një program të studiuar për ndalimin e ushqyerjes me gjë të fëmijës dhe të mos konfliktohen për këtë çështje, e cila mund të çojë në humbjen e të drejtave të fëmijës.

7- Ka raste kur gjenden pengesa reale për ushqyerjen me gjë të fëmijës. Në këtë rast duhet menduar për rrugëzgjdhje. Për këtë ajeti thotë: **“...Po ashtu, nuk është gjynah për ju nëse doni t’i gjeni fëmijës suaj ndonjë mëndeshë, me kusht që t’ia jepni atë që e keni menduar, sipas rregullave...”**

Për fjalinë: **“...me kusht që t’ia jepni atë që e keni menduar...”** ka disa komentime.

Nuk ka pengesë për zgjedhjen e një mëndeshe në vend të nënës pas mendimit të përbashkët të të dy palëve, me kusht që kjo çështje të mos jetë shkak i shkeljes së të drejtave të nënës.

Disa komentues kanë thënë se kjo shprehje flet për të drejtat e mëndeshës. Prandaj, asaj i duhen dhënë të gjitha të drejtat, siç është e njohur në mesin e njerëzve. Disa të tjerë thonë se kuptimi i kësaj fjalie është pëlqimi i të dy prindërve në çështjen e zgjedhjes së mëndeshës. Në këtë mënyrë, kjo është përforcuese e fjalisë së mëparshme. Mirëpo, këto komentime janë të dobëta. Më i saktë është komentimi i parë dhe i dytë. I ndjeri Tabarsij ka zgjedhur komentimin e parë.¹⁶⁶

Në fund ajeti i paralajmëron të gjithë, duke thënë: **“...Ta keni frikë All’llahun dhe dijeni se All’llahu i sheh mirë të gjitha punët që bëni ju.”**

Mospajtimet mes bashkëshortëve nuk duhet të çojnë në shpirtin hakmarrës, duke vënë në rrezik të ardhmen e tyre dhe të fëmijës. Të gjithë duhet ta dinë se All’llahu i Madhëruar është Mbikëqyrës i punëve të tyre.

Këto rregulla të studiuara me hollësi dhe të mbushura me paralajmërime sqarojnë shumë mirë shkallën e lartë të interesimit të Islamit për të drejtat e fëmijës dhe të nënës. Ai fton në ruajtjen dhe zbatimin e drejtësisë në këtë çështje.

Po, Islami, ndryshe nga ajo që është e përhapur në botën e sotme materiale, në të cilën shkelen dhe mohohen të drejtat e shtresës së dobët, i kushton rëndësi të madhe kësaj shtrese dhe i mbron të drejtat e tyre.

* * *

¹⁶⁶ Tefsijri *Mexhmaul Bejan*, vëll. 1-2, f. 337.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ
وَعَشْرًا ۖ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمُ
بِهِ ۖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ ۚ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ
سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا ۚ وَلَا
تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ
مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾

“Gratë të cilave iu vdes burri, duhet të presin katër muaj e dhjetë ditë. Pas kalimit të këtij afati, ju nuk jeni përgjegjës për çfarë bëjnë ato me jetën e tyre sipas rregullave. All’llahu e njeh mirë çdo vepër që ju bëni.

Nuk është gjynah për ju nëse grave të tilla u jepni shenjë se do t’i kërkon apo nëse këtë qëllim e fshihni në shpirtin tuaj. All’llahu e di se do të mendoni për ato, por mos u premtoni atyre fshehurazi, vetëm nëse bisedoni me to ndershmërisht. Dhe mos vendosni për martesë para se të kalojë afati i paraparë i pritjes. Ta dini se All’llahu e di ç’ka në zemrat tuaja, andaj ruajuni prej Tij. Dhe ta dini se All’llahu është Falës i Madh dhe i Butë.”

Komentimi

Paragjykime që sjellin fatkeqësi në jetën e gruas

Një nga problemet kryesore në jetën e gruas është martesë e saj pas vdekjes së burrit të vet. Martesë e së vesë, menjëherë pas vdekjes së burrit të saj të mëparshëm, nuk është në përshtatje me dashurinë dhe respektin që ka pasur për të. Ka mundësi që ajo të jetë shtatzënë me burrin para se vdiste. Po ashtu, kjo martesë e menjëhershme nuk do t'i pëlqente as familjes së burrit të parë. Për këtë, ajeti e kushtëzon martesën e saj të re me kalimin e katër muajve e të dhjetë ditëve nga vdekja e tij.

Pa dyshim që respekti i jetës bashkëshortore pas vdekjes së njërit nga bashkëshortët është çështje e natyrshme. Në disa fise gjenden rite dhe zakone të ndryshme për këtë çështje. Disa nga këto zakone arrijnë në ekstremitet, duke e lidhur gruan me pranga të rënda në përkujtim të burrit të saj.

Disa fise e digjin gruan pas vdekjes së burrit të saj, ose e varrosnin të gjallë në varrin e tij. Fise të tjera e ndalonin që ajo të martohej përsëri pas vdekjes së burrit të saj. Te disa fise të tjera gruaja duhet të qëndronte një periudhë kohe pranë varrit të burrit të saj nën një çadër të zezë e me rroba të grisura e të pista. Ajo as nuk lahej e as nuk zbukurohej.¹⁶⁷

Mirëpo ajeti në fjalë i anulon këto zakone fatkeqe. Ky ajet e ruan respektin e jetës bashkëshortore me vendosjen e kohës pritëse. Ai thotë: **“Gratë të cilave iu vdes burri, duhet të presin katër muaj e dhjetë ditë. Pas kalimit të këtij afati, ju nuk jeni përgjegjës për çfarë bëjnë ato me jetën e tyre sipas rregullave...”**

Në disa raste kujdestarët dhe të afërmit e të vesë ndërhyjnë në punët e saj, duke menduar vetëm interesat e tyre, nëse do të martohet përsëri. Për këtë, në fund ajeti thotë: **“...All'illahu e njeh mirë çdo vepër që ju bëni.”** Ai do t'i shpërblejë njerëzit me punët që bëjnë dhe do t'i ndëshkojë po me punët që bëjnë.

Fjalja: **“...ju nuk jeni përgjegjës për çfarë bëjnë ato me jetën e tyre sipas rregullave...”** u drejtohet burrave nga të afërmit e gruas. Ajo tregon se ata e quanin gjë të keqe dhe gjynah lënien e gruas

¹⁶⁷ *El islam ue Akaidul insan.*

të lirë pas vdekjes së burrit të saj. Ata mendonin se ashpërsia dhe ngushtimi ndaj saj ishte detyrë e tyre.

Ky ajet urdhëron qartë që gruaja duhet lënë e lirë në zgjedhjen e saj dhe për ju nuk është gjynah zgjedhja e saj. (Nga përmbajtja e ajetit përfitohet se edhe kujdestaria e babait dhe e gjyshit bie në këtë çështje.) Në të njëjtën kohë, as gruaja nuk duhet ta keqpërdorë këtë liri. Ajo duhet ta zgjedhë burrin e dytë me mënyrë të mirë e të studiuar.

Sipas transmetimeve të ardhura nga imamët e Ehli Bejtit (*Paqja qoftë mbi ta!*), të vejat duhet ta ruajnë ndjenjën e hidhërimit. Kjo do të thotë që ato nuk duhet të zbukurohen dhe duhet t'i shmangen çdo ngjyre të zbukurimit në këtë periudhë. Pa dyshim që filozofia e kujdesit ndaj kohës së pritjes e detyron këtë gjë.

Islami e ka çliruar gruan nga këto paganizma të injorancës dhe ka kufizuar këtë kohë pritjeje, për të cilën disa mendojnë se ajo mund të martohet edhe në këtë kohë.

Një grua shkoi te profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për t'i marrë leje që të zbukurohet, ndërkohë që ajo ishte në kohën e pritjes për shkak të vdekjes së burrit të saj. Ai i kujtoi asaj zinë e ashpër e fatkeqe në kohën para Islamit, për një kohë një vjeçare pas vdekjes së burrit. Pastaj i tregoi tolerancën e Islamit për këtë çështje.¹⁶⁸

Ajo që tërheq vëmendjen është se rregullat islame për kohën e pritjes e urdhërojnë gruan që t'i kushtojë vëmendje kohës së pritjes, edhe sikur të supozohet se nuk do të jetë shtatzënë. Kur burri ndodhet larg, për arsye të ndryshme dhe vdes larg vendbanimit, koha e pritjes për gruan fillon në kohën që i mbërrin lajmi i vdekjes dhe jo në kohën kur ka vdekur burri.

Qëllimi i këtij rregulli është ruajtja dhe respekti i jetës bashkëshortore dhe e shenjtërisë së saj. Në shtesë të kësaj, ky rregull është i rëndësishëm edhe për mundësinë e të qenit të gruas shtatzënë pas vdekjes së burrit.

Ajeti i dytë flet për një nga rregullat e rëndësishme të grave në kohën e pritjes. Ajeti thotë: **“Nuk është gjynah për ju nëse grave të tilla u jepni shenjë se do t'i kërkon apo nëse këtë qëllim e fshihni në shpirtin tuaj. All'llahu e di se do të mendoni për ato,**

¹⁶⁸ *Tefsirul Menar*, vëll. 2, f. 422.)

por mos u premtoni atyre fshehurazi, vetëm nëse bisedoni me tondershmërisht...”

Ky ajet i lejon burrat që të fejoen me ato gra që ndodhen në kohën e pritjes së vdekjes së burrit në formë të fshehtë: **“...këtë qëllim e fshihni në shpirtin tuaj...”**. Në realitet, nga njëra anë ky rregull synon ruajtjen e shenjtërisë së martesës së parë, nga ana tjetër nuk ia ndalon të vesë të drejtën e saj në caktimin e të ardhmes së saj. Ky rregull ruan drejtësinë dhe respektin e të dy palëve.

Është e natyrshme që gruaja të mendojë për të ardhmen e saj pas vdekjes së burrit. Po ashtu, edhe disa burra të mendojnë që të martohen me ato të veja, me kushte të lehta e të pranueshme. Por, duhet të ruhet edhe shenjtëria e martesës së mëparshme. Nga fraza: **“...por mos u premtoni atyre fshehurazi...”** vërehet një përforsim të kësaj që u tha. Në shtesë të ndalimit të martesës haptazi në këtë periudhë, nuk lejohet që një burrë t’ia thotë fshehurazi, vetëm nëse është në përshtatje me etikën shoqërore, ose fjalët e tij të jenë indirekte.

Fjala arabe, që përmendet në ajet, *“aredum”* vjen nga lënda *et ta’rid*. Sipas Ragibit, në librin “El Mufredat”, kjo fjalë ka kuptimin e bisedës që përmban dy kuptime, të vërtetën ose gënjeshtren, të dukshmen ose të brendshmen. Sipas komentuesit të madh Tabarsij, në komentimin e tij “Mexhmaul Bejan”, thotë: “*Et tarijd* është antonimi i “*tasrijbut*”. Kjo fjalë vjen nga lënda “*arede*”, që ka kuptimin e *mënjanimi të diçkaje*.”¹⁶⁹

Rreth komentimit të këtij ajeti dhe çështjes së fejesës të të vesë, ka transmetime nga imamët e Ehli Bejtit (*Paqja qoftë mbi ta!*). Një nga ato është edhe thënia e imam Xha’fer Sadikut: “*Kur e takon vejushën t’i thotë: ‘Unë kam dëshirë të martohem me ty.’, ose: ‘Unë i respektoj gratë, prandaj mos u marto me tjetër para meje.’*”¹⁷⁰

Këtë përmbajtje e përmendin shumë juristë islamë. Ajo, që duhet thënë është: Ajeti i lartpërmendur, edhe pse vjen pas ajetit që përmend kohën e pritjes, mirëpo dijetarët thonë se rregulli i saj nuk është i posaçëm vetëm për kohën e pritjes pas vdekjes së burrit, përfshin edhe të tjera.

¹⁶⁹ Mexhmaul Bejan, vëll. 1 dhe 2, f. 338.

¹⁷⁰ Tefsijri Nuru Thakalejn, vëll. 1, f. 232, hadithi 905.

Dijetari i madh, autori i librit “El Hadaik” ka thënë: “Disa dijetarë kanë thënë se nuk lejohet të propozosh për martesë të ndarën me divorc kthimi (rexhi’), sepse ajo vazhdon të jetë grua e martuar. Lejohet për atë që është ndarë tri herë...”

Nëse doni sqarime të mëtejshme, referojuni librave të jurisprudencës, veçanërisht librit të lartpërmendur.

Më poshtë ajeti i bekuar thotë: **“...Dhe mos vendosni për martesë para se të kalojë afati i paraparë i pritjes...”** Kur një person bën aktmartesë me një grua, që ndodhet në kohën e pritjes, kjo aktmartese është e pavlefshme (batil). Jo vetëm kaq, por kur ai është i ditur se ky veprim është i ndaluar (haram), atëherë ai nuk ka të drejtë të martohet asnjëherë me atë grua.

Ajeti përfundon me thënien: **“... Ta dini se All’llahu e di ç’ka në zemrat tuaja, prandaj ruajuni prej Tij. Dhe ta dini se All’llahu është Falës i madh dhe i Butë.”** Ai është mirinformuar për punët dhe qëllimet tuaja dhe në të njëjtën kohë nuk dënon menjëherë gjynahqarët.

Fraza “*la ta’zimnu*” vjen nga lënda “*azeme*”, që do të thotë *synoi, vendosi*. Kur ajeti thotë: **“...Dhe mos vendosni për martesë...”** në realitet është një ndalim i prerë për bërjen e aktmartesës. Nga fjalia e ajetit gjendet edhe paralajmërim, qoftë edhe kur bëhet një veprim që ky veprim të bëhet në kohën e pritjes.

*

*

*

Fladi

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً
وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَّعًا بِالْمَعْرُوفِ ۚ حَقًّا
عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾ وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ
لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ
عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۚ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى ۚ وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ
إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾

“Nuk është gjynah për ju nëse i ndani gratë para se të keni marrëdhënie me to ose para se të caktoni shumën e dhuratës martesore. Por u jepni dhuratë të pëlqyeshme i pasuri sipas gjendjes së tij dhe i vobekti sipas gjendjes së vet. Kjo është detyrë e atyre që dëshirojnë të bëjnë vepra të mira. Në qoftë se i ndani gratë para se të keni marrëdhënie me to, por ia keni caktuar shumën e dhuratës martesore, atëherë atyre u përket gjysma e dhuratës, veç nëse ua falin ato ose ua falin ata që kanë në dorë lidhjen e martesës. Por që të falni është më pranë devotshmërisë. Mos harroni që të bëheni bamirës midis jush! Vërtet, All’llahu e sheh mirë se çfarë bëni.”

Komentimi

Mënyra e zbatimit të prikës

Në këto dy ajete, në vazhdën e kërtimeve të mëparshme, vëmë re rregulla të tjera për ndarjen.

Në fillim ajeti thotë: **“Nuk është gjynah për ju nëse i ndani gratë para se të keni marrëdhënie me to ose para se të caktoni shumën e dhuratës martesore...”**, kjo ka kuptimin e lejimit të ndarjes së grave para kryerjes së marrëdhënieve dhe para caktimit të prikës.

Kjo ndodh kur njëri nga bashkëshortët ose të dy së bashku mendojnë se ata nuk mund ta vazhdojnë jetën bashkëshortore, prandaj e shohin të arsyeshme që të ndahen në këtë kohë, sepse më vonë ndarja do të jetë e vështirë.

1- Me fjalën *“messun”*, që në gjuhësi ka kuptimin e *“el mulamesetu”*- *prekja* nënkuptohet *kryerja e marrëdhënieve seksuale*. Kurse fjala *“feridatun”* ka kuptimin e *detyrimit* dhe këtu përmendet me kuptimin e *prikës*.

Fraza e ajetit është përgjigje për ata që mendojnë se ndarja para kryerjes së marrëdhënieve seksuale dhe para caktimit të prikës është e parregullt. Mirëpo ajeti thotë se kjo ndarje është e rregullt dhe nuk bëni gjynah. (Ka mundësi që kjo ndarje të ndalojë disa të këqija.)

Për kuptimin e fjalës *“xbunah”*, që përmendet në këtë ajet, disa komentues thonë që është *prika*, e cila është e rëndë për burrin. Kjo do të thotë se, kur kryhet ndarja para marrëdhënieve seksuale dhe para caktimit të prikës, burri nuk është i detyruar të paguajë asgjë. Mirëpo disa komentues të tjerë, si Fakhri Raziu në komentimin *“El Kebijr”*; vëll. 6, f. 137., kanë përmendur shumë fjalë rreth këtij subjekti. Por, përdorimi i fjalës *xbunahun*, me kuptimin e *prikës*, konsiderohet i habitshëm dhe jo i përshtatshëm.

Disa të tjerë supozojnë se kuptimi i fjalisë së lartpërmendur është për lejimin e ndarjes së gruas para marrëdhënieve seksuale në të gjitha rastet (qoftë në kohën e pritjes apo jo.) Dihet që ndarja pas marrëdhënieve seksuale duhet të bëhet në kohën e pastrimit nga periodat mujore, në të cilën nuk janë kryer marrëdhëniet.¹⁷¹

¹⁷¹ Fakhri Raziu në komentimin *El Kebijr*, vëll. 6, f. 137.

Mirëpo ky komentim është shumë i largët dhe nuk përputhet me fjalinë: **“...ose para se të caktoni shumën e dhuratës martesore...”**

Më poshtë ajeti sqaron një rregull tjetër për këtë temë dhe thotë: **“...Por u jepni dhuratë të pëlqyeshme ...”**. Kjo ka kuptimin që gruas duhet t’i jepet dhuratë e përshtatshme me çështjet e saj. Në këtë çështje duhet patjetër të merret në konsideratë edhe gjendja ekonomike e burrit.

Për këtë ajeti vazhdon: **“...I pasuri sipas gjendjes së tij dhe i vobekti sipas gjendjes së vet. Kjo është detyrë e atyre që dëshirojnë të bëjnë vepra të mira.”**

Fjala *“el musi’u”* do të thotë *i mundshëm, i pasur*, kurse fjala *“el muktir”* do të thotë *i varfër*. Por vjen edhe me kuptimin e koprracisë, siç thotë ajeti 100 i sures “Isra”: **“...Njëmend, njeriu është koprrac.”**

Fjalja *“meta’an bil ma’ruf”* ka kuptimin që *dhurata duhet të jetë në formë të përshtatshme me situatën e dhuruesit dhe marrësit të dhuratës, larg çdo shpenzimi të tepërt dhe koprracie.*

Meqenëse kjo shumë ndikon në asgjësimin e shpirtit hakmarrës dhe në mos goditjen e gruas psikologjikisht, për shkak të prishjes së aktmartesës, ajeti e konsideron këtë veprim mirësi: **“...Kjo është detyrë e atyre që dëshirojnë të bëjnë vepra të mira.”** Kjo do të thotë se kjo vepër është e përzier me shpirtin e mirësisë e të butësisë. Kjo frazë është përmendur për nxitjen e ndjenjave të mirësisë te njerëzit, që të kryejnë detyrat e domosdoshme.

Në këtë ajet gjendet diçka tjetër që tërheq vëmendjen. Ajo është se Kur’ani e ka quajtur dhuratën që duhet t’ia japë burri gruas, me emrin *meta’un*. Kjo fjalë në gjuhësi ka kuptimin e *çdo gjëje me të cilën kënaqet njeriu dhe përfiton prej saj*. Në të shumtën e rasteve përdoret jo për paranë, sepse me paranë nuk mund të kënaqesh drejtpërdrejtë. Për këtë Kur’ani e konsideron dhuratën *“meta’un”, kënaqësi.*

Ky veprim ka ndikim të veçantë shpirtëror. Në shumë raste ndodh që dhurata të jetë ushqim apo veshmbathje. Sado që të jenë të lira në çmim, ndikojnë më shumë se paratë në dorë të i dhuruari. Për këtë ka edhe transmetime të ardhura nga imamët e Ehli Bejt, që flasin për dhuratat në formën e ushqimit, veshmbathjes apo tokës bujqësore.

Gjithashtu, në ajet sqarohet se caktimi i prikës para bërjes së aktmartesës së përhershme nuk është i domosdoshëm, sepse ka mundësi që të dy palët të bien dakord edhe pas tij.

Po ashtu, nga ky ajet përfitohet se, nëse ndodh ndarja para caktimit të prikës dhe para marrëdhënieve seksuale, nuk është i detyrueshëm dhënia e prikës, kompensohet me dhuratë. Duhet pasur parasysh se koha dhe vendi i dhënies së sasisë së dhuratës janë ndikuese.

Ajeti i dytë flet për gjendjen e ndarjes, e cila nuk është paraprirë me marrëdhëniet seksuale, por pas caktimit të prikës u duk që rregulli në këtë mes e detyron burrin të paguajë gjysmën e prikës së caktuar. Ajeti thotë: **“Në qoftë se i ndani gratë para se të keni marrëdhënie me to, por ia keni caktuar shumën e dhuratës martesore, atëherë atyre u përket gjysma e dhuratës...”**

Përveç kësaj, ajeti vë theksin edhe te anët morale: **“...veç nëse ua falin ato ose ua falin ata që kanë në dorë lidhjen e martesës...”**

Kuptimi i frazës “*ja’fune*”, *falin*, është për *bashkëshortët*. Ndërsa kuptimi i fjalisë: **“...ua falin ata që kanë në dorë lidhjen e martesës...”** është për kujdestarët e të vegjëlve. Është e qartë se kujdestari nuk ka të drejtë të falë apo të heqë dorë nga e drejta e të voglit, vetëm kur në të ka siguri në interes të të voglit.

Diça komentues kanë mendimin se kuptimi është për bashkëshortin, për arsye se kur bashkëshorti e paguan paraprakisht prikën (siç është e njohur te shumë arabë), ai ka të drejtë të rikthejë gjysmën e saj ose e fal dhe heq dorë.

Mirëpo, duke parë përmbajtjen e hollësishme të ajetit, sqarohet se komentimi i parë është më i rregullt dhe ajeti flet për bashkëshortët: **“...Në qoftë se i ndani gratë...”**, ndërkohë që përemri vetor në fjalinë: **“...ua falin ata që kanë në dorë lidhjen e martesës...”** është për vetën e tretë njëjës dhe nuk është i përshtatshëm që të jetë për bashkëshortët.

Më poshtë ajeti thotë: **“...Por që të falni është më pranë devotshmërisë. Mos harroni që të bëheni bamirës midis jush! Vërtet, All’llahu e sheh mirë se çfarë bëni.”** Është e qartë se kjo fjali u drejtohet bashkëshortëve dhe është rezultat i bisedës në fjalinë e mëparshme, që nënkupton faljen e kujdestarëve.

Në këtë fjali ajeti flet për faljen e bashkëshortëve. Kurse fjalia: **“...Mos harroni që të bëheni bamirës midis jush!...”** u drejtohet

të gjithë myslimanëve, që të mos i harrojnë virtytet e larta njerëzore në asnjë vend.

Është e natyrshme që të vijë situata dhe të detyrojnë në marrjen e gjysmës së prikës para marrëdhënieve seksuale. Kjo gjë mund të ndikojë për keq në ndjenjat e bashkëshortit dhe te të afërmit e tij dhe mund të arrijë çështja deri në hakmarrje.

Gjithashtu, ka mundësi që dinjiteti dhe ndershmëria e gruas të vihen në rrezik. Për këtë, babai i vajzës gjykon në interesin e vajzës së tij dhe heq dorë nga e drejta e saj.

Fjalë: **“...Por që të falni është më pranë devotshmërisë...”** sqaron një anë tjetër të detyrave njerëzore të burrit. Ai duhet të shfaqë bujarinë e tij dhe të heqjes dorë nga mosmarrja e asgjëje nga prika që dha më parë. Nëse nuk është dhënë më parë, është mirë që ai ta kryejë të plotë dhe të heq dorë nga gjysma e së drejtës së tij.

Pa dyshim që heqja dorë e burrit nga e drejta e tij në prikë është njësoj sikur vendoset balsam mbi plagën e saj.

Në këtë ajet vëmë re një përforsim të çështjes së mirësisë dhe bamirësisë në ndarje. Ato nuk duhet të jenë të shoqëruara me shpirtin e hakmarrjes e të urrejtjes. Ato duhet të jenë bazuar te toleranca mes burrit dhe gruas. Kjo se bashkëshortët, për arsye të ndryshme, nuk mund ta vazhdojnë jetën bashkëshortore, atëherë nuk ka asnjë argument për praninë e urrejtjes e të armiqësisë mes tyre pas ndarjes.

*

*

*

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَّعًا إِلَى
 الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي
 أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوفٍ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٣٨﴾ وَلَمَّا طَلَّقْتَ مَتَّعٌ
 بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٣٩﴾ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ ءَايَاتِهِ
 لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٠﴾

“Faleni rregullisht namazin, sidomos atë të mesmin dhe qëndroni me devotshmëri para Allahut, duke iu lutur Atij. Nëse keni frikë, faluni duke qenë në këmbë ose hipur (mbi kalë)! Kur të jeni të sigurt, atëherë t’i kryeni faljet për Allahun, ashtu si ju ka mësuar Ai atë që nuk e keni ditur!”

Shkaku i zbritjes

Një grup dyfytirësh u bashkuan për të bërë përçarje në mesin e radhëve të myslimanëve. Ata nuk merrnin pjesë në faljen e namazit me xhemat. Me ata u bashkuan disa të tjerë dhe nuk shkonin në namazin me xhemat. Me këtë veprim u pakësua numri i falësve.

Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u lëndua aq shumë nga kjo gjë, sa që i kërcënoi ata me ndëshkim të rëndë. Në një hadith të Zejd ibn Thabit thuhet: “Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), së bashku me shokët e tij, po falnin me xhemat namazin e derkës. Koha ishte shumë e nxehtë. Ajo që i hidhëronte më shumë shokët ishte në namazin me xhemat nuk formoheshin më shumë se një apo dy rreshta. Këtu profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i kërcënoi ata dyfytirësh duke thënë: **“Kush nuk merr pjesë në namazin me xhemat t’i digjet shtëpia.”**”

Atëherë zbriti ajeti i lartpërmendur, i cili sqaron në formë të sigurt rëndësinë e faljes së namazit të drekës më xhemat.¹⁷²

Kjo vërtetësi tregon se mosmarrja pjesë në namazin me xhemat nuk ka qenë shkak vetëm koha e nxehtë. Ata dyfytërësh, me këtë argument, dëshironin dobësimin e Islamit dhe të bënë përçarje në mesin e myslimanëve. Kjo gjë e detyroi profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) të mbante qëndrim të prerë ndaj tyre.

* * *

Komentimi

Rëndësia e namazit, veçanërisht atij të mesëm

Namazi është vepra më e përkryer dhe ndikuese që lidh njeriun me Krijuesin e tij. Kur ai kryhet në formë të rregullt e mbush zemrën e njeriut me dashurinë për All'llahun dhe njeriu ndikohet nga dritat e tij për mënjanimin e gjynaheve dhe të ndotjes nga mëkatet. Kjo dëshmohet edhe në ajetet e Kur'anit Fisnik.

Ajeti në fjalë thotë: **“Faleni rregullisht namazin, sidomos atë të mesmin dhe qëndroni me devotshmëri para All'llahut, duke iu lutur Atij.”**

Myslimanët nuk duhet ta lënë këtë urdhër të rëndësishëm me pretekstin e të ftohtit, apo të nxehtit, apo për probleme të jetës, apo për shkak të detyrimeve ndaj jetës bashkëshortore, fëmijëve, etj. Vallë cili është kuptimi i thënies “*saltul uusta*”, *namazi i mesëm*?

Komentuesit kanë përmendur thënie të ndryshme për kuptimin e namazit të mesëm. Autori i komentimit “Mexhmaul Bejan” përmend gjashtë thënie, Fakhri Rraziu përmend në komentimin e tij shtatë thënie, Kurtubiu në komentimin e tij përmend dhjetë thënie, ndërsa autori i komentimit “Ruhul Meanij” përmend trembëdhjetë thënie.

Disa kanë mendimin se është namazi i drekës (yleja), disa të tjerë thonë që është namazi i ikindisë, disa thonë namazi i akshamit,

¹⁷² *Tefsijri Mexhmaul Bejan*, vëll. 1 dhe 2, f. 342. Me të njëjtën përmbajtje përmendet edhe në *Tefsijrin Durul Menthur* në fund të ajetit në fjalë, sipas transmetimit të autorit të *Tefsijrit El Mijzan*.

disa thonë namazi i jacistë, disa thonë namazi i sabahut, disa thonë namazi i xhumasë, disa thonë namazi i natës veçanërisht ai i vitrit.

Për të gjitha këto thënie kanë sjellë argumente të ndryshme. Mirëpo, argumentet e ndryshme dhe konsekuente konstatojnë se është namazi i drekës (yleja), sepse vetëm ky bie në mesin e ditës. Po ashtu, shkaku i zbritjes tregon se kuptimi i frazës “*salatul uusta*” është për *namazin e drekës*, të cilën njerëzit nuk e falnin me xhemat për shkak të kohës së nxehtë.

Ka edhe transmetime të shumta që thonë se “*salatul uusta*” është *namazi i drekës*. (Për njohuri të shumta shiko librat e jurisprudencës islame.)

Vërtetësia e të qenit ky namaz është shkaku i nxehtësisë së madhe në kohën e verës, ose të zënit e njerëzve me punët e kësaj jete. Për këtë ata nuk i kushtonin rëndësi këtij namazi. Atëherë zbriti edhe ajeti i parë në fjalë, që të sqarojë rëndësinë e namazit të mesëm dhe domosdoshmërinë e kujdesit ndaj tij. (Në mesin e dijetarëve shiih është i njohur se kuptimi i frazës është namazi i drekës) Për këtë ka mendim të përbashkët dhe thuhet edhe në disa transmetime të konsiderueshme, që gjenden te libri “Uesailu Shiia”; vëll. 3, f. 14, kreu 5.

Gjenden edhe thënie të rralla, që thonë se kuptimi i frazës është për namazin e ikindisë. Edhe shumica e dijetarëve të Ehli Synnetit janë të këtij mendimi. Ata bazohen në transmetime të dobëta, të cilat dijetarët e tjerë nuk i kanë pranuar. Shiko librat e jurisprudencës.)

Fjala “*kanitijne*” vjen nga lënda “*kunut*” dhe ka dy kuptime:

Kuptimi i parë: Bindje dhe pasim.

Kuptimi i dytë: Nënshtrim, frikë dhe modesti.

Nuk është e largët që qëllimi në ajet të jetë për të dy kuptimet, siç thuhet në një hadith të transmetuar nga imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) rreth komentimit të këtij ajeti: “Kumu lilahi kanitijn”. Ai ka thënë: “*Njeriu duhet të falë namazin dhe të jetë i kujdesshëm që ta falë në kohë.*”

Ajeti i dytë dëshmon se myslimani nuk duhet ta lërë pa falur namazin, qoftë edhe në situata a rrethana të vështira, si për shembull, në fushën e betejës.

Në këtë rast, shumë prej kushteve të namazit, si: drejtimi kah kibleja, bërja e rukusë e sexhdes nuk është e nevojshme që të bëhen në formën e njohur. Për këtë ajeti thotë: **“Nëse keni frikë, faluni duke qenë në këmbë ose hipur (mbi kalë)!...”**

Kjo frikë është nga lufta apo nga ndonjë rrezik tjetër, namazi duhet të falet, qoftë edhe me shenja të rukusë dhe sexhdes, këmbësorë apo të hipur mbi kafshë.

“Kur të jeni të sigurt, atëherë t’i kryeni faljet për All’llahun, ashtu si ju ka mësuar Ai atë që nuk e keni ditur!”

Kur të jeni të sigurt, ju duhet ta falni namazin në formë normale, me të gjithë rregullat dhe etikën e tij.

Është e qartë se falënderimi për këtë mësim të All’llahut, që është namazi në gjendje sigurie dhe frike, e forcon shumë anën shpirtërore të njeriut.

Fjala “*rixhaal*” është shumësi i fjalës “*raaxhil*”, këmbësor dhe fjala *rukabun* është shumësi i fjalës “*rakibun*”, i hipur mbi kafshë. Kuptimi është: Nëse frikësoheni nga armiku në situatë lufte, duhet ta falni namazin qoftë në gjendje këmbësorie apo të hipur mbi kafshë.

Transmetohet nga prijësi i besimtarëve, imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) se kur ishte në luftë, ai i urdhëroi luftëtarët e tij që të falen duke bërë tesbijn dhe tekbijn dhe të thonë La il-lahe il-lallah.¹⁷³

Po ashtu, nga imam Kadhimi (*Paqja qoftë mbi të!*) transmetohet për lejimin e faljes së namazit jo në drejtim të kibles në gjendje frike, duke bërë shenjë për rukunë dhe sexhden. Ky lloj namazi quhet Namazi i frikës, të cilin juristët (fukahatë) e kanë sqaruar me detaje në librat e tyre.¹⁷⁴

Pra, ajeti sqaron se falja e namazit dhe lidhja mes adhuruesit dhe të adhuruarit duhet të realizohet në çdo situatë dhe rrethanë. Në këtë mënyrë te njeriu arrihet përqendrimi dhe mbështetja e tij te All’llahu i Madhëruar. Si e tillë, kjo gjë ringjall shpresën në jetë dhe e ndihmon njeriun që të triumfojë mbi të gjitha vështirësitë dhe problemet.

* * *

¹⁷³ Tefsijri *Nurul Thakalejn*.

¹⁷⁴ *Uesailu Shiah*, vëll. 5, f. 483, kap. 3, hadithi 3. Hadithi është i përmbledhur në kuptim. Në këtë kapitull përmenden edhe hadithe të tjera, me po këtë përmbajtje.

Hulumtimim

Roli i namazit në forcimin e anës shpirtërore

Disa mund ta llogarisin këmbënguljen rreth namazit si shembull të vështirësisë dhe pengues për njeriun për të kryer detyrën e vetëmbrojtjes në situatë lufte.

Padyshim që kjo thënie është e gabuar. Në këtë situatë njeriu ka shumë nevojë për forcimin e anës shpirtërore. Nëse kjo anë do të do jetë e dobët, atëherë frika dhe tmerri do ta mbulojnë njeriun dhe ai do të arrijë në humbje.

A ka punë më të mirë për forcimin e anës shpirtërore të muxhahidinëve apo të përballuesve me rreziqet se sa namazi dhe lidhja me All'llahun e Plotfuqishëm, në dorën e të cilit janë çdo gjë?!

Nëse nuk përmendim dëshmitë e shumta të luftëtarëve islamë në fillim të Islamit, po përmendim Luftën e Katërt të Arabëve me sionistët në Muajin Ramazan të vitit 1393 të hixhrit. Ushtarët myslimanë kryenin namazin dhe zbatonin parimet islame, kjo ndikoi shumë në forcimin e anës shpirtërore dhe në fund triumfuan ndaj armikut të tyre.

Sido që të jetë, rëndësia e namazit dhe ndikimi pozitiv i tij në jetën e përditshme është e madhe, pavarësisht nga thëniet që ne themi.

Pa dyshim, kur në namaz zbatohen të gjitha rregullat e tij, edhe zemra është e pranishme në faljen e tij, ndikimi pozitiv i tij do të jetë shumë më i madh në jetën e individit dhe të shoqërisë. Ai ka mundësinë e zgjidhjes së shumë problemeve dhe e pastron shoqërinë nga shthurjet dhe punët e këqija.

Në situata të vështira, ai është për njeriun miku dhe përkrahësi më i mirë. (Për njohuri më të shumta rreth dobive të namazit do të flasim në ajetin 45 të sures “Ankebut” në këtë komentim.)

* * *

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى
الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي
أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوفٍ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤١﴾ وَلَمَّا طَلَّقْتَ مَتَعَ
بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤٢﴾ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ ءَايَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٣﴾

“Ata prej jush, të cilëve iu është afruar vdekja dhe kanë gra për të lënë pas, duhet t’u lënë atyre në testament mjetet për të jetuar një vit, pa i bërë që të dalin nga shtëpia. Por, nëse ato vetë e braktisin shtëpinë, ju nuk jeni përgjegjës për çfarë bëjnë me jetën e tyre sipas rregullave. All’llahu është i Plotfuqishëm e i Urtë.

Grave të ndara u takon sigurimi i caktuar i shpenzimeve të jetesës. Kjo është detyrë e të devotshmëve.

Kështu jua shpjegon All’llahu shpalljet e Veta, në mënyrë që të kuptoni.”

Komentimi

Pjesë tjetër nga rregullat e ndarjes

Ky ajet rikthehet për të përmendur disa çështje të martesës dhe të ndarjes. Në fillim ajeti flet për bashkëshortët, të cilët ndodhen në shtratin e vdekjes dhe ata kanë grua dhe fëmijë. Ajeti thotë: “Ata prej jush, të cilëve iu është afruar vdekja dhe kanë gra për të lënë pas, duhet t’u lënë atyre në testament mjetet për të jetuar një vit, pa i bërë që të dalin nga shtëpia...”

Pra, burrave myslimanë, që u vjen ora e vdekjes dhe pas tyre lënë gratë e veta, duhet të lënë testament për ato gra që të ushqehen

dhe të vishen për një vit në atë shtëpi. Kjo në rastin kur gruaja qëndron në shtëpinë e burrit të saj dhe nuk del prej saj. Nëse del, ajeti thotë: **“...Por, nëse ato vetë e braktisin shtëpinë, ju nuk jeni përgjegjës për çfarë bëjnë me jetën e tyre sipas rregullave...”**, nëse zgjedh një bashkëshort të ri, nuk është problem dhe ju nuk jeni përgjegjës, por asaj nuk i takon e drejta e shpenzimit dhe e banimit në atë shtëpi.

Në fund ajeti thotë se nuk duhet të frikësoheni nga dalja e grave nga shtëpia. Ai thotë se All’llahu i Madhëruar është i fuqishëm në hapjen e portave të tjera për ato gra pas vdekjes së burrave të tyre. Kur në shtëpinë e saj ndodh diçka dhe ajo goditet me një fatkeqësi, patjetër që kjo është nga urtësia, sepse: **“All’llahu është i Plotfuqishëm e i Urtë.”**

Nëse me urtësinë e Tij e mbyll një derë, Ai me bujarinë e Tij hap dyer të tjera, prandaj nuk ka vend për zemërim dhe frikë. Në frazën: jeteuafune nuk është kuptimi për vdekjen, por për kohën para vdekjes. Argument i kësaj është përmendja e fjalës uasijetun, testament.

Thënia e All’llahut: **“...Por, nëse ato vetë e braktisin shtëpinë, ju nuk jeni përgjegjës për çfarë bëjnë me jetën e tyre sipas rregullave...”** tregon për detyrën e trashëgimtarëve në dhënien e shpenzimeve për gruan gjatë një viti, nëse qëndron në atë shtëpi.

Disa komentues kanë përmendur një mendim tjetër, lidhur me kuptimin e kësaj fjalie. Ata thonë: Nëse ajo duron një vit në shtëpinë e burrit të saj, pastaj del nga shtëpia, nuk është problem në dhënien e shpenzimeve.

Sipas komentimit të dytë duhet që gruaja të presë një vit të plotë. Sipas komentimit të parë, nuk është e detyrueshme për këtë pritje.

Me fjalë të tjera, sipas komentimit të parë, koha e pritjes së gruas për një vit është e drejta e saj, por sipas komentimit të dytë, kjo pritje është detyrë. Mirëpo, e jashtëmja e ajetit përputhet më shumë me komentimin e parë, sepse e jashtëmja e fjalisë së fundit është përjashtim i rregullit të mëparshëm.

*

*

*

Temë

A është shfuqizuar ky ajet?

Shumë komentues besojnë se ky ajet është shfuqizuar me ajetin 234 të kësaj sureje. Në këtë ajet u tha që koha e pritjes, pas vdekjes, është katër muaj e dhjetë ditë, edhe pse ndodhet para ajetit në fjalë. Mirëpo, ne e dimë që renditja e ajeteve nuk është bërë sipas zbritjes së tyre.

Ka raste që ajetet e zbritura më vonë renditen më përpara dhe e kundërta. Kjo është bërë për shkak të përshtatshmërisë mes ajeteve dhe me urdhër nga profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Disa komentues kanë mendimin se e drejta e shpenzimit për një vit të plotë ka qenë para zbritjes së ajeteve të trashëgimisë. Mirëpo, ajetet e trashëgimisë, pasi caktojnë pjesën e trashëgimisë së dy bashkëshortëve, u hoq e drejta e shpenzimit për gruan. Sipas kësaj, ky ajet është i shfuqizuar për dy gjëra: sasinë e kohës së pritjes dhe shpenzimin.

I ndjeri Tabarsij, në komentimin “Mexhmaul Bejan” thotë: “Të gjithë dijetarët kanë një mendim të përbashkët se ky ajet është shfuqizuar.” Më pas përmend një hadith nga imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*): **“Në kohën para Islamit, kur një burrë vdiste dhe linte pas gruan, ajo gëzonte shpenzimin për një vit të plotë. Kur dilte nga shtëpia e burrit të saj, ajo nuk merrte trashëgimi. Pas kësaj zbriti ajeti i trashëgimisë së gruas dhe caktimit për të një të katërtën apo një të tetën nga kjo trashëgimi, e shfuqizoi ajetin në fjalë.”**

Sipas kësaj, shpenzimi i gruas për një vit llogaritet nga pjesa e saj në trashëgimi. Po ashtu, transmetohet nga imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) se ajeti, që cakton kohën e pritjes për katër muaj e dhjetë ditë dhe ajeti i trashëgimisë, e kanë shfuqizuar këtë ajet.¹⁷⁵

Sido që të jetë, nga thëniet e dijetarëve përfitohet se në kohën para Islamit koha e pritjes ka qenë një vit. Në këtë periudhë e veja provonte shumë zakone dhe tradita të vështira pagane. Erdhi Islami dhe i anuloi ato tradita. Në fillim e la kohën e pritjes një vit, pastaj e

¹⁷⁵ Mexhmaul Bejan, vëll. 1 dhe 2, f. 345., fundi i ajetit në fjalë.

bëri katër muaj e dhjetë ditë. Po ashtu e ndaloi gruan që të zbukurohet në këta muaj.

Nga thëniet e Fakhri Rraziut përfitohet se ajeti i lartpërmendur është shfuqizuar me ajetet e trashëgimisë dhe të kohës së pritjes katër muaj e dhjetë ditë.¹⁷⁶

Sikur të mos ishte unanimiteti (*ixhman*) i dijetarëve dhe transmetimet e shumta për këtë temë, mund të thuhej për mospraninë e kundërshtimit mes këtyre ajeteve, sepse, rregulli i pritjes katër muaj e dhjetë ditë është ligj i All'llahut, ndërsa ruajtja e kohës së pritjes për një vit, qëndrimi i gruas në shtëpinë e burrit të saj dhe përfitimi i shpenzimeve është e drejta e gruas.

Kjo do të thotë se asaj, nëse dëshiron, i është dhënë e drejta e qëndrimit në shtëpinë e burrit të saj të vdekur një vit dhe të përfitojë shpenzimin sipas testamentit të burrit. Nëse e kundërshton qëndrimin, ajo ka të drejtë ta braktisë shtëpinë pas katër muajve e dhjetë ditëve. Pas kësaj ajo mund të martohet përsëri dhe nuk përfiton nga shpenzimet.

Mirëpo, duke parë transmetimet e shumta të ardhura nga Ehli Bejti (*Paqja qoftë mbi ta!*), njohjen e rregullit të shfuqizimit dhe mendimin e përbashkët të dijetarëve, ky komentim nuk mund të pranohet, megjithëse ai është në përshtatje me të jashtmen e ajeteve të bekuara.

Në ajetin e dytë Kur'ani sqaron një rregull tjetër të rregullave të ndarjes duke thënë: **“Grave të ndara u takon sigurimi i caktuar i shpenzimeve të jetesës. Kjo është detyrë e të devotshmëve.”**, që do të thotë: të devotshmit duhet t'u japin dhuratë të përshtatshme grave të ndara.

Në pamje të jashtme ajeti i përfshin të gjitha gratë e ndara, por me argumentin në ajetin 236 të kësaj sureje, kuptojmë se ky rregull është i posaçëm për ato gra, për të cilat nuk është caktuar prikë pas ndarjes dhe para marrëdhënieve seksuale.

Në të vërtetë, në këtë fjali gjendet përforcim për rregullin e përmendur, me qëllim që të mos neglizhohet. Po ashtu, ka mundësi që rregulli i përmendur t'i përfshijë të gjitha gratë e ndara. Ajo që është më e rëndësishme, të gjithë çështjet e mësipërme janë të detyrueshme, kurse e fundit ka anë pëlqyeshmërie (*istihabi*).

Sigurisht, ky rregull është një prej rregullave humane e morale në Islam. Këto rregulla ndikojnë pozitivisht në heqjen e papastërtive

¹⁷⁶ *Tefsirul Kebjir* i Fakhri Razziut, vëll. 6, f. 158.

fanatike nga procesi i ndarjes dhe ndalojnë rrethanat e hakmarrjes, të armiqësisë dhe të urrejtjes. Disa kanë thënë se dhënia e dhuratës grave të ndara është detyrë dhe kjo dhuratë nuk është prika. Mirëpo në mesin e dijetarëve shiit, siç thotë i ndjeri Tabarsij në komentimin “Mexhmaul Bejan”, askush nuk e thotë këtë. (Autori i librit “El Xheuahir” thotë se dhurata e përmendur nuk është e detyrueshme, me përjashtim të një rasti të veçantë dhe kjo çështje është unanime).¹⁷⁷

Sipas transmetimeve të imamëve të Ehli Bejtit kjo dhuratë i jepet gruas pas plotësimit të kohës së pritjes dhe ndarjes së plotë dhe jo në kohën e pritjes nga divorci i kthyeshëm (talakun rexhi’j). Me fjalë të tjera, kjo dhuratë nuk është mjet kthimi, por lamtumira e fundit.¹⁷⁸

Në ajetin e fundit të ajeteve në fjalë, i cili është ajeti i fundit lidhur me ndarjen thuhet: **“Kështu jua shpjegon All’llahu shpalljet e Veta, në mënyrë që të kuptoni.”**

Është e natyrshme se qëllimi i të menduarit dhe i të arsyetuarit është ajo çfarë vjen pas tij në praktikë. Përndryshe, vetëm të menduarit në rregulla dhe në shenja nuk jep fryt.

Në studimin e ajeteve të Kur’anit dhe të transmetimeve islame sqarohet se fjala “*el akl*”, në të shumtën e rasteve, përdoret kur bashkohet perceptimi dhe kuptimi me ndjenjat. Për shembull: kur Kur’ani na flet në shumë vende për njohjen e All’llahut të Madhëruar, ai na tregon për sistemin e mahnitshëm të galaktikës, pastaj na thotë se ne i sqarojmë këto shenja dhe argumente, *lealekum ta’kilune*, që ju të kuptoni.

Kjo nuk do të thotë mbushje e mendjes me disa njohuri nga sistemi i natyrës, sepse këto njohuri, nëse nuk dërgojnë në zemra dhe në ndjenja lëvizshmërinë drejt njohjes së All’llahut të Madhëruar, dashurisë ndaj Tij dhe të afruarit të Ai, nuk kanë lidhje me çështjen e teuhidit (Njësimi). Po kështu edhe çështjet shkencore nuk mund të jenë të kuptueshme nëse nuk shoqërohen me veprim.

Autori i tefsijrit “El Mijzan” në vëllimin 2, faqet 249 dhe 250 e përforcon këtë drejtim në kuptimin e të menduarit e të arsyetuarit. Ai thotë: “Mendimi e shtyn njeriun të kuptojë dhe të perceptojë dhe pas kësaj të veprojë.” Argument i kësaj thënieje është ajeti 10 i sures së

¹⁷⁷ *Xheuahirul Kelam*, vëll. 31, f. 58.

¹⁷⁸ *Nuru Thakalejn*, vëll. 1, f. 240; hadithi 956 dhe 957.

bekuar “Mulk” që thotë: **“Ata do të thonë: “Sikur të kishim dëgjuar ose menduar, nuk do të ishim midis banorëve të Zjarrit Flakërues!”** dhe ajeti 46 i sures “El Haxh” thotë: **“Vallë, a nuk kanë udhëtuar ata nëpër botë, që zemrat e tyre të mendojnë...”**

Të menduarit, për të cilin do të flasim kriminelët në Ditën e Gjykimit, është ai i shoqërimit me vepra. Të menduarit, si rezultat i udhëtimeve në tokë dhe të menduarit rreth krijimit, është njohja, e cila e nxit njeriun në ndryshimin e drejtimit në jetën e tij dhe ecja në rrugën e drejtë.

Me fjalë të tjera, të menduarit dhe të arsyetuarit, nëse janë të rrënjosura thellë në shpirtin e njeriut, nuk mund të jenë të pandikuara në kuadrin e realitetit praktik. Si ka mundësi, që njeriu e di shumë mirë dhe është i bindur për helmimin e ushqimit e pastaj e ha?! Ose është shumë i bindur për ndikimin e një ilaçi për shërimin e një sëmundjeje të rrezikshme e të mos e përdorë?!

*

*

*

Ajeti 243

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ
اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

“Mendo për ata që me mijëra ikën nga qytetet e tyre nga frika e vdekjes. All’llahu u tha atyre: “Vdisni!” pastaj, i ringjalli ata. Vërtet, All’llahu zotëron mirësi të mëdha për njerëzit, por shumica e tyre nuk e falënderojnë.”

Shkaku i zbritjes

Në një nga qytetet e Shamit u përhap sëmundja e murtajës dhe filloi t’i kornte njerëzit në mënyrë të habitshme e të shpejtë. Disa njerëz emigruan nga qyteti, me shpresën e shpëtimit nga kthetrat e vdekjes.

Ata mendonin se, nëse shpëtojnë nga vdekja duke ikur nga ambienti i infektuar, do të ndiheshin të fortë e të pavarur, duke qenë të pavëmendshëm ndaj fuqisë dhe vullnetit të All’llahut të Madhëruar, i cili i vdiq ata në shkretëtirë me anë të asaj sëmundjeje.

Thuhet se ardhja e sëmundjes te banorët e atij qyteti ishte ndëshkim për ta, sepse udhëheqësi i tyre u kërkoi që të përgatiteshin për luftë jashtë qytetit. Ata e refuzuan kërkesën e tij me pretekstin e sëmundjes së murtajës. All’llahu i provoi me atë që i frikësoheshin. Në mesin e tyre u përhap sëmundja e murtajës. Për shkak të sëmundjes ata i braktisën shtëpitë dhe dolën jashtë qytetit. Por sëmundja zgjati kthetrat e saj dhe i vdiq ata. Kaloi një kohë e gjatë nga kjo ndodhi. Një ditë, Hazkijli, një nga të dërguarit e bijve të Izraelit kaloi pranë vendit të ndodhisë dhe iu lut All’llahut që t’i ringjallë ata të

vdekur nga sëmundja e murtajës. All'llahu i Madhëruar iu përgjigj lutjes së tij dhe i ringjalli ata.¹⁷⁹

* * *

Komentimi

Si vdiqën dhe si u rikthyen në jetë?

Ky ajet, siç u tha në shkakun e zbritjes, edhe pse tregon në mënyrë të kufizuar, flet për ndodhinë në një nga kombet e shkuara. Në mesin e njerëzve të atij kombi u përhap një epidemi e rëndë dhe e rrezikshme. Kjo sëmundje i detyroi njerëzit që të dalin nga vendbanimi i tyre. Ajeti thotë: **“Mendo për ata që me mijëra ikën nga qytetet e tyre nga frika e vdekjes...”**

Në letërsinë arabe përdoret shumë fraza *“elem tera” që kërkon vëmendje në diçka*. Edhe pse ajeti i drejtohet profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), natyrisht u flet të gjithë njerëzve.

Megjithëse ajeti nuk përmend një numër të caktuar dhe është mjaftuar me fjalën *“ulufun”*, *mijëra*, transmetimet përmendin se numri i tyre ka qenë dhjetë mijë. Disa transmetime të tjera përmendin se numri i tyre ka qenë shtatëdhjetë ose tetëdhjetë mijë vetë.¹⁸⁰

Pastaj ajeti flet për përfundimin e tyre: **“...All'llahu u tha atyre: “Vdisni!” pastaj, i ringjalli ata...”**, me qëllim që vdekja dhe ringjallja e tyre të jetë mësim për të tjerët. Është e qartë se kuptimi i frazës *mutu, vdisni*, nuk është urdhri legjislativ, por është urdhri krijimor i All'llahut, Sunduesit të çdo frymori në këtë ekzistencë.

Kjo do të thotë se All'llahu e gjeti shkakun e shkatërrimit të tyre dhe ata vdiqën. Kjo thënie është e ngjashme me atë të ajetit 82 të sures “Ja Sin” që thotë: **“Vërtet, urdhri i Tij, kur Ai dëshiron diçka, është që t'i thotë asaj “Bëhu!” - dhe ajo bëhet.”**

Fjalja: **“...pastaj, i ringjalli ata...”** tregon për rikthimin e tyre në këtë jetë për shkak të lutjes që bëri i dërguari Hazkijl, siç u përmend në shkakun e zbritjes. Rikthimi i tyre në këtë jetë ishte mirësi për ata dhe mësim për të tjerët.

Në fund ajeti thotë: **“...Vërtet, All'llahu zotëron mirësi të mëdha për njerëzit, por shumica e tyre nuk e falënderojnë.”**

¹⁷⁹ Në disa transmetime thuhet se Hazkijli është profeti i tretë pas profetit Musa (*Paqja qoftë mbi të!*) të bijtë e Izraelit.

¹⁸⁰ Për këtë çështje shiko komentimet: *“Mexbmaul Bejan”*, *komentimin e Kurtubiut* dhe komentimin *Ruhul Meanij* në fund të ajetit në fjalë.

Mirësitë dhe bujaria e All'llahut të Madhëruar nuk është e kufizuar vetëm për ata njerëz, por përfshijnë të gjithë njerëzit.

* * *

Hulumtime

Këtu duhet folur për disa tema

1- Vallë, kjo ndodhi është historike apo prezantim?

Kjo ndodhi, që Kur'ani nuk e thotë me detaje, është histori reale, e që pastaj e kanë sqaruar hadithet e transmetuara apo është legjendë e sjellë për trupëzimin e të vërtetave logjike dhe sqarimi i tyre me gjuhën e të prekurit?

Meqenëse kjo histori ka aspekte jo të zakonshme, e vështirësojnë bluarjen të disa komentues. Ata e mohuan të qenit e saj histori e vërtetë. Ata thanë se ajo, që përmend ajeti, është një shembull i sjellë për njerëzit e dobët për xhihad kundër armikut, të cilët nuk triumfojnë. Më vonë ata zgjohen e kuptojnë atë që i ndodhi dhe e rifillojnë xhihadin e më pas triumfojnë.

Sipas këtij komentimi, fraza “*mutuu*” ka kuptimin *e thyerjes në luftë për shkak të dobësisë dhe neglizhencës*. Kurse fraza “*ehjabum*” tregon për *ringjalljen, zgjimin, kuptimin dhe më pas triumfin*.

Ky komentim ka mendimin se hadithet, që e konsiderojnë këtë ndodhi të vërtetë historike, janë gënjeshtër dhe të shpikura nga izraelitët.

Edhe pse çështja e “thyerjes” pas neglizhencës dhe “triumfi” pas rizgimit janë të rëndësishme e të përkryera, nuk mund të mohohet e jashtëmja e ajetit, që tregon se historia është e vërtetë, reale dhe nuk është prezantim.

Pa dyshim, ajeti flet për një popull të shkuar, që vdiqën nga braktisja për shkak të ndodhisë tmerruese dhe All'llahu i ringjalli ata. Nëse çudia e ndodhisë do të jetë shkak i shpjegimit të shpjegimeve (te'vilit në te'vil), kjo duhet thënë për të gjitha mrekullitë e të dërguarve.

Nëse këto lloj shpjegimesh apo mendimesh do të depërtonin në Kur'an, do të ishte e mundur mohimi i të gjitha mrekullive të

profetëve. Përveç kësaj, do të mohoheshin shumica e historive të Kur'anit dhe do të konsideroheshin histori simbolike prezantuese.

Si për shembull: historinë e Habilit me Kabilin ta konsiderojmë si të vendosur, nga njëra anë për të prezantuar konfliktin mes drejtësisë dhe padrejtësisë dhe nga ana tjetër për të prezantuar ashpërsinë e padrejtësisë. Në këtë mënyrë historitë e Kur'anit do ta humbisnin vlerën e tyre historike.

Ne nuk mund ta largojmë vëmendjen nga transmetimet që kanë ardhur për komentimin e këtij ajeti, sepse disa prej tyre përmenden në librat e besueshëm dhe nuk mund të jenë të vendosura nga izraelitët.

* * *

2- Mësim për model

Në realitet, qëllimi i ajetit është, siç u tha edhe në shkakun e zbritjes, t'u thotë atyre njerëzve: "Ju mos mendoni se po i largoheni përgjegjësisë me arsye fantazuese dhe mos mendoni se do të jeni të sigurt nga rreziku. Ju jeni shumë më të dobët e të paaftë përballë fuqisë së All'lahut të Madhëruar. Ai është i plotfuqishëm për t'ju sprovuar me një armik të vogël e të padukshëm me sy, që është mikrobi i sëmundjes së murtajës dhe nëpërmjet atij mikrobi jua merr shpirtërat dhe ju lë si byk i ngrënë."

* * *

3- Çështja e rikthimit (rexh'atu)

Një pikë tjetër, që duhet theksuar këtu, është ajo e mundësisë së rikthimit, e cila përfitohet në këtë ajet.

Sqarim: Historia na flet për ndodhitë e disa popujve të shkuar, që vdiqën e më pas u ringjallën në këtë jetë. Ndër to ka qenë ndodhia e një grupi njerëzish nga bijtë e Izraelit, të cilët shkuan së bashku me profetin Musa (*Paqja e All'lahut qoftë mbi të!*) në malin e Turit. Kjo ndodhi përmendet në ajetet 55 dhe 56 të sures "El- Bekare". Po ashtu ndodhia e Uzejrit apo e Irmijas, që përmenden në ajetin 259 të kësaj sureje. Gjithashtu, edhe ndodhia e lartpërmendur në ajetin në fjalë.

Nuk ka pengesë që këto ndodhi të përsëriten edhe në të ardhmen.

Dijetari i njohur Es Suduk, me këto ajete ka argumentuar thënien rreth rikthimit (rexh'atit). Ai ka thënë: "Prej besimit tonë është edhe besimi te rikthimi (rexh'ati). Ky ka kuptimin e rikthimit të një grupi njerëzish, të cilët vdiqën në kohët e shkuara. Ky ajet është argument edhe për Ringjalljen në Ditën e Kiametit."

* * *

Ajetet 244- 245

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضْعِفُهُ لَهُ أَمْضَاعًا كَثِيرَةً ۖ وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

“Luftoni në rrugën e All’llahut dhe ta dini se All’llahu i dëgjon të gjitha dhe di çdo gjë.

Kush do t’i japë All’llahut një hua të bukur, që Ai t’ia kthejë shpërblimin shumëfish? All’llahu e shtrëngon (riskun) dhe e liron; tek Ai do të ktheheni.”

Shkaku i zbritjes

Për shkakun e zbritjes thuhet se profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) kishte thënë:

“Kush jep një sadaka, do të ketë një të njëjtë në Xhennet dhe do të shpërblehet me shumëfishin e saj.”

Ebu Dehdah el Ensarij i tha: “O i dërguari i All’llahut, unë kam dy kopshte. Nëse e jap sadaka njërin nga ata, a do të kem të njëjtë si ai në Xhennet?”

Profeti iu përgjigj: “Po.”

Ebu Dahdai i tha: “Edhe umm Dahdai (bashkëshortja e vet) do të jetë me mua?”

Profeti iu përgjigj: “Po.”

Përsëri i tha: “Po vajza do të jetë me mua?”

Profeti iu përgjigj: “Po.”

Pas kësaj, ai dha sadaka atë më të mirin dhe ia dorëzoi të Dërguarit të All’llahut. Atëherë zbriti ajeti dhe All’llahu e shpërbleu me shumëfishin e asaj që dha. Kjo është edhe thënia e ajetit “shpërblim i shumëfishtë”.

Ebu Dahdai u kthye dhe gjeti gruan së bashku me vajzën te kopshti që e dha sadaka. Ai iu afrua portës së kopshtit dhe thërriti: “O nëna e Dahadait!”

Ajo iu përgjigj.

Ai i tha: “Këtë kopsht sot e dhashë sadaka dhe bleva një si ky në Xhennet. Aty do të jem së bashku me umm Dahdain dhe vajzën.”

Gruaja i tha: “All’llahu të bekoftë për atë që bleve dhe për atë që dhe!”
Ata dolën nga kopshti dhe ia dhanë Profetit. Profeti tha: **“Sa shumë hurma me shije të këndshme do të ketë Ebu Dahdai në Xhennet.”**¹⁸¹

* * *

Komentimi

Këto ajete fillojnë me xhihadin dhe e pason përmendja e një historie rreth kombeve të shkuara. Duke parë ato që thamë në ajetin e mëparshëm, ku një grup njerëzish nga bijtë e Izraelit e braktisën xhihadin me argumentin se mos preken nga sëmundja e murtajës dhe në fund vdiqën me po këtë sëmundje, sqarohet lidhja mes ajeteve në fjalë dhe atyre të mëparshëm.

Ajeti i parë thotë: **“Luftoni në rrugën e All’llahut dhe ta dini se All’llahu i dëgjon të gjitha dhe di çdo gjë.”**, dëgjon bisedat tuaja dhe i di qëllimet rreth xhihadt.

Në ajetin e dytë Kur’ani thotë: **“Kush do t’i japë All’llahut një hua të bukur, që Ai t’ia kthejë shpërblimin shumëfish?...”** që do të thotë, njeriu duhet të shpenzojë nga pasuritë që i ka dhënë All’llahu në rrugën e xhihadt për mbrojtjen e të paaftëve e të shtypurve.

Në këtë mënyrë huadhënia e All’llahut ka kuptimin e shpenzimit në rrugën e Tij. Disa komentues thonë se ka kuptimin e shpenzimeve për xhihadin, sepse sigurimi i nevojave të xhihadt në atë ka qenë përgjegjësi e myslimanëve sakrifikues. Disa të tjerë thonë se ajeti përfshin të gjitha llojet e shpenzimeve.¹⁸²

Mirëpo mendimi i dytë është më afër përshtatjes me të dukshmen e ajetit, sidomos ai e përfshin edhe të parin. Pa dyshim se shpenzimi në rrugën e All’llahut, përkrahja e të varfërve dhe mbrojtja e të paaftëve japin frytet e xhihadt. Kjo për faktin se çdo vepër nga këto çojnë në pavarësinë e shoqërisë islame dhe në forcimin e saj.

Fjala *“ed’af”* është shumësi i fjalës *“di’fun”* sipas *vaznit ‘ilmun*. Ajo ka kuptimin e *shtimit të masës në të njëjtën sasi ose më shumë*. Kjo fjalë është përmendur si dëshmi dhe vërtetësi e të shumtës (kethijretn). Të

¹⁸¹ *Mexhmanul Bejan*, vëll. 1 dhe 2, f. 349.

¹⁸² *Shiko Tefsijul Kebijr*, vëll. 6, f. 166.

gjitha tregojnë se kushdo që shpenzon në rrugën e All'llahut, All'llahu i Madhëruar i jep shumë herë më tepër. Njësoj si fara që mbillet në tokën pjellore e pastaj ujitet dhe zhvillohet, duke i dhënë mbjellësit të saj prodhim të shumtë. Sqarimin më të detajuar do ta shihni në ajetin 261 të kësaj sureje.

Në fund ajeti thotë: **“...All'llahu e shtrëngon (riskun) dhe e liron; tek Ai do të ktheheni.”**

Ajeti thotë: Kurrë mos e mendoni se shpenzimi çon në pakësimin e pasurive tuaja, sepse ngushtimi dhe zgjerimi i riskut tuaj është në dorën e All'llahut. Ai është i Plotfuqishëm në kompensimin e asaj që dhatë dhe të gjitha ato që ju shpenzuat do t'ju kthehen. Kjo në aspektin e kësaj jete. Ndërsa në Ahiret, ku të gjitha krijesat do të kthehen te All'llahu i Plotfuqishëm, Ai do t'ju shpërblejë akoma më shumë.

* * *

Hulumtim

Përse në ajet përmendet fjala hua (kardun)?

Fjala hua është përmendur në disa ajete kur'anore që flasin për dhënien. Nga njëra anë ajo flet për mirësitë e All'llahut që i jep robëve të Tij dhe nga ana tjetër për rëndësinë e dhënies.

Në realitet, pronari i vërtetë i të gjithë ekzistencës është All'llahu i Madhëruar, kurse njerëzit janë përfaqësues të Tij në përdorimin e një pjese të vogël të kësaj bote, siç thotë ajeti i 7 i sures “El Hadijd”:
“Besoni All'llahun dhe të Dërguarin e Tij dhe shpenzoni nga ato që Ai jua ka lënë trashëgim...”

Edhe pse All'llahu është pronari real, Ai merr hua nga robtë e Tij me një fitim të madh për ta. (Shikoje bujarinë dhe mirësinë e All'llahut të Madhëruar.)

Në librin “Nehxhul Belaga”, imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) thotë: **“Ai merr hua nga ju dhe të Atij janë depozitat e qiejve dhe të tokës. Ai është i Vetëmjaftueshëm dhe i Lavdëruar. Me këtë Ai do t'ju sprovojë se kush bën punë më të mira.”**¹⁸³

* * *

¹⁸³ *Nehxhul Belaga*, pjesa e fundit e fjalimit 183.

أَلَمْ تَرَ إِلَى آلِمَالِ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ هُمْ أَبْعَثْ
 لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ
 الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ
 دِيرِنَا وَأَبْنَاءِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
 بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ
 مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ
 سَعَةً مِّنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ
 وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾ وَقَالَ
 لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّنْ
 رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ ءَالُ مُوسَىٰ وَءَالُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي
 ذَلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ
 بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ
 لَّمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا
 مِّنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ
 بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلْكُوا اللَّهَ كَمِ مِّنْ

فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَءَاتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

“A nuk e ke dëgjuar ti se çfarë i tha paria e bijve të Izraelit, pas Musait, një profeti të tyre? I tha: “Na dërgo një mbret, që të luftojmë në rrugën e All’llahut!” - Profeti u tha: “Po sikur të mos luftoni kur të shpallet lufta?” Ata thanë: “E përse të mos luftojmë në rrugën e All’llahut, ne që jemi dëbuar nga atdheu ynë dhe jemi ndarë nga fëmijët tanë?!” Mirëpo, kur u urdhëruan të luftojnë, ata nuk luftuan, me përjashtim të një pakice. All’llahu i njeh mirë keqbërësit. Profeti i tyre u tha: “All’llahu ka dërguar Talutin si mbretin tuaj.” Ata thanë: “Si mund të bëhet ai mbreti ynë, kur ne kemi më tepër merita se ai për të sunduar?! Përveç kësaj, ai nuk ka ndonjë pasuri të madhe.” Ai u përgjigj: “All’llahu e ka zgjedhur atë për mbretin tuaj dhe e ka pajisur me dijeni të gjerë dhe me fuqi trupore. All’llahu ia jep pushtetin e Vet kujt të dojë; All’llahu është Mirëbërës i madh dhe i Gjithëdijshtëm.”

Profeti u tha atyre: “Shenjë e sundimit të tij është ardhja e Arkës. Aty ka qetësi për ju nga Zoti juaj dhe relike të lëna nga familja e Musait dhe Harunit. Atë e bartin engjëjt. Sigurisht që kjo është një shenjë për ju, nëse jeni besimtarë!”

Kur Taluti u nis për luftë bashkë me ushtrinë, u tha atyre: “All’llahu do t’ju provojë me një lumë. Kush pi ujë në të, nuk është ushtari im. Ndërsa kush nuk pi ujë në të ose kënaqet vetëm me një grusht ujë, është ushtari im”. Por të gjithë pinë, përveç një pakice. Pasi ai me ata (ushtarë) që ishin besimtarë kaluan lumin, shumë prej tyre thanë: “Ne sot nuk kemi fuqi të luftojmë me Xhalutin dhe ushtrinë e tij”. Por ata që ishin të bindur se do të takoheshin me All’llahun, thanë: “Sa herë, me ndihmën e All’llahut, një ushtri e vogël ka ngadhënjyer mbi një ushtri të madhe! All’llahu është me të durueshmit.”

Dhe kur u përballën me Xhalutin dhe ushtrinë e tij, thanë: “Zoti ynë! Na pajis me durim, na forco këmbët tona dhe na ndihmo kundër këtij populli jobesimtar!”

Me ndihmën e All’llahut, ata i thyen armiqtë dhe Dauti e vrau Xhalutin. All’llahu i dha atij pushtetin dhe Profecinë dhe i mësoi dituritë që deshi. Sikur All’llahu të mos i ndihmonte njerëzit e mirë kundër të këqijve, bota do të ishte shkatërruar. Por All’llahu është shumë Bujar me krijesat e Veta.

Këto janë shpalljet e All’llahut. Ne t’i lexojmë ty ato me të vërtetën, sepse, pa dyshim, ti je një prej të dërguarve Tanë.”

Ndodhi mësimdhënëse

Para se të fillojmë komentimin e këtyre ajeteve është e domosdoshme të prezantojmë një aspekt nga historia e bijve të Izraelit, për të cilët flasin këto ajete.

Jahuditët, që jetonin të shtypur nën sundimin e faraonëve, arritën të shpëtojnë nga kjo situatë fatkeqe nën drejtimin e urtë të profetit Musa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) derisa arritën të fuqizohen e të lartësohen.

Për hir të Profetit të tyre, All'llahu i Madhëruar u dhuroi shumë mirësi bijve të Izraelit. Ndër ato mirësi ishte edhe Sundukul Ahd, të cilin jahuditët e mbajtën përballë armikut. Ky Sënduk ia forcoi atyre bindjen dhe ia rriti anën shpirtërore. Kjo gjendje e tyre vazhdoi edhe për një periudhë kohe pas largimit të profetit Musa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) nga kjo jetë.

Mirëpo ato mirësi dhe triumfe shkaktuan mendjemadhësi te jahuditët dhe filluan t'i kundërshtojnë ligjet. Në fund ata u shkatërruan nga duart e palestinezëve, duke humbur fuqinë, influencën dhe Sëndukun. Ata u shpërndanë dhe u dobësuan deri në atë masë, sa që nuk ishin të aftë të vetëmbroheshin nga armiku më i dobët. Armiqtë e tyre i përzhunë ata nga tokat e veta dhe i morën robër djemtë.

Kjo gjendje e jahudive vazhdoi për vite të tëra, derisa All'llahu dërgoi te ata të dërguarin e Tij me emrin Ishmuil, për t'i shpëtuar dhe për t'i udhëzuar ata. Atë e ndoqën ata jahudinjtë, të cilët kishin vuajtur më shumë nga padrejtësitë dhe kërkonin strehim të sigurt. Ata i kërkuan Ishmuilit që të zgjidhte për ta një udhëheqës, që të bashkoheshin nën flamurin e tij dhe ta luftonin armikun, për të rikthyer krenarinë e tyre të humbur.

Ishmuili, i cili ia njihte atyre dobësinë dhe anën shpirtërore të ulët, u tha: “Unë frikësohem në zgjedhjen e udhëheqësit për ju se do ta tradhтони kur t'ju ftojë në luftë kundër armikut.”

Ata i thanë: “Si mund t'i kundërshtojmë urdhrat e udhëheqësit tonë dhe të refuzojmë kryerjen e detyrës sonë, ndërkohë që armiku na dëboi nga vendbanimet tona, pushtoi tokat tona dhe mori robër djemtë tanë?!”

Ishmuili pa te ata njerëz se e kishin specifikuar sëmundjen e vet dhe ishin drejtuar kah shërimi i saj. Ndoshta ata e kanë kuptuar

shkakun e prapambetjes së tyre. Ai iu drejtua All'llahut duke i paraqitur atë çfarë i kërkoi populli. All'llahu e frymëzoi atë dhe i tha: "Ne zgjodhëm Talutin si udhëheqës të tyre."

Ishmuili tha: "Po, Zoti im! Unë nuk e njoh Talutin dhe nuk e kam parë asnjëherë."

Atij i erdhi përgjigja: "Ne do ta dërgojmë atë te ti dhe jepja atij drejtimin e ushtrisë."

* * *

Kush është Taluti?

Taluti ka qenë një burrë i gjatë, i shëndoshë, i fuqishëm, i përmbajtur, i zgjuar, i ditur.

Disa thonë se Taluti është quajtur i tillë për shkak të gjatësisë së tij, por ai nuk ka qenë i njohur. Ai jetonte me babain e tij në një fshat pranë një lumi. Kulloste bagëtinë e babait të vet dhe merrej me bujqësi.

Një ditë atij i humbi kopeja e bagëtisë dhe së bashku me një shok të tij filluan të kontrollojnë disa ditë, derisa arritën pranë qytetit Suf.

Shoku i tha: "Po i afrohem qytetit të profetit Ishmuil, Sufit. Eja ta vizitojmë, ndoshta na lajmëron nëpërmjet frymëzimeve të tij për bagëtitë e humbura." Kur po hynin në qytet, u takuan me Ishmuilin.

Sapo Ishmuili dhe Taluti shikuan njëri-tjetrin, ata u njohën. Ishmuili e kuptoi se ky djalë është ai që e ka dërguar All'llahu për të udhëhequr popullin. Kur Taluti e mbaroi thënien rreth humbjes së bagëtive, Ishmuili i tha: "Për sa i përket bagëtive të humbura, ato janë rrugës duke shkuar në fshat në drejtim të kopshtit të babait tënd, prandaj mos u mërzit. Por unë të ftoj për diçka më të madhe. All'llahu të zgjodhi ty për të shpëtuar bijtë e Izraelit."

Taluti u habit nga këto thënie dhe e pranoi misionin me kënaqësi. Ishmuili i tha popullit të tij: "All'llahu e zgjodhi Talutin për t'ju udhëhequr juve, prandaj duhet t'i bindeni atij dhe përgatituni për luftë kundër armikut."

Bijtë e Izraelit besonin se udhëheqësi duhet të ketë disa karakteristika të veçanta nga ana e prejardhjes dhe e pasurisë. Këtë nuk e shihnin te Taluti. Ata u çoroditën shumë nga kjo zgjedhje, sepse Taluti nuk ishte as nga familja Lavij, nga e cila vinin të dërguarit dhe

as nga familja e Jusufit apo e Jahudas, të cilat udhëhiqnin më parë. Ai ishte nga familja e Benjaminin dhe kjo familje ishte e varfër.

Ata refuzuan duke thënë: “Si mund të na udhëheqë Taluti? Ne e meritojmë më shumë këtë udhëheqje!”

Ishmuili, kur i pa se po gabonin rëndë, u tha: “All’llahu është Ai që e zgjodhi atë udhëheqës për ju dhe drejtimi ka nevojë për fuqi trupore dhe shpirtërore, të cilat gjenden te Taluti. Ai është më lart se ju në këto fuqi.”

Mirëpo ata nuk i pranuan këto thënie dhe kërkuar argumente që kjo zgjedhje është vërtet nga All’llahu i Madhëruar.

Ishmuili u tha: “Argument është Sënduku, i cili është trashëgimi e rëndësishme nga të dërguarit e bijve të Izraelit. Ai Sënduk ishte forcues i bindjes dhe i besimit të tyre në fushat e betejave. Atë Sënduk e mbajnë një grup melekësh dhe do t’ju kthehet juve.” Nuk kaloi shumë kohë dhe Sënduku u shfaq. Kur e panë atë bijtë e Izraelit, e pranuan udhëheqjen e Talutit.

*

*

*

Taluti në udhëheqje

Taluti mori në dorë udhëheqjen e ushtrisë. Në një kohë të shkurtër ai konstatoi aftësinë dhe seriozitetin për misionin e mbretit dhe të udhëheqjes së ushtrisë. Ai u kërkoi bijve të Izraelit që të përgatiteshin për t’u përballur me armikun, që i kërcënonte nga çdo anë. Ai u tha se do të shkonte në luftë vetëm me ata persona, mendimi i të cilëve është i përqendruar në xhihad. Kurse ata që kanë një banesë të papërfunduar apo ata që kanë një marrëveshje të pa plotësuar e të ngjashme me këto çështje, nuk do të marrin pjesë në luftë. Shumë shpejt rreth tij u mbledh një grup i madh e i fuqishëm dhe u nisën drejt armikut.

Gjatë rrugës së gjatë, nën rrezet djegëse të diellit, ata i mori etja. Taluti, me urdhër nga All’llahu, deshi t’i sprovonte. Ai u tha: “Së shpejti do të arrijmë te lumi dhe All’llahu do t’ju sprovtojë me të. Ai që pi shumë ujë nga ai lumë dhe e shuan etjen, nuk është prej meje. Ndërsa ai që pi pak, është prej meje.” Mirëpo, sapo sytë e tyre panë lumin, u gëzuan dhe shpejtuan te ai. Shumë prej tyre pinë dhe e shuan etjen, përveç një pakice, të cilët e mbajtën premtimin.

Taluti e kuptoi se shumica e ushtarëve të tij kishin vullnet të dobët, jo premtues. Ajo pakicë besimtarësh u largua nga shumica dhe shkuan drejt fushës së betejës.

Mirëpo këtë ushtri të pakët e pushtoi zemërimi për shkak të numrit të vogël të tyre. Taluti u tha: “Ne nuk kemi fuqi të përballemi me një ushtri të fortë e të madhe në numër.” Por ata besonin në Ditën e Kiametit dhe dashuria e All’llahut kishte mbushur zemrat e tyre, kështu që ata nuk frikësoheshin nga numri i madh i ushtrisë së armikut. Ata i thanë Talutit: “Vendos atë që sheh më të mirë. Ne jemi me ty ngado që të shkosh. Kaq pak sa jemi, me fuqinë dhe ndihmën e All’llahut, do të përballemi me armikun. All’llahu është me durimtarët.”

Taluti, së bashku me ata besimtarë, u përgatitën për luftë. Ata i kërkuan All’llahut me zë të lartë që t’u jepte durim dhe vendosmëri kur të bashkohen dy ushtritë. Xhaluti doli nga radhët e ushtrisë së tij dhe ftoi me zë të lartë për duel. Zëri i tij shkaktoi frikë në zemra dhe askush nuk doli për duel.

Në ato moment, nga mesi i ushtarëve të Talutit doli një djalë me emrin Daud. Ai dukej i vogël dhe nuk kishte luftuar më parë. Ai erdhi me ushtrinë e Talutit me lejen e babait të vet për të shoqëruar vëllezërit e tij. Ai ishte i shpejtë në lëvizje. Me meklaun¹⁸⁴ që kishte në dorë dhe me mjeshtëri të madhe e goditi Xhalutin me dy gurë në ballë dhe në kokë. Xhaluti ra në tokë i vdekur. Ushtarët e tij u habitën shumë nga kjo dhe zemrat e tyre i pushtoi një frikë e madhe dhe lanë fushën e betejës. Kështu që bijtë e Izraelit triumfuan.”¹⁸⁵

*

*

*

¹⁸⁴ Miklaun është mjet për hedhje gurësh. (shënim përkthyesi)

¹⁸⁵ *Mexhmaul Bejan, Durul Mentbur dhe Kasasul Kur'an.*

Komentimi

Të kthehemi te komentimi i ajeteve. Në ajetin e parë All'lahu i Madhëruar i thotë të dërguarit të Tij fisnik: **“A nuk e ke dëgjuar ti se çfarë i tha paria e bijve të Izraelit, pas Musait, një profeti të tyre? I tha: “Na dërgo një mbret, që të luftojmë në rrugën e All'lahut!”**

Fjala *“el meheu”* ka kuptimin e *një grupi njerëzish që kanë një mendim të përbashkët, janë inteligjent e me autoritet*. Të tillë quhet edhe paria e një populli për shkak të pozitës që kanë.

Ky ajet, siç e thamë, flet për një grup të madh njerëzish nga bijtë e Izraelit, të cilët i kërkuar profetit të tyre të zgjidhte për ta një prijës për të luftuar me Xhalutin, i cili kërcënonte shoqërinë, fenë dhe ekonominë e tyre.

Qëllimi i atij grupi ishte të çlirohej nga armiku që i nxori nga vendbanimet e tyre dhe të rikthenin atë që iu grabit. Kjo luftë u cilësua si luftë në rrugën e All'lahut. Kjo sqaron se çdo vepër që i ndihmon njerëzit për t'u çliruar nga kthetrat e padrejtësisë, privimit, robërisë, etj., konsiderohet punë në rrugën e All'lahut të Madhëruar.

Disa kanë thënë se ai profet quhej Shem'an. Disa të tjerë kanë thanë se quhej Ishmuil dhe të tjerë kanë thënë se quhej Jusha. Por në mesin e komentuesve njihet me emrin Ishmuil, që në gjuhën arabe do të thotë Ismail. Për këtë ka edhe hadith nga imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*)¹⁸⁶

Meqenëse i dërguari i tyre ua njihte dobësinë dhe frikën që kishin ndaj xhihazit, ai u tha: **“Profeti u tha: “Po sikur të mos luftoni kur të shpallet lufta?”**

Ata thanë: “E përse të mos luftojmë në rrugën e All'lahut, ne që jemi dëbuar nga atdheu ynë dhe jemi ndarë nga fëmijët tanë?!”

Një grup nga bijtë e Izraelit nuk e pengoi as emri i All'lahut, as urdhri i Tij, as ruajtja e pavarësisë së tyre, as mbrojtja e vetvetes dhe as çlirimi i bijve të tyre nga thyerja e premtimit. Për këtë Kur'ani menjëherë thotë: **“...Mirëpo, kur u urdhëruan të luftojnë, ata nuk luftuan, me përjashtim të një pakice. All'lahu i njeh mirë keqbërësit.”**

¹⁸⁶ *Mexhmanul Bejan*, vëll. 1 dhe 2, f. 350.

Disa komentues kanë thënë se numri i ushtarëve të mbetur në ushtrinë e Xhalutit ka qenë 313, sa numri i ushtrisë islame në Betejën e Bedrit.¹⁸⁷

Profeti i tyre, e kreu detyrën e tij dhe iu përgjigj kërkesës që bënë. Ai caktoi Talutin mbret për ata me urdhër nga All'llahu. **“Profeti i tyre u tha: “All'llahu ka dërguar Talutin si mbretin tuaj.”**

Nga ajeti sqarohet se Talutin e zgjodhi All'llahu i Madhëruar mbret të bijve të Izraelit dhe prijës të ushtrisë së tyre. Frazja *kad beathe, ka dërguar*, tregon për atë që përmendëm më lart ku ndodhia e paparashikuar e dërgoi Talutin në qytetin e atij të dërguarit.

Nga fjala “*meliken*”, mbret duket qartë se Taluti nuk ka qenë vetëm prijës ushtarak, por ka qenë mbret për atë shoqëri. (Autori i komentimit El Keshaf e ka konsideruar emrin Talut të huaj (a'xhemî) njësoj si emrat Xhalut dhe Daud. Disa të tjerë kanë thënë se është emër arab me prejardhje nga lënda *tulun, gjatësi*.¹⁸⁸

Këtu nisën mosmarrëveshjet dhe disa prej bijve të Izraelit thanë: **“...Ata thanë: “Si mund të bëhet ai mbreti ynë, kur ne kemi më tepër merita se ai për të sunduar?! Përveç kësaj, ai nuk ka ndonjë pasuri të madhe...”**

Ky është kundërshtimi i parë i bijve të Izraelit ndaj profetit të tyre dhe thyerja e premtimit, megjithëse ai i lajmëroi ata se All'llahu e zgjodhi Talutin. Në realitet ai ishte kundërshtim ndaj All'llahut të Madhëruar.

Kur'ani Fisnik u përgjigjet atyre prerë: **“...Ai u përgjigj: “All'llahu e ka zgjedhur atë për mbretin tuaj dhe e ka pajisur me dijeni të gjerë dhe me fuqi trupore...”**

Ky ajet do të thotë: Së pari: Zgjedhja ishte nga ana e All'llahut të Madhëruar.

Së dyti: Ju gaboni rëndë në specifikimin e kushteve të drejtimit, sepse prejardhja dhe pasuria nuk janë shenja dalluese për udhëheqësin. Ato shenja dalluese janë të konsiderueshme dhe të jashtme. Kurse dija, njohja janë shenja dalluese reale dhe të vërteta dhe luajnë rol të madh në specifikimin dhe njohjen e udhëheqësit.

Udhëheqësi i ditur i njeh rrugët e lumturisë së shoqërisë dhe, në bazë të dijes dhe njohjes që zotëron, vendos plane për ta arritur atë lumturi. Po ashtu, ai vendos plane të rregullta për t'u përballur me armikun. Pastaj me fuqinë trupore i zbaton ato plane në praktikë.

¹⁸⁷ *Ruhul Meani dhe Tefsirul Kebir*, fundi i ajetit në fjalë.

¹⁸⁸ *Tefsirul Kebir*, vëll. 6, f. 172.

Fjala “*besteten*”, *zgjerim*, tregon për ekzistencën e gjerë të njeriut në dritat e dijes dhe të fuqisë. Me fjalë të tjera, me dije, me njohje dhe me fuqi të mjaftueshme trupore njeriu e zgjeron më shumë ekzistencën e tij. Këtu vihet re se dija e gjerë përmendet para njohjes dhe fuqisë. Kjo për faktin se kushti i parë është dija, pastaj njohja dhe fuqia.

Nga përmbajtja e këtij ajeti përfitohet se edhe çështja e pozitës së imamatit është prej çështjeve të All'llahut. All'llahu është Ai që zgjedh të përshtatshmin. Kur e sheh përshtatshmërinë të mjaftueshme të gjeneza e profetit e vendos imamatit te ata. Por kur kjo përshtatshmëri gjendet te të tjerët Ai vendos imamatit tek ata. Këtë besim kanë dijetarët xha'ferrinj dhe e mbrojnë atë.

Në fund ajeti thotë: **“All'llahu ia jep pushtetin e Vet kujt të dojë; All'llahu është Mirëbërës i madh dhe i Gjithëdijshëm.”** Ka mundësi që kjo fjali e ajetit të tregojë për një kusht të tretë për udhëheqësin, që është siguri i mundësive, i mjeteve të udhëheqjes dhe i drejtimit të jenë nga All'llahu.

Ka mundësi që udhëheqësi të jetë i pajisur me dije dhe me fuqi, por ai është i rrethuar nga situata, që nuk e lejojnë që të realizojë qëllimet e tij të shenjta. Pa dyshim që në këto lloj situatash udhëheqësi nuk mund të triumfojë dhe nuk është e suksesshme udhëheqja e tij. Prandaj, Kur'ani këtu thotë se All'llahu ia jep udhëheqjen hyjnore atij që do dhe ia përgatit rrethanat e duhura për fitore.

Ajeti i mëposhtëm tregon se bijtë e Izraelit nuk ishin bindur plotësisht se Taluti është i dërguar nga All'llahu për t'i udhëhequr ata, megjithëse profeti i tyre i lajmëroi ata. Për këtë ata i kërkuar atij një shenjë. Përgjigjja e kërkesës ishte ardhja e Sëndukut. **“Profeti u tha atyre: “Shenjë e sundimit të tij është ardhja e Arkës...”**

Çfarë është Arka e bijve të Izraelit? Kush e prodhoi atë? Çfarë përmbante ajo? Në komentimet dhe transmetimet tona si dhe në Teurat (Ahdul Kadim) flitet shumë për këtë Arkë.

Por më të qarta janë transmetimet e ardhura nga Ehli Bejti (*Paqja qoftë mbi ta!*) dhe thëniet e disa komentuesve, si Ibn Abasi. Ata kanë thënë se ajo është Arka, në të cilën nëna e Musait e vendosi atë dhe e hodhi në lumë. Pasi ushtarët e faraonit e nxorën Arkën nga lumi, nxorën edhe Musain prej saj, Arka qëndroi në shtëpinë e

faraonit pastaj ra në duart e bijve të Izraelit. Ata e nderonin atë Arkë dhe kërkonin uratë prej tij.

Në atë Arkë Musai (*Pagja e All'llahut qoftë mbi të!*) vendosi disa pllaka të shenjta, në të cilat gjendeshin rregullat dhe ligjet e All'llahut. Bashkë me ato fletë, ai vendosi mburojën dhe disa gjëra të veçanta të tij. Nga fundi i jetës së tij, e la Arkën te trashëgimtari i tij, Jusha ibn Nun.

Bijtë e Izraelit interesoheshin shumë për Arkën. Ata e merrnin me vete sa herë që ndizej ndonjë luftë mes tyre dhe armiqve. Këtë e bënin për të ngritur dhe fuqizuar anën shpirtërore të tyre. Prandaj thuhet: “Vërtet, bijtë e Izraelit ishin të fortë dhe bujar, përderisa në mesin e tyre ndodhej Arka me sendet e shenjta.”

Por, me pakësimin e kryerjes së detyrave fetare dhe me sundimin e armiqve, ajo Arkë u iku nga duart. Ishmuili, siç thotë edhe ajeti, u premtoi atyre për rikthimin e Arkës, e cila ishte edhe argument i vërtetësisë së thënieve të tij.

“...Aty ka qetësi për ju nga Zoti juaj dhe relike të lëna nga familja e Musait dhe Harunit...”

Kjo fjali e ajetit sqaron se Arka mbante gjëra që ua shtonte qetësinë bijve të Izraelit dhe ua forconte anën shpirtërore nëpër ndodhi të ndryshme. **“...Aty ka qetësi për ju nga Zoti juaj...”**

Fjala “*sekinetun*” do të thotë *qetësi* dhe këtu ka kuptimin e qetësisë së zemrës dhe të shpirtit.

Ishmuili u tha atyre: “Arka do t’ju kthehet juve, që të riktheni qetësinë e humbur.” Në të vërtetë, kjo Arkë, me karakter historik e shpirtëror, ishte më shumë se një flamur dhe simbol për bijtë e Izraelit. Ajo simbolizonte pavarësinë dhe ekzistencën e tyre. Kur e shikonin, rikujtonin madhësitë e tyre në të shkuarën. Për këtë, premtimi i rikthimit të saj ishte sihariq i madh për ta.

“...Atë e bartin melekët...”

Si e sollën melekët Arkën?

Edhe për këtë çështje komentuesit kanë folur shumë, por thënia më e qartë e tyre është: “Në histori thuhet se, kur Arka ra në dorë të idhujtarëve palestinezë dhe e dërguan në vendadhurimin e idhujve, ata u goditën nga shumë fatkeqësi.

Disa thoshin se këto fatkeqësi janë për shkak të kësaj Arke. Ata vendosën ta largojnë nga vendbanimet e tyre dhe nga qyteti, mirëpo askush nuk guxonte ta bënte këtë punë.

Për këtë ata u detyruan ta lidhin pas dy lopëve dhe i dhanë rrugën nëpër shkretëtirë. Kjo kohë rastisi me kohën e caktimit të Talutit mbret për bijtë e Izraelit. All'llahu i urdhëroi melekët që t'i çojnë dy lopët drejt qytetit të Ishmuilit. Kur bijtë e Izraelit e panë Arkën në mesin e tyre, e konsideruan shenjë nga All'llahu zgjedhjen e Talutit mbret të tyre.

Prandaj thuhet edhe në ajet që e mbajtën melekët, sepse ata i drejtuan dy lopët drejt bijve të Izraelit.

Në të vërtetë, për melekët ka kuptim të gjerë në Kur'an dhe në hadithe. Përveç të qenit të tyre krijesë shpirtërore logjike, ato janë fuqi e padukshme dhe e pranishme në këtë botë.

Nga ato që u thanë, përfitohet, edhe pse çështja e udhëheqjes së Talutit, nga ana e All'llaut, u vërtetua me argumente dhe mrekulli, disa persona, për shkak të besimit të tyre të dobët nuk e pranuan të vërtetën. Kjo e vërtetë u duk në punët adhuruese që bënin. Për këtë tregon edhe fjalë e fundit e këtij ajeti: **“...Sigurisht që kjo është një shenjë për ju, nëse jeni besimtarë!”**

Pastaj bijtë e Izraelit iu nënshtruan udhëheqjes së Talutit, i cili formoi një ushtri të madhe dhe u nisën për në luftë. Këtu bijtë e Izraelit u sprovuan me një sprovë të çuditshme. Është më mirë që atë ndodhi dhe ecurinë e saj t'i lexojmë nga vetë Kur'ani: **“Kur Taluti u nis për luftë bashkë me ushtrinë, u tha atyre: “All'llahu do t'ju provojë me një lumë. Kush pi ujë në të, nuk është ushtari im. Ndërsa kush nuk pi ujë në të ose kënaqet vetëm me një grusht ujë, është ushtari im...”**¹⁸⁹

Në këtë sprovë të madhe të bijve të Izraelit sqarohet rezistenca ndaj etjes. Kjo sprovë ishte e domosdoshme për ushtrinë e Talutit, duke pasur parasysh të shkuarën e keqe të kësaj ushtrie në luftërat e mëparshme. Triumfi qëndron te përmasa e disiplinës, fuqisë së besimit, te bindja ndaj urdhrave të prijësit përballë armiqve.

Taluti, i cili ishte nisur për luftë me ushtarët e tij, duhej patjetër të njihnte mundësinë e mbështetjes te ata ushtarë. Veçanërisht të atyre

¹⁸⁹ Fjala *xhunun* është shumësi i fjalës *xhundun*. Në zanafillë ka kuptimin *e tokës me shumë shkëmbinj*. Më pas është përdorur për çdo gjë të grumbulluar. Nganjëherë vjen edhe me kuptimin *e ushtrisë së madhe në numër*. Fraza *“lem jut'imhu”* është përdorur në vend të frazës *“lem jeshrebhu”*. Ajo tregon që ushtarët jo vetëm që nuk duhet të pinë asnjë grusht, por as që nuk duhet ta provojnë atë.)

që pranuan dhe u dorëzuan me dyshim. Ata, në brendinë e tyre, mbartin dyshime për udhëheqjen e tij. Për këtë Taluti u urdhërua nga All'llahu që t'i sprovtojë ata. Ai u tha se së shpejti do të arrijnë te lumi dhe ata duhet t'i rezistojnë etjes. Me këtë ai mund t'i njohë se a janë në gjendje të përballojnë shpatat prerëse të armikut duke duruar etjen?

Shumica prej ushtarëve pinë, siç thotë ajeti **“...Por të gjithë pinë, përveç një pakice...”**, siç e përmend edhe historia.

Me këtë provë u bë seleksionimi i dytë i ushtrisë së Talutit. I pari ndodhi kur u bëri thirrje të gjithëve që të përgatiteshin për të marrë pjesë në xhihad, përveç atyre që kishin detyrime tregtare apo ndërtimore.

“...Pasi ai me ata që ishin besimtarë kaluan lumin, shumë prej tyre thanë: “Ne sot nuk kemi fuqi të luftojmë me Xhalutin dhe ushtrinë e tij...”

Ajeti tregon se vetëm ajo pakicë, që doli me sukses në provë, u nis me Talutin për të luftuar. Por, kur ajo pakicë mendoi se po shkonin të përballeshin me një ushtri të madhe e të fortë, filluan të ankoheshin për shkak të numrit të pakët që ishin. Kjo ishte faza e tretë e seleksionimit.

“...Por ata që ishin të bindur se do të takoheshin me All'llahun, thanë: “Sa herë, me ndihmën e All'llahut, një ushtri e vogël ka ngadhënjyer mbi një ushtri të madhe! All'llahu është me të durueshmit.”

Origjina e fjalës “*fietun*” është nga fjala “*el fej'u*”, që do të thotë *kthim dhe ka për qëllim një grup të bashkuar*.

Ajeti thotë se ata, që ishin besimtarë të çiltër në Ditën e Kiametit, u thanë të tjerëve, nuk duhet të shihni sasinë, por cilësinë. Shpeshherë ndodh që një grup i vogël, më anë të besimit, vendosmërisë, me ndihmën e All'llahut, triumfon mbi grupin e madh.

Këtu duhet thënë se fjala “*jedhunun*” e ka kuptimin “*ja'lemune*”, e *dinë* dhe nuk ka kuptimin e *hamendjes*. Pra, ata janë të bindur për Ditën e Kiametit.

Në ajetin e mëpasshëm Kur'ani përmend çështjen e përballjes mes dy ushtrive. Ai thotë: **“Dhe kur u përballën me Xhalutin dhe ushtrinë e tij, thanë: “Zoti ynë! Na pajis me durim, na forco këmbët tona dhe na ndihmo kundër këtij populli jobesimtar!”**

Fjala “*berezu*” vjen nga lënda “*buruz*”, *dukje, shfaqje*. Kur luftëtari përgatitet për luftë dhe i drejtohet fushës së betejës, atij i thuhet *bereze*.

Kur kërkon luftën me armiqtë, për të thuhet se kërkoj *mubareze*, *dyluftim*.

Ajeti thotë se kur Taluti, me ushtarët e tij, arritën te vendi ku u shfaq Xhaluti, me ushtrinë e tij, ata u rreshtuan dhe ngritën duart duke bërë lutje. Ata i kërkuan All'llahut të Madhëruar e të Plotfuqishëm tri gjëra:

Gjëja e parë: Durimin dhe forcën deri në fund të betejës. Për këtë flet edhe fjalja: **“...Na pajis me durim...”**

Fjala “*el ifrag*” në origjinë ka *kuptimin e derdhjes së diçkaje të lëngshme derisa ena të boshatiset plotësisht*. Përmendja e fjalës *sabr*, në trajtën e pashquar, e përforcon më shumë këtë kuptim.

Mbështetja në Krijuesin Fuqiplotë, sipas thënies së tyre, kur thanë *rabena, o Zoti ynë*, përdorimi i fjalës *ifrag* dhe i fjalës *ala*, që ka kuptimin e *zbrirjes së diçkaje nga lart*, si dhe përdorimi i fjalës *sabr* në trajtën e pashquar, të gjitha këto fjalë tregojnë për domethënien e thellë të kësaj lutjeje të ushtarëve të Talutit. Vërtet, ajo ishte lutje me enigmë të thellë dhe me horizont të gjerë.

Gjëja e dytë: Ata i kërkuan All'llahut forcimin e këmbëve: **“...na forco këmbët tona...”**, me qëllim që arratisja të mos peshojë më shumë se vendimi. Në realitet lutja e parë kishte anë të brendshme shpirtërore. Kurse kjo ka anë të jashtme e të dukshme. Dihet që forcimi i këmbëve është prej rezultateve të shpirtit durues e të palëkundshëm.

Gjëja e tretë: Ushtarët e Talutit i kërkuan All'llahut të Madhëruar: **“...na ndihmo kundër këtij populli jobesimtar!”**

Pa dyshim që All'llahu nuk i lë vetëm robtë e Tij besimtarë të pakët në numër përballë ushtrisë së madhe të armikut. Për këtë ajeti në vijim thotë: **“Me ndihmën e All'llahut, ata i thyen armiqtë dhe Dauti e vrau Xhalutin...”**

Daudi, në atë kohë, ishte djalë i ri dhe trim. Ajeti nuk flet për mënyrën e vrasjes së Xhalutit shtypës nga dora e Daudit. Këtë e përmendëm te sqarimi i historisë. Pas vdekjes së Xhalutit në mesin e ushtarëve depërtoi frika dhe u mposhtën shumë shpejt.

Më pas ajeti shton: **“...All'llahu i dha atij pushtetin dhe Profecinë dhe i mësoi dituritë që deshi...”** Përemri pronor *atij* është për Daudin, fitimtari i kësaj lufte. Megjithëse ajeti nuk e përmend që Daudi është i dërguar dhe i biri i Sulejmanit (*Paqja e*

All'lahut qoftë mbi të!), mirëpo fjalia: **“...All'lahu i dha atij pushtetin dhe Profecinë dhe i mësoi dituritë që deshi...”** tregon se ai ishte në pozitën e profetësisë. Zakonisht të dërguarit në Kur'an cilësohen njësoj si kjo thënie e ajetit. Në ajetin 20 të sures “Sad” thuhet: **“Ne ia forcua mbretërinë dhe i dhamë mençuri e dijeni për të gjykuar.”**

Ka edhe hadithe që thonë se Daudi, që vrau Xhalutin, është vetë profeti Daud.

Kjo fjali ka mundësi të tregojë për dijen drejtuese, për udhëheqjen e vendit, për prodhimin e mburojave të hekurta dhe mjeteve të tjera të luftës, për të cilat Daudi kishte nevojë për këto gjëra në udhëheqjen e tij madhështore. Dhe, kur All'lahu i Madhëruar ia jep këtë post njërit prej robëve të Tij, padyshim që i jep edhe përgatitjen e plotë dhe aftësinë e përballimit të çdo lloj sfide apo krize.

Në fund ajeti tregon për një ligj të përgjithshëm. Ai thotë: **“...Sikur All'lahu të mos i ndihmonte njerëzit e mirë kundër të këqijve, bota do të ishte shkatërruar. Por All'lahu është shumë Bujar me krijesat e Veta.”**

All'lahu i Madhëruar është i Gjithëmëshirshëm për robtë e Tij. Për këtë Ai e ndalon përhapjen e shkatërrimit në shoqëritë njerëzore.

Është e vërtetë se ligji i All'lahut në këtë jetë është i bazuar në liri, dëshirë dhe zgjedhje. Njeriu është i lirë dhe zgjedh cilën rrugë të dojë. Por kur bota përballet me shkatërrimin, për shkak të padrejtësisë, All'lahu i Madhëruar dërgon për robtë e Tij shpëtues për ndalimin dhe zhdukjen e këtyre padrejtësive.

Kjo është prej mirësive të All'lahut Fuqplotë për robtë e Tij. I ngjashëm me këtë ajet është edhe ajeti 40, i sures “El Haxhxh”: **“...Sikur All'lahu të mos u kishte dhënë njerëzve mundësinë për t'u mbrojtur nga njëri-tjetri, do të shkatërroheshin manastiret, kishat, sinagogat dhe xhamitë...”**

Në të vërtetë, këto ajete janë sihariq për besimtarët që qëndrojnë në vijën e parë të betejës me armiqtë e padrejtë dhe shtypës dhe që presin triumfin.

Këtu lind pyetja: A tregon ajeti për çështjen e konfliktit për qëndrim, i cili konsiderohet një ndër katër teoritë e Darvinit në çështjen e plotësimit të llojeve?

Teoria thotë se lufta dhe konflikti janë të domosdoshëm në mesin e njerëzve, përndryshe fesadi (shkatërrimi) do të përfshijë të gjithë shoqërinë dhe brezat njerëzorë rikthehen në gjendjen e parë (të

lashtë). Konflikti dhe mosmarrëveshjet e vazhdueshme çojnë në qëndrimin e më të fortit dhe të zhdukjes së të dobëtëve. Në këtë mënyrë, sipas pretendimit të tyre, realizohet qëndrimi i më të mirit.

Ky lloj komentimi është i saktë, nëse shkëpusim plotësisht lidhjen e këtij ajeti me të mëparshmin. E njëjta është edhe me ajetin e sures “El-Haxhah”. Mirëpo, po t’i shohim me vëmendje këto ajete, flasin rreth luftimit të padrejtëve dhe shtypësve. Po të mos jetë ndihma e All’llahut, toka do të mbushej me padrejtësi dhe shkatërrim.

Pastaj, ajo që u përmend për ligjin e “Konfliktit për qëndresë”, i bazuar në katër teoritë e Darvinit, rreth “Përparimit të Llojeve”, nuk është ligj shkencor dhe i pranueshëm për të gjithë. Ajo është një teori, të cilën, edhe ata, që e mbështesin Teorinë e Përparimit të Llojit, nuk e marrin në konsideratë. Ata e konsiderojnë përparimin rezultat të fitretut (natyrshmërisë krijuese).¹⁹⁰

Nëse do ta konsiderojmë Teorinë e Konfliktit për Qëndresë parim shkencor, ajo ka më shumë lidhje me kafshët se sa me njeriun. Jeta e njeriut nuk mund të përparojë në bazë të këtij parimi, sepse përsosmëria e njeriut realizohet nën dritën e bashkëpunimit për qëndresë dhe jo te konflikti për qëndresë.

Me sa duket, përfshirja e ligjit të konfliktit për qëndresë është ide e pushtuesve, të cilin e përkrahin disa dijetarë të sociologjisë. Këtë e thonë që të vazhdojnë luftërat e tyre gjakderdhëse, duke e bërë luftën dhe konfliktin virtut të natyrshëm për përparimin e shoqërive njerëzore.

Ndërsa ata njerëz, që, për shkak të mungesës së vëmendjes, u ndikuan nga këto ide jonjerëzore dhe e zbatuan duke marrë si argument këtë ajet, janë larg mësimëve të Kur’anit, sepse Kur’ani, në ajetin 208 të sures “El-Bekare” thotë shumë qartë: **“O ju që keni besuar! Hyni të gjithë në paqe...”**

Është për t’u çuditur se disa komentues myslimanë, si autori i komentimit “El Menar” dhe “Merai’j” në komentimin e tij, janë ndikuar aq shumë nga kjo teori, saqë e konsiderojnë një nga ligjet e All’llahut. Me këtë teori kanë komentuar edhe ajetin në fjalë. Ata e përfytyrojnë këtë teori se është prej ibdaatit adhurimit) të Kur’anit dhe prej shpikjeve të Darvinit.

¹⁹⁰ Shiko librin, *El Feredjtu el ekhijretu fi tekamul*.

Mirëpo, siç e thamë, ky ajet nuk ka lidhje fare me këtë teori. Kjo teori as nuk ka baza të forta shkencore. Parimi udhëheqës në lidhjet mes njerëzve është bashkëpunimi për qëndresë dhe jo konflikti për qëndresë.

Së fundi: Ajeti në fjalë thotë: **“Këto janë shpalljet e All’llahut. Ne t’i lexojmë ty ato me të vërtetën, sepse, pa dyshim, ti je një prej të dërguarve Tanë.”**

Ky ajet tregon për shumë ndodhi të bijve të Izraelit, që përmenden në Kur’an. Të gjitha ato janë argument i fuqisë së All’llahut dhe i madhësisë së Tij të pastër nga çdo paganizëm dhe legjendë.

Fraza “*bi hakei*” tregon se ajo Shpallje iu zbrit profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe është një nga argumentet e vërtetësisë së profetësisë së tij.

*

*

*

